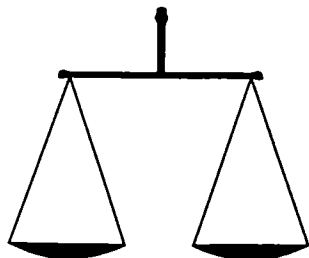

Rapport nr. 27

Edb-retlige afgørelser 1

Strange Beck og Ole Bruun Nielsen (red.)

Udgiver: Edb-rådet, Bredgade 58, 1260 København K
Telefon 01-11 35 00

Omslag: Jørgen Johansen

Tegninger: Claus Deleuran

Tryk: JJ trykteknik a/s

© Edb-rådet, 1984

Mekanisk, fotografisk eller anden form for gengivelse af denne publikation eller dele heraf er ikke tilladt ifølge lov om ophavsret

ISBN 87 87485 42 7

FORORD

Edb-rådet - erhvervslivets råd for elektronisk databehandling - er en selvejende institution, hvis hovedformål er at formidle information, bistand og vejledning til myndigheder, uddannelsesinstitutioner og erhvervslivet om edb-uddannelses- og -anvendelsesspørgsmål. Bag Edb-rådet står en lang række betydende erhvervsorganisationer, brancheforeninger og offentlige institutioner.

En væsentlig del af Edb-rådets publikationer og kursusaktiviteter har haft det sigte at formidle viden om de forhold, der påvirker indførelsen af edb-systemer. Det gælder bl.a. vejledningerne i vurdering, valg og anskaffelse af databehandlingsudstyr, standardkontrakter om køb, leje, leasing og vedligeholdelse af datamaskiner samt de netop udkomne modelbetingelser for aftaler om standardprogrammel.

Der kan fremdeles konstateres et betydeligt antal havarerede edb-projekter og deraf følgende tvister mellem edb-brugere og deres leverandører. I Edb-rådets sekretariat giver dette sig udslag i et stigende antal anmodninger fra retterne om udmelding af syn og skøn. Herigennem har sekretariatet oparbejdet en betydelig portefølje af disse nye sagstyper, som er til stor hjælp og inspiration i vor vejledning til virksomheder og deres juridiske rådgivere.

Det har i nogen tid været et ønske hos Edb-rådet at udgive en repræsentativ samling af edb-sager som dokumentation for en begyndende retspraksis inden for dette udprægede vækstområde. Det har været overordentligt tilfredsstillende for Rådet at samarbejde med lektorerne Strange Beck og Ole Bruun Nielsen fra Institut for Privatret ved Aarhus Universitet om en publikation, der kan anvendes til informationsformål såvel som i forskellige uddannelsessammenhænge. I sekretariatet har

arbejdet på særdeles kompetent måde været forestået af konsulent Ole A. Larsen.

For nødvendig økonomisk støtte til arbejdet udtrykker Edb-rådet herved en varm tak til TUBORGFONDET.

Edb-rådet er overbevist om, at samlingen imødekommer væsentlige behov, og håber, den må bidrage til øget forståelse - og dermed forebyggelse - af de desværre alt for mange uoverensstemmelser i forbindelse med levering af edb-produkter og -ydelser.

Edb-rådet, december 1984

Michael Koch

Formålet med udgivelsen af denne samling af edb-retlige afgørelser er dobbelt. Hovedsigtet er at udbrede kendskabet til retspraksis på dette område, som stadig flere vil komme til at beskæftige sig med, og hvor der kun i meget begrænset omfang findes offentliggjort materiale. Desuden skal samlingen tjene som en del af vores undervisningsgrundlag i faget "retsinformatik" ved Institut for Privatret, Aarhus Universitet.

Samlingen indeholder ialt 33 afgørelser, hovedsagelig af kontraktsretlig og strafferetlig karakter. Desuden er medtaget enkelte udtalelser fra Edb-rådet og Grosserer-Societetet vedrørende spørgsmål af principiel interesse. For at lette brugen af samlingen er afgørelserne placeret emnevis, ligesom der er udarbejdet et stikordsregister. Da en del afgørelser falder ind under flere emner, bør man ikke udelukkende forlade sig på indholdsfortegnelsens emneafgrænsning, men tillige anvende stikordsregisteret. Hovedparten af afgørelserne er gengivet uforkortet og i nøjagtig overensstemmelse med de originale tekster, også, hvor disse indeholder sproglige fejl. Af oversigtsgrunde indledes hver afgørelse med et kort referat af sagens hovedproblemer. Visse domme er kun gengivet i kort referat, da vi ikke har ment, at de pågældende domme har føjet væsentligt nyt til retspraksis. Af principielle grunde har vi valgt at anonymisere samtlige afgørelser.

For de strafferetlige dommes vedkommende er der foretaget litteraturhenvisninger til Vagn Greve, EDB-strafferet, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1984, som foreløbig er den eneste danske fremstilling, der mere udførligt tager et edb-retligt emne op til behandling. På de øvrige områder, særligt ophavsretten og kontraktsretten, kan man dog forvente retsvidenskabelige fremstillinger inden for den nærmeste fremtid.

Vi har tilstræbt at gøre samlingen udtømmende, for så vidt angår den eksisterende praksis, men det kan næppe udelukkes, at enkelte afgørelser er gået vores næse forbi. Når der ikke er gengivet voldgiftsavgørelser i samlingen, skyldes det udelukkende, at der - efter det for os oplyste - endnu ikke findes relevant materiale på området.

På retsinformatikområdet foretager vi en løbende registrering af edb-retlige afgørelser. Vi vil derfor være taknemmelige for at modtage orientering om såvel nye afgørelser som eksisterende praksis, der burde have været medtaget i nærværende samling. Resultatet af denne registrering forventes publiceret med passende mellemrum med det sigte at give interesserede mulighed for at orientere sig i en udtømmende samling af edb-retlige afgørelser. Hvis man ønsker oplysning om, hvorvidt der på specielle områder er registreret praksis vedrørende tiden efter samlingens udgivelse, er man velkommen til at rette henvendelse til os på adressen: Institut for Privatret, Aarhus Universitet, Bartholins Allé, 8000 Aarhus C. Tlf.: (06) 13 01 11.

Afgørelsessamlingen er blevet til i et samarbejde med Edb-rådet, som har stillet sit store sagsarkiv til rådighed for vore undersøgelser og har forestået renskrivningen af sagsmaterialet. En særlig tak skal i denne forbindelse rettes til konsulent Ole A. Larsen og sekretærerne Lisa Frederiksen og Mona Stange. Desuden takker vi de mange enkeltpersoner, institutioner og domstole, som har været os behjælpelige med at fremskaffe det relevante materiale.

Redaktionen af afgørelsessamlingen er afsluttet ved årsskiftet 1984/85.

Aarhus Universitet, december 1984
Strange Beck Ole Bruun Nielsen

I KONTRAKTSRET**A: Almindelige kontraksproblemer**

HD af 15.1.1976	11
VLD af 4.3.1980	34
VLD af 20.6.1980	44
ERU af 26.8.1981	67
VLD af 15.10.1982	69
SHD af 26.1.1983	72
VLD af 13.12.1983	92
BRD (Odense) af 2.2.1984	101
VLD af 23.5.1984	104
FKN af 5.9.1984	113

B: Specielt vedrørende leje/leasing

SHD af 23.1.1974	119
GSR af 7.1.1980	138
ØLD af 14.6.1984	139

C: Specielt om servicebureauaftaler
-----**II OPHAVSRET****III ARBEJDSFORHOLD****IV EDB-KONSULENTER**

BRD (Skive) af 17.2.1984	161
------------------------------------	-----

V ØVRIGE CIVILRETLIGE SAGER

ØLD af 1.2.1973	167
ØLD af 28.8.1981	169
ØLD af 16.5.1984	170
VLK af 10.7.1984	171

VI STRAFFERETLIGE SAGER

ØLD af 13.11.1974	177
BRD (Gentofte) af 28.6.1979	183
BRD (Frederikshavn) af 22.2.1980	194
BRD (Grindsted) af 16.4.1980	195
ØLD af 22.5.1980	196
VLD af 26.8.1980	197
BRD (København) af 29.6.1982	198
BRD (Brønderslev) af 7.9.1982	199
ØLD af 28.10.1982	193
BRD (København) af 8.3.1983	200
ØLD af 28.3.1983	201
BRD (Hillerød) af 21.4.1983	202
BRD (Hillerød) af 11.8.1983	207
BRD (Gråsten) af 21.11.1983	208
ØLD af 16.3.1984	209
<u>STIKORDSREGISTER</u>	210

Anvendte forkortelser:

- BRD: Byretsdom
- ERU: Edb-rådets udtalelse
- FKN: Forbrugerklagenævnets afgørelse
- GSR: Grosserer-Societetets responsum
- HD: Højesterets dom
- SHD: Sø- og Handelsrettens dom
- UfR: Ugeskrift for retsvæsen
- VLD: Vestre Landsrets dom
- VLK: Vestre Landsrets kendelse
- ØLD: Østre Landsrets dom

I KONTRAKTSRET

S (adv. H. Holm-Nielsen)

mod

K (adv. Hans Fischer-Møller)

AFHJÆLPNINGSRET: Da fejlen gennem længere tid var forsøgt rettet, havde S ikke yderligere afhjælpningsret.

ERSTATNING: Erstatning tilkendt p.gr.a. forsinkelse og mangler.

ERSTATNING (STØRRELSE): Skønsmæssig fastsættelse bl.a. under hensyntagen til, at K anvendte anlægget i ca. 1 år efter, at man havde hævet handlen.

HÆVEBEFØJELSEN: Afkald på at anvende denne beføjelse var ikke givet.

MANGLER VED PROGRAMMEL: P.gr.a. mindre programmeringsfejl fungerede anlægget ikke korrekt. Anlægget som sådant anset for at lide af en væsentlig mangel. (KBL § 42)

REKLAMATION: K havde straks reklameret over for et selskab, der havde overtaget S's forpligtelser, mens man først senere reklamerede over for S. Reklamationen anset for rettidig. (KBL § 52)

UNDERSØGELSESPLIGT (KØBERS): Efter omstændighederne var K ikke forpligtet til straks efter levering at foretage nærmere undersøgelser af programmet. (KBL § 51)

På grund af en af K udarbejdet fyldig kravsspecifikation havde S påtaget sig at levere en magnetkortcomputer senest den 1. april 1969 samt at udarbejde programmer til løsning af en række angivne arbejdsopgaver. Computeren blev først leveret den 9. februar 1970.

I forbindelse med, at forhandlingen af den pågældende computer pr.

1. juli 1970 skulle overgå fra S til et andet selskab, NC, drøftede repræsentanter fra K, S og NC under et møde d. 17. april 1970 NC's overtagelse af S's forpligtelser over for K. K præciserede under dette møde vigtigheden af, at et angivet program ("kaskoprogrammet") blev fuldført straks. Ved en skrivelse af 11. juli 1970 bekræftede S over for K, at NC ville påtage sig den videre gennemførelse af programmeringen. S oplyste endvidere bl.a., at kaskoprogrammet forventedes afsluttet 1. september og at et andet program ("vareprogrammet") var afsluttet. De øvrige programmer skulle herefter udarbejdes løbende. Det fremgår endelig, at NC påtog sig at yde den garanti og service, som S havde forpligtet sig til, men at S's forpligtelser over for K ikke ændredes heraf.

I en skrivelse af 19. november 1970 til S erklærede K, at de nævnte programmer var leveret og accepteret, samt at man fastholdt erstatningskrav i anledning af forsinkelsen. K oplyste samtidig, at der var visse programmeringsfejl i kaskoprogrammet. Erstatningskravet blev nærmere opgjort i en skrivelse af 10. maj 1971. S afviste dog - den 23. juni 1971 - i hovedsagen det rejste krav.

K meddelte den 8. oktober 1971 S, at der var konstateret væsentlige mangler ved computeren og de tilhørende programmer og gav S en kort frist til at tilvejebringe en tilfredsstillende løsning. S bestred dog i en skrivelse af 28. oktober, at programmet skulle være mangelfuldt, hvorfor man ikke ville påtage sig at afholde udgifter i forbindelse med lokalisering af fejlen.

NC fortsatte med at forsøge at indkredse fejlmrådet og meddelte den 15. november 1971 K, at fejlen sandsynligvis kunne føres tilbage til inddateringen eller databehandlingen af oplysninger vedrørende perioden før 1970. NC oplyste videre, at det ville være nødvendigt at foretage en omprogrammering for at få fejlen afhjulpet, og at der ville forløbe ca. 2 måneder fra arbejdet var bestilt til det kunne forventes afsluttet.

Ved en skrivelse af 14. december 1971 til S hævdede K herefter handlen.

Under retssagen oplystes bl.a., at K opdagede manglerne i foråret 1971, idet man først på dette tidspunkt tog anlægget i brug i fuldt omfang, at K løbende havde reklameret til NC over manglerne ved anlægget og - af skønsmanden - at fejlene kunne henføres til programmet.

Det blev ved afgørelsen lagt til grund, at den foreliggende mangel var væsentlig, idet en vigtig del af opgaven endnu ikke var løst, da K hævdede købsaftalen. K fandtes ikke ved sin erklæring af 19. november 1970 at have givet afkald på at gøre mangelsansvar gældende, ligesom K

ikke burde have kontrolleret programmet, før anlægget toges i brug i fuldt omfang. Under hensyn til, at K havde reklameret over for NC, fandtes reklamationen ikke at være mangelfuld eller for sen. K var derfor berettiget til at hæve handlen. K blev endvidere tilkendt en erstatning, der skønmæssigt blev fastsat bl.a. under hensyntagen til, at K havde anvendt anlægget frem til udgangen af 1972.

Sø- og Handelsrettens dom af 26. august 1974

Topsø-Jensen, Edv. Nielsen, Knud Olesen, H. Schiellerup, E. Pingel Schmidt

Sagsøgeren, K, der driver forretning i København med forsikring, for den betydeligste del søforsikring, havde i nogle år planlagt at overgå til edb-behandling af bl.a. præmier og afregning med reassurandørerne. Der blev i den anledning internt udarbejdet en fyldig indstilling dateret 19. november 1967 om køb af en Wanderer magnetkortcomputer. I indstillingen var der redegjort nøje for arbejdsopgaver i hver enkelt afdeling med detaljeret angivelse af, hvad maskinen skulle præstere, og hvorledes arbejdsgangen skulle være.

På grundlag heraf modtog sagsøgeren fra sagsøgte, S, der i Danmark forhandlede Wanderer magnetkortcomputere fremstillet af den tyske fabrik NC, et den 30. november 1967 dateret tilbud om en sådan maskine. Prisen blev angivet til 344.000 kr. med levering ca. 8 måneder fra ordredato, og prisen for programmering omfattende alle nævnte opgaver var anslået til 40.000 kr.

Efter yderligere forhandlinger bekræftede sagsøgte i skrivelse af 15. maj 1968 til sagsøgeren dennes ordre på levering af en Wanderer magnetkortcomputer til en pris af 404.220 kr. at levere den 1. april 1969, idet man dog ville forsøge at levere maskinen køreklar allerede ved årsskiftet. På maskinen ydedes 1 års fabriksgaranti med fri service, der omfattede "fuld assistance ved systemets udformning og programmering samt instruktion af personale ved indkøring". Desuden ville der blive udarbejdet arbejdsbeskrivelse og forslag til blanketter. Programmeringen ville blive udført af sagsøgte omfattende de opgaver, der var beskrevet i sagsøgerens "indstilling om køb" af 19. november 1967. Når alle programmer var gennemarbejdet af sagsøgte, ville de blive underkastet en afsluttende kontrol, antagelig i Paderborn eller Köln, under medvirken af en af sagsøgerens kompetente medarbejdere, inden aflevering af anlægget

fandt sted. Skrivelsen sluttede med en bemærkning om, at hvis sagsøgeren mod forventning skulle mene, at sagsøgte ikke havde kunnet løse opgaven som beskrevet i "indstilling om køb", og sagsøgeren derfor skulle ønske at frigøre sig for købet, var sagsøgte villig til at lade sagen afgøre af uvildig tredjemand.

I en supplerende skrivelse af 4. juni 1968 meddelte sagsøgte, at den samlede købesum nu androg 384.220 kr., idet man havde fradraget 20.000 kr. for en hullemaskine. Der ville i stedet kunne leveres en hullemaskine model IBM 026. Garanti og service var gratis i 1 år fra leveringsdagen. Bemærkningen om frigørelsen fra købet blev gentaget.

I skrivelse af 14. april 1969 udtalte sagsøgte, at man meget beklagede, at leveringen af magnetkortcomputeren ville blive forsinket på grund af, at fabrikkens underleverandører ikke havde kunne overholde de planlagte terminer. Med den tid, der skulle medgå til programmering og afprøvning, mente man, at afleveringen først ville kunne finde sted i oktober for igangsætning af kaskoprogrammerne, derunder overføring af data fra gamle skibskort via hulkort til magnetkontokort. Fremstillingen af hulkort burde således forberedes til igangsætning primo august, så hullearbejdet kunne være afsluttet og kontrolleret ved udgangen af september. Sagsøgte påregnede at have en logatronic med hulkorthuller klar i slutningen af juli. Sagsøgte bekræftede at have modtaget udkast af 23. februar vedrørende kaskoafdelingen tilbage den 26. marts, hvorefter sagsøgtes programmeringsafdeling var gået i gang med at omarbejde det til maskinprogrammer. Sagsøgte regnede med i slutningen af maj at kunne fremkomme med det endelige udkast til kontokort og blanketter.

Pr. 31. december 1969 fremsendte sagsøgte til sagsøgeren

efter aftale faktura for magnetkortcomputeren
og en IBM 026 hulkorthuller

kr. 344.220

kr. 28.700

kr. 372.920

+ moms

kr. 46.615

kr. 419.535

Magnetkortcomputeren leveredes imidlertid først den 9. februar 1970.

I begyndelsen af 1970 besluttede den tyske NC fabrik at oprette et eget aktieselskab til forhandling af maskinerne i Danmark og havde i den anledning forhandlinger med sagsøgte om de igangværende aftaler og handeler, bl.a. sælget til sagsøgeren. Der fandt i den anledning et møde sted den 17. april 1970, hvori deltog fra NC's side direktør NC1, fra S's

side grosserer S1 og S2 fra K's side K1 og K2. Sidstnævnte udfærdigede den 21. april 1970 et referat af forhandlingerne på mødet, hvori bl.a. anføres:

"NC1 begyndte med at omtale den overtagelse af agenturet fra S, som ville ske pr. 1.7.1970. Der ville her blive foretaget en gennemgang af aftalen om køb af maskine S/K. Og man ville se på, hvad man kunne overtage af de indgåede aftaler.

K2 bemærkede hertil, at der ville vel ikke kunne opstå nogen som helst diskussion herom, idet vi naturligvis måtte regne med, at alle aftaler stod ved magt.

S1 bekræftede, at S var fuldt ansvarlig over for K for aftalens opfyldelse.

NC1 talte herefter om, at vi ikke måtte tro, at man ved køb af en Computer blot skulle regne med, at det bestod i at trykke på en knap, men at der var et meget stort systemplanlægningsarbejde, som tilsyneladende ikke var udarbejdet af S, og at man derfor ville være nødt til at starte forfra med at udarbejde denne plan. ---

K2: Med hensyn til at begynde forfra på hele programmet med at udarbejde en systemplan, kunne der overhovedet ikke være tale herom. For det første var maskinleveringen forsinket næsten et år, og dernæst havde vi fra K's side i samarbejdet, først med S3, som forlod S den 1.8.1969, og siden med S2, foretaget en gennemgang af alle problemerne. Det havde undertiden været vanskeligt at finde frem til en løsning, men det var lykkedes ved et intenst arbejde og en vis ændring i vore første ønsker. ---

NC1 udtalte igen, at man ikke kunne fravige principperne om, at alt skulle være planlagt på forhånd, og at en ny programmør derfor måtte foretage en gennemgang af alt materiale for at kunne fortsætte fra det punkt, hvortil S2 var kommet.

S2 fortalte her, hvor langt man var kommet med kaskoprogrammet, og hvad han skønnede, der manglede af det, samt hvor mange program-punkter det manglende bestod af.

K2 gentog, at det i vort tilfælde ikke ville have været muligt at fastlægge det hele, og at vi, hvis man havde gjort det, ville være kommet ud for at foretage mange rettelser. --- Hvis en ny programmør skulle sætte sig ind i forretningsgangen, ville det være umuligt at gøre det på 14 dage. Som NC1. tror; det ville tage et halvt år eller mere, før det virkelig ville være muligt at have fuldt overblik over det hele. I øvrigt var vi nu så langt fremme, at det ikke skulle være uoverkomme-

ligt for S2 at blive så nogenlunde færdig med præmiesiden, og da skadessiden var nogenlunde parallel, ville det vel være muligt på grundlag af S2's programmeringsnotater at foretage de nødvendige ændringer. Hertil kommer, at vi skal være færdige med vore afregninger til reassurandørerne omkring den 15. maj, et tidspunkt, som efter K1's udtalelse eventuelt kan trækkes en uges tid eller så, men heller ikke mere.

NC1 svarede herpå, at det efter hans skøn var meget tvivlsomt, om det kunne nås.

K1 meddelte, at vi i begyndelsen af den kommende uge, når den norske programmør, der skal videreføre S2's arbejde, er kommet herved, måtte have klar besked, om dette var definitivt, da vi ellers måtte overveje, om vi ville lade maskinen gå tilbage og gå i gang med et nyt firma. ---

NC1 --- udtalte, at han var opmærksom på, at S ikke havde opfyldt sine forpligtelser som sælger, idet det ikke bare var gjort med at sælge en maskine, men også med at sørge for, at vort materiale blev omsat til et sprog, som kunne anvendes af programmører. (Denne udtalelse blev fremsat ved begyndelsen af mødet).

K1 kunne i øvrigt ikke se, at hele denne diskussion vedkom os, men alene måtte være en opgave, som det måtte tilkomme S1 at klare med NC1. ---

Med hensyn til vareprogrammet skulle den svenske programmør nu være kommet så langt, at S2 kan nå at foretage en testning og trimning.

De øvrige opgaver, som er omtalt i redegørelsen fra S og K's andre områder, kan i givet fald afvente den gennemgang, som skønnes nødvendig. Og vi vil være helt indstillet på at få udarbejdet det nødvendige systemoplæg, således at vi opnår at få et virkelig integreret system.

Afslutningsvis blev det igen af os fremhævet, at det igangværende kaskoprogram må og skal fuldføres nu."

I skrivelse af 11. juli 1970 til sagsøgeren anførte sagsøgte bl.a. følgende:

"Refererende til tidligere førte samtaler --- kan vi meddele, at det nystiftede NC ---, Bagsværd, vil påtage sig den videre gennemførelse af programmeringen.

1. Vareforsikringen er netop færdigprogrammeret i overensstemmelse med den af hr. K2 ønskede organisation og vil kunne køres på Computeren 14. eller 15. ds. ---

2. Kaskoforsikringen programmeres af hr. NC2, og denne rutine forventes efter de senest foretagne ændringer at være afsluttet 1. sep-

tember.

3. I ugen 10.-14. august vil hr. NC3 og hr. NC4 i samråd med hr. K2 påbegynde programmeringen af det næste program.

Tidspunktet for programmets færdiggørelse forventer vi at kunne fastsætte, når hr. K2 er kommet tilbage fra ferie og har haft lejlighed til at gennemgå detaljerne i dette. Programmeringen af de resterende programmer vil blive gennemført uden udskydelse fra vor side.

4. Efterhånden som programmer afsluttes og overtages af Dem, vil vi sørge for oplæringen af personale samt aflevere skriftlig vejledning.

NC vil endvidere påtage sig at yde den garanti og service, som S har forpligtet sig til. Specialuddannede teknikere, elektronikdele og andet nødvendigt udstyr er til rådighed. De forpligtelser, som S har påtaget sig i forbindelse med leveringen af Computeren, ændres ikke af ovenstående. Den i ordren fastsatte sum for programmeringen vil blive debiteret af S.

Vi beklager meget, at der er opstået forsinkelser i gennemførelsen af Deres ordre. Vi føler os imidlertid overbeviste om, at yderligere forsinkelser ikke vil forekomme og skal love Dem flittigt og omhyggelig færdiggørelse af systemet."

I skrivelse af 7. oktober 1970 til NC's svenske afdeling meddelte sagsøgeren følgende: "Efter anmodning fra NC2 meddeler vi, at hans arbejde med færdiggørelsen af "kasko-programmet" er afsluttet den 2. oktober d.å. De udarbejdede programmer er blevet prøvekørt, og vi har godkendt dem".

I skrivelse af 19. november 1970 til sagsøgte meddelte sagsøgeren, at man nu betragtede færdiggørelsen af programmeringen af vareforsikringen og kaskoforsikringen som opfyldt af sagsøgte og accepteret af sagsøgeren. Man henholdt sig med hensyn til garanti og service i 1 år fra den 9. februar 1970 til en skrivelse af 11. juli, ifølge hvilken medunderskriveren NC havde påtaget sig disse ydelser over for sagsøgeren. Med hensyn til de 3 yderligere programmer udtales det, at sagsøgte havde påtaget sig at udføre programmeringen og instruks af personale efter nærmere aftale for et vederlag, der var anslået til 40.000 kr. Betalingen for selve anlægget 419.535 kr. ville nu blive betalt.

Det hedder derefter i skrivelsen:

"Vi forbeholder os dog stadig det på mødet den 15.5. d.å. fremsatte erstatningskrav for forsinkelse, nemlig vort direkte tab, udgørende lønudgifter til overarbejde og anden ekstraordinær bistandsydelse af personale og andre, nødvendiggjort af, at programmeringen ikke blev

rettidig gennemført. ---"

I skrivelse af 10. maj 1971 fra sagsøgeren til sagsøgte hedder det:

Desværre har det nu vist sig, den af Dem til os leverede Horst Müller-IBM-026 hulkorthuller er af en forældet konstruktion. Konsekvensen heraf er, at vi har set os nødsaget til at anskaffe en hulkorthuller af nyere model, som anbefalet af NC. Efter at de i vort sidste brev omtalte programmer er køreklar, selv om der ved den endelige bearbejdning af visse faser i kaskoprogrammet er konstateret visse programmeringsfejl, og der direkte mellem os og NC er truffet de nødvendige forberedelser til udfærdigelse af det sidste program - andre brancher -, hvilket vi forstår NC vil udføre efter nærmere aftale med os for Deres regning, stiller mellemværendet sig efter vor opfattelse således:

Den forældede hulkorthuller, forskellen mellem den oprindelige købspris og det beløb, den blev taget i bytte for af NC	kr. 28.700	
	<u>kr. 20.000</u>	kr. 8.700
+ moms		kr. 1.305
reparationsudgifter på korthulleren		kr. 1.635
returnering af vor gamle Exacta-maskine		kr. 10.000
ekstra lønudgifter på grund af forsinkelse med kasko-programmet i sommeren 1970		kr. 19.574
de tab, vi har lidt ved programmets meget betydelige forsinkelse, hvorved de med computerens anskaffelse tilsigtede besparelser og rationaliseringsgevinster er bortfaldet, forsigtig beregnet og svarer til sparet årsløn for en enkelt medarbejder		<u>kr. 50.000</u>
		kr. 91.214
henstår i Deres favør for programmering, anslået		<u>kr. 40.000</u>
vort resttilgodehavende		<u>kr. 51.214</u>

Den ovenfor nævnte skyld for returnering af Exacta-maskinen 10.000 kr. er senere erkendt, således at det omstridte krav fra sagsøgerens side herefter udgår 41.214 kr.

I skrivelse af 23. juni 1971 til sagsøgeren meddelte sagsøgte, at man ikke kunne anerkende kravet (bortset fra de 10.000 kr.). Man beklagede, at leveringen af computeren var blevet forsinket af grunde, som var hændelige og uden for kontrol. Færdiggørelsen af det sidste program "andre brancher" ville blive udført af NC, når man havde modtaget de nødvendige detaljer for programmeringen fra sagsøgeren.

I skrivelse af 8. oktober 1971 til sagsøgte fastslog sagsøgeren, at de mangler, der var konstateret ved computeren med tilhørende programmer, var så væsentlige, at der i løbet af en rimelig tid - hvilket sagsøgeren fandt var en måned fra dato - måtte tilvejebringes en tilfredsstillende løsning. Årsagen til fejlene måtte efter sagsøgerens opfattelse søges i manglende koordination mellem overførelsesprogrammer, føringsprogrammer og administrationsprogrammer og manglende oplysninger fra den ene til den anden af skiftende programmører og systemfolk hos NC.

I skrivelse af 28. oktober 1971 til sagsøgeren meddelte sagsøgte, at man havde drøftet skrivelsen af 8. oktober med direktør NC5 hos NC. Årsagen til fejlene kunne skyldes maskinfejl, betjeningen og programmet. Man ville næppe tro, at det kunne være programmet, idet det allerede 1. september 1970 blev færdiggjort og afleveret til sagsøgeren efter meget minutløse afprøvninger under medvirken af sagsøgerens personale og sagsøgte programmør, jfr. accepten i sagsøgerens skrivelse af 19. november 1970. Den hos NC hr NC4 ville gå videre med undersøgelsen af grunden til den opståede fejl. Sagsøgte ville ikke påtage sig at betale de udgifter, som NC ville beregne sig for NC4's indsats, idet man betragtede leverancen af kaskoforsikringen som opfyldt af sagsøgte og accepteret af sagsøgeren.

I skrivelse af 15. november 1971 til sagsøgeren meddelte NC, at man på et møde havde gennemgået udskriftsmaterialet fra kaskoprogrammet. Det viste sig, at alle udskrifter af 1970-kort forløb rigtigt, og at ikke alle tidligere udskrifter var forkerte, hvorfor det aftaltes, at to af NC's folk skulle gennemgå yderligere materiale for at indkredse fejlområdet. Ved et besøg den 5. november fandt man frem til, at fejlen efter al sandsynlighed kunne føres tilbage til oprettelsen af de ældre kort (før 1970), henholdsvis hulningen af de til grund herfor liggende kort. Skrivelsen slutter således: "For at få disse ældre kort til at fungere

rigtigt, vil det være nødvendigt at omprogrammere oprettelsen af disse og oprette dem påny. Omprogrammeringen vil vanskeliggøres af, at der til det af S udførte oprettelsesprogram ikke foreligger fyldestgørende dokumentation, og det anslås, at der til arbejdet vil medgå ca. 1 måned. Vi har underrettet S om den anslåede pris på omprogrammeringen, som vi vil være i stand til at påbegynde med ca. 3-4 ugers varsel."

Hierfter overgav sagsøgeren sagen til sin advokat, der i skrivelse af 14. december 1971 til sagsøgte, efter at have redegjort for detaljer i handlingsforløbet, udtalte:

"Uanset at man fra K's side har stillet fyldestgørende materiale for påvisning og rettelse af fejlen til rådighed for såvel Dem som for NC så tidligt som omkring 1. september d.å., er man efter modtagelsen af skrivelser af 15. f.m. fra NC i den situation, at forsøg på afhjælpning først kan ske i løbet af ca. 2 måneder fra dato - uden Deres eller NC's garanti for afhjælpningens resultat og med krav om, at mine klienter skal betale for afhjælpningen.

På denne baggrund skal jeg meddele, at K ikke anser sig for bundet af købsaftalen.

Til trods for at den påbegyndte brug af maskinen, hvortil selskabets vareforsikringer og kaskoforsikringer er overført, nødvendiggør en midlertidig fortsættelse af brugen, foretrækker mine klienter det givne, d.v.s. brug af de nu eksisterende fejlbehæftede programmer, fremfor det usikre eksperiment, som det formentlig kostbare afhjælpningsforsøg ville betyde. Med den ganske vist tidskrævende fejlrettelsesprocedure, som man har været nødt til at udvikle for at få udskrevet korrekte bordereau'er i den forløbne tid, håber man at kunne klare problemerne, indtil såvel kasko- som vareprogrammet kan overføres til et andet system for databehandling.

Når dette er sket, vil K stille maskinen til Deres disposition mod tilbagebetaling af den erlagte købesum samt erstatning for tabet forvoldt mine klienter, dels ved den forsinkede levering, dels ved de konstaterede mangler."

I skrivelse af 25. februar 1972 fra sagsøgtens advokat til sagsøgerens advokat meddelte denne, at sagsøgeren ikke kunne have noget krav på ophævelse af den forlængst fra sagsøgtens side opfyldte aftale, ligesom man afviste erstatningskravet.

I skrivelse af 24. juli 1972 redegjorde sagsøgerens advokat i detaljer for sit standpunkt og de fremsatte krav.

Påstande:

Under nærværende sag, der er anlagt den 1. december 1972, har sagsøgeren påstået sagsøgte tilpligtet til mod tilbagelevering af den solgte NC magnetkortcomputer med den nye hulkorthuller at betale kr. 419.535 samt det fornævnte erstatningskrav i anledning af forsinkelser m.v. kr. 41.214 med renter 6% årlig fra 10. maj 1971 samt som erstatning for tab i anledning af manglerne ved, at man ikke rettidigt har kunnet opkræve skadesandele hos assurandørerne kr. 100.000 med renter 6% årlig fra 1. december 1972.

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Der er under sagen foretaget syn og skøn ved cand.polit. og stat. NN, der siden 1970 har været leder af edb-center og undervisningen heri på Handelshøjskolen. Han har afgivet følgende erklæringer:

"13. november 1973.

--- besvare de i skønstemaet fra advokat Fischer Møller stillede spørgsmål:

1) Er der konstateret mangler ved de til sagsøgernes kaskoforsikringsbehandling tilhørende beregninger af skader, præmier og disses fordeling på co- og reassurandører?

Ja. --- K har fremsat ønske om, at maskinen skulle kunne foretage fordeling på de forskellige reassurandører. Af "udkast til maskinbehandling", hvori er indsat flow charge fra S fremgår, at S har været indforstået med, at denne fordeling skulle foretages. Af output for eksempel fra 2. kvartal 1971 fremgår, at denne fordeling ikke virker.

2) I bekræftende fald, hvori består manglerne?

Der er blandt andet konstateret mangler ved selve fordelingen på co- og reassurandører, således at nogle af fordelingsstallene er blevet 100 gange for store. Nogle steder mangler fordelingen tilsyneladende helt.

3) Er manglerne af væsentligt omfang og betydning for de pågældende forsikringsbehandlinger?

Det kan konstateres, at manglerne er af væsentlig betydning, idet output vedrørende fordeling på co- og reassurandører må betragtes som praktisk uanvendelig.

4) Hvad skyldes manglerne:

A) Skyldes de fejl i anlæggets konstruktion eller fremstilling,

B) Skyldes de fejl i anlæggets betjening,

C) Eller skyldes de fejl i programmet?

ad A) Det er næppe sandsynligt, at fejlene skyldes anlæggets konstruktion eller fremstilling, da anlægget dels ved prøvekursel jævnfør bilag E, dels ved den senere produktionskursel i 1971 har vist, at det er muligt at frembringe korrekt output.

ad B) Hvis der er tale om betjeningsfejl, må det være muligt for S under en prøvekursel at påvise hvilke fejl, der begås.

ad C) Der er overvejende sandsynlighed for, at fejlene skyldes programmet. Af "udkast til maskinbehandling" pagina 7, punkt 38 og 39 fremgår, at fordelingen på reassurandører eventuelt kan angives i procent. Hvis fordelingen angives i procent beregner maskinen automatisk den absolutte fordeling. Hvis fordelingen ikke angives i procent indtastes andelen i kroner, dvs. denne del af den absolutte fordeling be-

regnes ikke af maskinen. Det ser ud som om fejlen opstår, når nogle fordelingsstal indtastes i procent andre i absolutte tal.

5) Under henvisning til sagens bilag 13, s. 3, 2. afsnit, spørges: Hvorledes har brugeren af anlægget kunnet konstatere de pågældende mangler, og på hvilket tidspunkt har denne konstatering tidligst kunne ske?

Brugeren af anlægget har blandt andet kunnet konstatere, at fordelingen på reassurandører i visse tilfælde blev forkert. K oplyser, at fejlene blev konstateret, da driftskørslen blev påbegyndt for 1. kvartal 1971. Skyldes fejlene programmet kunne fejlene have været konstateret på det tidspunkt, hvor sagsøgte erklærede dem for færdige. Fejlene kunne have været påvist af såvel sagsøgte som af sagsøger.

6) Under henvisning til sagens bilag 1: skrivelse fra sagsøgte, indeholdende tilbud af 15.5.1968 om levering af anlægget, næstsidste afsnit, og bilag 2: skrivelse fra samme af 4.6.1968, punkt 8 samt til vedlagte "Indstilling om køb af Wanderer exacta" af 19.11.1967 (bilag IV) spørges, om skønsmanden finder, at de beskrevne opgaver er blevet løst.

Nej. Af bilag IV side 7 fremgår "På grundlag af fordelingsstal udregner maskinen de enkelte modtagende selskabers forsikringssum præmie, etc.". Når fordelingen på skibskort II er blandet (procentangivelse og absolutte tal) kan maskinen under visse forhold tilsyneladende ikke klare opgaven.

7) Under henvisning til den af skønsmanden overgivne betjeningsvejledning og beskrivelse af programmeringen og til sagens bilag 10: skrivelse fra NC til sagsøgerne af 15.11.1971, næstsidste afsnit spørges, om der i denne sag foreligger tilstrækkelig og sædvanlig programdokumentation, specielt med henblik på de led i kaskoforsikringsprogrammet, som har vist sig at være mangelfulde.

K har tilsyneladende ikke stillet krav om nogen speciel form for programdokumentation. Om den foreliggende programdokumentation er tilstrækkelig vil afhænge af den viden, som de personer besidder, der beskæftiger sig med programmerne. Om programdokumentation er sædvanlig kan ikke besvares. Det er sædvane i større virksomheder, hvor mange forskellige personer er involveret i programmeringen, og hvor man forventer et betydeligt gennemtræk af personale, at man internt ønsker en meget fyldig programdokumentation for at undgå at blive afhængig af de medarbejdere, som i et tidsrum har været beskæftiget med en opgave. I mindre firmaer, hvor det f.eks. er indehaveren selv, der er kyndig på programmering og selv planlægger den, vil det ofte være muligt at gennemføre et projekt absolut tilfredsstillende uden nogen nævneværdig programdokumentation. Da programdokumentationen ofte kan fordyre et projekt betydeligt har de mindre firmaer mulighed for at konkurrere på prisen, hvis de er i stand til at levere funktionsdygtige programmer."

"8. marts 1974.

--- besvare de af advokat Henrik Holm-Nielsen stillede spørgsmål i skrivelse af 3. januar 1974:

1. Det procentuelle forhold mellem programmeringsarbejdet i forbindelse med "Kaskoafdelingen" og "Reassuranceafdelingen" på den ene side og programmeringsarbejdet i forbindelse med "Vareafdeling" og "Regnskabsafdeling" på den anden side.

Det må fremhæves, at det er overordentlig vanskeligt at vurdere størrelsesordenen af et programmeringsarbejde, da arbejdet med at udforme den logiske struktur i et program ofte vil kunne udnyttes ved udarbejdelsen af beslægtede programmer. Gennem samtaler med K har jeg fået indtryk af, at programmeringsarbejdet til Kasko- og Reassuranceafdelingen måske er 20% større end programmeringsarbejdet i forbindelse med Vare- og Regnskabsafdelingen.

2. Det procentuelle forhold mellem programmeringsarbejdet i forbin-

delse med "Kaskoafdelingen" og "Reassuranceafdelingen" på den ene side og programmeringsarbejdet i forbindelse med "Vareafdelingen", "Regnskabsafdelingen" og "Andre brancher" på den anden side.

Det er mit indtryk, at programmeringsarbejdet i forbindelse med Kasko- og Reassuranceafdelingen er af omtrent samme størrelsesorden som programmeringsarbejdet i forbindelse med Vare- og Regnskabsafdelingen og Andre brancher.

3. Hvilke af de ovenfor omhandlede opgaver er kaskoprogrammet, som det foreligger udarbejdet, ikke i stand til at løse.

Det kan ikke afvises, at kaskoprogrammet kan været korrekt. Hvis det er tilfældet er det informationen på magnetkortene, som er forkert. Der er ikke konstateret mangler ved den del af programmet, som omfatter kundebogføring, rescontroføring eller ved de hulkort, som kunne anvendes til statistiske formål. Men dette beviser ikke, at de pågældende programmeringsdele er 100% korrekte, da programmerne ikke har været anvendt i den udstrækning, som det var planlagt. Fejl er konstateret ved reassuranceafregningen.

4. Er der konstateret mangler forsåvidt angår "skibskort" oprettet for 1970 og senere.

Nej.

5. Når henses til at manglerne ved output-materialet efter det foreliggende har været til at erkende ret umiddelbart, ønskes det i en udtalelse belyst, om det ikke for sagsøgerne uden videre bekostning og besvær havde været muligt "at tage højde herfor" ved den videre anvendelse af omtalte output-materiale.

Det er mit indtryk, at det kun med betydelige omkostninger var muligt at anvende programudskriverne. Da kørslerne blev foretaget på baggrund af de før 1970 oprettede skibskort, mener jeg heller ikke, at det var muligt at foretage indgreb i input, således at output ville komme ud på korrekt form.

6. Hvilke af de ovenfor omhandlede opgaver er reassuranceprogrammet, som det foreligger udarbejdet, ikke i stand til at løse.

Såvidt det er blevet mig oplyst fra K, er den del af reassuranceprogrammet, som skulle udføre det ret omfattende specifikationsarbejde ikke blevet programmeret. Det er muligt, at den udarbejdede del af reassuranceprogrammet er fejlfri, men da reassuranceprogrammet er afhængig af de foregående forkerte resultater bliver output fra reassuranceprogrammet også forkert.

7. Der stilles her samme spørgsmål, som under punkt 4, idet der henvises til fordelingen på co- og reassurandører.

Der er ikke konstateret fejl, når input har været kort oprettet efter 1970.

8. Der stilles her samme spørgsmål, som under punkt 5, idet der henvises til fordelingen på co- og reassurandører.

Jeg mener ikke, at man uden videre bekostning og besvær havde mulighed for at tage højde for de opståede fejl.

Det må fremhæves, at mine skøn i dette svarskrift baserer sig på samtaler ført med K. Hvis man fra S mener, at programmerne ikke er behæftet med de ovenfor nævnte fejl, vil det let kunne konstateres, såfremt det er muligt at foranstalte en prøvekørsel på anlægget."

Under domsforhandlingen har skønsmanden uddybet sine erklæringer, og der er afgivet forklaringer af regnskabschef K2, salgschef S3, chefplanlægger S2 og direktør S1.

Regnskabschef K2 har forklaret, at han som leder af regnskabsafdelingen hos sagsøgeren har planlagt og forberedt overgangen til edb-

behandling. Allerede i 1963 havde man anskaffet en mindre (Exacta) maskine. Han har løbende drøftet problemerne med salgsschef S3 hos sagsøgte. For så vidt angår den største branche, nemlig skibskaskoforsikringen, er forholdet det, at der årlig, som regel i november-december måned, træffes aftaler med rederne om forsikring af de forskellige skibe for det følgende år. På grundlag af disse aftaler skal risikoen derefter fordeles. Et enkelt skibs risiko kan f.eks. være fordelt på op imod 20 forskellige selskaber ved reinsurance, eventuelt således, at kun nogle få procent af risikoen dækkes af sagsøgeren selv. Det var som grundlag for edb-behandling planlagt at udarbejde for hvert enkelte skib et bilag indeholdende samtlige relevante oplysninger. Disse skulle indkodes på et stamkort, der skulle kunne læses både manuelt og af maskiner. Der skulle endvidere fremstilles et skibskort I for hver reder, et skibskort II, der skulle anvendes over for reassurandørerne, og et skibskort III, der skulle give oplysninger om skaderne. Præmierne skulle opkræves hvert kvartal, hvorfor der automatisk skulle udskrives girokort til hvert rederi og et hulkort til intern kontrol med betalingen. Skadesbilagene skulle udskrives tilligemed et hulkort til kontrol med udbetalingen og et statistikkort til brug for den årlige fornyelsesprocedure. De udbetalte skadesbeløb blev normalt opkrævet kvartårlig hos reassurandørerne i forbindelse med fordelingen af de indkomne præmier. Der skulle udfærdiges hulkort til hver reassurandør med angivelse af dennes andel af præmierne. Hver reassurandør skulle have et stamkort og et præmiekort. Da systemet blev påbegyndt ved hjælp af sagsøgte folk, blev alt dette straks ordnet for så vidt angår materiale fra og med begyndelsen af 1970.

Imidlertid var det også nødvendigt at foretage en betydelig indkodning af oplysninger for 1969 og tidligere, da f.eks. skadesafregningen langt fra var afsluttet for disse tidligere årgange. For disse årganges vedkommende stod samtlige oplysninger på manuelle kort. Disse skulle da først overføres til hulkort, hvilket skete i et hullebureau. Hulkortene blev afkonfereret og godkendt af S2, der var ansat hos sagsøgte. Hulkortoplysningerne skulle derefter overføres til magnetkort via et overførselsprogram udarbejdet af S2. Det var vanskeligt at få dette til at fungere, men omkring juni 1970 var disse ældre årgange overført til magnetkort. I slutningen af august 1970 satte NC NC2 ind på arbejdet. Den af ham i september arrangerede prøve køring fungerede tilfredsstillende, men man havde kun arbejdet med 1970-årgangen. Kortene for de ældre årgange, som han ikke havde udarbejdet, blev ikke gennem-

prøvet af ham, da NC ikke havde levnet ham tid dertil. NC2 udarbejdede en betjeningsvejledning. I slutningen af 1970 havde man på grund af de årlige forhandlinger med rederne ikke tid til at beskæftige sig med prøver, men umiddelbart efter udgangen af marts 1971 gik man i gang med behandlingen, som det ville have været meningsløst at foretage før en hel årgang var samlet. Det viste sig da ved kontrolafstemningen, som kun kunne foretages af topfolk hos sagsøgeren, at der indløb fejl i fordelingen mellem reassurandørerne af skadesudbetalingerne. Fejlene bestod i, at tallet sommetider var 100 gange for stort og i flere tilfælde 100x100 for stort, men fejlene indtrådte tilsyneladende kun for de ældre årgange, ikke for 1970. Fejlene indtrådte ikke efter noget bestemt mønster, idet nogle afregninger over for reassurandørerne var korrekt beregnet, og nogle var forkerte; det var derfor nødvendigt kritisk at gennemgå beregningerne for hvert enkelt skib. Der fandtes ingen fejl ved præmiefordelingen. Man rettede straks henvendelse til NC, idet man var vant til at ringe til NC's folk, der jo nu havde overtaget vedligeholdelseskontrakten og sat folk ind på opgaven. Den hos NC ansatte NC4, der var udlænding, men bosiddende i Danmark, blev sat ind på opgaven med at finde fejlene, men der gik relativ lang tid, mere end 3 måneder uden resultat, og man kunne derfor heller ikke nå at få udgiftsfordelingen mellem kaskoassurandørerne i orden for det næste kvartal, hvorfor også dette måtte behandles ved manuelt arbejde. For så vidt angår det første kvartal nåede man ikke at få opkrævet skadesrefusion hos reassurandørerne rettidigt, hvorfor denne opkrævning af størrelsesordenen 3,9 millioner måtte udskydes 3 måneder.

Da NC2 var bosat i Stockholm, blev der efter hans anmodning udfærdiget en skrivelse om "færdiggørelsen af kaskoprogrammet" dateret 7. oktober 1970. De andre programmører fik ikke nogen tilsvarende skrivelse. Når man ikke fortsatte med at prøvekøre 1969 og tidligere år, skyldtes det, at NC2 ikke havde tid til at udføre mere arbejde hos sagsøgeren.

For så vidt angår "andre brancher" var den regnskabsmæssige behandling hidtil udført hos et andet selskab, der nu imidlertid ikke mere kunne påtage sig opgaven. Det blev derfor aftalt med IBM, at man dér kunne leje maskinkraft, som blev betjent af en mand, der var ledig på markedet.

NC-anlægget blev benyttet med tilfredsstillende resultat til "vareforsikringer" indtil 1. januar 1973.

De indtrufne fejl medførte, at man måtte antage en vikar i et par må-

neder og iøvrigt lade personalet overarbejde.

Salgschef S3 har forklaret, at han har været salgschef hos sagsøgte i ca. 5 år indtil 1. august 1969 og havde forhandlingerne med sagsøgeren, der havde en Wanderer-maskine i forvejen. Der var et nært samarbejde mellem parterne, og man udfærdigede i fællesskab flere detaljerede rapporter, inden der blev truffet den endelige aftale om levering af det nye anlæg. Derefter blev opgaven overtaget af S2, der var ansat i sagsøgtes system- og programmeringsafdeling.

Chefplanlægger S2 har forklaret, at han var ansat som programmør hos sagsøgte fra november 1966 til 30. april 1970. Han deltog i nogle af forhandlingerne, inden salgsaftalen kom i stand, og overtog hele programmeringsarbejdet derefter. Der blev udarbejdet stamkort og visse andre kort samt et oprettelsesprogram til hulkortene, hvis oplysninger senere skulle overføres til magnetkort - alt for så vidt angår 1969 og tidligere år. Det nyere materiale - 1970 og fremefter - skulle straks føres på magnetkort. Da vidnet fratrådte sin stilling hos sagsøgte, var det endelige system ikke påbegyndt. Han havde lavet oprettelsesprogrammer og samlet detaljerede oplysninger til det endelige system, men ikke udarbejdet egentlige programmer. Han har ikke tidligere haft lejlighed til at se det hos sagsøgeren udarbejdede referat af mødet den 17. april 1970; han ville ikke inden sin fratræden have kunnet nå at færdiggøre den endelige programmering. I starten blev alt kontrolleret, men senere foretog han selv et mindre antal stikprøver. Han erindrer ikke, om materialet også blev konfereret af K2. Han ville ikke benægte, at der kan have været fejl i oprettelsesprogrammet, idet det på nuværende tidspunkt ikke er muligt at udtale sig derom. Fejlene kan også skyldes fejl ved næste trin i behandlingen. Fejlene 100 eller 100x100 kan skyldes en skrivefejl. Hans arbejde skulle overtages af en svensker ved navn NC2, der kom til København inden vidnets afgang, og de gennemgik sammen mundtligt materialet. De var i hvert fald en gang sammen hos sagsøgeren. Vidnet var ikke nået til at nedskrive planen. Hos sagsøgte var alle kunder utålmodige. Hvis vidnet var fortsat hos sagsøgte med dette arbejde alene, ville hele året ud være gået med at færdiggøre samtlige programmer. Når en ny mand skal sættes på et sådant arbejde, vil det altid give et spild på et par måneder. Vidnet havde udarbejdet en programmeringsliste, der i de mindste detaljer viste, hvad konverteringsprogrammet skulle foretage sig. Listen, som var håndskrevet, forblev hos sagsøgte, og vidnet mener, at NC2 fik fotokopier deraf. Enhver fagmand ville kunne forstå indholdet. I anledning af skønsmandens

erklæring udtaler vidnet, at hvis man skal lokalisere fejlen, måtte den kunne findes ved brug af den udarbejdede liste.

Der blev leveret et lignende anlæg til Falkonercentret, og, så vidt vidnet ved, har dette ikke været behæftet med fejl.

Direktør S1, der er medindehaver af det sagsøgte interessentskab, har forklaret, at maskinen blev forsinket fra NC-fabrikken på grund af forsinkelser hos en underleverandør. I slutningen af november 1969 meddelte den tyske NC-fabrik, at man påtænkte at oprette en afdeling i Danmark. Sagsøgte rådede NC til at forsøge at holde på de medarbejdere, sagsøgte havde haft. Sagsøgte fik adgang til at benytte en del af NC's folk, bl.a. NC2, og i det omfang dette skete, betalte sagsøgte deres løn, rejseomkostninger og hotelophold. Sagsøgte holdt sig også efter overgangen til det danske NC orienteret om arbejdet hos bl.a. sagsøgeren, og NC's folk oplyste på et vist tidspunkt, at de havde fået en frist for aflevering af kaskomaterialet forlænget til 1. september 1970, og at de godt kunne nå arbejdet. Efter disse oplysninger manglede i november kun arbejdet med "andre brancher", som først kunne bearbejdes, når sagsøgeren var klar med sine oplysninger. Derefter fik sagsøgte ikke flere arbejdsregninger og måtte derfor gå ud fra, at sager var i orden. Den parantetiske bemærkning i sagsøgerens skrivelse af 10. maj 1971 om fejl gav ikke sagsøgte anledning til nogen reaktion, da man anså den for ganske uvæsentlig.

Skønsmanden, civilingeniør NN har under domsforhandlingen vedstået sine erklæringer og yderligere udtalt bl.a.: Det kan ikke med bestemt-
hed siges, om leverandøren bør udarbejde og levere et indprogrammeringsdokument, men det vil tage lige så lang tid at udarbejde en fyldestgørende dokumentation som at lave selv programmet. Hvis køberen er et firma, der ofte skifter personale i dataafdelingen, er det nødvendigt at udarbejde en dokumentation. Hvis den, der har lavet programmet, over 1 à 2 år senere skal bruge det, f.eks. hvis kunden da ønsker en ændring, vil det sikkert også være næsten nødvendigt at ty til dokumentationen. I nærværende sag ville dokumentationen kunne være af betydning, når man skulle finde fejlen. Det er skønsmandens erfaring fra lignende sager, at kunden, når der opdages fejl, er tålmodig i meget lang tid i håb om, at fejlen kan korrigeres og bliver korrigeret. Men når dette ikke lykkes, nødes kunden til på et eller andet tidspunkt at give op.

Sagsøgerens advokat har til støtte for påstanden gjort gældende, at anlægget viste sig at lide af så væsentlige mangler, at sagsøgeren var

berettiget til at hæve handelen, hvortil kom, at der var afgivet en form for garanti. Den af sagsøgeren i skrivelsen af 7. oktober 1970 afgivne erklæring om godkendelsen af de af NC2 udarbejdede programmer og i skrivelsen af 19. november 1970 afgivne erklæring om færdiggørelsen af denne del af leverancen kunne ikke afskære sagsøgeren fra at hæve handelen, når det senere viste sig, at disse programmer eller anlægget led af væsentlige mangler; sagsøgte kunne ikke forvente, at der lå et afgørende afkald heri.

Sagsøgte kan ikke gøre gældende, at der er reklameret for sent. I skrivelsen af 10. maj 1971 omtales programmeringsfejlene. Det er muligt, men ikke givet, at en prøvekørsel tidligere ville have afsløret fejlene. Det er ikke sagsøgerens skyld, at 1969 og tidligere årgange ikke blev prøvekørt i efteråret 1970, idet det udelukkende skyldtes, at NC2 havde for travlt, og det må være sagsøgtes pligt som leverandør at sørge for, at der gennemføres en tilfredsstillende prøve. Det var naturligt, at de første reklamationer blev fremsat over for NC, da dette firma nu havde overtaget garanti og service, og det er sagsøgte, der selv har henvist sagsøgeren til at rette henvendelse til NC.

Erstatningen kræves del på grund af den forsinkelse, der var indtrådt, og dels på grund af de konstaterede mangler.

Med hensyn til erstatningen, som lavt er ansat til 50.000 kr., for den for sene levering har sagsøgeren nærmere anført, at ansættelse af yderligere kontormedhjælp har kostet 19.574 kr., og man er gået glip af besparelser ved edb-behandling i 1½ år. Med hensyn til erstatningen for mangler bemærkes, at man som sædvanlig havde regnet med at kunne indkræve hos reassurandørerne udgifter til skader samtidig med, at man afregnede præmier for det første kvartal af 1971. Da det imidlertid ikke lykkedes at gennemføre edb-behandlingen for skadernes vedkommende, måtte beregningerne udføres manuelt og blev derfor forsinket et kvartal. Alene rentetabet af denne forsinkelse for ca. 3,9 mill. kr. udgør omtrent det påståede beløb.

Sagsøgtes advokat har til støtte for frifindelsespåstanden anført, at sagsøgeren ikke i skriftvekslingen har påberåbt sig nogen garanti fra sælgerens side, og der foreligger heller ikke i salgsdokumenterne nogen egentlig garantiforpligtelse. For så vidt angår spørgsmålet om retten til at hæve kontrakten på grund af væsentlige mangler, gør sagsøgte gældende, at der kun foreligger en meget begrænset fejl og en fejl, der kun omfatter en enkelt gruppe, nemlig kaskoforsikringen. Der har hele tiden under edb-anlæggets opbygning været et meget nært samarbejde

mellem de to parter, og ikke mindst af denne grund måtte sagsøgeren være forpligtet til at fortsætte samarbejdet, indtil fejlen var fundet og afhjulpel, eller i hvert fald have givet sagsøgte en vis længere frist til at afhjælpe manglerne. Det må være sagsøgerens risiko, at sagsøgte ikke før i oktober 1971 blev bekendt med, at der var mangler ved anlægget, og da der på det tidspunkt blev givet en alt for kort frist, fik sagsøgte i virkeligheden ingen chance for at afhjælpe manglerne.

Såfremt retten dog måtte anse misligholdelsen for væsentlig, gør sagsøgte gældende, at sagsøgeren ved skrivelserne af 7. oktober og 19. november 1970 har godkendt kaskoprogrammet. Sagsøgeren måtte endvidere efter principperne i Købelovens § 51 have en almindelig undersøgelsespligt, dvs. en pligt til at afprøve ikke bare som sket programmerne for 1970, men også programmerne for 1969 og tilbage. Sagsøgeren kunne have spurgt sagsøgte, om sagsøgte ville foretage afprøvningen; men iøvrigt var der i november og december 1970 tilstrækkelig tid til, at sagsøgeren selv kunne have foretaget den fornødne afprøvning. Sagsøgte måtte efter brevene gå ud fra, at den nødvendige afprøvning havde fundet sted. Endelig gør sagsøgte gældende, at der, jfr. Købelovens § 52, ikke foreligger rettidig reklamation. Efter forklaringerne i retten var fejlene opdaget engang i maj 1971, men bemærkningerne herom i skrivelsen af 10. maj 1971 måtte af sagsøgte opfattes som omhandlende et ganske uvæsentligt forhold. Først ved skrivelsen af 8. oktober 1971 blev sagsøgte bekendt med, at sagsøgeren anså fejlene for alvorlige. Sagsøgte må få den opfattelse, at sagsøgeren trods fejlene har ønsket at benytte anlægget længst muligt, og at man kun er gået over til et andet edb-anlæg, fordi man på dette sene tidspunkt er blevet klar over at man ønskede et anlæg med større kapacitet.

For så vidt angår erstatningskravets størrelse gør sagsøgte gældende, at der ikke er noget grundlag for erstatning, idet sagsøgte ikke har gjort sig skyldig i noget ansvarsforpligtende forhold, Dertil kommer, at kravet i det hele er ganske udokumenteret. Endelig må der ved en eventuel erstatnings fastsættelse tages hensyn til, at sagsøgeren faktisk har brugt anlægget eller betydelige dele deraf helt frem til januar 1973.

Retten skal udtale:

Når det drejer sig om et anlæg som det omhandlede, må der stilles meget strenge krav til, at anlægget fungerer korrekt, idet køberen, selv om han har kyndige folk i sin tjeneste, ikke har mange chancer for, inden anlægget tages i brug, selv at finde og senere at kunne ændre eventuelle fejl; dertil kommer, at selv mindre fejl kan være af en sådan

karakter, at de kan medføre betydelig økonomisk skade for køberen. Efter det oplyste må retten lægge til grund, at anlægget har lidt af en så væsentlig mangel, at sagsøgeren har været berettiget til at hæve handelen.

Sagsøgeren findes ikke at have mistet sin ret dertil ved at afgive erklæringen af 4. oktober 1970 om NC2's arbejde, dels fordi det, NC2 udførte, var af begrænset omfang, og dels fordi meningen med erklæringen efter det oplyste må have været at give NC anledning til af afregne over for ham. Sagsøgte har heller ikke haft grund til at regne med, at der i sagsøgerens skrivelse af 19. november 1970 lå et afkald på at gøre krav gældende, hvis der senere måtte vise sig at være fejl, ikke mindst når henses til, at man ikke kunne regne med, at en så kort prøvekøring ville kunne røbe alle fejl. Sagsøgte må med hensyn til sit kendskab til prøvernes omfang m.v. ligestilles med NC (og dette selskabs folk).

Når hensyn tages til, at sagsøgerens folk af andre grunde var meget travlt beskæftiget i november og december måned, kan det heller ikke lægges sagsøgeren til last, at man ikke benyttede disse måneder til at kontrollere projektet, at da det efter det oplyste må antages at være rimeligt, at man begynder driften med et helt år, kan det heller ikke lægges sagsøgeren til last, at man har ventet med at benytte anlægget i fuldt omfang, indtil hele 1970 var færdig til bearbejdning.

Da ansvaret for anlægget og service var overført fra sagsøgte til NC, må det anses for korrekt, at henvendelse om anlægget og mangler ved dette i første omgang rettedes til NC og ikke straks til sagsøgte. Sagsøgte må som sælger af anlægget være ansvarlig for mangler og undladelser fra NC' side. Sagsøgte må være ansvaret for, at der efter sagsøgtes skrivelse af 28. oktober og NC's skrivelse af 15. november 1971 ikke fra leverandørens side blev foretaget yderligere, specielt ikke oplyst, hvad en omprogrammering ville koste.

Herefter må der gives sagsøgeren medhold i påstandens første led, således at sagsøgte tilpligtes til mod tilbagelevering af computeren og den tilhørende hulkorthuller at tilbagebetale dels 419.535 kr. og dels differencen mellem den gamle hulkorthuller og den nye 10.005 kr. (begge summer incl. moms).

Med hensyn til kravet om erstatning for forsinkelsen findes sagsøgte at burde betale et beløb, der skønsmæssig fastsættes til 30.000 kr.

Med hensyn til kravet om erstatning for manglerne finder retten, at dette ikke er dokumenteret på en sådan måde, at det umiddelbart kan lægges til grund, og det er heller ikke muligt at fastsætte en skøn-

mæssig erstatning, navnlig når henses til, at der i erstatningen må fragås et ikke ubetydeligt beløb som vederlag for sagsøgerens benyttelse af anlægget frem til udgangen af 1972. Denne del af erstatningskravet kan herefter ikke tages til følge.

Herefter bør sagsøgte betale 419.535 kr. og 10.005 kr. og 30.000 kr., ialt 459.540 kr. med fradrag for programmeringen 40.000 kr. eller ialt 419.540 kr. (2)

Vederlaget til skønsmanden 8.600 kr. bør sagsøgte endelig udrede.

Iøvrigt bør hver part bære sine sagsomkostninger.

Højesterets dom

Den indankede dom er afsagt af Sø- og Handelsretten.

I pådømmelsen har deltaget syv dommere: Gjerulff, Spleth, H.A.Sørensen, Helga Pedersen, Thygesen, Urne og Bjerregaard.

For Højesteret har appellanten principalt påstået frifindelse, subsidiært frifindelse mod betaling af et af retten fastsat beløb ikke over 30.000 kr. og mest subsidiært frifindelse mod betaling af et af retten fastsat beløb.

Indstævnte har påstået stadfæstelse med den ændring, at det selskabets tilkommende beløb forhøjes til 456.175 kr. og således, at renter 6% årlig først regnes fra sagens anlæg den 1. december 1972.

Beløbet er af indstævnte opgjort således:

Tilbagebetaling af den erlagte købesum	419.535 kr.
Udskiftning af hullemaskine	10.005 kr.
Reparationsudgifter	1.635 kr.
For forsinkelse og mangler skønsmæssigt	<u>25.000 kr.</u>
Ialt	<u>456.175 kr.</u>

Til brug for Højesteret er afgivet nye forklaringer og tilvejebragt yderligere oplysninger.

Programmør NC2 har i en redegørelse af 27. november 1975 oplyst, at han under et besøg hos indstævnte dagen før ved nøjere undersøgelse konstaterede, at "skibskort I" var fremstillet forkert for årene før 1970,

idet en indikator i stedet for "1" var blevet "0", hvilket betyder, at to cifre fejlagtigt kommer efter kommaet. Programmet for disse kort var skrevet af S2.

Syns- og skønsmanden har herefter i en erklæring af 15. december 1975 udtalt, at det nu synes godtgjort, at der er fejl i de udarbejdede programmer, idet der tilsyneladende er fejl i skibskort I. Der er intet, der tyder på, at fejlene skyldes betjeningsfejl hos indstævnte, og appellanten har tilsyneladende ikke anvist en betjening, som skulle kunne forhindre fejlenes opståen.

Efter ordrebekræftelsen af 15. maj 1968 gik appellantens forpligtelse ud på at levere en magnetkortcomputer den 1. april 1969 samt udføre programmering af de i indstævntes indstilling af 19. november 1967 beskrevne opgaver. Da indstævnte den 14. december 1971 hævdede købsaftalen, var en for selskabet vigtig del af opgaven, nemlig fordeling af skader på co- og reassurandører, endnu ikke blevet løst, og det tiltrædes derfor, at den foreliggende fejl var væsentlig.

Indstævnte findes ikke ved erklæringen af 7. oktober 1970 og skrivelsen af 19. november 1970 at have afskåret sig fra at hæve handlen, idet det må have stået klart for appellanten, at indstævnte ved den i skrivelserne udtrykte godkendelse har henholdt sig til den afprøvning, som var foretaget af de teknisk sagkyndige. Det tiltrædes endvidere, at indstævnte under de foreliggende forhold ikke har haft anledning til selv at foretage yderligere undersøgelser, inden anlægget i foråret 1971 blev taget i brug i fuldt omfang.

Henset til at programmeringsarbejdet i overensstemmelse med skrivelsen af 11. juli 1970 var overtaget af NC, og at indstævnte efter det fremkomne må antages at have rettet henvendelse til dette selskab, når der blev fundet fejl, og også gjorde det i anledning af den senest konstaterede fejl, - efter det for Højesteret oplyste i al fald senest den 1. september 1971 - findes indstævntes adgang til at hæve ikke at være bortfaldet på grund af mangelfuld eller for sen reklamation.

Herefter har indstævnte krav på mod udlevering af magnetkortcomputeren og den nye hulkorthuller at få tilbagebetalt den erlagte købesum på 419.535 kr.

Indstævnte findes endvidere at have krav på erstatning for tab og udgifter i anledning af forsinkelsen og manglerne. Ved fastsættelsen af denne erstatning må der som i dommen nævnt tages hensyn til, at indstævnte har benyttet anlægget frem til udgangen af 1972, og det ind-

stævnte ialt tilkommende beløb findes at kunne fastsættes i overensstemmelse med indstævntes påstand.

I sagsomkostninger for Højesteret findes appellanten at burde betale 25.000 kr. til indstævnte.

Thi kendes for ret:

Sø- og Handelsrettens dom bør ved magt at stande, dog at det indstævnte, K, tilkommende beløb fastsættes til 456.175 kr. med renter heraf 6% årlig fra den 1. december 1972, til betaling sker.

I sagsomkostninger for Højesteret betaler appellanten, S, 25.000 kr. til indstævnte.

Det idømte at udrede inden 15 dage efter denne højesteretsdoms afgivelse.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 4. MARTS 1980

1. afd., nr. 1349/1979

Gjesingfelt, Unmack Larsen og P. Rasmussen (kst.).

K
mod
S

FORTOLKNING: Spørgsmålet om formatteringen af kassettebånd til data-lagring ansås ikke for afgjort ved kontraktens ordlyd. K måtte derfor selv bære risikoen for, at spørgsmålet ikke blev afklaret forud for købet.

FORUDSÆTNINGER (KØBERS): K's forudsætninger var ikke kendelige for S.

MANGLER: Formattering af kassettebånd til datalagring på anden måde end forudsat af K ikke anset for at være en mangel.

K, der ikke havde kendskab til edb, købte i oktober 1976 hos S en kaseterminal med tilsluttet magnetbåndskassette med henblik på, at hver dags posteringer skulle kunne indlæses direkte fra kassetten i et samtidig hos L indkøbt edb-anlæg. Ifølge ordrebekræftelsen var terminalen "programmeret til kommunedatas standardprogrammer ---".

I forbindelse med terminalens levering i marts måned 1977 udbød K sig efter aftale med L oplysninger om specifikationer vedr. datalagringen på kassetten. Disse oplysninger blev ifølge det under sagen oplyste meddelt telefonisk.

Efter leveringen viste det sig, at der ikke kunne ske direkte indlæsning fra kassetten til edb-anlægget, idet kassettebåndenes datalagring ikke var som foreskrevet af kommunedata. K meddelte derfor d. 2. december 1977, at man ønskede at annullere handlen.

Landsretten lagde til grund, at det leverede anlæg var i overensstemmelse med aftale og ordrebekræftelsen. Spørgsmålet om datalagringen ansås ikke for at være omfattet af udtrykket "programmeret til kommunedatas standardprogrammer" og K måtte derfor selv bære risikoen for, at dette spørgsmål ikke blev drøftet med S forud for købet.

Vestre landsrets dom.

I 1976 besluttedes det hos sagsøgeren, K, at gå over til edb-behandling af kommunens regnskaber, og man købte i den anledning et C 3 edb-anlæg hos L. Til brug i forbindelse hermed ønskede man at anskaffe en kasseterminal, der udover at virke som normalt kasseapparat, skulle kunne producere kassetter med hver enkelt dags posteringer til direkte indlæsning i edb-anlægget. Man kom i forbindelse med sagsøgte, S, og forhandlingerne førte til køb af en kasseterminal. I en ordrebekræftelse af 22. oktober 1976 hedder det bl.a.:

"Under henvisning til samtale bekræfter vi med tak Deres ordre på levering af 1 stk. C1 kasseterminal tilsluttet 1 stk. C2 magnetbåndskassette.

Anlægget er programmeret til Kommunedatas standardprogrammer og er, hvad tællere m.v. angår, indrettet som beskrevet i den leverede betjeningsvejledning.

Prisen andrager kr. 52.600,- netto exclusive merværdiafgift for hele anlægget.

Betaling: Netto kontant ved leveringen.

Levering: Februar 1977 - eventuelt i første omgang til et konsulentfirma efter Deres valg.

Service: Vi yder assistance ved udarbejdelse af tryksager og tilrettelæggelse af systemet. Endvidere påtager vi os vederlagsfrit at oplære Deres personale i udstyrets korrekte betjening."

Sagsøgeren har oplyst, at kasseterminalen blev leveret den 22. marts 1977 til konsulentfirmaet KF.

I en skrivelse af 18. marts 1977 fra sagsøgeren til sagsøgte hedder det:

"I forbindelse med leverance af 1 stk. kasseapparat C1 skal jeg hermed anmode Dem om snarest muligt over for os at oplyse specifikationer på datalagringen på kassetten.

Special interesse har det at få oplyst, hvilken tegnstandard De anvender,

om der forekommer specielle tegn uden for den standard, om hvilken maksimal bloklængde og record opbygning De har.

Endvidere bedes oplyst navnet på den person, der skal kontaktes, såfremt der opstår problemer vedrørende samkørsel med K's mini-datatmat."

Der foreligger ingen skriftlig besvarelse af denne henvendelse, men

det er oplyst, at der er ført nogle telefonsamtaler mellem på den ene side sagsøgte og på den anden side henholdsvis sagsøgeren og L. Der blev endvidere den 25. november 1977 afholdt et møde mellem medarbejdere hos sagsøgte og medarbejdere hos L.

I en skrivelse af 2. december 1977 fra sagsøgeren til sagsøgte hedder det:

"Vedrørende kasseapparat C1.

Under henvisning til tidligere telefonsamtaler angående problemer med indlæsning af data fra ovennævnte kasseapparat i K's minidatamat, og da man kan dokumentere, at De på leveringstidspunktet (februar/marts 1977) var vidende om, at Kommunedata ikke uden en konvertering hos Dem kunne læse kasseapparatets kassettebånd, og da Deres repræsentant S1 på købstidspunktet var vidende om, at K havde anskaffet en C3 minidatamat, skal man herved anmode om, at handelen med nævnte kasseapparat annulleres.

Man stiller sig positiv for et eventuelt møde angående ovenstående."

I en skrivelse af 28. juni 1978 har sagsøgerens advokat stillet følgende spørgsmål vedrørende den omhandlede kasseterminal til Kommunedata:

- "1. Hvornår er C1 typegodkendt som direkte (uden konvertering af kassette) registreringsudstyr til at køre kommunedatus standardprogrammer?
2. Hvad var godkendt den 22. oktober 1976?
3. Hvis godkendelse var opnået den 22. oktober 1976 ønskes meddelt, hvad godkendelsen omfattede.
4. Hvad var godkendt i marts 1977, og hvad omfattede denne godkendelse?
5. Hvad var godkendt den 2. december 1977, og hvad omfattede denne godkendelse?"

I Kommunedatas svarskrivelse af 21. juli 1979 blev de stillede spørgsmål besvaret således:

"ad 1. 7. december 1977 (se bilag 1).

ad 1*) og 3. Intet var typegodkendt på denne dato.

ad 4. Registrering til økonomisystemet med diverse bemærkninger samt konvertering hos S. Dog mangler den formelle typegodkendelse (se bilag 2).

ad 5. Registrering til økonomisystemet, konvertering hos S og data-transmission over telefonlinie."

Under denne, den 30. oktober 1978 anlagte sag har sagsøgeren, der har tilbageleveret kasseterminalen med tilbehør, påstået sagsøgte dømt til tilbagebetaling af købesummen og et beløb, der er betalt på et vedligeholdelsesabonnement, ialt 65.437 kr. 30 øre, med sædvanlig procesrente fra den 14. april 1977, til betaling sker.

Sagsøgte har principalt påstået frifindelse og subsidiært frifindelse mod betaling af et mindre beløb med sædvanlig procesrente fra sagens anlæg.

Under domsforhandlingen er der afgivet vidneforklaring af K1, S1, L1, S2 og S3.

K1 har forklaret, at der pr. 1. januar 1977 trådte en kommunal regnskabsreform i kraft, og at sagsøgeren i den anledning havde besluttet at gå over til anvendelse af edb i K's budget- og regnskabsvæsen. Man henvendte sig til konsulentfirmaet KF og efter forskellige forespørgsler til firmaer i branchen og Kommunedata købte man i august 1976 et C3 edb-anlæg hos L. Man skulle også have kasseregistreringsudstyr, men dette havde L ikke. Man spurgte L1 hos L om C1 kunne bruges og fik det svar, at det kunne den, såfremt kassetten var af standardstørrelse, og man fik oplyst specifikationer på datalagringen på kassettebåndet. Man kom i forbindelse med sagsøgte og fik omkring midten af oktober 1976 besøg af S1, som vidnet talte med. S1 fik at vide, at kasseterminalen skulle kunne køre sammen med C3. Vidnet og S1 drøftede ikke, hvorledes data var lagret, idet ingen af dem vidste ret meget herom, men i brochurerne stod, at terminalen var programmeret til Kommunedatas standardprogram, og det lagde vidnet afgørende vægt på. S1 sagde, at terminalen var ved at blive ombygget til det nye økonomisystem, som skulle træde i kraft den 1. januar 1977, og at man, når ombygningen var fuldført, ville udsende en ny betjeningsvejledning. I marts 1977

*) skal formentlig være 2

bad L vidnet skrive til sagsøgte og stille de i skrivelsen af 18. marts 1977 anførte spørgsmål, som man formulerede til vidnet. Et par dage senere ringede S3 og talte med vidnet, der henviste ham til at kontakte L2 hos L. I september måned 1977 hørte han fra KF, at L's indlæsningsprogram ikke kunne aflæse kassettebåndene fra C1, idet kassettebåndene ikke svarede til Kommunedatas standard. Vidnet førte herefter en række telefonsamtaler og forsøgte at arrangere et møde i Arhus mellem vidnet og ansatte hos L, KF og sagsøgte, men sagsøgte afslog at deltage, idet man angav ikke at have tid. L foreslog 3 forskellige løsninger, der alle ville være bekostelige, og som ville forsinke projektet for meget, idet sagsøgeren skulle have sit edb-anlæg i gang fra 1. januar 1978. En fjerde løsning var at købe et mekanisk kasseregistreringsudstyr af fabrikat Ancher, som man viste kunne benyttes i forbindelse med C3. Det lykkedes at finde et brugt anlæg af nævnte fabrikat, som man omkring midten af november erhvervede for 9.000 kr. Man erfarede på et tidspunkt i efteråret 1977, at kommuner, der benyttede C1, skulle indsende kassettebåndene til sagsøgte til konvertering til et almindeligt magnetbånd inden indsendelse til Kommunedata, idet Kommunedatas datamat ikke kunne læse kassettebåndene, på hvilke data ikke var lagret som foreskrevet af Kommunedata. Dette havde hverken vidnet eller L vidst noget om ved købet, og S1 nævnte intet herom.

S1 har forklaret, at han, der sælger bogholderimaskiner for sagsøgte, fik at vide, at sagsøgeren havde spurgt på et kasseregistreringsudstyr. Han aflagde besøg hos sagsøgeren, hvor han talte med K2 og K1. Han fik at vide, at man ønskede et kasseregistreringsudstyr, der kunne producere et medie, f.eks. en diskette eller en kassette, der kunne læses af C3. Der var på daværende tidspunkt ikke mange andre muligheder end C1, og de alternative muligheder var langt dyrere. Vidnet var bekendt med, at der skulle anvendes et nyt regnskabssystem fra 1. januar 1977, og han oplyste, at C1 var ved at blive omprogrammeret, således at den kunne anvendes til det nye system. Man talte ikke om, hvorledes data var lagret på kassettebåndet. Vidnet har ikke nærmere kendskab hertil, og såfremt han bliver spurgt, henviser han til programmørerne. Vidnet vidste, at kunder, der benyttede sig af Kommunedatas datamat indsendte kassettebåndene fra C1 til sagsøgte til konvertering til magnetbånd, idet Kommunedata ikke ville have kassettebånd. Dette fandt han ikke anledning til at omtale, da han jo netop havde fået at vide, at sagsøgeren ville benytte C1 i forbindelse med C3. Ordrebekræftelsen, hvori det hedder, at "anlægget er programmeret med Kommunedatas stan-

dardprogrammer", er sendt få dage efter vidnets besøg hos sagsøgeren. I den citerede vending lægger vidnet alene, at anlægget skal kunne modtage og lagre de informationer, der kræves efter Kommunedatas standardprogrammer, men ikke noget om, hvorledes data er placeret på kassettebåndet.

L1 har forklaret, at han er uddannet som lic.phil. i idehistorie. På universitetet administrerede han kursusvirksomhed og fik herigennem kendskab til edb. I 1973 blev han ekstern konsulent hos L. I 1975 blev han ansat som systemudvikler, og desuden havde han markedsføring til kunderne. I 1976 fik man en ordre på C3 fra sagsøgeren, og man påtog sig at lave et såkaldt indlæsningsprogram til denne. Vidnet drøftede telefonisk købet af en C1 med K1. Man talte ikke om anlæggets tekniske funktioner, idet K1 ikke havde forudsætninger herfor. Kommunedata havde i april 1976 udsendt en vejledning på et par hundrede sider, der indeholdt tekniske standarder for registreringsterminaler til brug i forbindelse med Kommunedatas datamat. Han sagde til K1, at denne ved køb af C1 skulle sikre sig, at terminalen opfyldte de tekniske krav, som Kommunedata havde opstillet for kassetterminaler. Efter købet meddelte K1, at han havde fået sikkerhed for, at C1 overholdt Kommunedatas specifikationer, og vidnet fandt herefter ikke anledning til at kontrollere dette ved direkte henvendelse til sagsøgte. Forespurgt, hvorledes han forstod sætningen i sagsøgtes ordrebekræftelse: "Anlægget er programmeret til Kommunedatas standardprogrammer", har vidnet svaret, at beskrivelsen efter hans opfattelse ikke alene måtte indebære, at anlægget kunne modtage de rigtige data, men også at disse blev placeret på kassettebåndet i den af Kommunedata foreskrevne rækkefølge, det såkaldte "format". I første kvartal 1977 gik man hos L i gang med at lave et indlæsningsprogram til det til sagsøgeren solgte C3, idet man gik ud fra, at data på C1's kassettebånd var lagret som foreskrevet i Kommunedatas vejledning fra april 1976. Selv ud fra denne forudsætning havde man behov for visse tekniske oplysninger fra sagsøgte, og da L's systemfolk ikke kunne få disse oplysninger hos sagsøgte, bad man K1 skrive til sagsøgte. Man fik imidlertid aldrig noget svar på K1's skrivelse af 18. marts 1977. Der var ganske vist nogle telefonsamtaler, men man fik aldrig tilstrækkelige oplysninger. Vidnet blev ikke herigennem klar over, at hans fundamentale forudsætninger om datalagringen (formatet) på kassettebåndet ikke holdt stik og i forhold her til betød de tekniske detaljer, som man fortrinsvis havde spurgt om i skrivelsen af 18. marts 1977, intet. I efteråret 1977 rygtedes det i branchen, at sagsøgte ikke

havde løst hele registreringsopgaven på C1, idet kassettebåndet ikke kunne læses hos Kommunedata. Kassettebåndene skulle indsendes til sagsøgte og overspilles på et almindeligt magnetbånd. Sagsøgte havde til denne overspilning et indlæsningsprogram, hvorved data ved overføringen til magnetbåndet blev omredigeret, således at formatet opfyldte Kommunedatas krav. L kunne vel nok have lavet et indlæsningsprogram, der kunne anvendes til indlæsning af kassettebåndet i C3, men så skulle man have haft de tekniske specifikationer for datalagringen på kassettebåndet. Disse oplysninger er for omfattende til at kunne gives telefonisk, idet vidnet vil mene, at en beskrivelse vil omfatte mindst 10-20 sider i A 4-format. Sagsøgte måtte derfor indse, at man ville få alvorlige problemer med indlæsningsprogrammet. Vidnet fandt, at sagsøgte straks burde have oplyst, at datalagringen på kassettebåndet var anderledes end foreskrevet af Kommunedata. Dertil kom, at man ikke kunne få det fornødne praktiske samarbejde med sagsøgte. K1 forsøgte at indkalde til et møde, hvori ansatte hos sagsøgte, L og KF skulle deltage og søge at løse problemerne, men fra sagsøgtes side blev det meddelt, at man ikke havde tid hertil. Det var navnlig på baggrund af sagsøgtes manglende samarbejdsvilje, at vidnet anbefalede sagsøgeren at hævde handelen. Da sagsøgeren købte det brugte anlæg af fabrikat Ancher, var det i første omgang kun for at sikre, at man kunne komme i gang med edb-behandlingen fra 1. januar 1978, men man håbede stadig, at få C1 til at fungere.

S2, har forklaret, at han fra 1. april 1977 har været leder af sagsøgtes afdeling for salg til kommuner, og at han forud herfor var sælger i selskabet. S3 viste ham sagsøgerens brev af 18. marts 1977. S3 sagde, at han havde givet K visse oplysninger og havde sagt, at man gerne var til tjeneste med yderligere oplysninger. Herefter hørte vidnet ikke mere til sagen før i september 1977, da K1 ringede og sagde, at der var problemer med samkøringen af C1 og C3, og at man gerne ville have et møde med deltagelse af sagsøgeren, sagsøgte, L og KF. Fra sagsøgtes side havde man ikke noget imod at deltage i et sådant møde, men man kunne ikke sende sine eksperter med så kort varsel som ønsket. Efter drøftelse med sagsøgeren blev der i stedet arrangeret et møde den 25. november 1977 hos L med deltagelse af ansatte hos sagsøgte og L. Der blev på mødet intet nævnt om, at sagsøgeren havde købt et andet anlæg. Der blev aftalt et nyt møde hos sagsøgte den 2. december 1977. Dette blev aflyst sent på eftermiddagen den 1. december, da man fra L meddelte, at man ikke kunne deltage. Herefter modtog sagsøgte den 3. s.m. sagsøgerens skrivelse af 2. s.m., hvori man anmodede om, at handelen blev annullere-

ret. På grund af den hurtige udvikling på edb-området var C1 på daværende tidspunkt ved at være forældet og var derfor uden værdi med henblik på salg til anden side.

S3 har forklaret, at han som ansat hos sagsøgte i efteråret 1976 har programmeret C1 til Kommunedatas økonomisystem. Han kendte Kommunedatas vejledning fra april 1976, men heri stilles der ikke krav til datalagringen på kassettebånd, idet kassetter slet ikke omtales i vejledningen, der alene omhandler magnetbånd, disketter og "on-line", der anvendes direkte ved indlæsning i Kommunedatas datamat. C1's kassettebånd er et mellemlagringsmedie, der skal konverteres, inden det kan indlæses i Kommunedatas datamat. Efter vidnets opfattelse er det korrekt at betegne C1 som programmeret til Kommunedatas standardprogrammer, idet den indtastning, der er benyttet, kan bruges til alle de oplysninger, der kræves af Kommunedatas programmer, og som kan transmitteres til Kommunedata gennem konvertering eller "on-line", men hermed er ikke sagt noget om datalagringen (formatet) på kassettebåndet. Vidnet ringede efter modtagelsen af sagsøgerens skrivelse af 18. marts 1977 K1 op. Han kan ikke huske, hvad der blev sagt, men han har formentlig foreslået, at sagsøgerens edb-konsulenter kontaktede sagsøgte direkte. Han har ikke selv besvaret de i skrivelsen af 18. marts 1977 stillede spørgsmål, men han mener, at andre hos sagsøgte må have gjort det. Der er i hvert fald ikke modtaget flere forespørgsler, og sagsøgeren og dennes edb-konsulenter måtte dog, som det er sædvanligt i branchen, spørge, indtil man havde fået de fornødne oplysninger. De oplysninger, sagsøgeren udbad sig i skrivelsen af 18. marts 1977, var af vital betydning for at lave et indlæsningsprogram, men kunne besvares telefonisk på nogle få minutter. Det var først hen på sommeren 1977, at vidnet blev klar over, at man hos L var gået ud fra, at datalagringen på kassettebåndet var i samme format som foreskrevet af Kommunedata for magnetbånd og disketter. Sagsøgte tilbød da, at man vederlagsfrit ville foretage konvertering af kassettebåndene til magnetbånd eller stille sagsøgtes konverteringsprogram til disposition for sagsøgerens konsulenter. Forespurgt om han ikke måtte forudse, at L ikke kunne lave indlæsningsprogram, når man ikke kendte specifikationerne på datalagringen på kassettebåndet (formatet), har vidnet svaret, at han da også forventede en dialog, men at man hos sagsøgte intet kunne vide om, hvor langt sagsøgerens konsulenter var kommet, eller hvornår man skulle have anlægget i gang. I øvrigt vidste vidnet ikke, hvilke oplysninger der var givet af sagsøgtes medarbejdere efter sagsøgerens

skrivelse af 18. marts 1977 og hans påfølgende telefonsamtale med K1, og da der ikke kom yderligere henvendelser, gik vidnet ud fra, at sagsøgerens konsulenter havde fået de informationer, de ønskede.

Foreholdt den af Kommunedata udarbejdede vejledning, som af vidnet S3 var medbragt til domsforhandlingen, har vidnet L1 tilføjet, at han må erkende, at vejledningen ikke indeholder nogen angivelse af, at det af Kommunedata foreskrevne format skal anvendes også for kassettebånd, der ikke kan benyttes til direkte indlæsning i Kommunedatas datamat. Man kunne herefter ikke tale om en decideret fejl ved anlægget, men det var i alt fald ikke som forventet. Efter vidnets opfattelse burde sagsøgte have oplyst, hvorledes datalagringen var, når den ikke fulgte Kommunedatas format, idet det ellers ikke var muligt at lave et sikkert indlæsningsprogram. Han var i alt fald selv "gået i karret", idet han som en selvfølge havde regnet med, at kassettebåndet fulgte Kommunedatas format. De oplysninger, man havde fået fra sagsøgte, angik kun detaljer.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at anlæggets kassettebånd ikke som forudsat ved købet lagrede data i overensstemmelse med Kommunedatas standardformat. Dette har sagsøgte fortiet, og man har heller ikke givet de oplysninger om datalagringen på kassettebåndet, der, når nævnte forudsætninger ikke var opfyldt, var nødvendige for, at L kunne lave et indlæsningsprogram til C3. Disse nødvendige oplysninger burde sagsøgte have givet i skriftlig form ved anlæggets levering. Sagsøgte har imidlertid end ikke besvaret sagsøgerens direkte forespørgsel i skrivelse af 18. marts 1977. Det er muligt, at der telefonisk er givet nogle utilstrækkelige oplysninger, men der burde være givet en skriftlig besvarelse omfattende specifikationer på datalagringen på kassettebåndet, og det må i øvrigt være sagsøgte, der har bevisbyrden for, at der er givet en tilstrækkelig besvarelse på skrivelsen. Fra sagsøgerens side har man gjort, hvad man kunne, for at få de nødvendige oplysninger. Anlægget har ikke svaret til sagsøgerens berettigede forventninger. Sagsøgte har svigtet sagsøgeren i bestræbelserne for at få anlægget til at fungere, og sagsøgeren har derfor været berettiget til at hæve handelen.

Sagsøgte har til støtte for sin frifindespåstand gjort gældende, at anlægget er leveret i kontraktmæssig stand. I ordrebekræftelsen hedder det, at anlægget er programmeret til Kommunedatas standardprogrammer, og heri kan alene lægges, at anlægget opfylder Kommunedatas krav med hensyn til art og antal af informationer, som skal kunne modtages og

lagres, og i så henseende opfylder anlægget kravene. I den af Kommunedata udsendte vejledning står der intet om, hvorledes datalagringen på et kassettebånd skal være. Sagsøgeren, der må have ofret et beløb, der er mange gange større end prisen på en C1, på anskaffelsen af C3, henvendte sig selv til sagsøgte om køb af en C1 og lod K1, der ikke havde kendskab til edb, stå for indkøbet. Såfremt man havde særlige forudsætninger med hensyn til C1's tekniske indretning, burde man have inddraget en konsulent fra L i forhandlingerne, således at disse forhold kunne være blevet klarlagt. Det bestrides, at sagsøgerens skrivelse af 18. marts 1977 ikke er blevet besvaret. Der blev i hvert fald ikke reklameret over for sagsøgte over manglende eller mangelfuld besvarelse. Hvis L, der skulle sørge for samkøringen af C1 med C3, manglede oplysninger, kunne man blot have spurgt sagsøgte direkte.

I pådømmelsen har dommerne Gjesingfelt, Unmack Larsen og P. Rasmussen (kst.) deltaget.

Efter den stedfundne bevisførelse findes sagsøgeren ikke at have godtgjort, at det af sagsøgte leverede anlæg ikke har været i overensstemmelse med den indgåede aftale og ordrebekræftelsen. Det bemærkes herved, at datalagringen på kassettebåndet efter det foreliggende ikke blev drøftet under forhandlingerne mellem K1 og S1, idet ingen af dem havde nærmere kendskab hertil.

Sagsøgte har reageret på sagsøgerens skrivelse af 18. marts 1977 ved S3's opringning til K1, og det må efter det oplyste lægges til grund, at der herefter er ført nogle telefonsamtaler, hvorunder sagsøgte har meddelt L forskellige oplysninger, hvis indhold ikke er nærmere fastslået under sagen. Under disse omstændigheder og da sagsøgeren ikke har godtgjort at have reklameret over manglende oplysninger, inden man på et tidspunkt, da der var aftalt et møde mellem L og sagsøgte, søgte handelen annulleret, findes der ikke grundlag for at statuere, at der fra sagsøgtes side er udvist noget forhold, der kunne berettigede sagsøgeren til en ophævelse af handelen. Landsretten tager herefter sagsøgtes frifindelsepåstand til følge.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, S, frifindes for det af sagsøgeren, K, rejste krav.

Sagens omkostninger betaler sagsøgeren til sagsøgte med 8.000 kr., der udredes inden 14 dage.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 20. JUNI 1980

3. afd., nr. 1139/1979

Rønnov, Elming og C. Haubek

K
mod
S

ERSTATNING: K pålagt at betale erstatning på grund af uberettiget ophævelse af kontrakt.

ERSTATNING (STØRRELSE): Skønsmæssigt fastsat bl.a. under hensyntagen til, at S i et vist omfang havde kunnet anvende det tilbagetagne anlæg.

MANGLER (VED MASKINEL): Anlægget var dimensioneret af S på grundlag af undersøgelse af K's behov. Kapaciteten viste sig at være utilstrækkelig. Da dette delvis skyldtes udviklingen i K's virksomhed i tiden efter kontraktens indgåelse, kunne manglen ikke anses for at være væsentlig (underforstået: S burde ikke have forudset den nævnte udvikling i K's virksomhed).

MANGLER (VED PROGRAMMEL): Programmelen ansås ikke for at lide af en væsentlig mangel, idet den manglende udnyttelse hovedsagelig skyldtes, at K's personale ikke havde forstand på edb.

K, der var uden kendskab til edb, lejede i november 1973 uopsigeligt i 5 år et dataanlæg af S. Medio juli 1974 indgik parterne yderligere aftale om køb af programmelen, der blev leveret i løbet af de følgende måneder. Den 28. oktober 1974 gav S meddelelse til K om, at samtlige programmer var leveret, og at det var konstateret, at de fungerede tilfredsstillende.

Efter at have taget anlægget i brug konstaterede K, at man ikke kunne få en del af programmerne til at fungere fejlfrit. Fra begyndelsen af 1976 undlod K derfor at betale forfaldne ydelser til S, der - efter forhandlinger mellem parterne - i maj 1976 gennemførte en ny systemtest. Da anlægget herefter efter S's opfattelse fungerede fejlfrit, forlangte man de skyldige beløb betalt.

K fastholdt, at anlægget var mangelfuldt og hævede den 9. juli 1976 de indgåede aftaler. Under den herefter anlagte sag anførte K, at anlægget jævnligt havde været funktionsudygtigt, at programmet var mangelfuldt, og at anlægget ikke var tilstrækkeligt dimensioneret.

Landsretten lagde ved sin afgørelse til grund, at årsagen til, at programmet ikke fungerede, i hovedsagen skyldtes at K's personale ikke havde kendskab til programmet og dets anvendelsesmuligheder. Den utilstrækkelige kapacitet fandtes delvis at skyldes udviklingen i K's virksomhed i perioden efter aftalens indgåelse. Da S i vid udstrækning havde stillet sin viden til rådighed for K, og da en anden konstateret mangel ved programmet meget hurtigt kunne have været rettet, fandt landsretten ikke, at der havde foreligget sådanne mangler, at K havde været berettiget til at hæve handlen. K var derfor forpligtet til at betale lejeomkostninger m.v. i henhold til kontrakterne. K blev endvidere pålagt at betale S en erstatning, der under hensyn til, at S i et vist omfang havde kunnet udnytte det tilbagetagne anlæg, blev fastsat til 25.000 kr.

Vestre landsrets dom

Den 22. november 1973 blev der mellem sagsøgeren, S, der sælger data-anlæg og edb-programmer, og sagsøgte K, der sælger --- en gros, og hvis direktør på dette tidspunkt var direktør K1, indgået en leasing-aftale om levering af et dataanlæg. Ifølge kontrakten, der var uopsigelig og med en løbetid på 5 år, var anlæggets værdi excl. moms 358.000 kr., og den månedlige ydelse var ca. 8.000 kr. I sammenhæng med den indgåede aftale om dataanlægget blev der mellem parterne forhandlet om køb af et edb-program, og i umiddelbar tilslutning til indgåelsen af kontrakten af 22. november 1973 modtog sagsøgte en standardredegørelse fra sagsøgeren med titlen "Generelt om samarbejdet mellem Dem og vor systemafdeling". I redegørelsens indledning hedder det: "Efter kontrahering om levering af maskinel til løsning af administrative opgaver hos Dem vil et samarbejde i større eller mindre omfang med vor systemafdeling være nødvendigt.

Af nedenfor anførte punkter fremgår, hvorledes vi har fastlagt vor arbejdsform før, under og efter installationen.

Selvom De kun i begrænset omfang ønsker assistance fra vor side, kan vi anbefale, at De anvender retningslinierne i arbejdet hos Dem".

I redegørelsen gennemgås iøvrigt en række led i samarbejdet mellem sagsøgeren og kunden bl.a. om gennemførelse af kurser, systemanalyse, godkendelse af programspekifikationer, udarbejdelse af systemtestmateriale, gennemførelse af programmering og test samt programrettelser og tilføjelser. I midten af juni 1974 indgik parterne yderligere en aftale om levering af et programmel for en pris på 68.064 kr. excl. moms, og kort derefter blev dataanlægget i overensstemmelse med aftalen af 22. november 1973 opstillet hos sagsøgte, der på dette tidspunkt havde forretningssted i Herlev. Det aftalte programmel blev leveret i løbet af de følgende måneder, og ved skrivelse af 28. oktober 1974 til sagsøgte meddelte sagsøgeren, at samtlige programmer var leveret, at det var konstateret, at programmerne fungerede tilfredsstillende, og at sagsøgeren herefter betragtede sine forpligtelser i henhold til programmelkontrakten for opfyldt. I perioden april - juli 1975 flyttede sagsøgte sin virksomhed fra Herlev til Tinglev, og efter at direktør K1 i slutningen af 1974 var afgået ved døden, overtog direktør K2 i juli 1975 ledelsen af selskabet. Den 12. juni 1975 blev der mellem parterne indgået en kontrakt om levering af yderligere maskinel til sagsøgtes dataanlæg, men kontrakten, der var betinget af sagsøgtes moderselskabs godkendelse, bortfaldt, da denne godkendelse ikke blev givet.

Den 16. oktober 1975 afgav sagsøgtes revisor, statsautoriseret revisor R, følgende redegørelse til sagsøgte:

"I forbindelse med min revision af forretningsgangen i regnskabsafdelingen vedr. registrering af køb og salg og dermed debitor- og lagerbogføringen har jeg gennemgået input og output fra edb-anlægget samt gennemgået udnyttelsen af de programmer, der er indlagt i anlægget.

Input:

Grundlaget for dataregistreringen er de fra salgsafdelingen udskrevne ordresedler samt retursedler. Endvidere registreres de af bogholderiet udfærdigede indbetalingslister vedr. indgåede beløb fra debitorerne.

For at kunne udnytte de i edb-anlægget indførte programmer burde indkøbsfakturaerne også registreres.

Output:

På grundlag af ovennævnte input køres på nuværende tidspunkt følgende programmer på edb-anlægget:

- a) Fakturering
- b) Kontoudtog
- c) Aldersopdelt saldoliste
- d) Automatisk beregning af moms og afgift
- e) Bogføringsjournal
- f) Opsummering af faktureringstotaler til brug for bogføring i finansbogholderiet

Udnyttelsesgraden af de i anlægget fra starten indlagte programmer.
Ved min gennemgang af udnyttelsesgraden af de fra starten indlagte programmer, konstaterede jeg, at udnyttelsesgraden er meget lille, idet

anlægget kun anvendes som faktureringsmaskine. Denne anvendelse af edb-anlægget må i det lange løb anses for en uforholdsmæssig kostbar løsning af selskabets fakturerings- (behov. Jeg skal henstille, at anlæggets kapacitet udnyttes optimalt eller en billigere løsning af selskabets faktureringsprocedure overvejes. Ved en gennemgang af de fra starten indførte programmer i edb-anlægget konstaterede jeg, at følgende programmer ikke anvendes:

A. Renteberegning

(Automatisk tilskrivning af renter, såfremt kunderne ikke overholder kredittiden)

Arsag: Man har fra selskabets side endnu ikke kørt dette program, skønt dette skulle være indlagt i anlægget. Grunden hertil skyldes, at man endnu ikke klart har defineret, hvornår der skal beregnes rente samt, hvem der skal betale renten. Endvidere er man i regnskabsafdelingen ikke helt klar over, hvorledes systemet virker. Spørgsmålet er, om man kan differenciere systemet på den måde, at anlægget kun beregner renter for en del af kunderne og efter forskellige kredittider.

B. Rykkerbreve

Automatisk udskrivning af rykkerskrivelser til debitorer, der ikke overholder kredittiden.

Arsag: Fra regnskabsafdelingens side har man ikke anvendt dette program, idet en telefonisk opringning til de kunder, der ikke overholder kredittiden (ca. 15-20 kunder om måneden) har vist sig at være mere virkningsfuldt fra starten. Programmet kunne eventuelt anvendes, såfremt man fra selskabets side indkørte kontraktdebitorerne i anlægget, hvor chancen for overskridelse af kredittiden forekommer jævnlige. Spørgsmålet er også, om man kan nøjes med at køre dette program overfor kontraktdebitorerne alene.

Disponeringsliste

(Viser lagersituationen samt fingerpeg om, hvornår der skal indkøbes nye varer)

Arsag: I øjeblikket køres programmet ikke, fordi man ikke fodrer maskinen med indkøbte varer. Grunden hertil er, at man i starten, da man kørte programmet, konstaterede store afvigelser mellem det fysiske lager og det beregnede lager, således at disponeringslisten var værdiløs. Fra regnskabsafdelingens side er man ikke klar over, om der er tale om programmeringsfejl eller input fejl.

Varekontroloversigt

(Lagerlister)

Arsag: Se ovenstående.

Varesalgsstatistikker

(Illustrerer salget af de enkelte vareenheder, herunder opnået fortjeneste)

*) Redaktionelt indføjet, idet der er en meningsforstyrrende fejl i domsudskriften.

Arsag: Køres ikke, fordi man fra regnskabsafdelingens side konstaterede, at de udskrevne statistikker var forkerte. Noget tyder på, at der i dette tilfælde er tale om en programmeringsfejl, idet man konstaterede uoverensstemmelser mellem salg ifølge salgsstatistikken og ufactureret salg.

Kundekontroludskrift

(Statistik over kunderne i rækkefølge efter dækningsbidragsindtjening)

Arsag: Man har fra regnskabsafdelingens side ikke kunnet få maskinen til at udskrive denne statistik. Man mener fra regnskabsafdelingens side, at der foreligger en programmeringsfejl.

Kunde/varestatistik

(Statistik over salget for hver kunde opdelt i varenumre)

Arsag: Man har slettet programmet i maskinen, fordi outputten var ufyldstgørende. Grunden hertil var at registrets kapacitet var for lille.

Provisionsstatistik

(Salg pr. sælgerdistrikt opdelt i varenumre)

Arsag: Kan ikke anvendes, fordi outputten medtager konsignationssalg i statistikken. Grunden hertil er, at man fra K's side har givet programmøren et galt programoplæg.

Af ovenstående kan ses, at formålet med anskaffelsen af det forholds- mæssigt dyre anlæg ikke er opfyldt, idet de statistikker og lister, som maskinen skulle forsyne selskabet med til brug for styring af salgs-, indkøbs- og lagerfunktionen, ikke bliver udskrevet af maskinen.

Arsager hertil skyldes dels fejl fra regnskabsafdelingens side, dels fejlprogrammering fra S's side samt maskinelle fejl.

Man har fra regnskabsafdelingens side konstateret, at anlægget ikke er så driftsikkert, som man burde kunne forlange af et anlæg i den prisklasse, idet anlægget har været ude af drift i korte og længere pe- rioder på grund af maskinelle fejl. Endvidere har man konstateret fejl i det indlagte styringsprogram ---, hvilket har medført driftsforstyrrelser og fejludskrifter.

Fremtidige behov

Ud over ovennævnte statistikker og lister mangler selskabet at få ud- ført nedennævnte analyser og informationer for at kunne styre selskabet med en så økonomisk og rationel planlægning som overhovedet muligt:

- a) Finansbogholderiet med diverse specifikationer
- b) Budgetkontrol
- c) Indkøring af kontraktdebitorer evt. med udskrivning af girokort og rykkerskrivelser
- d) Reservationsordreoversigt
- e) Restordreoversigt
- f) Kreditorer

Konklusion

Efter min mening må selskabet snarest muligt kontakte S for at gen- drøfte de problemer, der er opstået omkring det lejede edb-anlæg, samt drøfte de muligheder, der foreligger for at indkøbe de manglende stati- stikker m.v., således at selskabet kan få løst sit informationsbehov."

Fra begyndelsen af 1976 undlod sagsøgte at betale forfaldne ydelser til sagsøgeren - herunder ydelser i henhold til leasingkontrakten - således at sagsøgeren pr. 1. maj 1976 havde et tilgodehavende på ca. 100.000 kr. Efter et møde mellem parterne den 4. maj 1976 bekræftede sagsøgeren ved skrivelse af 10. maj 1976 til sagsøgtes advokat, at man ville afholde en yderligere systemtest på anlægget inden den 4. juni 1976, og at man ville foretage nødvendige ændringer uden beregning inden denne dato, såfremt det blev konstateret, at programmerne ikke udførte de funktioner, som var aftalt i det af sagsøgte godkendte programmeringsgrundlag. Denne systemtest blev afholdt i dagene 24.-26. maj 1976, og i en skrivelse af 2. juni 1976 fra sagsøgeren til sagsøgtes advokat hedder det bl.a.:

"2 - Systemtest

Efter ovennævnte ændringer og tilføjelser blev der kørt systemtest med en kopi af K's originalregistre samt et testmateriale udarbejdet af K.

Samtlige programmer (dog undtaget rykkerproceduren, som K ikke vil benytte) blev gennemført.

Output materialet blev herefter gennemgået med K's hr. K3, og der fandtes ingen mangler.

.....

5 - Udnyttelse af nuværende programmet

Vi mener ikke, at K på nuværende tidspunkt benytter det leverede programmet fuldt ud. Bl.a. er der flere varer, der kører uden kostpriser, hvilket bevirker helt forkerte dækningsbidrag og -grader.

Endvidere kører man uden lagertal, hvorfor brugen af disponeringslisten givet et minimalt udbytte.

Vi anbefaler absolut, at der påbegyndes produktion baseret på det fulde system, hvis fulde anvendelse kan påbegyndes omgående, når der etableres et internt grundlag herfor. Efter ovennævnte rapport må vi konkludere, at K's programmet kører som beskrevet i Programmeringsgrundlaget.

Vi betragter derfor sagen som tilfredsstillende fuldført og imødeser, at De frigiver det deponerede beløb."

Ved skrivelse af 9. juli 1976 fra sagsøgtes advokat til sagsøgerens advokat hævdede sagsøgte de indgåede aftaler med sagsøgeren, hvis advokat ved skrivelse af 14. juli 1976 dels bestred sagsøgtes ret til at hæve de indgåede aftaler, dels krævede de forfaldne ydelser betalt. Ved skrivelse af 13. august 1976 til sagsøgerens advokat foreslog sagsøgtes advokat, at der før en eventuel retssag blev afholdt syn og skøn, men ved skrivelse af 26. august 1976 afviste sagsøgerens advokat syn og skøn før en eventuel retssag og tilkendegav, at man agtede at anlægge sag mod sagsøgte og at afhente dataanlægget hos sagsøgte under henvisning bl.a. til, at denne stadig benyttede anlægget i den daglige drift. Under efterfølgende forhandlinger mellem parterne tilkendegav sagsøgte omkring midten af september 1976 ikke at ville aflevere dataanlægget til sag-

søgeren, og anlægget forblev hos sagsøgte, indtil det efter forudgående aftale mellem parterne af sagsøgeren blev afhentet hos sagsøgte den 24. februar 1977.

Under denne sag, der er anlagt den 14. oktober 1976, har sagsøgeren som sin endelige påstand påstået sagsøgte dømt til at betale 311.740 kr. 81 øre med sædvanlig procesrente af 174.694 kr. 37 øre fra sagens anlæg og af 137.046 kr. 44 øre fra domsforhandlingen den 25. marts 1980, alt indtil betaling sker.

Sagsøgerens krav fremkommer således:	
Tilgodehavende ifølge indgåede kontrakter ved sagens anlæg	174.694 kr. 37 øre
Tilgodehavende ifølge indgåede kontrakter opstået efter sagens anlæg	<u>62.046 kr. 44 øre</u>
Ialt	236.740 kr. 81 øre
Erstatning for tab i forbindelse med sagsøgtes uberettigede ophævelse af indgåede kontrakter	
	<u>75.000 kr. 00 øre</u>
Ialt	311.740 kr. 81 øre

Sagsøgeren har subsidiært påstået sagsøgte dømt til at betale et mindre beløb efter rettens skøn dog ikke under 236.740 kr. 81 øre med sædvanlig procesrenter heraf fra den 25. marts 1980, til betaling sker.

Sagsøgte har principalt påstået frifindelse samt sagsøgeren dømt til at betale 452.888 kr. med sædvanlig procesrente heraf fra 1. november 1976, til betaling sker.

Subsidiært har sagsøgte påstået frifindelse samt sagsøgeren dømt til at betale et mindre beløb efter rettens skøn med renter som anført.

Mere subsidiært har sagsøgeren påstået frifindelse og mest subsidiært sagsøgte dømt til betaling af et mindre beløb end påstået af sagsøgeren efter rettens skøn.

Sagsøgtes principale påstand fremkommer således:

Betalt i henhold til de med sagsøgeren indgåede aftaler	352.888 kr.
Erstatning for tab i forbindelse med mangler ved sagsøgerens ydelse	<u>100.000 kr.</u>
	452.888 kr.

Sagsøgeren har over for sagsøgtes påstand om selvstændig dom påstået et frifindelse.

De i sagen udmeldte syns- og skøns mænd, cand.merc. --- og civiløkonom --- har afgivet syns- og skønserklæring af 12. januar 1978:

Spørgsmål:

1. Er der konstateret mangler ved det til sagsøgte af sagsøgeren leverede anlæg,

Sagsøgte anfører herved,

- 1.2 at faktureringsproceduren var mangelfuld,
- 1.3 at kontoudtog fremtrådte som værende udsendt af eller hidrørende fra sagsøgeren i stedet for af sagsøgte,
- 1.4 at rentetilskrivningen ikke fungerede, men måtte klares manuelt,
- 1.5 at salgsstatistikkerne, herunder kunde- og varestatistikker ikke kunne udarbejdes,
- 1.6 at en integration i hovedbogholderiet ikke var mulig, og
- 1.7 at lagerstyringen svigtede.

Svar:

1.2 Såvidt vi kan se af det fremlagte materiale, så virkede faktureringsproceduren. Bortfald af del-oplysninger, f.eks. manglende tekst, eller bortfald af enkelte fakturaer kan ske hvor som helst i edb-systemer. Det kan skyldes variationer i strømforsyningen; men som oftest er det tegn på tekniske fejl.

- 1.3 "Kontoudtog" skal være rykkerskrivelser. Det er en klar mangel, at anlægget ikke kunne skrive --- som afsender på rykkerbreve. Mangelen burde og kunne have været korrigeret meget hurtigt; bl.a. fordi det kun drejer sig om ændring af nogle få faste oplysninger.
- 1.4 Under henvisning til det udleverede materiale og til udskrift af retsbogen må vi give sagsøgte ret, at det er en mangel i henhold til de kontraherede programmer, at rentetilskrivningen ikke har kunnet virke.

Af en rapport fra statsautoriseret revisor R af 16. oktober 1975, udleveret ved skønsforretningen, fremgår imidlertid, at rentetilskrivningsprogrammet ikke blev benyttet på den tid, fordi man ikke havde defineret, hvornår der skulle beregnes rente, samt hvem der skulle betale rente.

- 1.5 Vi mener, det er overvejende sandsynligt, at anlægget har kunnet fremstille såvel kunde- som varestatistik i begrænset omfang. Det vil sige, for den enkelte måned har anlæggets kapacitet været tilstrækkelig, hvorimod år-til-dato-kravet har oversteget magnetpladelagerets kapacitet i forbindelse med samtlige krav om plads til andre kartoteker og programmer. Den kombinerede kunde-varestatistik har imidlertid stillet større kapacitetskrav, end anlægget kunne opfylde alene af mangel på plads i magnetpladelageret.
- 1.6 Der er ikke kontraheret om dette program; derfor er det ikke nogen mangel fra leverandørens side.
- 1.7 at lagerstyringen svigtede, kan ifølge statsautoriseret revisor R's tidligere nævnte rapport dels skyldes programmeringsfejl fra leverandørens side, og dels at K ikke indtastede lagertilgang.

Spørgsmål:

3. Er manglerne af væsentligt omfang og af betydning for sagsøgtes forretningsgang?

Svar:

3. Ja, for så vidt angår rentetilskrivningen og kundearestatistikken samt lagerstyringen. Se dog punkt 4C.

Spørgsmål:

4. Hvad må manglerne antages at skyldes?

- A. Fejl i programmet?
- B. Fejl i anlæggets betjening?
- C. Andre årsager og da hvilke?

Svar:

4.A Fejl i programmet?

Ja, det er sandsynligvis fejl i programmerne for rentetilskrivning og for lagerstyring.

4.B Fejl i anlæggets betjening?

Betjeningsfejl er næppe årsagen til de opståede mangler, da man så også ville have haft lignende fejl og mangler i de programmer, som virkede.

4.C Andre årsager og da hvilke?

Vedrørende renteberegning kan manglende definitioner være en del af årsagen. For lagerstyringen kan manglende registrering af lager-tilgang være en del af forklaringen. For kunde-varestatistikken er manglende kapacitet den sandsynligste årsag. En af de væsentligste forudsætninger for succes med indføring og anvendelse af edb er, at såvel kunde som leverandør viser en udstrakt vilje til samarbejde. Såvidt vi kan se af materialet, begynder denne forudsætning at lide skibbrud i efteråret 1975, idet begge parter viser begyndende mangel på forståelse af denne forudsætning.

Spørgsmål:

8. Hvorledes har sagsøgte kunnet konstatere de påberåbte mangler, og hvornår har denne konstatering henholdsvis disse konstateringer tidligst kunnet ske?

Svar:

8. Såvel under afprøvning (test) af de enkelte systemdele og programmer som under den samlede systemafprøvning samt i de indledende faser af de daglige kørsler.

Spørgsmål:

9. Hvad må anses for en sædvanlig "indkøringsperiode"?

Svar:

9. Ca. 3-6 måneder afhængig af systemomfang.

Spørgsmål:

10. Må de af sagsøgerens folk udførte vedligeholdelser og reparationer, som er foretaget, betegnes som udført fagmæssigt forsvarligt og med tilstrækkelig hurtighed.

Svar:

10. Dette er det ikke muligt at afgøre på det foreliggende grundlag, blandt andet fordi påstand står mod påstand. De langvarige nedbræk er tilsyneladende fra perioden, hvor samarbejdet er begyndt at svigte.

Spørgsmål:

11. Må det anses for rimeligt, at sagsøgeren 19 måneder efter leveringen, som fandt sted den 24.10.1974, måtte gennemføre de i skrivelse af 2.6.1976 (fra sagsøgeren til sagsøgted advokat) nævnte foranstaltninger?

Svar:

11. Ja, således som samarbejdet har udviklet sig, må det være rimeligt med en fornyet systemafprøvning. Syns- og skønsmændene har endvidere afgivet en erklæring af 10. og 14. juli 1978:

Ad 1.4: Skønsmændene bedes oplyse, om rentetilskrivning vil forudsætte, at renteparametre pr. debitor er oprettet. Det bedes yderligere oplyst, om det påhviler sagsøgte at opfylde denne forudsætning for rentetilskrivning.

.....

Svar: Ja, det er en forudsætning, at bruger definerer hvornår der skal betales rente, og hvem der skal betale rente.

Ad 1.5 sidste afsnit: Skønsmændene bedes oplyse, om den omhandlede kunde-varestatistik kan opbevares på en separat magnetplade, og om et eventuelt kapacitetsproblem kunne være undgået ved

Svar: sagsøgtes erhvervelse af separat magnetplade. Selve lagerkapaciteten kunne være løst med en ekstra tilstrækkelig stor magnetplade, men man forskyder problemet om oprettelse af statistikgrundlaget over i de daglige rutiner, som kun kunne kapere 100 fakturaer ad gangen. Problemet bliver dermed et tids- og arbejdsproblem.

Syns- og skønsmændene har endelig afgivet erklæring af 15. november 1978:

Spørgsmål:

Hvilke opgaver må sagsøgte med rimelighed kunne forvente at det af sagsøgeren leverede anlæg måtte kunne løse?

Ved besvarelsen henledes opmærksomheden på, at systemanalysen foretaget inden kontraheringen var sagsøgerens og ikke sagsøgtes værk, at kapaciteten (konfigurationen) var fastsat af sagsøgeren og ikke af sagsøgte samt at størrelsen af de af sagsøgte i anlægget investerede beløb også bør indgå i bedømmelsen.

Svar:

Der er en tidsmæssig forskel i datering af kontrakt om levering af maskinel (dateret 22.11.73) og programmel (dateret 12.06.74). På denne baggrund har K et medansvar for, at der er en rimelig balance mellem edb-kapacitet og edb-behov.

Spørgsmål:

Under faktureringsproceduren er - som anført i skønserklæringen - konstateret, at del-oplysninger bortfaldt. Hvorvidt vil skønsmændene betegne dette som en væsentlig mangel?

Svar:

Se vores besvarelse ad pkt. 1.2. Hvorvidt mangelen må betegnes som væsentlig må afhænge af den hyppighed, hvormed den indtræffer samt a de tab, som K påføres i den anledning. Generelt må vi mene, at faktureringsproceduren virkede tilfredsstillende.

Spørgsmål:

I svar af 12.1.1978 (ad 1.3 om rykkerskrivelserne) anvender skønsmændene ordene "Det er en klar mangel" Skal ordene "en klar mangel" forstås som "en væsentlig mangel"?

Svar:

Jå, der er tale om en både klar (den kan umiddelbart konstateres) og væsentlig mangel. Denne mangel burde og kunne have været korrigeret meget hurtigt, som vi skriver i pkt. 1.3 i vores besvarelse af 12. januar 1978.

Spørgsmål:

I svar af 12. januar 1978 (ad 1.4 om rentetilskrivningen) anføres "at det er en mangel ..." Vil skønsmændene betegne denne mangel som væsentlig?

Svar:

Jå, men denne konstatering kan ikke stå alene. Der henvises til den fulde tekst i pkt. 1.4 af skrivelsen af 12. januar 1978, som vi kan udbyde med, at rentetilskrivningen ikke kan virke, før de nævnte definitioner er gennemført."

Der er under sagens forberedelse ved civilretten i Sønderborg afgivet vidneforklaring af administrationschef K4, kontorassistent K5, edb-assistent K6, bogholder K7, bogholder K9, salgschef S1, systemanalytiker S2, direktør K2 og statsautoriseret revisor R.

Administrationschef K4 har bl.a. forklaret, at han blev ansat som administrationschef hos sagsøgte den 15. august 1976, og at han ved sin

tiltræden sammen med direktør K2 gik virksomheden igennem. Vidnet fik straks at vide, at dataanlægget, der var leveret af sagsøgeren, var K's problembarn, idet det ikke kørte, som det skulle. Vidnet undrede sig ved tiltrædelsen over, at bogholderiet fungerede på den måde, at man sideløbende brugte det omhandlede dataanlæg og almindeligt maskinbogholderi. Han fik det svar, at det almindelige maskinbogholderi blev brugt som kontrol til edb-anlægget.

Edb-anlægget kunne bl.a. ikke klare renteberegningen og rykker-skrivelser, og det blev oplyst for vidnet, at anlægget aldrig havde kunnet lave renteberegning. Anlægget kunne ikke anføre --- som afsender, men skrev sagsøgerfirmaet som afsender. Man måtte derfor skrive rykkerskrivelserne manuelt. Dette forsinkede disse skrivelseres udsendelse, og konsekvenserne heraf var ganske alvorlige, da K normalt har ca. 18 mill. kroner i udestående fordringer til en rente af 1,5% pr. påbegyndt måned. Der opstod som følge heraf betydeligt rentetab. Arbejdet med at lave manuelle kontoudtog var stort, idet der var tale om 3-400 konti. Den 17. november 1976, da han og direktøren stod og skulle til Italien, kunne edb-anlægget pludselig ikke fakturere. De fik det i gang igen ved egen hjælp ca. 14 dage senere, men dette medførte, at kunderne fik ekstra rentefri kredit i en hel måned. Da man klagede over dette breakdown, fik man den besked, at K's pladelager var for lille. Senere er vidnet blevet klar over, at pladelageret var for lille, men det var programmeret af sagsøgeren. Det er ikke vidnet bekendt, at der fra sagsøgerens side på forhånd er givet instruks om dette problem. Om økonomistyringen har vidnet forklaret, at anlægget ikke kunne lave økonomistyring. Det kunne således ikke udføre finansbogholderi, kreditorbogholderi og salgsstatistik, og sagsøgte var derfor henvist til at lave disse arbejder på den almindelige bogholderimaskine. Efter det, der er oplyst for vidnet, har anlægget været benyttet fra leveringen i 1974 til december 1976, da man opgav at bruge det. Vidnet kan af ældre materiale på kontoret se, at anlægget ikke har fungeret rigtigt, heller ikke før hans tid. Med hensyn til service har vidnet forklaret, at vedligeholdelse af anlægget blev varetaget godt nok af sagsøgeren, indtil sagen i sidste fase blev tilspidset mellem parterne. Derefter var der ikke tilfredsstillende vedligeholdelsesarbejde fra sagsøgerens side. Der er ikke kontraheret med sagsøgeren om yderligere dele til det leverede anlæg. Dette har K undladt da anlægget fra sagsøgeren ikke fungerede, som det skulle. Det var vidnets bestemte indtryk, da han tiltrådte sin stilling, at K ønskede at komme ud af forholdet med sagsøgeren. I vidnets tid har man rettet

telefonhenvendelser til sagsøgeren i akutte situationer, men ikke i øvrigt bedt sagsøgeren om at komme. Det var i det hele vidnets indtryk at "snoren var klippet over".

Kontorassistent K5 har bl.a. forklaret, at hun blev ansat hos sagsøgte den 1. juli 1975. Hun fik arbejde i bogholderiet sammen med K6 og bogholder K7. Indtil 31. december 1976 har hun også arbejdet sammen med K8. De fik materiale fra edb-anlægget til behandling på bogholdermaskine. Det drejede sig f.eks. om finansbogholderi, kreditorbogholderi og debitorregnskab. Der var her tale om dobbelt ekspedition, da edb-anlægget ikke klarede det. Vidnet ved ikke, hvad der var i vejen, da hun ikke har nogen indsigt i dataanlæg. Om spørgsmålet om rentetilskrivning forklarede vidnet, at dataanlægget til at begynde med ikke kunne lave det, men senere kunne det godt. Vidnet kan ikke huske fra hvornår. En væsentlig del af vidnets arbejde ville have været unødvendigt, hvis data-anlægget havde fungeret. Vidnet ved, at der flere gange har været break-down i anlægget, og at der i den anledning har været tilkaldt servicefolk fra sagsøgeren. Servicefolkene var der ofte, men mange gange var der noget andet i vejen med anlægget kort efter, at de var rejst. Det er sket, at anlægget stoppede midt i en måned, og ikke kunne lave debitorregnskabet.

Edb-assistent K6 har bl.a. forklaret, at hun blev ansat hos sagsøgte den 17. februar 1975. Hun er uddannet ved kontorfaget incl. edb, som hun beskæftigede sig med de sidste 3/4 år under sin læretid. Straks fra sin ansættelse hos sagsøgte fik hun 4 x 1 uges kursus hos sagsøgeren med ca. 1 uges mellemrum mellem hvert kursus. Hun har også fået datauddannelse på Handelsskolen i Tønder, og hos sagsøgte har hun hele tiden beskæftiget sig med edb-arbejde. Hun har skrevet de break-down's op, der har været, på en liste. Dette var hun blevet bedt om af den tidligere regnskabschef K3 i september 1975. Ved break-down forstår vidnet, at anlægget overhovedet var uanvendeligt. I sådanne tilfælde er der kommet servicefolk fra sagsøgeren, og man har også selv afhjulpet fejlen. Varigheden af break-down's var forskellig. Vidnet kan huske, at den 22. juli 1976 gik pladelageret i stykker, og man fik først repareret den 27. juli. I de mellemliggende dage var anlægget ubrugeligt. Man har hver gang, når der var break-down, givet besked til sagsøgeren med det samme. Konsekvensen var bl.a. forsinkelse med udsendelse af fakturaer med deraf følgende rentetab for firmaet. Den gamle bogholderimaskine blev benyttet af kollegerne K5 og K8. Deres arbejde var nødvendigt som kontrol med vidnets arbejde med edb, fordi dette anlæg ikke

fungerede, som det skulle. Vidnet havde ikke programmel til finansbogholderi. Rentetilskrivningen måtte laves manuelt. Rykkere fremtrådte, som om de var afsendt fra sagsøgerfirmaet. Man måtte derfor klistre mærkater med K's firmabetegnelse på manuelt. Alt i alt var det vidnets bedømmelse, at man ikke kunne være tilfreds med anlægget.

Bogholder K7 har bl.a. forklaret, at han blev ansat hos sagsøgte den 17. november 1975. Der har været mange break-down's med hensyn til det omhandlede edb-anlæg.

Vidnet kan ikke huske noget om den længste periode, der har været break-down. Konsekvenserne heraf var, at man måtte have manuelt bogholderiarbejde udført som overarbejde. Når edb-anlægget fungerede, var det heller ikke hele tiden i orden fuldtud. Det lavede f.eks. rykker-skrivelser, hvor afsender var angivet som sagsøgeren, og man måtte manuelt klistre mærkater med sagsøgtes firma på i stedet for eller manuelt skrive rykkerskrivelser i stedet. Vidnet kan ikke udtale sig om spørgsmålet vedrørende rentetilskrivning. Det var noget, regnskabschefen ordnede. Vidnet har dog været med til at beregne renter manuelt. Han kan også huske, at edb-anlægget stoppede i november 1976, og at fakturaer kom for sent ud med deraf følgende rentetab. De reparationer, sagsøgeren udførte, var ikke altid effektive, idet det skete, at der straks efter, at montøren havde været der, viste sig, at der var noget andet i vejen med anlægget.

Bogholder K9 har bl.a. forklaret, at han blev ansat hos sagsøgte den 1. juni 1975, og at der har været mange break-down's i det omhandlede edb-anlæg. Herved forstår vidnet, at anlægget "faldt ud" og ikke kunne køre. Varigheden af sådanne tilfælde var forskellig. F.eks. afhængig af, hvornår service-teknikeren kom fra sagsøgeren. Det er også sket, at ny fejl hurtig har vist sig efter servicebesøg. Den praktiske konsekvens af break-down's var f.eks., at der kom kludder i rentetilskrivningen. Det sagsøgte firmas betalingsbetingelser er en rentefri periode på løbende måned + 15 dage, derefter beregnes der renter. Det vil sige, at overskridelse af et månedsskifte i værste fald kunne betyde 1½ måneds rentetab. Adspurgt, om maskinens øvrige arbejdsdygtighed forklarede vidnet, at anlægget fungerede godt ved fakturaudskrivning. Med hensyn til rentetilskrivningen fandt man ud af det til sidst ved at eksperimentere med edb-anlægget. Hvad der nærmere foregik, ved vidnet ikke, da han ikke har edb-uddannelse. Indtil man fandt ud af at få anlægget til at lave rentetilskrivning, udførte man renteberegningerne manuelt. Damerne K8 og K5 lavede arbejde, som edb-anlægget skulle have udført. Ved udsen-

delse af rykkerskrivelser begik edb-anlægget den fejl at angive sagsøgerens firmanavn som afsender. Man måtte derfor sætte sagsøgtes firmanavn på ved hjælp af mærkater. Vidnet har set breve, hvori der reklameres om denne mangel, og han ved også, at der er reklameret mundtligt over det.

Direktør S1 har bl.a. forklaret, at han har været systemchef hos sagsøgeren og nu er ansat i et sideordnet datterselskab inden for samme koncern. Han blev ansat hos sagsøgeren i 1972. Hans arbejde bestod i at overvåge installationer hos kunderne. Standard-programmel C, som der er tale om i nærværende sag, tilbyder næsten total integreret system for en handelsvirksomhed. Den væsentlige del af systemet er fælles for alle kunder. Der er ialt ca. 70 elementer i dette. De kan yderligere individuelt tilpasses efter den enkelte kundes specielle behov. Man kan således købe, hvad man har brug for i sin virksomhed. Når man får kontakt med en kunde, begynder man med en samtale, hvorunder der sker en ret grov analyse af kundens behov. Det sker normalt på kundens direktionniveau, ofte under medvirken af virksomhedens regnskabschef. Hvem der er talt med hos sagsøgte i dette tilfælde, ved vidnet ikke, da han ikke var med. Man giver derefter kunden en løsning i et tilbud med specifikation af, hvad der tilbydes leveret. Derefter forhandles der om den nøjagtige specificerede leverance, kunden skal have, og der oprettes så kontrakt. Ved levering kan det enkelte element individuelt tilpasses, og der kan leveres særligt aftalt program. Til sagsøgte er der sket levering i overensstemmelse med den indgåede kontrakt. Ved kontrahering om de endeligt programmer var vidnet med til forhandlingerne. Heri deltog direktør K1 og regnskabschef K10 fra sagsøgte, og K10 har endvidere været på kursus hos sagsøgeren. Vidnet ved ikke noget om kursus-deltagelse i øvrigt af personalet fra sagsøgtes firma. Vidnet har ikke personligt været hos sagsøgte efter leveringen, men har fået rapporter fra sine teknikere, der har besøgt firmaet. Programmerne til sagsøgte er leveret og prøvekørt på sagsøgerens eget og på sagsøgtes anlæg efterhånden som de blev leveret. Programmerne er anvendt i en prøvefase og derefter godkendt af sagsøgte. Anlægget dimensioneres i overensstemmelse med kundernes angivelser om egne forhold. Det skulle kunne klare 100 fakturacr ad gangen. Hvis det får for mange bilag, må man køre en ekstra omgang, og hvis man generelt vil undgå vanskeligheder, må man købe en komponent mere. Vidnet ved ikke, hvorfor sagsøgte senere har indledt forhandlinger om yderligere levering af materiel fra sagsøgeren. Det må imidlertid være på grund af yderligere behov. Sagsøgte reklame-

rede i september 1975. Det ved han præcist, idet alle klager kom til ham, hvis de var skriftlige, men der er heller ikke rapporteret noget til vidnet om mundtlige reklamationer fra sagsøgtes side. Reklamation skete på den måde, at direktør K2 ringede og skældte ud uden at komme med konkrete klager. Han har tidligere været ansat i et firma, der konkurrerede med sagsøgeren. Der afholdtes derefter i oktober 1975 et møde med direktør K2, men heller ikke her kom der konkrete klager frem. Sagsøgtes regnskabschef K3 var også med ved dette møde, og K2 var påny ophidset. Enden på det blev, at der blev truffet aftale om en ny systemtest. Dette var tilbudt af vidnet. Ved mødet eller senere fik vidnet en rapport fra sagsøgtes revisor med nogle klagepunkter, men heller ikke noget rigtigt konkret om årsagen til klagerne. Vidnet tilbød at gennemføre alle programmerne, og aftalen blev, at sagsøgtes regnskabschef skulle sende noget testmateriale til vidnet. Et sådant materiale består af en model af virksomhedens bogholderifunktioner. Vidnet har også foreslået et møde med ovennævnte revisor og regnskabschef K3. Der skete imidlertid ikke noget fra sagsøgtes side. Vidnet rykkede for at få gennemført de trufne aftaler og kunne ikke lave noget, før det aftalte blev overholdt fra sagsøgtes side. Omkring januar 1976 fik vidnet et brev fra K3, der bl.a. skrev, at sagsøgte nu selv havde lavet, hvad der blev betegnet som "en primitiv system-test" og kun fundet en fejl i systemet, nemlig at en kode optrådte 2 steder. Dette ønskedes sammenlignet, og der klagedes i øvrigt over anlæggets kapacitet m.v. Vidnet svarede i brev herpå, at disse klager måtte afvises, og det skete bl.a. med henvisning til, at servicereporterne fra vidnets teknikere kun havde vist en ganske ringe stop-tid på sagsøgtes anlæg, nemlig på under 0,5%. Der havde i det hele taget været normalt løbende teknikerbesøg på anlægget. Når et sådant anlæg har fejlfunktion, behøver det ikke skyldes programmet, men kan skyldes fejlbetjening og tekniske fejl. Programmet fungerer altid ens, med mindre kunderne selv ændrer ved det. K3 ville gerne lære at programmere, og sagsøgerens firma har sendt ham materiale til at arbejde videre med. Et anlæg som det omhandlede kan tage skade ved flytning, men det gælder i praksis kun de tekniske komponenter. Selve programmet kan næppe tage skade ved flytning. Som betingelse for et anlægs heldige funktion kan fremhæves, at bilagsmaterialet skal være rigtigt. Den, der betjener det, skal have fornøden viden om anlægget. Vidnet har ofte været ude for, at kunderne har begået betjeningsfejl i begyndelsen efter en levering. Ved et møde hos sagsøgtes advokat i maj 1976, hvor foruden denne, direktør K2, K3, sagsøgerens advokat og

vidnet var til stede, erklærede vidnet sig villig til endnu en gang at undersøge det omhandlede anlæg og at lade foretage en ny systemtest. Han satte en mand på arbejdet, og systemtesten blev lavet sammen med K3. Der blev også leveret nogle programmer i ny version til sagsøgte. Efter denne systemtest bekræftede man, at den var gennemført og godkendt af K3, og vidnet betragtede nu sagen som værende i orden. Senere begyndte der imidlertid at komme breve med yderligere klagepunkter fra sagsøgte. Vidnet afviste dem, og derefter kom det til retssag. Vedrørende revisors rapport af 16. oktober 1975 har vidnet bl.a. forklaret, at der er kontraheret om lagerstyring. Der har ikke været reklamationer over mangel vedrørende dette. Programmet har hele tiden ligget hos K, men det blev ikke brugt. Rapporten viser, at debitorbogholderiet var i funktion på det tidspunkt. Der er leveret program til renteberegning, hvori rente m.v. kunne indarbejdes, hvis man havde vidst, hvordan anlægget skulle behandles. Det udføres normalt af brugeren selv. Hvis sagsøgeren skulle have lavet denne indkodning, skulle man have haft de fornødne oplysninger fra K. Den nødvendige instruktion er givet det personale, som K havde på leveringstidspunktet. Systemet kan programmeres således, at der kun beregnes rente af visse kunder og efter forskellige kredittider. Fejlen ved rykkerbrevenes afsenderangivelse kunne let have været rettet, hvis teknikeren havde fået det at vide. Fejlen vedrørende lagerregnskabet må skyldes fejlagtig betjening, idet der ikke var noget i vejen med en række tilsvarende anlæg hos andre kunder. Fejl vedrørende salgsstatistikken må antagelig skyldes forkert betjening. Der er ikke tale om programfejl. Der er ikke kontraheret om kundekontroludskrifter som angivet i revisors rapport. Kunde- og varestatistik i forbindelse med maskinkapacitet er drøftet med direktør K1. Det blev her nævnt, at et sådant anlæg kan give et overordentligt stort pladekartotek. Det anlæg, K havde bestilt, var slet ikke beregnet til en sådan stor kapacitet. Hvis der er slettet noget i kartoteket, er det sket med tilslutning fra K's personale. Finansbogholderiet blev drøftet med direktør K1, der erklærede, at han i næste budgetår ville søge afsat penge til udvidelse af anlægget. K1 gav udtryk for stor tilfredshed. En del udvidelse kunne dog godt ske inden for det bestående system. Det oprindelige anlæg rummede 2×4 millioner karakterer = 8 millioner karakterer. Den yderligere kontrahering, der påtænkes, ville medføre en kapacitetsudvidelse til ialt 20 millioner karakterer. Forhandlingerne om kapacitetsudvidelsen skete efter direktør K1's død, men før K2 tiltrådte. Forholdet mellem parterne var dengang godt, man havde således fællesannoncering.

Vedrørende skønsmændenes erklæringer har vidnet bl.a. forklaret: Skønsmændene har ikke set anlæggets maskinel. Det var ved skønsforretningen tilbageleveret til sagsøgeren. Skønsmændene har ikke udtrykt ønske om at prøvekøre maskinellet. Skønsmændene har heller ikke gennemført anlæggets software (programmer). Vedrørende salgsstatistikkerne er der altid afsat plads til år-dato tal. Det har der også været i det konkrete anlæg. Anlægget var tilstrækkeligt dimensioneret efter de oplysninger om K's behov, der var givet. Det er almindeligt, at behovet stiger, bl.a. fordi der tages nye varegrupper ind.

Systemanalytiker S2 har bl.a. forklaret, at han har arbejdet i branchen siden 1969, og at han hos sagsøgeren særlig har virket i systemafdelingen. Han tiltrådte projektet hos sagsøgte i sommeren 1974 efter en samtale med sin forgænger på sagen, S3. Ved vidnets tiltrædelse i sagen var der ikke sluttet aftale mellem parterne om program. Vidnet havde nogle møder med regnskabschef K10 og direktør K1. Det var i sommeren 1974. S3 havde aftalt, at der skulle foretages en behovsanalyse, og vidnet fulgte sagen op med nærmere analyse af de enkelte programmer. Vidnet blev informeret af K10 og K1 om de opgaver, sagsøgte ønskede løst. Vidnet tilbød standard program C. Der er visse dele af dette, alle kunder vælger, og så er der visse specielle ting, som bestilles efter individuelt behov. Vidnet har også givet forklaring om, hvad de enkelte programdele kunne udføre. Han har gennemgået dette med regnskabschef K10 og K11, der skulle betjene anlægget. Endvidere har han gennemgået det sammen med kontorassistent K12, alle hos sagsøgte. K10 og K1 har været til prøvetest hos sagsøgeren. Der har været foretaget parallelkørsel hos sagsøgte, hvorved det nye system og et tidligere faktureringsssystem, som også var leveret af sagsøgeren, blev sammenlignet. Denne parallelkørsel strakte sig over 2 måneder. Vidnet har været i næsten daglig kontakt med folk hos sagsøgte under hele installationsperioden. Han har i det hele fulgt sagen, som han plejer i tilsvarende tilfælde, det vil sige indtil leverancen var accepteret af køberen, og anlægget kørte tilfredsstillende. Dette var tilfældet i oktober 1974. Accepten fra sagsøgtes side er sket efter en systemtest hos sagsøgeren og kontrolkørsel med testmateriale, hvorunder det konstateredes, at anlægget fungerede, som det skulle. Ved levering af programmerne er der foretaget prøvekørsel på sagsøgtes eget anlæg og sammenlignet på det ældre anlæg, sagsøgte havde, og denne prøvekørsel viste tilfredsstillende resultat. Vidnet har fulgt sagen til marts 1975. I de sidste 3 måneder har han anvendt ca. 10 timer på sagen. Når han stadig fulgte sagen op, var det for at hjælpe,

hvis der skulle opstå problemer, og i det hele for at anlægget kunne køre tilfredsstillende hos sagsøgte. Denne opfølgning udøvedes pr. telefon og ved personlige besøg. I denne tid var sagsøgte tilfreds, det gælder også direktør K1. Når vidnet slap sagen i marts 1975, var det fordi, hans opgave var slut. Hvad der senere kunne blive tale om fra sagsøgerens side, hørte under firmaets serviceteknikere. Vidnet har ikke haft med sagen at gøre siden.

Direktør K2 har bl.a. forklaret, at sagsøgte - så vidt han ved - ikke havde nogen edb-kyndig medarbejder, da aftalen med sagsøgeren blev indgået. Sagsøgeren foretog i første omgang en systemanalyse hos sagsøgte. De indgåede aftaler skulle dække, hvad der var nødvendigt og tilstrækkeligt for sagsøgte efter den systemanalyse, sagsøgeren havde foretaget. Ved vidnets tiltrædelse foretoges fakturering på det nye anlæg, men selve bogholderiet skete på en gammel --- (mekanisk bogholderimaskine). Man havde haft det nye system i 3-4 måneder ved vidnets tiltrædelse. Omsætningen hos sagsøgte var i 1975 ca. 35.000.000 kr. Edb-systemet kunne ikke klare faktureringen. Maskinen var ofte i stykker, hvorved der spildtes megen tid. Den kunne heller ikke lave kunde-statistik, og den kunne ikke skrive rykkerbreve, der kunne bruges. I anledning af den manglende statistikfunktion tilbød sagsøgeren en udvidelse af funktionen. Vidnet modsatte sig en udvidelse, da han kunne se, at det nødvendige var omfattet af de indgåede aftaler. Rykkerskrivelserne led af den fejl, at de fremtrådte som underskrevet af sagsøgeren. Forholdet blev flere gange påtalt af K3 og af vidnet selv. Sagsøgeren lovede at ændre det, men der skete aldrig noget. Der var folk fra sagsøgeren hver uge hos sagsøgte. Der var ca. 2000 kunder i K, og der var mange, der skulle rykkes, langt flere end de 15-20, som firmaets revisor omtaler i et brev. Den manuelle rykkerprocedure krævede betydelig ekstra arbejdskraft. Der faktureredes 3 gange om måneden, og det tog hver gang 6-7 arbejdstimer. Så vidt vidnet ved, var rentetilskrivning ikke indarbejdet i systemet, men han har flere gange forlangt, at dette blev ordnet. Der blev i lang tid ikke tilskrevet rente på grund af edb-systemets manglende kapacitet. Personalet i Tinglev var normeret under hensyn til det nye edb-system. Der var derfor ikke folk til at lave rentetilskrivning, og der blev derfor, ihvertfald fra vidnets tiltrædelse til ibrugtagning af et andet edb-system i december 1976, ikke tilskrevet renter på firmaets tilgodehavender hos kunder. K5's og K9's forklaring om renteberegning er forkert, ihvertfald for så vidt angår vidnets tid i firmaet. Vidnet har om skønserklæringen forklaret:

Ad pkt. 1.2:

Der er i Tinglev ikke særlige problemer med strømforsyningens stabilitet. Der skal være en stabilisator i edb-systemet, der imødegår strømvariationer.

Ad pkt. 1.4:

Der kan ikke have været tvivl om, hvem der skulle betale rente, nemlig alle kunder, der ikke overholdt betalingsfristen. Betalingsbetingerne stod også fast. Der er bestilt et anlæg, der kunne lave renteberegning, og sagsøgeren kunne derfor vide, hvad der skulle spørges om ved anlæggets oprettelse. Der blev aldrig af sagsøgerens folk givet nogen forklaring på, hvorfor renteberegningen ikke fungerede.

Ad pkt. 1.7:

Sagsøgte indtastede i vidnets tid ikke lagertilgangen på edb-anlægget. Vidnet gik ud fra, at man oprindeligt havde forsøgt at bruge edb-anlægget til dette, men havde måttet opgive det.

Statsautoriseret revisor R har bl.a. forklaret, at han har været revisor for det sagsøgte selskab i ca. 10 år, men at han ikke var med ved forhandlingerne med sagsøgeren. Vedrørende sin rapport af 16. oktober 1975 har han forklaret, at sagsøgte havde for lidt ud af edb-anlægget. Man førte indkøbsfakturaerne manuelt på grund af dårlige erfaringer med db-anlægget. Man havde kørt en del af anlæggets programmer, men output var i nogle tilfælde uanvendeligt. Det gjaldt således salgsstatistikkerne, hvilket konstateredes ved kontrol med en manuel udarbejdelse. Anlægget virkede kun som en faktureringsautomat. Anlægget blev betjent af K6. Det var vidnets indtryk, at hun var kvalificeret. Der har ikke været problemer, efter at sagsøgte er gået over til et andet edb-system. Betjeningen af dette kræver de samme kvalifikationer. Det er også K6, der betjener det nye system. Sagsøgtes udestående fordringer i 1975/76 var, så vidt vidnet husker, 10-12 millioner kr. Kontraktsdebitorerne udgjorde i året 1978 beløbsmæssigt ca. 700.000 kr. ud af en samlet debitor-masse på ca. 18 millioner kr. Antalmæssigt var der antagelig ligeså mange kontraktsdebitorer som øvrige debitorer. Edb-anlæggets renteprogram kørte ikke, da vidnet skrev sin rapport. Vidnet ved ikke, om det skyldtes fejl fra bogholderiets side. K6 og regnskabschefen sagde, at de ikke havde fået drøftet igennem med sagsøgerens folk, hvordan renteberegningen skulle være. Man vidste heller ikke, hvordan man fik procenterne ind i anlægget. Det var der ikke nogen klar instruks om. Rykkerbreve fra edb-anlægget fremtrådte som afsendt af sagsøgeren. Dette blev aldrig afhjulpet. Brevene måtte rettes manuelt. Varesalgsstati-

stikken fra anlægget var meget mangelfuld. Der kom ikke de rigtige tal ud. Det konstateredes ved manuel kontrolopgørelse. Vidnet har selv konstateret denne mangel ved edb-anlægget. Provisionsstatistik skulle udføres af hensyn til beregning af salgsmedarbejdernes tilgodehavende. Denne statistik udførte edb-anlægget også forkert, idet det tog konsignationssalget med, hvad det ikke skulle have gjort. Det leverede anlæg kunne ikke udføre finansbogholderi, men det var meningen, at der senere skulle kontraheres om også at få dette udført ved edb. Det samme gælder de øvrige punkter under "fremtidige behov" i rapporten af 16. oktober 1975. Det er vidnets indtryk, at sagsøgte hos sagsøgeren fik for lidt for pengene. Grunden hertil var et sammenspil mellem 3 faktorer:

- 1) Anlægget var disponeret for småt fra starten.
- 2) Instruktionen fra sagsøgerens side var ikke tilstrækkelig.
- 3) Man forstod ikke at udnytte anlægget tilstrækkeligt hos sagsøgte.

Sagsøgeren har vedrørende sit erstatningskrav på 75.000 kr. oplyst, at leasingkontrakten, der oprindeligt var blevet finansieret, på grund af sagsøgtes misligholdelse påny måtte overtages af sagsøgeren, og at tilbageiskonteringsværdien blev opgjort til ca. 286.000 kr. incl. moms. Ved tilbageførsel af depositum fra finansieringsselskabet og ved genafhændelse af en del af dataanlægget har sagsøgeren opnået et provenu på ca. 132.000 kr.

Sagsøgte har til støtte for sine påstande gjort gældende, at der har foreligget væsentlige mangler ved de leverede ydelser - dataanlægget og programmelt -, og at disse mangler efter en analogi fra købelovens regler har berettiget sagsøgte til at hæve de indgåede aftaler. Som følge heraf skal sagsøgte ikke alene frifindes for sagsøgerens påstand om betaling af ydelserne i henhold til kontrakterne frem til afhentningen af anlægget den 24. februar 1977, men også have tilbagebetalt de ydelser, der er betalt i kontraktperioden, ialt 352.888 kr. Da de omhandlede mangler endvidere er opstået ved culpøst forhold fra det sagsøgende selskabs side, er sagsøgte yderligere berettiget til erstatning for det tab, der er påført sagsøgte ved modtagelsen af de mangelfulde ydelser. Dette tab, der særlig vedrører antagelse af yderligere kontorpersonele i en periode på 2 år, samt tab ved forsinket salg af en ældre bogholderimaskine, ansætter sagsøgte til 100.000 kr. Vedrørende manglerne ved leverede ydelser har sagsøgte for det første henvist til de afgivne vidneforklaringer, hvorefter der i hele funktionsperioden har været utallige tilfælde af "break-down", hvilket har været til meget stor ulempe for arbejdet i administrationen hos sagsøgte. For det andet har sagsøgte hen-

vist til den afgivne skønserklæring, hvorefter der i hvert fald er konstateret følgende mangler: afsenderangivelsen på rykkerskrivelserne var forkert, rentetilskrivningen kunne ikke fungere, dataanlægget var ikke tilstrækkeligt dimensioneret til den ønskede salgsstatistik, og lagerstyringen svigtede. Med hensyn til udøvelsen af sin hævebeføjelse har sagsøgte anført, at der fra sagsøgtes side er såvel reklameret som hævet inden for rimelig tid, og om baggrunden for, at sagsøgte ikke straks i forbindelse med ophævelsen af aftalerne stillede dataanlægget til disposition for sagsøgeren, har sagsøgte henvist til, at en så stor virksomhed som sagsøgtes ikke fra dag til dag kan erstatte et så kompliceret anlæg med et andet, og det var derfor i en vis tid efter ophævelsen nødvendigt fortsat at anvende dataanlægget i sagsøgtes virksomhed. Endvidere var det på tidspunktet for ophævelsen af kontrakten sagsøgtes opfattelse, at det af bevismæssige grunde ville være nødvendigt at have ikke alene programmet, men også dataanlægget til disposition, når der skulle foretages syn og skøn, og sagsøgte ønskede derfor ikke at aflevere dataanlægget, før syn og skøn var foretaget. Da den ene af skønsmændene --- på et tidspunkt telefonisk oplyste, at tilstedeværelsen af dataanlægget ikke var nødvendig for syn og skøn, blev anlægget omgående tilrettet til disposition for sagsøgeren. I øvrigt har sagsøgeren accepteret ophævelsen ved selv at foranledige anlægget afhentet hos sagsøgte. Sagsøgte har endelig anført, at det ikke bør tillades sagsøgeren efter skriftvekslingens afslutning at forhøje sin påstand, således at retten alene skal tage stilling til den påstand, der var nedlagt ved skriftvekslingens afslutning.

Sagsøgeren har til støtte for sine påstande gjort gældende, at sagsøgte ikke som sket har været berettiget til at hæve de indgåede aftaler, idet der ikke har foreligget væsentlige mangler ved de leverede ydelser. Sagsøgte må derfor være forpligtet til at betale de aftalte og leverede ydelser i hele perioden frem til afhentningen af dataanlægget den 24. februar 1977, og det følger heraf, at sagsøgte ikke har noget krav på tilbagebetaling af de ydelser, der allerede er erlagt i perioden frem til begyndelsen af 1976. Sagsøgeren har endvidere til støtte for sin påstand gjort gældende, at sagsøgte ved efter forløbet af kun 28 måneder af den aftalte uopsigelsesperiode på 5 år uberettiget at ophæve den indgåede aftale har pådraget sig et erstatningsansvar for det tab, som sagsøgeren har lidt ved ikke at kunne påberåbe sig kontrakten i de sidste 32 måneder af den aftalte uopsigelsesperiode. Sagsøgeren har i den forbindelse særlig henvist til, at det ikke er muligt i den resterende uopsigelig-

hedsperiode at anvende et brugt dataanlæg med sædvanligt økonomisk udbytte, og at sagsøgeren derfor var nødsaget til at sælge enkelte dele af anlægget for sig og anvende resten som reservedele. Om de påberåbte mangler har sagsøgeren anført, at den fejlagtige afsenderbetegnelse på rykkerskrivelserne vel er en mangel, men den kunne meget hurtigt have været rettet, hvis sagsøgte havde gjort sagsøgeren opmærksom derpå. At rentetilskrivningsproceduren aldrig kom til at fungere, skyldes ikke fejl i programmet, men alene at de nødvendige definitioner aldrig blev udarbejdet hos sagsøgte, af hvis personale formentlig kun en enkelt beherskede edb-teknikken. Vedrørende salgsstatistikkerne forelå der heller ikke fejl i programmet, og det er ikke nogen væsentlig mangel, at det på et senere tidspunkt viste sig, at det leverede dataanlæg ikke havde tilstrækkelig kapacitet til at udarbejde de salgsstatistikker, som sagsøgte på dette tidspunkt ønskede. Endelig kan de utilfredsstillende resultater vedrørende lagerstyringen ikke antages at skyldes fejl i programmet, men alene, at der hos sagsøgte ikke er sket registrering af indkøbene. For det tilfælde, at retten måtte antage, at der foreligger væsentlige mangler ved det leverede, har sagsøgeren for det første gjort gældende, at ophævelsen ikke er rettidig, idet der må kræves ophævelse straks efter konstateringen af manglerne eller i hvert fald uden ugrundet ophold, og en ophævelse den 9. juli 1976 mere end 1½ år efter afleveringen af programmet den 24. oktober 1974 kan ikke anses for rettidig. Sagsøgeren har for det andet gjort gældende, at sagsøgte ikke kan påberåbe sig den skete ophævelse af 9. juli 1976, idet det i så henseende må kræves, at sagsøgte samtidig med ophævelsen stiller det købte til disposition for sagsøgeren, hvilket imidlertid først skete ved afgivelsen af duplik den 26. januar 1977.

I pådømmelsen har dommerne Rønnov, Elming og C. Haubek deltaget.

Foreløbig bemærkes, at sagsøgeren ikke findes at burde afskæres fra efter skriftvekslingen at udvide sin påstand som sket.

Efter bevisførelsen finder retten at måtte lægge til grund, at der i perioden fra dataanlæggets levering i oktober 1974, til sagsøgte i juli 1976 hævdede de indgåede aftaler, har forekommet forstyrrelser ved driften af anlægget. Det findes imidlertid efter bevisførelsen, herunder skønserklæringer og de afgivne forklaringer at måtte lægges til grund, at den manglende udnyttelse af programmet, herunder især programmerne vedrørende renteberegningen og lagerstatistikken, i første række skyldes manglende kendskab til dette program og dets anvendelsesmuligheder hos det sagsøgte selskabs personale, og der findes ikke at kun-

ne bortses fra, at dette i den sidste del af perioden ikke har formået at efterleve anvisninger fra sagsøgeren, der i vid udstrækning har stillet sin viden til rådighed for sagsøgte efter leveringen. Det må endelig efter bevisførelsen antages, at den konstaterede mangel med fejlagtige afsenderbetegnelser på rykkerskrivelserne meget hurtigt kunne være rettet, og at dataanlæggets utilstrækkelige kapacitet med hensyn til salgsstatistikken delvis skyldes udviklingen i sagsøgtes virksomhed i perioden efter indgåelsen af aftalen om leveringen af dataanlægget. Retten finder herefter ikke grundlag for at statuere, at der har foreligget mangler ved det leverede dataanlæg og programmel, som har kunnet berettiggte sagsøgte til at ophæve indgåede aftaler, og sagsøgte dømmes derfor til at betale de beløb, der tilkommer sagsøgeren i henhold til de indgåede kontrakter for perioden indtil dataanlæggets tilbagetagelse, 236.740 kr. 81 øre med renter heraf som påstået. På baggrund af det anførte finder retten endvidere grundlag for at tilkende sagsøgeren erstatning for tab i forbindelse med sagsøgtes uberettigede ophævelse af de indgåede aftaler. Under hensyn til, at sagsøgeren i et vist omfang økonomisk har kunnet udnytte det tilbagetagne dataanlæg, fastsættes erstatningen til 25.000 kr., og sagsøgte dømmes herefter til at betale til sagsøgeren 261.740 kr. 81 øre med renter som nedenfor anført.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, K, betaler til sagsøgeren, S, 261.740 kr. 81 øre med sædvanlig procesrente af 174.694 kr. 37 øre fra den 14. oktober 1976 og af resten fra den 25. marts 1980, til betaling sker, samt 28.000 kr. i sagsomkostninger.

EDB-RADETS UDTALELSE AF 26. AUGUST 1981

MANGLER (VED REPARATION): Den omstændighed, at en periodisk fejl krævede flere teknikerbesøg, var ikke i sig selv udtryk for, at udbedringsforsøgene måtte anses for mangelfulde.

SYN OG SKØN (VEDR. TEKNIKERS UDDANNELSE): Udtalt, at en teknikers kvalifikationer i mangel af anden dokumentation, evt. kan belyses under en skønsforretning.

K havde tilkaldt en tekniker i anledning af, at en printer periodisk var ude af funktion. Det var nødvendigt med 5 besøg, førend fejlen (brud på et bevægeligt kabel) var lokaliseret. K klagede over, at han var blevet afkrævet betaling for alle tilkald, idet han bl.a. anførte, at fejlen var af en sådan karakter, at en erfaren tekniker hurtigt ville have fundet den.

Edb-rådet afgav følgende udtalelse til forbrugerklagenævnet:

Som udbedt i Deres skrivelse af 7.08.81, har vi gennemgået ovennævnte klagesag og vurderet det antagelige udfald af et syn og skøn.

Efter de foreliggende dokumenter er der tale om en periodisk fejl på anlæggets farvebåndsmekanisme, som det har krævet flere teknikerbesøg at korrigere, hvorefter kunden finder det urimeligt at skulle betale for samtlige teknikerbesøg og alle reservedele.

Det må erkendes, at netop periodiske fejl er et af de mest kontroversielle områder i forholdet mellem en edb-leverandør og hans kunde. Hvis fejlen optræder konstant, kan teknikeren i reglen forholdsvis hurtigt lokalisere og udbedre den, hvorimod periodiske fejl i bedste fald kan fremprovokeres uden sikkerhed for, at de indgreb, der anvendes ved provokationen, har relation til det egentlige problem. Det kontroversielle i forholdet markeres naturligvis stærkere, når der ikke foreligger nogen vedligeholdelseskontrakt, idet kunden da ud over at måtte tåle ulempen ved fejlen og reparationen også må betale herfor.

I sådanne tilfælde vil leverandøren somme tider være tilbøjelig til at yde en kulancereduktion af regningen, som det også er sket i dette

tilfælde, men en sådan reduktion vil udelukkende være betinget af markedsføringspolitiske hensyn, idet kundens påstand, at en kvalificeret tekniker hurtigt skulle kunne lokalisere den beskrevne fejl, uden vanskelighed vil kunne imødegås af leverandøren.

Den foreliggende dokumentation tyder ikke på, at teknikeren har grebet problemet forkert an, og det vil forblive uafklaret, om han burde have fundet det defekte kabel tidligere i sin fejlsøgning.

Det er derfor vor opfattelse, at kunden er forpligtet til at betale begge fakturaer, med mindre det kan godtgøres, at den ene tekniker ikke havde de fornødne kvalifikationer til at foretage reparationer på det pågældende maskinel på det tidspunkt, hvor han besøgte kunden, men det er formentlig mere et spørgsmål om dokumentation end om syn og skøn, idet edb-teknikeruddannelse i reglen gennemføres i maskinproducentens regie med dokumentation i form af kursusbeviser m.v.

Skulle sådan dokumentation ikke foreligge kan en skønsforretning tænkes gennemført på spørgsmålet, om teknikerens øvrige uddannelse og erfaring gør ham kvalificeret til at påtage sig den pågældende reparation.

Forbrugerklagenævnet sluttede på dette grundlag sagen som bevisuegnet, hvorefter K opgav at forfølge sagen yderligere.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 15. OKTOBER 1982*)

5. afd., B 2223/1980 og B 2224/1980

Ebbe Nielsen, Sigrid Ballund (kst.) og H.S. Kristoffersen (kst.)

S1 og S2
mod
K

ERSTATNING: K pålagt at betale S1 erstatning p.gr.a. uberettiget op-hævelse af kontrakt.

ERSTATNING (STØRRELSE): Opgørelse af S1's tab.

FORUDSÆTNINGER (KØBERS): K afskåret fra at påberåbe sig væsentlige forudsætninger vedr. pris, idet han havde underskrevet kontrakt uden forbehold af nogen art.

KONSULENTARBEJDE (BETALING): K pålagt at betale S2 for udarbejdelse af systemanlæg, idet K selv havde sat arbejdet i værk og idet det måtte have stået ham klart, at det skulle betales.

S1 udsendte i august 1977 bl.a. til K reklamemateriale vedr. et edb-system, der specielt var udviklet til tekstilbranchen. Det pågældende programmel var udarbejdet af S2, men blev efter aftale markedsført af S1 sammen med dennes edb-anlæg. Det primære salgsarbejde blev udført af S1, således at S2 blev inddraget, når det var kommet til realitetsfor-handlinger.

Efter at have modtaget reklamematerialet indledte tekstilfabrikant K, der ønskede at udskifte sin virksomheds edb-anlæg, forhandlinger med S1. På grundlag af disse forhandlinger fremsatte S1 den 20. september 1977 et tilbud, der omhandlede såvel maskinel som programmel. Prisen for maskinellet var 540.000 kr. eksl. moms. Programmetilbuddet indeholdt indledningsvis fortegnelse over de rutiner, som skulle løses på anlægget. Det hed herefter:

"---Det er vor vurdering, at så godt som alle de her nævnte rutiner vil

*) Dommen er indbragt for Højesteret

kunne køre direkte ind i vort standardsystem (standard C).

Udgiften til standardprogrammel i forbindelse med de foreliggende opgaver vil skønmæssigt andrage:

kr. 50-80.000,- ekskl. moms, afhængig af antal opgaver.

Den kommende detaljplanlægning vil imidlertid afgøre det endelige opgaveomfang og dermed programmelomfang og -omkostning ---".

Den 5. oktober 1977 drøftedes tilbuddet på et møde, hvori deltog såvel S1 og S2 som K. S2 gennemgik herunder tekstilsystemet. Den 20. oktober afholdtes et møde mellem S1 og K, hvorunder K meddelte oplysninger om datamængder m.v. og udleverede en beskrivelse af det hidtil anvendte edb-system. Den 27. oktober demonstrerede S1 og S2 maskinel og programmel for K. K underskrev herefter den 31. oktober købekontrakt vedr. maskinel.

Efter kontraktens underskrift afholdtes en række møder mellem S2 og K. Det fremgik herunder, at K ønskede at fastholde sine hidtil anvendte rutiner, hvilket bevirkede, at standardprogrammelleet ikke umiddelbart var anvendeligt. På grundlag af en detaljanalyse af K's virksomhed, udarbejdede S1 den 2. december 1977 et systemoplæg. S2 skønnede heri bl.a., at de samlede udgifter til et programmel, der opfyldte K's ønsker, ville udgøre knap 400.000 kr.

Under henvisning til den væsentlige prisforskel mellem programmelprisen i tilbuddet og S2's overslag hævede K herefter d. 14. december 1977 købet over for S1.

S1 sagsøgte K med krav om betaling af godt 311.000 kr. som erstatning for uberettiget ophævelse af kontrakten, mens S2 sagsøgte ham med krav om betaling af knap 31.000 kr. for udarbejdelse af systemoplæg.

K anførte over for S1's krav, at det under kontraktsforhandlingerne havde været en klar og udtalt forudsætning for ham, at prisen holdt og at anlægget kunne anvendes uden at han skulle ændre sine rutiner. Over for S2's krav anførte han, at S2 ikke under forhandlingerne var fremtrådt som en selvstændig kontraktspartner og at han derfor havde opfattet ham som en af S1 ansat konsulent, for hvis arbejde der ikke skulle ske særskilt betaling.

Landsretten dømte K i begge sager med følgende begrundelse:

"Efter tilbuddets ordlyd findes dette at omfatte såvel maskinel som programmel. I betragtning af, at det ikke over for sagsøgte udtrykkelig blev tilkendegivet, at der var tale om 2 forskellige leverandører, findes sagsøgte også over for sagsøgeren at kunne fremsætte indsigelser ved-

rørende sine forudsætninger med hensyn til programmet. Efter de af-givne forklaringer lægges det til grund, at det for sagsøgte var af af-gørende betydning, at det nye anlæg kunne udføre i hvert fald de sam-me funktioner som det hidtidige, og at dette var tilkendegivet over for sagsøgeren eller repræsentanter for denne. Det lægges yderligere til grund, at sagsøgte har lagt afgørende vægt på anlæggets samlede pris, og at også dette var gjort klart for sagsøgeren. Når imidlertid henses til, at der forinden kontraktens underskrift havde været afholdt talrige møder, at der under mødet den 27. oktober blev foretaget demonstration af programmet, der ikke svarede til sagsøgtes forventninger, og at sag-søgte allerede 4 dage senere underskrev kontrakten uden at tage forbe-hold af nogen art, eventuelt ved en tilføjelse i kontrakten, findes den svingten af forventninger vedrørende prisen på programmet, der er op-støet for sagsøgte, at bero på hans egne forhold, og han findes således med urette at have hævet købet i forhold til sagsøgeren. Dennes krav på erstatning findes, under hensyn til at størsteparten af de af sagsøgte fremsatte indsigelser mod erstatningskravets størrelse er udokumentere-de, at kunne fastsættes til 300.000 kr.

Ad S2 mod sagsøgte:

Efter bevisførelsen lægges det til grund, at sagsøgte anmodede sag-søgeren om at foretage yderligere analyser efter underskrivelsen af kon-trakten, og det må herefter have stået sagsøgte klart, at det af sag-søgeren udførte arbejde skulle betales."

SØ- OG HANDELSRETTENS DOM AF 26. JANUAR 1983*)

H 591/1980

S (advokat Finn Rønne)

mod

K (advokat Erik Brockenhuus-Schack)

ANSVARFRASKRIVELSE: Bestemmelse om fraskrivelse af ansvar tilside-sat

ERSTATNINGSBEREGNING: Alene erstatning for dokumenteret tab.

FORSINKET LEVERING (SOFTWARE): Forsinkelse anset for så væsentlig, at ophævelse var berettiget.

REKLAMATION: Adgangen til ophævelse ikke bortfaldet ved mangelfuld eller for sen reklamation

Ved købe- og servicekontrakter af 4/7 1978 havde S forpligtet sig til inden for 5 måneder at levere til K et dataanlæg, bestående af et nærmere angivet maskinel (hardware) samt programmel (software). Kontrakterne indeholdt bl.a. vidtgående bestemmelser om fraskrivelse af ansvar for S. S overholdt ikke det aftalte leveringstidspunkt, hvorefter K den 28/11 1978 opsagde kontrakterne. Primo december 1978 genoptoges samarbejdet på grundlag af købekontrakten af 4/7, uden der blev indgået skriftlig aftale om tidspunkt for datasystemets endelige levering.

Maskinanlægget blev leveret den 20/12 1978 og dele af programmet blev leveret successivt i perioden januar - maj 1979. Indkøringen af dette programmel gav anledning til en række problemer.

Ved en supplerende kontrakt af 22/8 1979 forpligtede S sig til at levere et nærmere angivet programmel, der delvist var identisk med det af kontrakten af 4/7 1979 omfattede. For så vidt angår leveringstidspunktet indeholder kontrakten alene en henvisning til mødereferater. Også denne kontrakt indeholdt vidtgående bestemmelser om ansvarsfraskrivelse.

Da K den 9/4 1980 ophævede kontraktsforholdet var væsentlige dele af

*) Dommen er appelleret til Højesteret.

programmet endnu ikke leveret.

Forsinkelsen fra S's side fandtes at være så væsentlig, at K var berettiget til at hæve aftalerne. Det forhold, at K ikke udtrykkeligt havde reklameret over forsinkelserne, kunne efter omstændighederne ikke afskære ham fra at hæve handelen.

S blev anset for erstatningsansvarlig, idet ansvarsfraskrivelserne ikke kunne antages at omfatte ansvar for fejl og mangler, der skyldtes alvorlige forsømmelser, som måtte tilregnes S.

Sø- og handelsrettens dom

K indgik den 4. juli 1978 med senere supplerende kontrakter aftale med sagsøgeren, S om levering af et dataanlæg, ---. Medens sagsøgeren selv skulle levere maskinlet (hardware), skulle programmet (software) leveres af en af sagsøgeren valgt underleverandør, firmaet F. Under påberåbelse af sagsøgerens væsentlige misligholdelse ophævede sagsøgte ved skrivelse af 9. april 1980 de indgåede aftaler og returnerede datasystemet til sagsøgeren. Sagsøgeren protesterede mod sagsøgtes ophævelse i skrivelse af 10. april 1980.

Sagsøgeren har under denne sag, der er anlagt den 28. november 1980, nedlagt påstand om, at sagsøgte - mod udlevering af et stk. --- dataanlæg bestående af et stk. CPU med 80 KB memory, et stk. skærm 2000 karakterer, et stk. printer, 130 linier pr. minut og et stk. ekstra dataskærm incl. kabel - tilpligtes at betale 375.180,- kr. med renter 1½% pr. påbegyndt måned af 330.687,50 kr. fra 1. maj 1979 og af 44.492,50 kr. fra 1. januar 1980. Sagsøgeren har endvidere nedlagt påstand om, at sagsøgte - for service, leje, systemarbejde og leveret program i henhold til kontrakter af 4. juli 1978, 22. august 1979 og 11. december 1979 - tilpligtes at betale 124.921,92 kr. med renter 1½% pr. påbegyndt måned fra 1. maj 1980.

Sagsøgte, der ikke har rejst indvendinger mod opgørelsen af sagsøgerens krav, har påstået frifindelse.

Til støtte for denne påstand er anført, at sagsøgte har været berettiget til at ophæve aftalerne dels om følge af væsentlig forsinkelse med levering af programmet dels på grund af mangler ved det leverede program.

Sagsøgte har endvidere under domsforhandlingen nedlagt endelig selvstændig påstand om, at sagsøgeren i erstatning tilpligtes at betale

120.000,- kr. med sædvanlig procesrente fra den 13. maj 1980.

Beløbet i sagsøgtes påstand fremkommer således:

1.	Tilbagebetalingskrav i medfør af ophævelsen, betalt for standard programmel	46.016,66 kr.
2.	Erstatning for udgifter afholdt i perioden fra 1. september 1979 til 9. april 1980 som følge af sagsøgerens misligholdelse svarende til ca. halvdelen af de til sagsøgtes medarbejdere, K1 og K2 udbetalte lønninger	<u>73.983,34 kr.</u>
		120.000,- kr.

Sagsøgeren har heroverfor nedlagt påstand om frifindelse, idet det i første række bestrides, at der foreligger et ansvarsgrundlag. Subsidiært gøres det gældende, at det ikke er godtgjort, at sagsøgte har lidt noget tab, og endelig mest subsidiært gøres det gældende, at sagsøgte ved først at rejse erstatningskravet i et under sagen udarbejdet supplerende svarskrift af 12. maj 1981, har fortabt adgangen til at gøre kravet gældende.

Sagens nærmere omstændigheder er følgende:

Den 17. maj 1978 afgav sagsøgeren et skriftligt tilbud om levering af et --- datasystem. Det fremsendte tilbudsmateriale indeholder bl.a. en nærmere beskrivelse af, hvilke administrative rutiner systemet kan udføre, en beskrivelse af maskinlet (hardware), prisen for datasystemet, systemets udvidelsesmuligheder og en angivelse af, at aftageren har pligt til at tegne et service-abonnement. Det hedder herefter vedrørende levering af hardware:

"S kan levere omstående konfiguration 5 måneder efter ordreafgivelsen med software som beskrevet i tilbudsmaterialet. Se endvidere venligst vedlagte tidsplan."

I den herefter følgende tidsplan anføres:

"---

- kontraktunderskrift	maj 1978
- analyse	maj/juni 1978
- godkendelse af systemoplæg	juni 1978

- programmering	juli/august 1978
- test af system	august/september 1978
- godkendelse af system	september 1978
- levering	september/oktober 1978
- oprettelse	oktober 1978"

Det fremgår af tilbudsmaterialet, at maskinellet består af en centralenhed, en skærm, en disk og en printer. I et bilag til det fremsendte materiale angives, at tilbudet omfatter levering af følgende programmel (software): et grundmodul, et økonomimodul, et debitormodul, et kreditormodul, et lønmodul, et lagermodul og et ordremodul. I tilslutning til de enkelte moduler er foretaget en nærmere opregning af de programmer, der indgår i de enkelte moduler samt prisen herfor.

Den 4. juli 1978 underskrev parterne købekontrakt i overensstemmelse med tilbudet.

I kontraktens almindelige salgs- og leveringsbestemmelser hedder det bl.a.:

"Leveringsdato:

Leveringsdato er den dato S klarmelder maskinellet efter korrekt kørsel af S's standard testprogram udført på leveringsstedet. Kunden underrettes ved evt. forsinkelser, men kan ikke gøre erstatningskrav gældende uanset forsinkelsens årsag. Såfremt den anslåede leveringsdato overskrides med mere end 2 måneder, kan kunden hæve aftalen, med mindre forsinkelsen skyldes kundens forhold. Såfremt levering hindres af kundens forhold, anses levering som sket på den påregnede leveringsdato.

Sælgerens ansvar for mangler ved det solgte:

Sælgerens ansvar ophører og risikoen for det solgte overgår til køberen ved leveringen. Reklamation over eventuelle mangler må fremsættes snarest efter, at fejlen er konstateret eller burde være konstateret, og senest 8 dage efter levering. Såfremt sælger anerkender en reklamation, er sælgers ansvar begrænset til varens værdi, og kan altid fyldestgøres ved omlevering af det solgte. Sælger fraskriver sig ethvert erstatningsansvar for direkte eller indirekte tab hos køber, der måtte opstå som følge af mangler ved det solgte. Ud over 8 dage efter levering påtager sælger sig ingen garanti, ej heller for fabrikationsfejl, med mindre servicekontrakt med sælger tegnes samtidig med levering. I så tilfælde gælder servicekontraktens garantibestemmelser."

I et tillæg til kontrakten aftales bl.a., at sagsøgeren mod betaling af en nærmere angivet leje stillede et ---(system A) til disposition for sagsøgte, indtil ---(system B) var færdigindkørt.

I tilslutning til kontrakten underskrev parterne samme dag en servicekontrakt vedrørende datasystemet. Heri anføres bl.a.:

"---

S's ansvar i forbindelse med fejl, opstået under servicearbejdet eller i forbindelse med fabrikationsfejl eller andre fejl i udstyret begrænses til omkostningerne i forbindelse med S's afhjælpning af de nævnte fejl, således at S ikke hæfter for eventuelt driftstab eller tab, som måtte opstå i forbindelse med beskadigelse eller genskabelse af ødelagte data.

Det er en forudsætning for S's ansvar, at alle reparationer og servicearbejde udføres af S, og at materiellet stilles til rådighed til reparation i den tid, der af S skønnes nødvendig.

---"

I løbet af efteråret 1978 afholdt parterne to møder for nærmere at tilrettelægge installeringen af datasystemet. Da sagsøgte imidlertid fandt, at sagsøgeren ikke havde overholdt det aftalte leveringstidspunkt, opsagde man ved skrivelse af 28. november 1978 kontrakterne af 4. juli.

Efter nye forhandlinger blev parterne i begyndelsen af december 1978 enige om at genoptage samarbejdet, hvorefter sagsøgeren i skrivelse af 8. december på baggrund af et møde mellem parterne samme dag bl.a. angav, at parterne havde aftalt følgende ændringer i kontrakten af 4. juli:

"---

1. System B leveres klarmeldt uge 51
2. Leasing starter 1. marts 1979, hvorved betaling forfalder første gang den 1. april 1979
3. System A kan benyttes frit og kvit af K fra den 15. december 1978 til klarmelding af faktureringsystem finder sted

----"

Der blev ikke indgået nogen skriftlig aftale om tidspunktet for datasystemets endelige levering, og der er mellem parterne uenighed om, hvorvidt sagsøgeren har givet noget tilsagn herom.

Maskinanlægget (hardware) leveredes den 20. december, og straks i begyndelsen af 1979 leveredes dele af programmet, hvorefter indkøringen påbegyndtes. I tidsrummet fra januar til maj 1979 fortsattes leveringen og indkøringen af programmet. Af korrespondance og mødereferater fra denne periode fremgår, at der var en række problemer forbundet med indkøringen af det leverede programmet.

Den 30. marts 1979 fremsendte sagsøgeren faktura vedrørende leveringen af datasystemet.

I april konstateredes det, at det var nødvendigt at udvide maskinlets kapacitet, hvorefter sagsøgeren den 22. maj 1979 på lejebasis leverede en ekstra skærmterminal.

Samme dag afholdtes et møde hos F med deltagelse af repræsentanter fra sagsøgeren (S1), sagsøgte (K3) og F (F1). Formålet med mødet var at aftale grundlaget for en supplerende softwareleverance, hvis primære

formål efter det oplyste var at danne grundlag dels for styringen af sagsøgtes fakturaudskrivningsprocedure, dels for styringen af lager- og ordreproceduren. Af et af F udarbejdet referat fra mødet fremgår, at sagsøgte ønskede at påbegynde fakturering den 1. august 1979.

Den 12. juni 1979 fremsendte sagsøgeren udkast til nævnte softwarekontrakt. Kontrakten blev drøftet på et møde i juli og underskrevet af sagsøgte den 22. august 1979.

I kontrakten er bl.a. anført:

""

Formålet med nærværende aftale er at installere ---, software med eventuelle tilretninger på det hos kunden opstillede edb-udstyr.

""

Om leveringstidspunktet hedder det: "Anslået leveringstidspunkt: jfr. mødereferater".

Kontrakten angiver endvidere de for softwareleverancen gældende betingelser. Det angives heri bl.a.:

""

1.

- (1) Undersøgelse og analyse af kundens forretningsmetoder og krav, formulering og praktisk indførelse af regnskabsmæssige og administrative procedurer og systemer, samt formulering og indførelse af tilhørende programmer.
- (2) Demonstration og afprøvning af programmerne for at få kundens accept.
- (3) Operatørinstruktioner.

2.

Som en forudsætning for udvikling af procedurer og programmer gennemfører S en systemanalyse. Resultatet af systemanalysen vil være en række rapporter, der beskriver og afgrænser opgaven. Kundens godkendelse af rapporterne vil være en betingelse for den endelige igangsættelse af programmering og installation.

5.

Leveringstid

S's udviklingsarbejde påbegyndes, så snart nødvendigt materiale er stillet til rådighed, og såfremt sådan fristoverskridelse skyldes forhold, der kan bebrejdes S, skal kunden alene være berettiget til at hæve denne aftale, men heller ikke i sådant tilfælde gøre noget erstatningskrav gældende, hverken for direkte eller indirekte tab.

S fraskriver sig ethvert ansvar, såfremt datoer ikke kan overholdes.

Såfremt de i denne kontrakt anslåede afslutningsdatoer - eller sådanne senere aftalte datoer - ikke overholdes, men overskrides med mere end x) uger, og såfremt sådan fristoverskridelse skyldes forhold, der kan bebrejdes S, skal kunden alene være berettiget til at hæve denne aftale, men heller ikke i sådant tilfælde gøre noget erstatningskrav gældende, hverken for direkte eller indirekte tab.

6.

S påtager sig ingen garanti for, at de udviklede programmer opfylder andre krav end de, som kunden skriftligt har stillet i forbin-

delse med kontraktens indgåelse, men alene at S's udviklingsarbejde vil blive udført fagmæssigt korrekt og bedst muligt.

Alle fejl i procedurer eller programmer udarbejdet af S, som måtte vise sig før afleveringsdagen, vil blive rettet af S, hvis de skyldes S's fejl. Alle andre rettelser og ændringer udføres af S for kundens regning uden for den anslåede pris.

7.

S fraskriver sig ethvert erstatningsansvar for tab, som er opstået som følge af fejl eller mangler ved de udviklede programmer eller procedurer.

---"

I et bilag til kontrakten er foretaget en nærmere opregning og specifikation af de programmer, der skal leveres inden for de enkelte moduler, der svarer til de 7 moduler opregnet i sagsøgerens skriftlige tilbudsmateriale af 17. maj 1978.

Om de nærmere relationer mellem parterne i tiden indtil sagsøgte ophævelse af kontrakten den 9. april 1980 er oplyst følgende:

I løbet af september 1979 leveredes samtlige programmer inden for grund- og økonomimodulerne. I samme tidsrum havde sagsøgte en række vanskeligheder med betjeningen af dataanlægget, og i denne periode fremsendte F - på baggrund af flere besværinger fra sagsøgte side dels over manglende instruktionsmateriale dels over fejl i det udleverede materiale - korrigeret og ajourført instruktionsmateriale.

Af et af F udarbejdet referat fra et møde den 21. september med deltagelse af repræsentanter fra sagsøgte (K1) og fra firmaet (F2) fremgår, at sagsøgte anså levering af programmel vedrørende lager- og ordrestyring for mest påtrængende, og at F for så vidt angår programmer til disse moduler stillede mod en afleveringsdato den 1. november 1979. Vedrørende debitor- og kreditormodulerne anføres, at disse forventes afleveret den 1. december 1979, og om lønmodulet anføres, at F forventede levering af de første programmer pr. 1. januar 1980, og at hele modulet var leveret pr. 1. april 1980.

Allerede den 19. juli 1979 havde sagsøgeren under et møde mellem parterne overgivet sagsøgte et skriftligt udarbejdet systemoplæg til faktureringsprocedure. Oplægget indeholder dels en angivelse af de krav, faktureringssystemet skulle opfylde, dels en nærmere beskrivelse af hvorledes disse krav gennemføres og endelig prisen herfor.

På baggrund af oplægget fremkom sagsøgeren den 1. oktober 1979 med et ændret systemoplæg til faktureringsproceduren. Den 19. oktober 1979 fremkom sagsøgeren med et systemoplæg til styring af interne ordrer. Oplægget indeholder ligesom oplægget til faktureringsprocedure en kravsbeskrivelse, en systembeskrivelse vedrørende gennemførelsen af

disse krav samt priser. Den 8. november 1979 fremsendte sagsøgeren et såkaldt systemflow over faktureringsproceduren og over den interne ordreprocedure. Oplægget indeholder en grafisk oversigt over de omtalte procedurer.

De nævnte systemoplæg drøftedes på et møde mellem parterne den 27. november 1979, og i et af F udarbejdet referat fra mødet hedder det bl.a.: "F2 (F) påpegede, at han med det nuværende arbejdspress på andre installationer ikke kunne lave et færdigt faktureringsystem inden jul ---".

I begyndelsen af december måned leverede sagsøgeren - jfr. mødereferat af 21. september - debitor- og kreditormodulerne, der samme dag godkendtes af sagsøgte.

Den 11. december 1979 underskrev sagsøgte købekontrakt og servicekontrakt vedrørende den den 22. maj 1979 lejede skærmterminal. Kontrakterne indeholder tilsvarende salgs- og leveringsbestemmelser som kontrakterne af 4. juli 1978.

I december måned brevvekslede parterne på ny vedrørende betjeningsproblemer som følge af mangler ved instruktionsmaterialet vedrørende datasystemet.

I efteråret 1979 --- fusionerede K med ---, hvorefter K's aktiviteter flyttede til Ringkøbing. I forbindelse hermed forestod sagsøgeren flytningen af datasystemet til Ringkøbing.

Efter at sagsøgeren omkring årsskiftet 1979/80 havde installeret datasystemet hos sagsøgte i Ringkøbing, afholdtes den 10. januar 1980 et møde mellem parterne med deltagelse af K1 fra sagsøgte og F2 fra F. Af et af F udarbejdet referat fra mødet fremgår, at sagsøgte godkendte systemoplægget til faktureringsprocedure. Om tidspunktet for leveringen af faktureringsproceduren hedder det:

"---

F2 bemærkede, at det ikke ville være muligt at levere programmerne den 1. februar som K1 havde udtrykt ønske om, da der i opgaven ligger ca. 5 mand-uger.

Man aftalte derfor en forventet leveringsdato pr. 11. februar 1980. F gør opmærksom på, at denne dato kun kan holde, hvis der ikke tilstøder problemer med K's eller F's maskine, som gør at F2 ikke kan koncentrere sig 100% om at programmere faktureringsproceduren.

---"

I skrivelse af 22. januar 1980 til sagsøgerens direktør med kopi til F reklamerede sagsøgte over "fejl og mangler ved leveret standard programmel", ligesom der reklameredes over en række konkrete forhold samt fejl ved instruktionsmaterialet. Sagsøgte reklamerede på ny ved skrivelse

af 29. januar 1980 til F med kopi til sagsøgeren vedrørende programfejl i lagermodul og rykkede for svar i skrivelse af 6. februar 1979 til sagsøgerens direktør. Samme dag modtog sagsøgte 10 sider rettelsesblade til instruktionsmaterialet fra F. Den 7. februar 1980 svarede F bl.a. følgende på sagsøgtes reklamation af 22. januar 1980:

"---

Generelt må vi meddele, at F mener, at det leverede standardprogrammel virker, samt at grunden til at K har haft problemer med programmerne må ligge andetsteds, eksempelvis i betjening, og at der fra tidligere kørsel er opstået kartoteksfejl, som desværre ikke er blevet rettet med det samme.

---"

Efter at have knyttet nogle konkrete bemærkninger til sagsøgtes specificerede klagepunkter, anførte F til slut i brevet:

"---fejl i brugervejledning skal meddeles skriftligt til F, som så - om nødvendigt - vil korrigere fejlen og fremsende en ny brugervejledning."

Af den under sagen fremlagte korrespondance mellem parterne frem til tidspunktet for ophævelsen fremgår dels, at F2 fra F i slutningen af februar 1980 afholdt et instruktionsmøde hos sagsøgte, dels at sagsøgte fortsat havde problemer med at få dataanlægget til at fungere efter hensigten, og at sagsøgte reklamerede herover. I skrivelse af 28. marts 1980 bekræftede F en aftale mellem parterne om, at leveringen af faktureringsystemet var udskudt til et tidspunkt efter den 8. april 1980.

Som anført ophævede sagsøgte den 9. april 1980 aftalerne under påberåbelse af væsentlig misligholdelse.

Der er mellem parterne enighed om, at sagsøgeren ved ophævelsen den 9. april 1980 havde leveret alt programmel vedrørende grundmodul og modulerne vedrørende økonomi, debitorer og kreditorer. Der er endvidere enighed om, at sagsøgeren ikke har leveret noget programmel vedrørende lønsystemet, og at programmet vedrørende lager og ordre kun delvis var leveret.

Der er under domsforhandlingen afgivet vidneforklaring af direktør S1, direktør F1, F2, direktør K5 og K1.

Direktør S1 har forklaret, at han siden 1977 har været administrerende direktør hos sagsøgeren, hvis virksomhed består i forhandling af datasystemer. I foråret 1978 påbegyndte sagsøgeren markedsføringen af et nyt datasystem, system B, hvortil F i henhold til en samarbejdsaftale skulle fremstille og levere software. Han var gennem sit arbejde bekendt med, at sagsøgte benyttede et datasystem af typen system A til styring af bogholderifunktionen, og at sagsøgte var interesseret i at få udbygget sit edb-anlæg. Sagsøgeren fremsendte derfor tilbudet af 17. maj 1978 til

sagsøgte, der i øvrigt var en af de første aftagere af det nye data-system. Levering af maskinlet tager normalt ingen tid, hvorimod leveringen af programlet normalt strækker sig over nogle måneder. På grundlag af oplysninger fra direktør F1 hos F forventede han, som også angivet i tilbudet, at man ville være i stand til at levere standardprogramlet inden udgangen af 1978. F1 havde imidlertid forregnet sig med hensyn til tidspunktet for færdigudviklingen, og sagsøgeren kunne derfor ikke overholde det oprindeligt aftalte leveringstidspunkt. Derfor accepterede han sagsøgtens ønske om ophævelse af kontrakterne i brevet af 28. november 1978. Under et møde den 8. december enedes man dog om at fortsætte samarbejdet. Han husker ikke, om der på mødet blev talt om tidspunktet for den endelige levering og indkøring af datasystemet.

Efter hans opfattelse forløb tilpasning og indkøring af programlet i løbet af foråret 1979 udmærket. Under de løbende drøftelser om levering af programlet havde sagsøgte betonet ønsket om levering af software til faktureringsprocedure, herunder programlet til lager- og ordresystemerne. For navnlig at opfylde sagsøgtens ønske på dette punkt udarbejdede man softwarekontrakten af 22. maj 1979. Kontrakten angiver ikke noget bestemt tidspunkt for levering af programlet, men henviser alene til de udarbejdede mødereferater.

Det er almindeligt inden for branchen, at kontrakter ikke indeholder bestemmelser om en bestemt leveringsdato, idet det på grund af uforudset forsinkelse med tilpasning og indkøring kan være meget vanskeligt at fastholde en bestemt dato.

Først den 22. august 1979 underskrev sagsøgte softwarekontrakten, hvilket muligvis havde forbindelse med, at sagsøgtens hidtidige medarbejder, K3, afløstes af K1. I eftersommeren 1979 påbegyndtes arbejdet med indkøring af programlet i henhold til aftalen af 22. august, og han har fulgt indkøringen ved læsning af mødereferaterne fra denne periode. Der var forsinkelse med levering af programlet, men kun forsinkelser, som man måtte regne med, og sagsøgte reklamerede ikke.

Der var ham bekendt ingen væsentlige problemer med anlægget fra og med september 1979.

Efter hans opfattelse skyldtes vanskelighederne ved anvendelsen af edb-anlægget udskiftning blandt det personale, der betjente anlægget hos sagsøgte.

Sagsøgeren har i alt solgt omkring 25 anlæg af typen system B, og alle anlæg fungerer tilfredsstillende.

Direktør F1 har forklaret, at han efter omdannelsen af F til selska-

bet, --- var direktør herfor. Anpartskapitalen i selskabet ejedes af F1 ApS, der igen ejedes af ham personlig. --- blev taget under konkursbehandling i maj 1982.

Den 8. maj 1978 indgik han en samarbejdsaftale med sagsøgeren om udvikling, fremstilling og levering af programmel til det nyudviklede system B. Efter aftalen skulle F endvidere forestå tilpasning og indkøring af programmel hos de enkelte kunder. Han havde tidligere udviklet standardprogrammel, som angivet i sagsøgerens tilbud af 17. maj, blot var denne software endnu ikke fuldt tilpasset til system B. Sideløbende med tilpasningen af standardprogrammet til det af S i Danmark markedsførte maskinel, skulle softwaren også tilpasses til det af S i Norge og England forhandlede maskinel.

Han var ikke inddraget i kontraktforhandlingerne med sagsøgte, herunder med til at fastlægge det programmel, der skulle leveres for at opfylde sagsøgtes behov. F var forsinket med tilpasningen af standardprogrammet. Først i oktober 1978 forelå softwaren til grund- og økonomimodulet, medens softwaren til de øvrige moduler kun delvist var færdigudviklet, dog var lønmodulet slet ikke udviklet på dette tidspunkt. Han var bekendt med sagsøgtes ophævelse af kontrakten i slutningen af november 1978, og han deltog i mødet den 8. december 1978. På mødet oplyste han, at en del af standardprogrammet ville være færdigudviklet til levering i slutningen af 1978, medens resten ville være færdigudviklet i begyndelsen af 1979. Han forventede, at alt programmel inclusive lønsystemet ville være færdigudviklet og indkørt ved udgangen af marts 1979. Han præciserede over for sagsøgte, at alt programmel ikke kunne leveres under ét, men skulle tilpasses og indkøres gradvist.

I løbet af foråret 1979 blev det nødvendigt at indgå en supplerende softwarekontrakt for at løse sagsøgtes ønske om styring af faktureringsproceduren, herunder lager- og ordrefunktionerne. Han kan ikke huske, om han var involveret i forhandlingerne om det nærmere indhold af kontrakten. Det var sagsøgeren, der udarbejdede aftalen af 22. maj.

Om arbejdet med at tilpasse og indkøre programmet i henhold til softwarekontrakten har han udtalt, at det er rigtigt, at leveringen var forsinket, og at årsagen hertil i al væsentlighed skyldtes installationsarbejde hos aftagerne af den af F udviklede og producerede software. Det var hans medarbejder, F2, der forestod indkøringen hos sagsøgte, men så vidt han husker, accepterede sagsøgte tidspunkterne for leveringen af de enkelte dele af programmet.

F2, der er uddannet merkonom i databehandling, har forklaret, at

han den 1. januar 1979 blev ansat som programmør hos F. Efter at F blev taget under konkursbehandling, har han været beskæftiget som programmør hos sagsøgeren.

Han fungerede som kontaktmand til sagsøgte og forestod indkøring og installation af programmel hos sagsøgte, ligesom han løbende instruerede sagsøgtes medarbejdere i brugen af edb-anlægget. Man må normalt regne med en installationstid på software på omkring 1 år, og sagsøgte har aldrig over for ham reklameret over det tidsmæssige forløb af levering og installation af software. Brugen af dataanlægget gav løbende anledning til problemer, hvilket er helt normalt i indkøringsfasen, men vanskelighederne er løbende blevet løst, bortset fra et stadig tilbagevendende problem vedrørende manglende tastaturlås. Ved tastaturlås forstås en anordning på det enkelte programmel der sikrer, at indtastningen af data ikke sker hurtigere end datasystemet kan nå at registrere det. Hvis indtastningen skete for hurtigt, reagerede anlægget med en "biblyd" og derudover enten med en sort skærm eller med fastfrysning af skærbilledet. Så vidt han er orienteret, omfattede aftalen vedrørende anlægge ikke tastaturlås.

Han har løbende instrueret sagsøgtes medarbejdere i brugen af edb-anlægget og tilsendt korrigeret og ajourført instruktionsmateriale. Instruktionsvejledningen måtte ledsages af supplerende mundtlige instruktioner, og F har til stadighed opfyldt sine opgaver i sa henseende.

Arsagen til sagsøgtes vanskeligheder med brugen af edb-anlægget var efter hans opfattelse betjeningsfejl, idet der normalt aldrig er fejl eller mangler ved hard- eller software.

K5 har forklaret, at sagsøgte inden erhvervelsen af det i sagen omhandlede edb-anlæg havde leaset et system A gennem K's daværende generalagent i Danmark. Dette dataanlæg forestod sagsøgtes løn- og bogholderfunktion. Han var interesseret i en udvidelse af sit edb-system, således navnlig at det blev muligt at styre selskabets faktureringsystem samt lager- og ordrefunktionerne. En af sagsøgerens daværende medarbejdere, S2, var bekendt hermed og rettede i foråret 1978 henvendelse til sagsøgte og tilbød at levere et netop fremkommet datasystem system B. Da han underskrev kontrakten den 4. juli 1978, lovede sagsøgeren, at det nye system ville være færdiginstalleret i efteråret 1978, og da sagsøgeren ikke havde leveret anlægget i slutningen af november 1978, ophævede han aftalen. Under et møde den 8. december med deltagelse af sagsøgerens direktør, S1, og F direktør F1 sagde direktør S1: "Vi sletter kontrakten. Vi har svigtet Dem på alle måder; men vi har

maskinen. De kan få den i morgen, og programmerne er leveret inden 1. april 1979". Herefter så S1 på F1. Denne trak lidt på det, hvorefter direktør S1 henvendte til F1 sagde: "Det kan du godt". Under mødet præciserede vidnet, at det afgørende for ham var styringen af faktureringsproceduren samt styringen af lager- og ordrefunktionerne. F1 anførte hertil, at det pågældende programmel først skulle fremstilles, men han forventede, at det kunne være indkøbt inden 1. april 1979. Indtil dette programmel var fremstillet og installeret, kunne programmerne til finansbogholderiet indkøbes. Tilsagnet om, at hele edb-systemet var leveret 1. april 1979, var så klart, at han ikke fandt anledning til at anmode om en skriftlig bekræftelse herpå. Da edb-systemet ikke var leveret 1. april, overvejede han på ny at opsigte samarbejdet, men hans daværende edb-medarbejder, K3, overtalte ham til, at de alligevel skulle forsøge at få systemet til at fungere.

K3 opsigte sin stilling i sommeren 1979, og på dette tidspunkt overvejede han atter at opsigte samarbejdet, da anlægget fortsat ikke fungerede efter hensigten. --- (Det udeladte vedrører flytningen til Ringkøbing, og det fremgår bl.a., at vidnets søn var direktør for virksomheden i Ringkøbing) ---. --- (Hans søn havde) --- ansat K1 som økonomichef. Hans søn og K1 overbeviste ham om, at de alligevel skulle fortsætte samarbejdet med sagsøgeren, hvorefter han underskrev softwarekontrakten den 22. august. Den 1. september overtog K1 betjeningen af anlægget, og den 1. oktober antog han K2 til at bistå sig hermed.

Dataanlægget fungerede fortsat ikke efter hensigten, og han overvejede da også ikke at godkende de af F fra denne periode udarbejdede mødereferater. Selv om der også var vanskeligheder i november og december 1979, lykkedes det dog efterhånden for K1 og K2 at få dele af det leverede programmel til at fungere.

Efter at dataanlægget omkring årsskiftet 1979/80 var flyttet til Ringkøbing, accelererede problemerne, formentlig fordi brugen af anlægget intensiveredes. Ved flytningen havde man opsagt leasingaftalen vedrørende system A, der hidtil havde forestået finansbogføringen. Denne funktion skulle herefter behandles på system B; men det viste sig ganske umuligt - også på dette felt - at få anlægget til at fungere efter hensigten. En medvirkende årsag hertil kan muligvis være den, at sagsøgte, der hidtil havde været betjent af medarbejdere fra F, hvis virksomhed lå i Roskilde, nu betjentes af medarbejdere fra sagsøgerens filial i Vejle. Der var dog stadig daglige telefoniske kontakter til F2, der også en enkelt gang kom til Ringkøbing, men edb-anlægget brød til stadighed

ned.

Sagsøgte ophævede samarbejdet, efter at man havde indgået aftale med L om levering af et edb-system. Dette anlæg var installeret og indkørt inden sommeren 1980.

K1, der er cand.merc. i organisation, har forklaret, at han den 1. september 1979 tiltrådte en stilling som økonomichef hos sagsøgte. En væsentlig del af hans arbejde skulle bestå i indkøringen af system B. Da han tiltrådte, var K5 meget negativt indstillet over for S's dataanlæg, hvorimod han selv og K5's søn, K6, mente, at man skulle arbejde videre med at prøve på at få anlægget til at fungere.

Ganske kort tid efter sin tiltræden erfarede han, at sagsøgte i meget vid udstrækning manglede instruktionsmateriale til betjening af anlægget, og at det materiale, der var leveret, var behæftet med fejl. Fulgte man vejledningen i instruktionsbogen, kunne anlægget ikke fungere, og det brød da også gentagne gange ned. Det var på denne baggrund, at han i september 1979 skrev til F og anmodede om korrigeret og ajourført instruktionsmateriale.

Et stadigt tilbagevendende problem, der forblev uløst, var, at maskinellen eller programmet ikke var forsynet med en såkaldt tastaturlås. Dette bevirkede, at anlægget ikke registrerede de indtastede informationer eller også gik i "baglås", hvorefter man måtte starte forfra med indtastningen af data. Anlægget afgav en "biblyd" ved hver indtastning, medens "biblyden" udeblev, såfremt anlægget ikke godkendte indtastningen. For hele tidsrummet frem til ophævelsen førte han og K2 en såkaldt logbog over problemerne, herunder "tastaturlås-problemet". Først i slutningen af marts måned 1980 leverede F nogle programmer, hvori tastaturlås var indbygget, men det var stadigvæk langt fra alle programmer, der var forsynet hermed.

En anden årsag til at edb-anlægget ikke kom til at fungere tilfredsstillende, var efter hans opfattelse den, at sagsøgeren og F ikke forud for installering af software i henhold til kontrakten af 22. august havde foretaget en egentlig kravsanalyse. Først i løbet af oktober 1979 blev den nødvendige analyse foretaget, men F burde på et meget tidligere tidspunkt have foretaget denne analyse. Først med udarbejdelsen af systemflowet af 8. november 1979, som han havde lavet udkast til, fik man et ordentligt arbejdsgrundlag.

Indkørings- og tilpasningsvanskelighederne aftog i november og december, men i december måned var han på ny nødt til at rykke for korrigeret og ajourført instruktionsmateriale.

Den 10. januar 1980 godkendte han det af F udarbejdede systemoplæg vedrørende faktureringsproceduren og den interne ordrestyingsprocedure. På mødet oplyste F2, at F forventede at kunne levere software til dette system den 11. februar 1980. Den 11. ringede F2 imidlertid og meddelte, at der var fundet fejl i programmet, og at man udskød leveringstidspunktet herfor. Programmerne til dette system var ikke leveret i slutningen af marts 1980.

Efter at anlægget var flyttet til Ringkøbing, voksede problemerne. Årsagen var formentlig, at man intensiverede brugen, idet anlægget - efter opsigelsen af aftalen vedrørende system A også skulle klare finansbogholderiet. I slutningen af januar og i begyndelsen af februar reklamerede han kraftigt over fejl og mangler ved programmet, som det - selv om han flere gange daglig var i telefonisk kontakt med F2 - ikke lykkedes at få rettet.

I februar måned afløstes K2 af en ny regnskabschef, som efter instruktion og vejledning betjente anlægget. Vidnet er ikke uddannet edb-operatør, men det leverede anlæg er af en sådan beskaffenhed, at det normalt kan betjenes af kontorpersonalet efter forudgående instruktion.

I slutningen af marts opgav man at få anlægget til at fungere, og man fik af L leveret et edb-anlæg, som inden sommeren 1980 kunne udføre finansbogføringen.

Sagsøgeren har anført, at sagsøgte i overensstemmelse med de indgåede kontrakter er forpligtet til at betale for det leverede datasystem og for den bistand (service, instruktion m.v.), der er ydet i forbindelse med installation og indkøring af programmet.

For så vidt angår spørgsmålet om adgangen til at ophæve kontrakterne på grund af væsentlig forsinkelse med levering af edb-systemet, har sagsøgeren anført, at det ved bedømmelsen heraf er uden betydning, at sagsøgte den 28. november 1978 ophævede de da indgåede kontrakter. Parterne blev efterfølgende - den 8. december 1978 - enige om at fortsætte samarbejdet, hvorfor retten, da maskinelt leveredes den 20. december 1978, alene skal vurdere, om der foreligger forsinkelse med levering af software. Det bestrides ikke, at levering og installation af software er sket langsommere end oprindeligt aftalt, men det fremgår af vidneforklaringerne, at det tidsmæssige forløb for levering og indkøring af software normalt vil strække sig over et længere tidsrum, hvilket sagsøgte også fuldt ud blev gjort bekendt med. Softwarekontrakten af 22. august 1979 indeholder heller ikke nogen bestemt tidsangivelse for

leveringen, men henviser blot til de af F udarbejdede mødereferater. Af disse og af forklaringerne fremgår, at sagsøgte løbende accepterede leveringstidspunkterne og på intet tidspunkt har reklameret over forsinkelse. Efter princippet i købelovens § 27 påhvilede det sagsøgte at reklamere straks, men ikke engang i ophævelsesskrivelsen af 9. april 1980 har sagsøgte påberåbt sig væsentlig forsinkelse med softwareleveringen.

Det bestrides endvidere, at sagsøgte har været beføjet til at ophæve kontrakterne på grund af væsentlige mangler ved det leverede edb-system, herunder at instruktionsmaterialet og systemoplæggene skulle være behæftet med fejl og mangler. Efter almindelige bevisbyrde regler påhviler det sagsøgte at godtgøre, at det leverede datasystem m.v. har været mangelfuldt. I mangel af et syn og skøn skal dette spørgsmål alene afgøres efter den bevisførelse, der har fundet sted for retten, og det gøres gældende, at det ikke er godtgjort, at edb-systemet m.v. var mangelfuldt. Det er rigtigt, at systemet ikke var forsynet med tastaturlås, men det var heller ikke aftalt, og efter forklaringerne må det lægges til grund, at ulempen herved kunne afhjælpes ved at tilpasse indtastningstempoet. Sagsøgeren har solgt omkring 25 anlæg af samme type, og disse anlæg har ikke givet anledning til større problemer. Det gøres derimod gældende, at årsagen til, at sagsøgte ikke kunne få edb-systemet til at fungere, skyldes fejlagtig betjening fra sagsøgtes medarbejderes side.

Om instruktionsmaterialet har sagsøgeren anført, at retten ikke kan basere sin afgørelse alene på K1's udsagn. Det bestrides ikke, at sagsøgte har reklameret over instruktionsmaterialet, men det er løbende korrigeret og suppleret. Instruktionsmaterialet har endvidere ikke under denne sag været underkastet en sagkyndig bedømmelse. Dette må komme sagsøgte til skade, idet det herefter ikke kan anses for godtgjort, at materialet har været behæftet med fejl og mangler.

For så vidt angår systemoplæggene, gøres det gældende, at det heller ikke er godtgjort, at disse oplæg har været mangelfulde, men dertil kommer, at sagsøgte under alle omstændigheder har fortabt adgangen til at rette indsigelse herimod, idet sagsøgte godkendte oplæggene den 10. januar 1980.

Ilvad angår sagsøgtes selvstændigt nedlagte påstand, gøres det gældende, at der ikke er noget grundlag for at kræve erstatning, idet sagsøgeren ikke har gjort sig skyldig i noget ansvarsforpligtende forhold. Såfremt retten ikke kan tiltræde dette synspunkt, gøres det gældende, at sagsøgeren efter bestemmelserne i de indgåede kontrakter gyldigt har fraskrevet sig dette ansvar. Det er endelig anført, at sagsøgte ved først

at gøre erstatningskravet gældende godt 1 år efter ophævelsen af kontrakterne, nemlig først under denne sag, har fortabt adgangen til at rejse erstatningskrav, og i øvrigt at sagsøgte ikke - bortset fra kravet på 46.016,66 kr. - har dokumenteret at have lidt noget tab.

Sagsøgte har til støtte for frifindelsespåstanden anført, at sagsøgte har været berettiget til at ophæve de indgåede kontrakter på grund af væsentlig forsinkelse med levering af edb-systemet. Da parterne i juli 1978 indgik aftalen om levering af dataanlægget, der blev indgået på sagsøgerens initiativ, blev det udtrykkeligt aftalt, at hele systemet ville være installeret og funktionsdygtigt i oktober 1978.

Efter forklaringerne om det på mødet den 8. december 1978 passerede må det endvidere lægges til grund, at det var en afgørende forudsætning for sagsøgtes accept af at fortsætte samarbejdet, at sagsøgeren herefter kunne levere edb-systemet inden 1. april 1979. Selv om sagsøgte ikke ophævede kontrakten, da edb-systemet heller ikke var færdigleveret i april 1979, og selv om sagsøgte den 22. august 1979 underskrev softwarekontrakten, var det dog stadig ud fra den helt klare forudsætning, at sagsøgeren ville levere et funktionsdygtigt edb-system, hvilket sagsøgeren også var fuldt ud bekendt med. Af forklaringerne både fra sagsøgerens og sagsøgtes medarbejdere fremgår endvidere, at sagsøgte lagde overordentlig stor vægt på, at faktureringsystemet - herunder lager- og ordresystemerne - blev funktionsdygtige så hurtigt som muligt. Ikke desto mindre er det under sagen godtgjort, at sagsøgeren eller F i hele tidsrummet frem til ophævelsen den 9. april 1980 udskød leveringsterminerne for software til edb-behandling af faktureringsproceduren. Ved ophævelsen manglede der således fortsat væsentlige dele af dette programmel, ligesom der overhovedet ikke var leveret programmel til løn-systemet. Det kan i denne forbindelse ikke af sagsøgeren gøres gældende, at sagsøgte har fortabt adgangen til at ophæve kontrakterne på grund af væsentlig forsinkelse, idet det i sagsøgtes skrivelse af 9. april udtrykkeligt er anført, at aftalerne ophæves som følge af væsentlig misligholdelse, og idet det følger af hele samarbejdets beskaffenhed, at sagsøgte ikke til stadighed ville acceptere forsinkelse i leveringen.

Det er endvidere gjort gældende, at sagsøgte har været beføjet til at ophæve kontrakterne på grund af væsentlige mangler ved det leverede edb-system. Sagsøgeren har ikke bestridt, at der har været betydelige problemer med at få edb-systemet til at fungere, og det er under sagen godtgjort, at dette forhold i al væsentlighed må tilskrives fejl og mangler ved maskinel og/eller programmel, jfr. herved det under sagen oplyste

vedrørende tastaturlås-problemet, der aldrig blev løst. Det er endvidere godtgjort, at der løbende har været fejl og mangler ved det udleverede instruktionsmateriale, hvilket indirekte er erkendt af sagsøgeren, idet der efter sagsøgtes reklamationer med større eller mindre hurtighed er fremsendt korrigeret og ajourført instruktionsmateriale. Sagsøgte vil ikke bestride, at sagsøgte godkendte systemoplægget den 10. januar 1980, men det gøres gældende, at en af årsagerne til, at der aldrig blev leveret et funktionsdygtigt faktureringsystem, var, at det oprindelige systemoplæg af 19. juli 1979 var utilstrækkeligt, idet det som påpeget af K1 ikke indeholdt en kravsspecifikation.

Til støtte for erstatningspåstanden er anført, at sagsøgeren er ansvarlig for de konstaterede mangler ved edb-systemet ved instruktionsmaterialet og ved systemoplægget, og de i kontrakterne indeholdte ansvarsfraskrivelsesbestemmelser indeholder ikke en fraskrivelse af ansvar for culpøse fejl og forsømmelser.

Med hensyn til erstatningen, der er ansat til 120.000 kr., har sagsøgte nærmere anført, at man har betalt 46.016,66 kr. for leveret standardprogrammel. Hertil kommer, at K1 og K2 har brugt ca. halvdelen af deres arbejdstid på at få edb-anlægget til at fungere, hvorved det resterende beløb fremkommer.

Retten skal udtale:

Det må lægges til grund, at sagsøgeren, der var bekendt med, at sagsøgte ønskede at udvide sit edb-anlæg, rettede henvendelse til sagsøgte med forslag om anskaffelse af et anlæg, system B, der efter sagsøgerens oplysninger kunne opfylde sagsøgtes ønsker med hensyn til styring af faktureringsproceduren, herunder styring af lager- og ordre-funktionerne, samt at der over for sagsøgte er givet udtryk for, at anlægget i sin helhed kunne være i funktion hos sagsøgte i løbet af efteråret 1978. Det må endvidere anses for godtgjort, at der hverken i forbindelse med tilbudet den 17. maj 1978, der indeholdt en tidsplan, hvor efter anlægget kunne oprettes inden for en 5 måneders periode, eller ved underskrivelsen af kontrakten den 4. juli 1978 er givet udtryk for, at standardprogrammelle var udarbejdet til et andet anlæg og først skulle tilpasses dette anlæg, men derimod at sagsøgte, jfr. herved direktør S1's forklaring, kunne regne med, at anlægget ville være i funktion i december 1978. Retten finder det endvidere ubetænkeligt at lægge til grund - uanset at direktør S1 har forklaret, at han ikke har nogen erindring herom - at sagsøgeren, således som forklaret af direktør K5 på mødet i december 1978, hvor sagsøgte uanset ophævelsen den 28. no-

vember 1978 indvilligede i at retablere kontrakten, har givet udtryk for, at alle programmer ville være leveret inden 1. april 1979. Dernæst må det lægges til grund, at det anlæg, der leveredes, ikke kunne opfylde sagsøgtets behov for styring af faktureringsproceduren, hvorfor parterne indgik kontrakten af 22. august 1979 om levering af yderligere software. Det findes endvidere bevist, at sagsøgeren - selv om man var bekendt med, at det var vigtigt for sagsøgte, at faktureringsproceduren blev bragt i orden - i tidsrummet frem til sagsøgtets ophævelse af samarbejdet flere gange har udskudt tidspunktet for leveringen, jfr. herved det på møderne den 21. september 1979, 27. november 1979 og 10. januar 1980 passerede. Under disse omstændigheder og under hensyn til at sagsøgeren på tidspunktet for sagsøgtets ophævelse endnu ikke havde leveret al software vedrørende faktureringsystemet, og til at der fortsat ikke var leveret programmel til lønsystemet, har der efter rettens opfattelse været tale om en så væsentlig forsinkelse fra sagsøgerens side, at sagsøgte har været berettiget til at hæve aftalerne.

Når henses til, at sagsøgte til stadighed har gjort sagsøgeren opmærksom på, at man lagde stor vægt på, at edb-anlægget leveredes så hurtigt som muligt, og til at den aftalte software fortsat ikke var fuldt ud leveret den 9. april 1980, findes sagsøgte endvidere ikke at have fortabt adgangen til at hæve kontrakterne.

Sagsøgeren kan herefter ikke få medhold i sin påstand.

Vedrørende sagsøgtets erstatningspåstand bemærkes, at det efter det fremkomne må anses godtgjort, at der har været alvorlige vanskeligheder forbundet med at få den del af edb-anlægget, der var leveret, til at fungere tilfredsstillende. Efter samtlige oplysninger om forløbet af indkøringen og programmeringen af anlægget, findes det ubetænkeligt at lægge til grund, at vanskelighederne skyldtes fejl og mangler ved anlægget, herunder ved det udleverede instruktionsmateriale og ved det foretagne analysearbejde, som sagsøgeren eller dennes underleverandør, F, var ansvarlig for, og ikke at sagsøgte har ladet anlægget betjene af medarbejdere, der ikke var fortrolige med betjeningen.

Idet bestemmelserne i kontrakten om fraskrivelse af ansvar ikke kan antages at omfatte ansvar for fejl og mangler, der skyldes alvorlige forømmelser, som må tilregnes sagsøgeren, har sagsøgte krav på erstatning.

Det findes alene godtgjort, at sagsøgte har lidt et tab på 46.016,66 kr., for hvilket der gives dom med renter som påstået.

Under hensyn til sagens udfald samt til, at sagsøgte oprindeligt har

nedlagt påstand om en erstatning på 420.000 kr., der først under domsforhandlingen er nedsat til 120.000 kr., tillægges der sagsøgte 25.000 kr. i delvise sagsomkostninger.

Thi kendes for ret:

Sagsøgte, K, frifindes for den af sagsøgeren, S, nedlagte påstand.

Sagsøgeren betaler inden 14 dage fra denne doms afsigelse til sagsøgte 46.016,66 kr. med sædvanlig procesrente fra den 13. maj 1980 til betaling sker, samt 25.000 kr. i sagsomkostninger.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 13. DECEMBER 1983

7. afd. B 1943/1982

Juul-Olsen, Lyngsø og Bisgaard (kst.).

K
mod
S

AFHJÆLPNINGSRET (IFOLGE SPECIEL AFTALE): Aftale om speciel afhjælpningsret var ikke indgået.

HÆVEBEFØJELSEN: Afkald på at anvende denne beføjelse var ikke givet.

MANGLER (VED STANDARDPROGRAMMEL): Programmelen var behæftet med væsentlige mangler, hvorfor ophævelse var berettiget (KBL § 43).

REKLAMATION: Anset for foretaget rettidigt under hensyn til sagens konkrete omstændigheder (KBL § 52).

S havde forpligtet sig til at levere til K et tilrettet "standardbogholderisystem incl. brugerhåndbog og en dagsuddannelse ---". Systemet blev leveret i januar 1980. Da systemet efter K's opfattelse var behæftet med en række fejl, afholdes den 9. juni 1980 et møde mellem S og K. Ifølge et af S udarbejdet referat - der ikke blev sendt til K - skulle K hurtigt tage stilling til, om han ville have afhjulpet manglerne eller ville have leveret et andet anlæg. I august 1980 hævdede K telefonisk handelen, hvilket blev efterfulgt af en skriftlig ophævelse den 28. november 1980. Direktøren for K og hans revisor forklarede under sagens behandling for landsretten, at man under mødet den 9. juni endvidere havde forbeholdt sig at ophæve handelen.

Der blev under sagen foretaget syn- og skøn, hvorunder der blev påpeget en række fejl, som ifølge skønsmanden ikke burde forekomme i et standardprogram. Skønsmanden udtalte derimod, at et sådant skulle kunne bringes til at fungere upåklageligt i løbet af en måned.

Ved byrettens dom ansås manglerne for væsentlige, men K fandtes under mødet den 9. juni at have givet S lejlighed til at afhjælpe fejlene, hvorfor ophævelsen var uberettiget.

Landsretten fundt, at K havde været berettiget til at hæve handlen, idet de konstaterede mangler ved anlægget fandtes at være af væsentlig betydning, da der ikke på mødet den 9. juni var givet afkald på retten til at hæve handlen eller var givet S en særlig afhjælpningsret og da K herefter havde reklameret rettidigt.

Herning Byrets 3. afdelings dom af 10. august 1982

B.S. 1015/1981:

Ved skrivelse af 7. december 1979 købte sagsøgte, K, af sagsøgeren, S, til levering i januar 1980 "et standardbogholderisystem incl. brugerhåndbog og en dagsuddannelse samt ændringer, så udskrifterne sker på den interne skriver", for henholdsvis 15.000 kr. og 6.000 kr. excl. moms. Bogholderisystemet skulle bruges på en Olivetti bordcomputer. Systemet blev leveret i januar 1980, og sagsøgeren sendte den 31. samme måned sagsøgte sålydende faktura:

"Konsulentydelse i januar 1980

Edb-regnskabssystem	21.000.00
Skærmprogrammer	<u>4.000.00</u>
	25.000.00
20,25% moms	<u>5.062.50</u>
	<u>30.062.50"</u>

Den 8. april 1980 meddelte sagsøgeren sagsøgte, at det bestilte bogholderisystem incl. uddannelse var leveret.

Den 4. juni 1980 tilskrev sagsøgtes revisor, statsautoriseret revisor R, sagsøgeren således:

"Som tidligere aftalt skal vi i det følgende fremkomme med kommentarer til af ovennævnte klient erhvervede bogholderisystem, idet vor gennemgang udelukkende har været rettet mod den administrative del af systemet."

Revisoren gennemgik herefter en række forhold ved programmet, inden han sluttede med at skrive:

"Som aftalt mødes vi hos K mandag den 9. juni 1980 kl. 10.00."

I et af sagsøgeren udarbejdet referat fra mødet den 9. juni 1980,

hvilket referat ikke har været sendt til sagsøgte, kommenteres de enkelte poster i skrivelsen af 4. juni 1980. I referatet hedder det til slut:

"I øvrigt blev aftalen, at K i løbet af kort tid skulle afgøre, hvorvidt han var interesseret i tilbudet med extern printer eller det til ham levere-rede modul skal rettes til i overensstemmelse med de ny moduler."

Sagsøgte har herefter enten telefonisk i august 1980 eller ved skrivelse af 28. november 1980 til sagsøgeren fra sagsøgtes advokat J. Quade Andersen hævet handelen.

Under denne sag, der er anlagt ved stævning af 7. marts 1981, har sagsøgeren påstået sagsøgte, der har betalt 15.000 kr. af det ved fakturaen af 31. januar 1980 krævede beløb, dømt til at betale 15.062,50 kr. med nærmere angivne renter.

Sagsøgte har nedlagt påstand om frifindelse samt nedlagt påstand om selvstændig dom for 15.000 kr. med nærmere angivne renter, hvilket beløb udgør det af sagsøgte til sagsøgeren betalte beløb.

Sagsøgeren, der har nedlagt påstand om frifindelse over for det nedlagte modkrav, har til støtte for sine påstande i første række anført, at der vel har været tale om visse fejl, men at disse ikke er så væsentlige, at de kan berettiggte sagsøgte til at hæve handelen. Sagsøgte er derfor pligtig at lade sagsøgeren søge at afhjælpe manglerne. I anden række har sagsøgeren anført, at parterne ved mødet den 9. juni 1980 har aftalt, at sagsøgeren skulle afhjælpe manglerne. Sagsøgte kan derfor ikke uden at lade sagsøgeren få lejlighed til at afhjælpe hæve handelen.

Sagsøgte har til støtte for sin påstand i første række anført, at det må lægges til grund, at der har været væsentlige mangler ved det købte program, hvorfor sagsøgte i medfør af købelovens §43 har været berettiget til at hæve handelen. Sagsøgeren har ikke i medfør af købelovens § 49 noget krav på i nærværende tilfælde at foretage afhjælpning.

Sagsøgte har i anden række anført, at sagsøgte ikke ved aftalen på mødet den 9. juni 1980 har frafaldet sin ret til at hæve handelen.

Der har under sagen været afholdt syn og skøn ved civilingeniør HD, NN, der har udarbejdet en skønsrapport af 6. januar 1982, hvori blandt andet udtales:

Spørgsmål 1 og 2:

"Syns- og skønsmanden bedes:

1. Beskrive det indkøbte maskinel, herunder angive hoved- og biansvendelsesmuligheder samt pris.
2. Oplyse, om det beskrevne maskinel kan betegnes som en administrativ datamat."

Svar:

"Ad pkt. 1

Det indkøbte maskinel er efter det oplyste en Olivetti P 6060 bordcomputer.

Maskinellet består jfr. fig. 1, af:

- 1 stk. CPU (8 bits microprocessor) med 64K oktetter primærlager, heraf er de 16K til rådighed for brugeren, mens de resterende 48K er beslaglagt af basisprogrammet.
- 1 stk. tastatur med en speciel del med numeriske taster og aritmetiske operatører (+, -, *, /) m.v.
- 1 stk. plasma lyspanel, som kan vise 1 linie med 32 tegn.
- 1 stk. matrixprinter, skrivehastighed 120 tegn pr. sec. Kræver termofølsomt papir.
Mulighed for kurvetegning.
- 1 stk. Diskteststation til 8" disketter. Lagringskapacitet 250K oktetter.

Det anførte udstyr er sammenbygget i én enhed, som kan placeres på et bord eller på en speciel fod, jfr. fig. 2.

Det er ikke oplyst, om tastatur og printer i det konkrete tilfælde er forsynet med dansk alfabet. Det er heller ikke oplyst, om enheden er udbygget til en dobbelt diskteststation. Hvis ikke dette er tilfældet, kan der ikke på rimelig måde foretages sikkerhedskopiering af registerdata, hvilket må betragtes som en forudsætning for anvendelse til administrativ databehandling. Ud fra ovennævnte betragtninger samt

- udformningen af tastaturet
- muligheden for at anvende udstyret (materiel + programmel) i "Calculator-mode"

- den høje nøjagtighed (13 betydende cifre) i flydende regning må udstyrets hovedanvendelsesområde betegnes som værende til beregningsopgaver. Dette svarer til, hvad Olivetti angiver i sin annoncering, jfr. figur 4.

Ad pkt. 2

I medfør af ovenstående kan det beskrevne udstyr ikke betegnes som en administrativ datamat."

Spørgsmål 3 og 4:

- "3. Oplyse, om det under punkt 1 beskrevne maskinel kan udnyttes til administrativ databehandling.
- 4. Oplyse, om der på markedet - bortset fra det leverede system - på leveringstidspunktet fandtes færdigudviklede administrative systemer til det pågældende maskinel."

Svar 3 og 4:

"Ad pkt. 3

Det under pkt. 1 beskrevne udstyr kan anvendes til administrativ databehandling, når der tages fornøden højde for en række forhold, hvoraf kan nævnes:

- rimelig mulighed for at sikkerhedskopiere registerdata
 - dansk alfabet på tastatur, printer og lyspanel
 - fuld kontrol over øre-afrounding ved procentberegning o.l.
- Sidstnævnte sikres normalt ved anvendelse af såkaldt heltalsaritmetik. Der er i skrivende stund ikke fremkommet oplysninger fra Olivetti, som indikerer, at udstyret har basisprogrammel til at regne med heltals-aritmetik. Der stilles derfor særlige krav til programmeringen, hvis afrundingsfejl skal undgås.

Ad pkt. 4

Der er af Olivetti A/S oplyst, at det administrative system, som de leverer til udstyret, er en vedligeholdet udgave af det af S udviklede. Olivetti A/S oplyser også, at det er det eneste system, de kender."

Spørgsmål 6:

- "6. Beskrive det leverede programmel, herunder anvendelsesområde og pris."

Svar 6:

"Ad pkt. 6

Som grundlag for vurderingen anvendes den fremsendte:
 Introduktion til Administrationssystem
 Et af S's produkter (udateret)

Systemets anvendelsesområder er fakturering, debitor-, kreditor- og hovedbogholderi for mindre virksomheder.

Den i bilagsmaterialet anførte pris på kr. 15.000 for brugerprogrammel systemet må anses at være inden for det normale på markedet på det anførte tidspunkt."

Skønsmanden erklærer herefter i erklæringen på baggrund af blandt andet revisorens skrivelse af 4. juni 1980 og mødereferatet fra 9. juni 1980 følgende:

"Ad pkt. 9b

Hvis programmet betegnes som et standardprogram, hvorved her forstås et færdigudviklet og leveringsmodent program-produkt, må følgende fejl anses for uacceptable, jfr. pkt. 9a:
 6, 11, 12, 13, 15 samt evt. pkt. 10."

De omhandlede fejl drejer sig ifølge skrivelsen af 4. juni 1982 om:

6. Fejl ved øreafrundning.

11-13. Ikke overensstemmelse med alle debitorsaldiene og den anførte saldo på debitorspecifikationen.

Samlekonto for debitorer i finanssystemet stemmer ikke overens med saldo på debitorspecifikation.

Hvis der foretages en manuel sammentælling af finansbalancens saldi, stemmer beløbet ikke overens med de anførte totaler.

15. Når maksimum for lagerkapacitet bliver nået, sker der ingen advarsel, hvorved man kan risikere at foretage indrapportering af en del poster, som ikke bliver registreret.

10. Der er mulighed for at ændre saldo på de enkelte konti, uden at der signaleres en bogholderidifference på journalen. Det er således muligt at rette en bogføringsfejl, uden at fejlen findes.

I mødereferatet hedder det om fejlen 6, at det er en programfejl, der i maj er rettet i standardmodulerne. Vedrørende 11-13 hedder det, "at det skyldes øreafrundingsfejl. Bliver rettet". Vedrørende 15, at "Der er lagt stop ind i programmerne", og vedrørende 10, at "i FRA's modul er saldofelterne ikke låst. Det er de i det ny standardmodul".

I skønserklæringen hedder det i pkt. 9d om rettelse af fejlene:

"Ad pkt. 9d

"Rettelse af fejl må anses at bestå af:

- diagnosticering

- indgreb til fjernelse af fejl.

Det er ikke muligt at vurdere tidsforbruget til diagnosticering uden at kende den konkrete kilde tekst/programkode.

Bedømt ud fra fejlenes art må det skønnes, at "indgreb til fjernelse af fejl" i de under "ad pkt. 9b" anførte tilfælde kan gennemføres på under 1 mandtime pr. fejl plus overhead til sikkerhedskopiering o.l. Fejlene må betegnes som lette at fjerne."

Der er under domsforhandlingen afgivet forklaring af direktøren i det sagsøgte selskab, K1, direktør K2, direktør i det sagsøgende selskab S1, samt af skønsmanden, civilingeniør NN.

Direktør K1 har forklaret, at det sagsøgte selskab kom i forbindelse med sagsøgeren på Olivettis anbefaling. De fik leveret programmet i ja-

nuar 1980. I perioden indtil juni samme år havde sagsøgeren næsten ugentlig en medarbejder hos sagsøgte for at rette fejl og køre programmet ind. For at det skulle kunne fungere tilfredsstillende, skulle man købe en extern printer og have nye programmer. Da vidnet ikke havde tiltro til, at det ville kunne bringes til at fungere tilfredsstillende, hævdede han i begyndelsen af august 1980 telefonisk handelen over for sagsøgerens Århus afdeling, idet han samtidig oplyste, at sagsøgte ikke ville investere i en extern printer. Han satte samtidig maskinel og program hen i en krog og har ikke siden brugt det. Vidnet har videre forklaret, at den indkøbte P 6060 Personal minicomputer, som var købt hos Olivetti, først og fremmest var indkøbt til at foretage beregninger af trapper. Program hertil skulle udarbejdes af virksomheden selv i samarbejde med Jydsk Teknologisk Institut. Handelen med Olivetti om minicomputeren har sagsøgte også hævet. Den væsentligste årsag hertil var, at den ikke samtidig fungerede tilfredsstillende til bogholderibrug. Foreholdt mødereferatet af 9. juni 1980 har vidnet forklaret, at han ikke kan huske nærmere om de enkelte punkter, herunder punkt 6, 10-13 og 15. Han husker derimod tydeligt det, der er beskrevet i bilagets 3 sidste linier, hvor det hedder: "I øvrigt blev aftalen, at K1 i løbet af kort tid skulle afgøre, hvorvidt han var interesseret i tilbudet med extern printer eller det til ham leverede modul skal rettes til i overensstemmelse med de ny moduler.", hvilket er korrekt refereret.

Direktør K2 har forklaret, at han i 1979-80 var prokurist i det sagsøgte selskab. Han var med ved udvælgelsen af edb-anlægget. Af sikkerhedsmæssige grunde kørte man imidlertid i januar kvartal 1980 også bogholderiet hos et servicebureau. I april kvartal blev bogholderiet kun kørt på minicomputeren med sagsøgerens program, men man måtte herefter opgive, da man ikke kunne få det til at køre, og fra den 1. juli gik man igen over til at få bogholderiet kørt hos et servicebureau. Vidnet var ikke med til mødet den 9. juni 1980, men han har hørt, at K1 har meddelt sagsøgeren, at man ikke kunne bruge programmet. Sagsøgeren rykkede herefter for betaling, hvilket vidnet afviste.

Direktør S1 har forklaret, at han ikke har talt med nogen af de hos sagsøgte ansatte personer om programmet, men kun med sine egne medarbejdere. Programmet blev udviklet i sidste halvdel af 1979. Det er et standard program, og deri ligger, at der er en standardorganisation af data, som rettes til til den enkelte kunde. Sagsøgte var en af de første, der købte det pågældende program. Det sælges ikke i dag, hvor sagsøgeren ikke længere arbejder på dette specielle felt.

Skønsmanden, civilingeniør NN, har supplerende forklaret, at fejlene ligger i standardprogrammet, og at et standardprogram skal kunne bringes til at fungere upåklageligt i løbet af en måned. Skønsmanden har videre forklaret, at øreafrendingsfejl kan vise sig meget uregelmæssigt og efter lang tid. Han kan ikke udtale sig konkret om, hvor ofte de ville have vist sig i det omhandlede program, da han ikke har haft det fornødne materiale til at afgøre dette. Skønsmanden har endelig forklaret, at fejlene i sig selv er lette at rette, men at de er vanskelige at diagnosticere. Hvor lang tid, det vil tage at diagnosticere og rette dem er usikkert, men han vil mene, at en dertil kompetent person vil kunne diagnosticere og rette det hele til på en uge. Er den pågældende ikke dygtig nok, vil programmet i stedet for at være rettet kunne være bragt yderligere fejl.

Retten bemærkninger:

Efter det i sagen oplyste - herunder særlig skønserklæringen - må det lægges til grund, at der har været væsentlige mangler ved det købte edb-program. Det må imidlertid tillige efter direktør K1's forklaring lægges til grund, at der ved mødet den 9. juni 1980 er indgået aftale mellem parterne om, at direktør K1 kort efter mødet skulle afgøre, "hvorvidt han var interesseret i tilbudet med extern printer eller det til ham leverede modul skal rettes til i overensstemmelse med de ny moduler." Den aftale findes at måtte forstås således, at sagsøgte herved havde givet sagsøgeren lejlighed til at foretage afhjælpning af fejlene ved programmet. Sagsøgte findes herved at have afskåret sig fra at hæve handelen i begyndelsen af august 1980 ved K1's henvendelse til sagsøgerens Århus afdeling uden forinden at have givet sagsøgeren mulighed for at foretage afhjælpning.

Sagsøgerens påstand tages herefter til følge.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, K, bør inden 14 dage til sagsøgeren, S betale 15.062,50 kr. med renter 1,75% pr. måned fra den 11. februar 1980 samt sagens omkostninger med 11.000 kr.

Vestre Landsrets dom:

For landsretten har appellanten, K, gentaget sin i første instans nedlagte påstand, medens indstævnte, S, har påstået dommen stadfæstet.

For landsretten har direktør S2 forklaret, at han i 1980 var afdelingsleder i det indstævnte firmas Viby afdeling. Det program, der blev leveret til appellanten, var oprindeligt beregnet til en ekstern skriver, men blev lavet om, således at det kunne fungere med en intern skriver. Omstillingen gav anledning til forskellige problemer med hensyn til indkodningen. Men han mener, at man fik programmet til at fungere bortset fra små fejl. Han deltog i mødet den 9. juni 1980. På mødet drøftede man bl.a. spørgsmålet om øreafrundingsfejl. Det er hans opfattelse, at denne fejl ved programmet kunne afhjælpes i løbet af kort tid. Han formoder, at fejlene ved programmet blev rettet og sendt ud til appellanten, men han kan ikke konkret huske, om det faktisk skete. Han ophørte med sin ansættelse i de indstævnets firma fra 1. august 1980.

Direktør K1 har supplerende forklaret, at det efter leveringen viste sig, at der var en del mangler ved det leverede program. Fra to andre firmaer, som havde fået leveret tilsvarende anlæg fra indstævnte, erfarede han, at også disse havde problemer. På mødet den 9. juni 1980 gav han og appellantens revisor klart udtryk for, at man fra appellants side ønskede "at opgive det hele". Det blev imidlertid aftalt, at appellanten skulle have en kort betænkningstid, inden for hvilken han kunne afgøre, om han ønskede at acceptere et tilbud med ekstern printer, en rettelse af det leverede program, eller en ophævelse af handlen. Det endte med, at han i august måned 1980 telefonisk ophævede handlen. Baggrunden for at man på mødet den 9. juni 1980 drøftede muligheden for at etablere en ordning med en ekstern printer var, at en ekstern printer kunne lave udskrifter, der var mere præsentable og holdbare, end en intern printer.

Direktør S1 har supplerende forklaret, at det leverede program ikke er specielt fremstillet med henblik på appellants behov. Han har ikke kunnet efterspore appellants telefoniske ophævelse af handlen.

Statsautoriseret revisor R, Herning, har forklaret, at han i maj måned 1980 fik til opgave at gennemgå appellants interne arbejdsgang. Han blev hurtigt klar over, at der var forskellige mangler ved bogholderisystemet, og dette var baggrunden for hans skrivelse af 4. juni 1980 til indstævnte. Han deltog i mødet den 9. juni 1980, men har først set mødereferatet i forbindelse med ankesagen. På mødet blev der opnået enighed om, at der var flere muligheder for at løse problemerne. En af mulighederne var, at appellanten ophævede handlen med indstævnte, hvilket han stærkt tilrådede. Han mener, at det blev aftalt, at appellanten i Løbet af kort tid skulle tage stilling til, hvilke af de 3 mulig-

heder, der blev drøftet på mødet, man ville benytte. Kort tid efter mødet gik appellanten over til at benytte et servicebureau til sin bogføring.

Af de grunde, der er anført i dommen, tiltrædes det, at der har været så væsentlige mangler ved det anlæg, som indstævnte har leveret til appellanten, at appellanten har været berettiget til at hæve handlen. Efter den vidneforklaring, der er afgivet af direktør K1 og navnlig af statsautoriseret revisor R findes det ikke godtgjort, at appellanten på mødet den 9. juni 1980 har givet afkald på retten til at hæve handlen eller har givet indstævnte en særlig adgang til at afhjælpe de konstaterede mangler ved anlæget. Herefter, og idet appellanten på baggrund af det oplyste om mødet den 9. juni 1980 findes at have hævet handlen i rette tid, tager landsretten appellantens påstand til følge, dog at beløbet alene forrentes med sædvanlige procesrenter.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Indstævnte S, betaler til appellanten, K, 15.000 kr. med sædvanlig procesrente fra den 12. februar 1982, til betaling sker.

Sagens omkostninger for begge rette betaler indstævnte til appellanten med 10.000 kr.

Det idømte udredes inden 14 dage.

ODENSE BYRETS DOM AF 2. FEBRUAR 1984*)

9. afd., B.S. 638/82.

S
mod
K

FORTOLKNING (AF KONTRAKT): Kontrakt ansås ikke for at omfatte udviklingen af specielt interface. Leveringstid m.v. fastlagt ved fortolkning.

GARANTI M.V.: Garantiperiode skulle løbe fra "mangelfri levering", mens en gratis serviceperiode skulle løbe fra "levering". Serviceperioden ansås for at starte ved "mangelfri levering".

LEVERINGSTID (MANGELFRI LEVERING): Afgørende for, hvornår mangelfri levering havde fundet sted, anset for at være, at maskinen i 3 mdr. havde haft en effektivitet på mere end 90%. Levering ansås for at have fundet sted på det tidspunkt, hvor S meddelte K, at maskinen i henhold til hans målinger havde haft en sådan effektivitet.

Hospitalet K, der havde anskaffet et EDB-anlæg, anmodede i efteråret 1978 S om tilbud på forskelligt periferiudstyr, herunder bl.a. interface til brug for tilslutning af en prægemaskine til anlægget, der angaves at være en IBM-terminal 3271. S fremsendte på dette grundlag et tilbud af 18. september 1978. Vedrørende service hed det heri, at man forpligtede sig til at yde service uden beregning i 3 mdr. efter leveringen. K accepterede dette tilbud den 29. september 1978, idet anlægget dog i akcepten angaves at være et IBM type 3274. K oplyste ikke nærmere om, hvordan dette anlæg var konfigureret, og S undersøgte ikke dette spørgsmål nærmere. Det viste sig efterfølgende at anlægget var konfigureret således, at det ikke som forudsat af S kunne tilsluttes en prægemaskine ved hjælp af et standardinterface, men at det krævede udviklet et specielt interface. Hvis anlægget havde været af type 3271, ville standardinterfacet have været anvendeligt under alle omstændigheder.

*) Dommen er anket til Østre Landsret.

Efter fornyede forhandlinger traf parterne den 26. juli 1979 bl.a. aftale om, at S senest den 1. maj 1980 skulle levere 2 stk. interface, og at garantiperioden på 1 år først skulle løbe fra den dato, hvor mangelfri levering havde fundet sted. S leverede interfacene den 23. juli 1980 og afkrævede herefter K i alt 58.033,25 kr. (meromkostninger ved udvikling af interface 52.910 kr. og monteringen m.v. af interface 5.123,87 kr.). K afviste dette krav.

Da anlægget efter K's opfattelse ikke fungerede tilfredsstillende, afholdtes et forgæves forligsmøde mellem parterne den 13. april 1981. S foretog herefter kontrol af funktionsdygtigheden, i perioden 1. maj til 1. august 1981. S meddelte i skrivelse af 1. september 1981 K, at maskinerne i denne periode tilsammen havde været ude af drift i 18 dage ud af 246 maskindage, og at man derfor havde opfyldt aftalen.

På baggrund af egne undersøgelser over maskinernes driftseffektivitet kunne K først acceptere, at fejlfri levering var sket den 3. august 1982.

Under den af S anlagte sag fremsatte K modkrav vedrørende reparationer på maskinerne d. 6. november 1981, d. 30. april og d. 23. juli 1982.

Det oplystes under sagen, at interfacenes funktionstid skulle overstige 90% i en prøveperiode på 3 mdr., for at leverancen kunne betragtes som fejlfri.

Ved afgørelsen af hovedkravet lagde retten til grund, at ingen af parterne havde haft kendskab til, hvorledes en IBM 3274 kunne konfigureres. Rettens præmisser er herefter sålydende:

"Retten finder herefter, hvilket parterne er enige om, at afgørende for tvistens løsning må være, hvem af parterne, der er nærmest til at bære risikoen for den opståede misforståelse. Efter alt foreliggende, herunder at sagsøgte, der anmodede om tilbud på interface til 3271 Control Unit, ændrede dette til 3274 uden udtrykkeligt at gøre sagsøgeren opmærksom på, at man skulle bruge et udstyr med 32 udgange, findes sagsøgte nærmest til at bære risikoen. Herefter og idet udviklingen af interface til IBM 3274 CU, der ikke var udviklet på aftalens tidspunkt, ikke findes omfattet af den oprindelige aftale, vil sagsøgte være at tilpligte at betale beløbet 44.000 kr. + moms 8910 kr. eller 52.910 kr.

Da monteringen var omfattet af parternes aftale, og da sagsøgte har betalt det i henhold hertil aftalte beløb, findes sagsøgte ikke pligtig at betale for monteringen af det nyudviklede produkt. Sagsøgte vil derfor være at frifinde for posten 5.123,85 kr.

Vedr. modkravet

Det fremgår af sagsøgtes skrivelse af 22. juli 1980, at levering da havde fundet sted, hvorfor retten som anført af sagsøgeren lægger til grund, at den fysiske levering fandt sted den 23. juni 1980. Ifølge parternes aftale af 26. juli 1979 skulle garantiperioden løbe 1 år fra mangelfri levering. Efter rettens opfattelse må denne frist løbe fra udløbet af den 3 måneders kontrolundersøgelse, d.v.s. fra 1. september 1981 til 1. september 1982, som porterne aftalte på mødet den 13. april 1981, ligesom retten finder, at den i den oprindelige aftale lovede service på 3 måneder må løbe fra den 1. september 1981 til 1. december 1981.

Da de af sagsøgte til NN for reparationer og service i tiden 6. november 1981, 30. april 1982 og 23. juni 1982 betalte regninger ikke findes at angå forhold, der er omfattet af den af sagsøgeren givne garanti, findes sagsøgte ikke af denne grund at kunne kræve disse udgifter betalt af sagsøgeren. Da imidlertid serviceperioden som ovenfor anført først udløb den 1. december 1981, findes sagsøgeren at burde godtgøre sagsøgte regningen af 6. november 1981,---."

VESTRE LANDSRETS DOM AF 23. MAJ 1984

6. afd., B 2683/1982

Dommere: C. Haubek, Sigrød Ballund og Torben Johansen (kst.)

K
mod
S

FORHOLDSMÆSSIGT AFSLAG: Ikke grundlag for sådant (dissens).

FORUDSÆTNINGER (KØBERS): K's specielle forudsætninger var ikke tilkendegivet over for S. De kunne derfor ikke tillægges betydning.

MANGLER (VED STANDARDPROGRAMMEL): Trods skønsmandens udtalelse om, at programmet ikke var af acceptabel kvalitet, fandtes K ikke at have kunnet forvente, at programmet skulle kunne mere end det faktisk kunne. (Dissens)

K, der var uden kendskab til edb, henvendte sig i 1980 til en forhandler af edb-udstyr, S, med henblik på at anskaffe et edb-anlæg til styring af virksomhedens regnskaber m.v. Efter S "i rimeligt omfang" havde sat sig ind i virksomhedens behov, anbefalede han køb af en mikrocomputer med diverse udstyr samt programmer for et finanssystem samt for et lager-, fakturerings- og debtorsystem. Disse programmer skulle efter en vis tilretning kunne dække K's behov.

Efter at K havde anskaffet det pågældende anlæg, viste det sig, at det efter hans opfattelse var uegnet til at dække virksomhedens behov, idet navnlig faktureringsprogrammet ikke fungerede efter hensigten. K anførte navnlig, at fakturering ikke kunne ske på fremmede sprog ved anvendelse af samme varenummer, hvilket havde været en klar forudsætning, at anlægget ved oprettelse af nye kunder arbejdede for langsomt og at vejledningen var for dårlig. K ønskede derfor et forholdsmæssigt afslag i købesummen svarende til prisen for fakturerings- og debitorprogrammet, godt 20.000 kr.

Under sagens behandling for landsretten foretoges syn og skøn. Det fremgik bl.a. heraf, at systemet ikke kunne udskrive fakturaer på flere sprog under samme varenummer og at en ændring i kundekartoteket tog

26 minutter. Skønsmanden anså anlægget for at være for langsomt til at være brugbart i K's virksomhed og fandt ikke, at fakturerings- og debitorprogrammet havde haft en akseptabel kvalitet.

Landsrettens flertal fandt det ikke godtgjort, at K over for S havde tilkendegivet, at anlægget skulle kunne fakturere på flere sprog ved anvendelse af det samme varenummer. Man fandt heller ikke, at K ved aftalens indgåelse havde haft nogen forventning om, at anlægget skulle kunne arbejde med højere hastighed end den konstaterede. Herefter og under hensyn til anlæggets alder og pris fandtes anlægget ikke at lide af mangler, der kunne berettige til et afslag i købesummen.

Mindretallet lagde afgørende vægt dels på skønsmandens forklaring, dels på, at S forinden handlen havde sat sig ind i K's behov, og ville på dette grundlag give K et skønsmæssigt fastsat afslag på 10.000 kr.

Skive rets som af 29. oktober 1982

B.S. 374/1982

I forbindelse med køb af 1 microcomputer --- med floppy disk og printer i 1980 hos sagsøgerne S købte sagsøgte K endvidere et program for et finanssystem og for et lager/fakturerings og debtorsystem.

Sagsøgte har ikke betalt for dette sidste program, hvorfor sagsøgerne under denne sag har krævet beløbet kr. 20.496.

Sagsøgte har påstået frifindelse, da hele systemet var så mangelfuldt, at der må gives et afslag på dette beløb, hvortil kommer, at sagsøgte har haft ekstraudgifter, der også overstiger beløbet.

Direktør K1 har forklaret, at sagsøgte på grund af stærk ekspansion havde fået behov for en bedre styring af regnskaberne, hvorfor han sammen med nogle udvalgte medarbejdere tog til Holstebro, idet man havde tillid til sagsøgerne. Disses daværende salgschef S1 tog imod dem, fik forklaret, hvilke behov de havde og demonstrerede derefter den pågældende computer, som skulle kunne klare problemerne. Maskineriet kom dog aldrig til at virke, og da man var nået et godt stykke ud over den forventede indkøringsperiode på 6 måneder, uden at den rette virkning var opnået, opgav man forsøget, idet personalet ikke kunne klare den store usikkerhed.

Ingeniør K2, der er ansvarlig for sagsøgtes produktudvikling, har forklaret, at han var med til mødet i Holstebro. Han forklarede S1, hvilke behov man havde, herunder specielt det forhold, at man havde

kunder i mange lande, hvorfor man skulle kunne skrive fakturaer på forskellige sprog, og at man ville have det sådan, at man, når en kunde ringede op, straks kunne få "ham frem på skærmen", så man kunne se, om han var i restance, havde særlige rabataftaler og lignende. S1 foretog en lille prøvekøring med debitorer på en computer, han havde stående, hvilket virkede meget overbevisende, og oplyste, at programmet nemt kunne tillempes deres specielle ønsker. Vidnet havde dengang ikke større kendskab til computere, hvilket han siden har fået, og han kan nu se, at demonstrationen kun viste computerens gode sider, men gik udenom de svage sider. Efter leveringen var der problemer lige fra den første dag. Der var fejl i selve anlægget blandt andet med floppydisken, men hovedvanskeligheden lå i faktureringsprogrammet, hvor man ikke, som det ellers er sædvane, når computeren gik i stå, fik besked om årsagen hertil, hvorfor man ikke var klar over, i hvilket omfang det hidtidige arbejde var brugbart. Efter vidnets senere indvundne erfaringer skyldtes dette, at vejledningen var to år gammel og ikke var ført ajour med de talrige små og større ændringer i de år. Hertil kom, at computeren arbejdede særdeles langsomt, og at det personale, der skulle instruere sagsøgte folk, og finde frem til fejlene ved de hyppige tilkaldelser, ikke syntes at være særlig godt inde i sagerne. Man holdt på et vist tidspunkt et møde blandt andet med S1, der lovede at gøre en ekstra indsats for at få "det til at køre", men denne indsats var uden virkning. Man måtte derfor til sidst opgive at bruge programmet, bortset fra lidt lagerkøring, som heller ikke fungerer særlig godt.

Sagsøgte statsautoriserede revisor, R1 har forklaret, at han var med til at foreslå anskaffelsen af en computer og med i Holstebro. Sagsøgerne blev gjort bekendte med, at man skulle have en effektiv debitor-lager og finansstyring og med problemerne med de udenlandske kunder og med den øjeblikkelige "fremkaldelse" af en bestemt kunde. S1 sagde, at det kunne standardprogrammet klare med den fornødne tilretning, og at der var fuld service, indtil indkøringen var overstået. Senere meddelte vidnet på sagsøgte vegne sagsøgerne, at problemerne måtte løses eller projektet opgives. Herefter blev der holdt et møde, hvor man diskuterede kraftigt, om det var sagsøgte eller sagsøgernes folk, der ikke var kloge nok, og hvor S1 lovede, at det nok skulle komme i orden. Dette skete dog ikke.

S2 har forklaret, at han da var disponent i sagsøgernes systemafdeling, som han senere har overdraget til S1 i selvstændigt firma. Computerne købtes af et amerikansk firma via en dansk agent, medens

programmerne købtes hos danske specialistfirmaer. Han vil tro, at der blev solgt ca. 80 computere, hvoraf man for ca. 80 procents vedkommende benyttede det samme standardprogram med tilretninger. Der kom selvfølgelig visse reklamationer, men der har vistnok kun i et tilfælde været tale om at ophæve et køb. Sagsøgte ønskede på et meget sent tidspunkt nogle ekstra tilretninger, hvilket skabte større ekstraarbejde. Der blev vist alt i alt anvendt ca. 45 timer hos sagsøgte mod normalt ca. 30.

Sagsøgte har oplyst, at der er afholdt ekstra arbejdsudgifter på kr. 22.000 ekstra revisorassistance for kr. 9.744,50 og ekstra arbejdsassistance for kr. 27.000.

Sagsøgerne har anført, at der er tale om et almindeligt regningskrav for en leveret vare, hvorfor sagsøgte må have bevisbyrden for mangler, der skulle kunne danne baggrund for forholdsmæssigt afslag. Dette kan ikke ske blot ved førelse af nogle ikke sagskyndige vidner, hvortil kommer, at der heller ikke er bevis for de påståede ekstra udgifter.

Sagsøgte har anført, at sagsøgerne har handlet uansvarligt ved som den professionelle trods det oplyste behov at have leveret et produkt, der ikke havde de tilsikrede egenskaber, idet det som det er godtgjort ved forklaringerne ikke kunne anvendes til sagsøgtes formål, selvom sagsøgerne brugte betydeligt flere timer her end andre steder. Sagsøgerne har åbenbart leveret en maskine med for lille kapacitet og med et ubrugeligt program blandt andet på grund af manglende oplysning om fejlklider og har således ikke holdt, hvad man lovede, og må være ansvarlige for sagsøgtes ekstra udgifter, der er rimeligt begrundede.

Retten kan ikke alene efter de foreliggende forklaringer finde det godtgjort, at de fremførte vanskeligheder og hævdede ekstraudgifter kan henføres til forhold, der kan bebrejdes sagsøgerne som afslagsgivende mangler ved det leverede produkt.

Sagsøgernes påstand vil derfor være at tage til følge.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte K bør inden 14 dage til sagsøgerne S betale kr. 20.496 med årlig rente på 23% fra 1/1 1981 til betaling sker samt kr. 4.000 i sagsomkostninger.

Vestre landsrets dom

For landsretten har appellant, K, gentaget sin i første instans nedlag-

te frifindelsespåstand, medens indstævnte, S, har påstået dommen stadfæstet.

Af sagens oplysninger for landsretten fremgår det, at den samlede pris for computeren har været 70.497,70 kr., mens prisen for programmet har udgjort henholdsvis 11.956 kr. (finanssystemet) og 20.496 kr. (lager/fakturerings/debitorsystem) alt inklusive moms.

Under ankesagen har der været afholdt syn og skøn ved ---. Denne har den 14. oktober 1983 afgivet erklæring i sagen. Det hedder heri indledningsvis:

"..... Det aftales, at syns- og skønsforretningen skulle gennemføres ved en demonstration af brugen af det omstridte edb-anlæg og de leverede programmer

.....

Det skal anføres, at skønsmanden ved besvarelsen af skønsetemaets spørgsmål har forsøgt at tage hensyn til normal edb-mæssig standard i 1980-81, men at dette er vanskeligt inden for et område, hvor udviklingen sker meget hurtigt"

Syns- og skønsmanden har besvaret følgende spørgsmål:

".....

Spørgsmål 8. Er indlæsning af et program fyldestgørende?

Spørgsmål 9. Såfremt spørgsmål 8 besvares benægtende bedes det nærmere præciseret, hvorfor indlæsning af et program ikke er fyldestgørende.

.....

Endvidere forekom der under prøvekørslerne 3 gange en fejl, som krævede et ekstraordinært operatørindgreb. Denne fejl er af en særpræget art, som sandsynligvis stammer fra maskinleverandøren.....

.....

Spørgsmål 20. Kan programmet lave korrekt fakturering på henholdsvis danske, engelske og tyske kunder?

Svar: Nej.

Spørgsmål 21. Såfremt spørgsmål 20 besvares benægtende, bedes det præciseret, hvorfor programmet ikke kan lave korrekt fakturering på henholdsvis danske, engelske og tyske kunder?

Svar: Der konstateredes under prøvekørslen en programfejl, idet en leveringsadresse vedrørende en faktura blev udskrevet på en anden faktura.

Imidlertid kan systemet ikke rumme varetekster på mere end 1 sprog, med mindre samme vare tildeles forskellige varenumre for hvert sprog.

Spørgsmål 22. Såfremt spørgsmål 20 besvares benægtende, bedes det beskrevet, hvorledes fejlen kan berigtiges samt hvad udbedring vil koste?

Svar: Programfejlen kan rettes på kort tid. Indførelse af flere varetekster på samme varenummer kan ikke gennemføres uden en meget

stor arbejdsindsats. En sådan ændring ville ikke være rimelig på en så lille maskine, da konsekvensen ville være, at antallet af mulige varenumre ville nedsættes drastisk

Spørgsmål 26. Hvor lang tid tager en ændring i kundekartoteket?

Svar: Varigheden er afhængig af antallet af varenumre. Ved prøvekørslen var tidsforbruget i alt 26 minutter i forbindelse med oprettelse af 1 ny kunde. Der medgik 5 minutter før programmet var klar til at oprette kunden, 8 minutter med indtastning af kundeoplysningerne (kunne reduceres med øvet operatør til ca. 2 minutter) og derefter 13 minutter til reorganisering af kartoteket. Der var ved prøvekørslen mellem 560 og 600 kunder i kartoteket.

Spørgsmål 27. Under henvisning til svaret på spørgsmål 26 sammenholdt med, at appellanten i efteråret 1980 havde 292 varenumre, 473 kunder og 212 kreditorer, bedes det oplyst, om anlægget vedrørende dette punkt er brugbar i appellants virksomhed?

Svar: Nej. Anlægget er for langsomt til at være brugbart i appellants virksomhed"

K1, der er direktør hos appellanten, har som vidne forklaret, at appellanten har haft forretningsforbindelse med indstævnte gennem flere år. Vidnet havde intet edb-kendskab i forvejen. Han henvendte sig telefonisk til indstævnte og fik sendt nogle brochurer, der blev efterfulgt af et tilbud. Under demonstrationen af edb-anlægget på indstævntes virksomhed i Holstebro blev det fra vidnets side bl.a. fremhævet, at det var vigtigt, at der direkte kunne udskrives fakturaer på dansk, tysk og engelsk. Appellanten er nu forhandler af edb-anlæg af samme fabrikat som det købte anlæg.

Direktør S1 har som vidne forklaret, at han i 1980 var salgsschef hos indstævnte, der siden første halvdel af 1970-erne har solgt edb-anlæg og udviklet software. Han vil anslå, at indstævnte forinden salget af anlægget til appellanten har solgt 10-20 tilsvarende anlæg. Han satte sig forinden leveringen af anlægget til appellanten i rimeligt omfang ind i virksomhedens behov med hensyn til edb-udstyr. Han var således klar over, at der var tale om en eksportvirksomhed og kendte kundekredsens størrelse. Forinden kontrakten blev indgået, blev det bl.a. diskuteret, at der skulle kunne udskrives fakturaer på fremmede sprog. Det var sædvanligt, at der, hvis der i forbindelse hermed skulle benyttes varenumre, måtte benyttes forskellige varenumre for hvert sprog. Han husker ikke, om dette forhold blev specielt drøftet med appellants medarbejdere. Systemet med varenumre blev ikke demonstreret under besigtigelsen, idet dette forudsatte et specielt programmel. Efter leveringen blev der foretaget nogle tilretninger i programmellet. Det var efter installationen

af anlægget nødvendigt med flere kontrolbesøg end sædvanligt. Det er almindeligt, at man først reviderer brugervejledningen, når der foreligger en underskrevet godkendelsesrapport.

Bogholder K3 har som vidne forklaret, at hun har været ansat hos appellanten i 11 år. Under mødet hos indstævnte i august 1980 blev det over for S1 præciseret, at anlægget skulle kunne klare virksomhedens bogholderi og fakturering. Det blev endvidere fremhævet, at der var tale om en eksportvirksomhed, og at vidnet og en kontorelev, der skulle betjene anlægget, begge var uden kendskab til edb. Der var i begyndelsen mange problemer med anlægget, der bl.a. ikke kunne udskrive fakturaer på fremmede sprog. Disketten blev flere gange sendt til indstævnte med henblik på rettelser. Dette medførte, at systemer, der var indkodet, blev slettet igen. Man måtte således 30-40 gange genoprette debitorbogholderiet. Anlægget bliver nu alene benyttet til lagerstyring.

Ingeniør K2 har som vidne forklaret, at det var hensigten med anskaffelsen, at hele bogholderiet og regnskabet skulle kunne køres over anlægget.

Syns- og skønsmanden har forklaret, at det normalt er køberen, der præsenterer sine behov for leverandøren, forinden kontrakt bliver indgået. Den fejl i fakturering/debitorsystemet, der blev konstateret under syns- og skønsforretningen - og som er beskrevet under spørgsmål 9 - har nærmest karakter af en skønhedsfejl. Fejlen hidrører fra styreprogrammet og kan ikke afhjælpes. Fejlen kan konstateres på skærmen, og den kan undgås, når først operatøren er blevet opmærksom herpå. Opdages fejlen ikke, medfører det en fejludskrift, der dog hurtigt kan rettes. Fakturering/debitorsystemet var ikke - målt med 1980-standard - af acceptabel kvalitet. Vejledningen hertil var generelt ikke tilfredsstillende. De ændringer, der var udført i programmet, var endvidere ikke indført i vejledningen. Det må herudover anses som en fundamental fejl ved fakturering/debitorsystemet, at indtastning af en ny kunde kunne have en varighed af 26 minutter. Et anlæg, der kunne dække appellants behov, skulle have bestået i en mini-computer samt programmel. Prisen herfor ville have andraget ca. 300.000 kr.

Appellanten har for landsretten til støtte for sin påstand gjort gældende, at edb-anlægget på flere punkter har været behæftet med mangler.

Anlægget har således ved indkørslen af nye kunder vist sig utilstrækkeligt, idet tidsforbruget har været alt for stort. Det har endvidere været en klar - og for indstævnte kendelig - forudsætning, at

anlægget kunne udskrive fakturaer på flere sprog ved anvendelse af samme varenummer. Der er herudover af skønsmanden konstateret en fejl, der har bevirket forkert adresseudskrivning, ligesom der ved anlægget er afsløret en fejl, der er af en sådan art, at den end ikke kan rettes. De nævnte mangler må berettigede appellanten til et afslag i købesummen i hvert fald svarende til det beløb, som indstævnte har krævet.

Indstævnte har her over for anført, at det ikke under hensyn til prisen for anlægget og tidspunktet for dets anskaffelse kan anses for en mangel, at indkørslen af nye kunder har taget den tid, som skønsmanden har konstateret. Der er endvidere ikke af appellanten ført bevis for, at det er tilkendegivet, at fakturaudskrivning på alle sprog skulle ske under angivelse af samme varenummer. De fejl, der er konstateret i forbindelse med adresseudskrivning og ved selve anlægget, er af så bagatelagtig karakter, at heller ikke disse kan berettigede til et afslag i købesummen.

Dommerne C. Haubek og Sigrid Ballund udtaler:

Det lægges til grund, at appellanten ikke ved aftalens indgåelse har haft nogen forventning om, at anlægget skulle kunne arbejde med en højere hastighed end den konstaterede. I betragtning heraf og under hensyn til anlæggets alder og pris findes indkørselstiden ved registrering af nye kunder ikke at kunne anses for en mangel, der kan berettigede til et afslag i købesummen. Det findes endvidere ikke godtgjort, at det over for indstævnte skulle være tilkendegivet, at fakturaudskrivningen på forskellige sprog ikke måtte ske ved anvendelse af forskellige varenumre, men skulle kunne ske under anvendelse af samme varenummer. Herefter, og idet de mangler, som appellanten i øvrigt har påberåbt sig, heller ikke findes at kunne begrunde nogen nedsættelse af købesummen, stemmer disse dommere for at tage indstævntes frifindespåstand til følge.

Dommer Torben Johansen finder under henvisning til skønsmandens forklaring om, at det var en fundamental fejl ved fakturerings/debitorsystemet, at indtastning af en ny kunde kunne have en varighed af 26 minutter, hvilket heller ikke i 1980 var acceptabelt, og under henvisning til at S1 forinden aftalens indgåelse havde sat sig ind i appellants behov, og således var klar over kundekredsens størrelse og sammensætning, at anlægget i hvert fald i denne henseende ikke har haft en sådan anvendelighed, som appellanten med rimelighed kunne forvente, hvorfor appellanten må have krav på et forholdsmæssigt afslag, der skønsmæssigt kan ansættes til 10.000 kr. Denne dommer stemmer derfor

for at afsige dom i overensstemmelse hermed.

Der afsiges dom efter stemmeflertallet.

T h i k e n d e s f o r r e t .

Den indankede dom stadfæstes.

Sagens omkostninger for landsretten betaler appellantens, K, til indstævnte, S, med 4.000 kr.

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE AF 5. SEPTEMBER 1984

J.nr. 84-136-10

AFHJÆLPNINGSRET: S havde trods 4 omleveringer ikke kunnet levere en fejlfri computer. S havde ikke yderligere afhjælpningsret (KBL § 78, stk. 3, jfr. stk. 1).

FORBRUGERKØB (HJEMMECOMPUTER).

MANGLER (VED MASKINEL): Konstateret ved sagkyndig undersøgelse, at hjemmecomputer var mangelfuld.

K købte den 21. september 1983 en hjemmecomputer af S. I perioden 21. september til 22. december 1983 fik han den ombyttet i alt 4 gange på grund af forskellige fejl. Da den senest leverede computer efter K's opfattelse stadig var mangelfuld krævede han den 23. december købet ophævet. S bestred, at computeren var mangelfuld, og ville kun acceptere handlens tilbagegang, hvis K ville acceptere tilbagebetaling af gældende dagspris (som var væsentligt under købsprisen).

Under sagens behandling i forbrugerklagenævnet konstateredes, at computeren var mangelfuld, idet der var en defekt i den interne strømforsyning.

S ønskede principalt at reparere computeren.

Under hensyn til, at S allerede havde foretaget flere afhjælpningsforsøg fandt forbrugernævnet, at K ikke var forpligtet til at afvente yderligere forsøg, men var berettiget til at hæve købet.

Forbrugerklagenævnets afgørelse:Klager:

D. 21. september 1983 købte klageren en hjemmecomputer med tilbehør af mærket C fabrikeret af L. Købet omfattede en computer, en speech synthesizer, en pal modulator, en AC adapter og 2 remote controllers og kostede i alt kr. 3.995,00. Købet skulle indgå på klagerens konto nr. -----. Kontoen var rentefri til d. 1. februar 1984, og klageren betalte købesummen fuldt ud.

Den købte computer var af type 2 med 1982-print, der er produceret i England. Klageren skulle anvende computeren tilsluttet enten et Philips s/h TV model TX 12 eller et B&O CTV model 7502. Begge TV-apparater fungerede perfekt.

I perioden 21. september - 22. december 1983 har klageren i alt fået "leveret" 5 forskellige computere, der alle mere eller mindre har været behæftet med fejl. De øvrige leverede computere - bortset fra den sidst leverede - har været af type 1 med 1981-print produceret i Italien. De forskellige konstaterede fejl har bl.a. været "operationsfejl", der ikke umiddelbart opdages, og som betyder, at computerne "stod af" i programkørslerne, hvilket giver udslag i, at tastaturets tabulator låses fast.

På den tredje leverede computer konstaterede klageren, at programmeringssproget "basic" ikke duede, og computeren "slugte" dele af programmet, samt at keyboard'et blev låst fast. Klageren indleverede computeren til indklagede d. 22. november 1983, der sendte den videre til L.

L ombyttede computeren til en ny, som klageren fik udleveret af indklagede d. 30. november 1983.

Klageren konstaterede umiddelbart efter modtagelsen, at den ombyttede computer både af ydre og indre var behæftet med fejl. Af ydre fejl var der ridser og buler på konsollerne, og som indre fejl kunne den ikke give noget billede, når den blev tilsluttet til TV-apparaterne, der var indstillet på de normale kanalfrekvensbånd. Klageren reklamerede herover.

Den sidst leverede computer fik klageren udleveret d. 22. december 1983, hvor han efter det oplyste fik en helt ny 1983-model. På ombytningsnotuen anførte indklagede, at computeren var ombyttet pr. kulance uden beregning, samt at den blev ombyttet på grund af buler i konsollen.

Endvidere anførtes det, at garantien var forlænget en måned på grund af ombytning, og dette blev også anført på købsnotuen. Indklagede oplyste endvidere, at den nye computer var afprøvet af L og af indklagede selv med programmer og moduler, og at den var i orden.

Umiddelbart efter at have taget den nye computer i brug konstaterede klageren, at der var fejl på den. Når strømmen blev tilsluttet computeren, fremkom der en forkert lyd, og endvidere kom der en forkert farvegenivelse, når computeren blev tilsluttet et farve-TV. Klageren opdagede endvidere, at det var tvivlsomt, om der var tale om en 1983-model. Computeren var sammensat af forskellige dele, idet der var type

1981-print i computeren, mens der var type 1982-print i tastaturet. Klageren fik derfor mistanke om, at computeren var blevet sammensat af dele produceret i henholdsvis England og Italien.

Klageren reklamerede d. 23. december 1983 til indklagede og krævede købet ophævet. Indklagede betvivlede reklamationens rigtighed, men tilbød dog en ny reparation. Indklagede afviste at ophæve købet med den begrundelse, at der var sket en kraftig prisreduktion på hjemmecomputere fra L. Såfremt klageren var villig til at acceptere tilbagebetaling af den gældende dagspris, var indklagede dog indforstået med at lade købet gå tilbage. Dette afviste klageren som uacceptabelt.

Klageformular er modtaget i Forbrugerklagenævnet d. 3. januar 1984.

Klageren kræver købet ophævet.

Indklagede:

Indklagede har mindst 2 gange uden at foretage en nærmere kontrol af klagerens påstand om mangler ombyttet computeren. Da der fremkom ny reklamation, og da indklagede ikke tidligere havde haft reklamationer på denne model, blev den sendt til L for eventuel reparation og grundig undersøgelse.

Efter at den af L efterkontrollerede og formentlig fejlfri computer var udleveret til klageren, fremkom klageren med en ny reklamation og krævede den ombyttet, denne gang på grund af en opstået mindre bule i chassiet. Dette imødekom indklagede, men for at få sagen afsluttet, foranledigede indklagede, at L ombyttede til en fabriksny computer samt afprøvede den før levering til indklagede med garanti for, at den var fejlfri. Ved modtagelsen lod indklagede 2 medarbejdere køre 2 svære programmer igennem på computeren samt afprøve den med L's originale moduler, og der konstateredes ingen mislyd eller andre fejl, og farveangivelsen var i orden. Det er indklagedes opfattelse, at den sidst leverede computer er udleveret til klageren i fejlfri stand, både hvad angår de indre dele og det ydre udseende. Indklagede har bl.a. derfor foreslået, at klageren fik sine TV-apparater eftersat.

Indklagede afviser klagerens krav om ophævelse af købet.

Behandlingen ved Forbrugerklagenævnet:

Nævnets sagkyndige har d. 25. maj 1984 afgivet følgende erklæring:

"Vi har nu foretaget en besigtigelse af klagerens hjemmecomputer -----, bestående af:

1 stk. ----- Computer, serienr. -----

- 1 stk. SPEECH SYNTHESIZER, serienr. -----
- 1 stk. PAL MODULATOR PHA -----, m/antennestik
- 1 stk. AC/AC Adapter model ----- m/tilslutningsstik
- 2 stk. Remote Controller: -----.

Da Edb-rådet ikke besidder konkret teknisk indsigt i det pågældende fabrikat, har vi søgt at besvare de af Forbrugerklagenævnet rejste spørgsmål i samarbejde med en teknisk sagkyndig fra -----, der bl.a. servicerer -----computeren. Denne er dog ikke blevet bekendtgjort med sagens nærmere omstændigheder, herunder parternes navne, korrespondance i sagen eller Forbrugerklagenævnets skrivelse, men udelukkende blevet præsenteret for en række rent tekniske spørgsmål formuleret af Edb-rådet.

På denne baggrund kan vi besvare de stillede spørgsmål således:

- Spørgsmål 1: Kan det konstateres, at der fremkommer en mislyd (frekvenstoner), når computeren tilsluttes elektricitet og et almindeligt tv-apparat som monitor? I bekræftende fald, hvorfra kommer frekvenstonerne, og hvad frembringer dem? Kan det betegnes som en fejl ved computeren?
- Svar: Ja.
Mislyden skyldes en defekt i computerens interne strømforsyning, hvilket må betegnes som en fejl ved computeren.
- Spørgsmål 2: Når et farve-tv-apparat tilsluttes computeren som monitor, kan det da konstateres, at farvegengivelsen ikke er korrekt? I bekræftende fald: På hvilken måde er den ikke korrekt, og hvad er årsagen hertil?
- Svar: Nej.
- Spørgsmål 3: Er det muligt at konstatere, om der er tale om en 1983-model af denne type hjemmecomputer?
- Svar: Ja.
Det fremgår af computerens serienummer, at denne er produceret i Italien i uge 40 1983.
- Spørgsmål 4: Er det muligt at konstatere, om hjemmecomputeren er sammensat af henholdsvis en italiensk fabrikeret del (type 81-print) og engelskfabrikerede dele (type 82-print)? I bekræftende fald, kan disse dele fungere fuldt tilfredsstillende i den foreliggende kombination? I benægtende fald, hvorfor kan de ikke fungere sammen?
- Svar: Computerens main-board er et type 81-print. Det er oplyst, at print af type 81, 82 og 83 også i kombinationer, kan fungere tilfredsstillende, idet forskellen i printty-

perne ikke er af ydelsesmæssig karakter.

Spørgsmål 5: Kan der konstateres andet af betydning for denne sag?

Svar: Nej.

Spørgsmål 6: Kan det konstaterede afhjælpes, og i bekræftende fald: På hvilken måde, og hvad må det eventuelt skønnes at ville koste?

Svar: Den under spørgsmål 1 konstaterede mislyd kan afhjælpes ved reparation, som under hensyntagen til den konstaterede produktionsuge må være omfattet af garantibestemmelserne.

Dette forhold bekræftes af --- (Teknisk sagkyndig). Supplerende kan det bemærkes, at enhver reparation på C udføres af denne til fast pris på kr. 600,- excl. moms.

Spørgsmål 7: Hvilken betydning har det konstaterede for hjemmecomputerens brugsværdi?

Svar: Den konstaterede defekt i computerens interne strømfor- syning må på længere sigt forventes at virke forstyrrende på computerens drift og dermed forringe dennes brugsværdi.

Spørgsmål 8: Andre oplysninger af interesse for sagen?

Svar: Ingen.

Parterne er blevet gjort bekendt med erklæringen.

Indklagede har meddelt, at indklagede var villig til at sørge for afhjælpning af den konstaterede mislyd.

Klageren har som kommentar hertil fastholdt, at købet ophæves i fuldt omfang, da klageren gør gældende, at indklagede har haft tilstrækkelige muligheder til at foretage afhjælpning. Klageren er dog villig til alene at ophæve købet for den defekte hovedstation til en oprindelig købsværdi af kr. 2.595,00, såfremt det er muligt for ham at indkøbe en anden hos en anden autoriseret forhandler, og såfremt garantien for tilbehørsdelene forlænges, så de tidsmæssigt svarer til det nye indkøb.

Indklagede har som kommentar hertil anført, at man har været imødekommende ved alle reklamationer, men at det ikke tidligere er hændt, at 3 ombyttede computere alle skulle være behæftet med fejl. Værkstedspersonalet fra L samt indklagedes personale er forbavsede over den nu konstaterede mislyd, men indklagede ønsker ikke at betvivle korrektheden af den af Forbrugerklagenævnet foranledigede undersøgelse og resultatet heraf. Indklagede er derfor indstillet på enten at foretage en reparation

uden beregning eller fuld tilbagebetaling, alt efter hvad Forbrugerklagenævnet måtte finde rimeligt.

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE

Nævnet finder på baggrund af oplysningerne i den sagkyndige erklæring, at hjemmecomputeren er behæftet med tekniske fejl, som det ikke er lykkedes indklagede gennem flere afhjælpningsforsøg og omleveringer at afhjælpe på tilfredsstillende måde. Klageren er ikke forpligtet til at afvente yderligere afhjælpning fra indklagede, men er berettiget til at hæve købet, jfr. købelovens § 78, stk. 3, jfr. stk. 1.

Under henvisning til det anførte bør indklagede inden 30 dage fra nedenstående dato tilbagebetale kr. 3.995,00 til klageren mod udlevering af en hjemmecomputer, C omfattende 1 stk. ----- computer, 1 stk. speech synthesizer, 1 stk. pal modulator ----- med antennestik, 1 stk. AC/AC adapter model ----- m/tilslutningsstik og 2 stk. remote controllers (-----).

SØ- OG HANDELSRETTENS DOM AF 23. JANUAR 1974*)

Sag H 82/1972

B (hrs. Mogens Plesner)

mod

L (Irs. Børge de Wall)

AFHJÆLPINGSRET: Trods adskillige afhjælpningsforsøg havde leverandøren ikke kunnet levere et funktionsmæssigt tilfredsstillende bogholderianlæg. Da det på grund af arten af brugerens virksomhed var vigtigt, at anlægget var funktionsdygtigt til en bestemt (nært forestående) dato, fandtes leverandøren ikke at have yderligere afhjælpningsret.

ANSVARFRASKRIVELSE: En ansvarsfrihedsklausul fandtes efter sit indhold ikke at fritage leverandøren for erstatningsansvar i tilfælde af, at afhjælpning ikke fandt sted, eller ikke fandt sted i løbet af den tid, hvori brugeren måtte være forpligtet til at afvente afhjælpning.

MANGLER (VED MASKINEL OG PROGRAMMEL): Antaget, at et bogholderianlæg var behæftet med sådanne funktionsfejl, at leverandøren ikke havde leveret kontraktmæssig ydelse i henhold til leasingkontrakten.

Mellem et vekselererfirma B og en forhandler L oprettedes den 21.12 1971 en leasingkontrakt om et datastyret bogholderianlæg. Anlægget blev stillet op hos B den 16.2. 1972.

I den følgende tid påtalte B hyppigt funktionsfejl ved anlægget. L forsøgte ved adskillige servicebesøg at afhjælpe disse fejl, bl.a. ved udskiftning af MSL-enheden (magnetic stripe ledger). Desuden opsatte B efter L's anvisning et befugtningsapparat i lokalet med henblik på at undgå statisk elektricitet som en fejlkilde.

Ved skrivelse af 19.5. 1972 til L fra B's advokat ophævedes leasingaftalen under henvisning til, at det endnu ikke var lykkedes for L's teknikere at gøre anlægget funktionsdygtigt. Samtidig krævede B anlægget afhentet, den erlagte leasingafgift tilbagebetalt, og erstatning for udgifter, anlægget havde påført B. L afviste B's krav, men afhentede i

*) Afgørelsen er offentliggjort i UfR 1974, s. 557

juni 1972 bogholderianlægget.

Ved Sø- og Handelsrettens dom af 23.1. 1974 blev det lagt til grund at bogholderianlægget på ophævelsetidspunktet den 19.5. 1972 var be- hæftet med sådanne funktionsmæssige fejl, at L ikke da havde leveret en kontraktmæssig ydelse i henhold til leasingkontrakten. B's adgang til at hæve leasingaftalen afhang herefter alene af, om B burde have afventet yderligere afhjælpningsforanstaltninger fra L's side. Retten fandt, at L efter karakteren af B's virksomhed, brevvekslingen mellem parterne og det under kontraktforhandlingerne oplyste, måtte være klar over betydningen af, at anlægget kunne være funktionsdygtigt ved B's ekspeditioner med henblik på juni termin 1972. I hvert fald når der hensås her- til, fandt retten, at B havde været berettiget til at hæve leasingaftalen den 19.5. 1972.

En af L påberøbt ansvarsfrihedsklausul i leasingkontrakten fandtes efter sit indhold ikke at fritage L for erstatningsansvar i tilfælde af, at afhjælpning ikke fandt sted, eller ikke fandt sted i løbet af den tid, hvori B måtte være forpligtet til at afvente afhjælpning.

Herefter blev L af retten pålagt at tilbagebetale B den erlagte leasingafgift og depositum. Desuden blev L pålagt at erstatte diverse andre udgifter, som B havde haft i tilknytning til bogholderianlægget.

Sø- og handelsrettens dom

I efteråret 1971 indledtes der forhandlinger mellem sagsøgeren, B, og sagsøgte, L, med henblik på, at dette selskab skulle levere et datastyret bogholderianlæg til sagsøgeren. Sagsøgte, som forhandlede Singer Friden maskiner, der fremstilles i Holland, afgav i slutningen af oktober 1971 tilbud om levering af et bogholderianlæg bestående af forskellige en- heder. Tilbuddet forelå i form af en udfyldt ordrebekræftelsesblanket, dateret 29. oktober 1971, der ved bekræftelse fra sagsøgerens side ville tjene som købekontrakt. Prisen var 171.800 kr., hvortil kom udgifter til programmel. Ordrebekræftelsen accepteredes samme dag af sagsøgeren.

Parterne drøftede imidlertid også en leasingordning, og resultatet blev, at der mellem dem i stedet for den accepterede ordrebekræftelse oprettedes en leasingkontrakt, dateret 21. december 1971, om de oven- nævnte dele til et beløb af 171.800 kr. Leasingkontrakten er udfærdiget på en af sagsøgtes leasingkontraktblanketter.

Ifølge kontrakten skulle leasingperioden påbegyndes den 31. december

1971. Kontrakten var gensidig uopsigelig i 60 måneder. Leasingafgiften var 4.054,50 kr. pr. måned med tillæg af merværdiafgift. Endvidere skulle der betales særskilt for service.

Anlægget blev opstillet hos sagsøgeren den 16. februar 1972.

I den følgende tid påtalte sagsøgeren hyppigt fejl ved anlæggets funktion, og sagsøgte søgte ved en række besøg at afhjælpe disse fejl. I slutningen af april opsatte sagsøgeren efter sagsøgtes anvisning et befugtningsapparat i lokalerne, og den 2. maj lod sagsøgte magnetkort-enheden, kaldet MSL-enheden (magnetic strip ledger), udskifte.

Sagsøgeren fandt imidlertid fortsat funktionsfejl, og ved skrivelse af 19. maj 1972 fra sagsøgerens advokat ophævede sagsøgeren leasingkontrakten. Sagsøgeren krævede samtidig anlægget afhentet og den erlagte leasingafgift tilbagebetalt. Endvidere krævede sagsøgeren erstatning for udgifter, anlægget havde påført sagsøgeren. Sagsøgte afviste sagsøgerens krav. Maskinen er i juni 1972 afhentet af sagsøgte.

Under denne sag har sagsøgeren påstået sagsøgte tilpligtet at anerkende, at den den 21. december 1971 mellem parterne indgåede leasingkontrakt er ophævet af sagsøgeren med rette, og har desuden påstået sagsøgte tilpligtet at betale sagsøgeren principalt 72.767,53 kr., subsidiært et mindre beløb efter rettens skøn, alt med renter 6% p.a. fra sagens anlæg den 30. august 1972.

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Beløbet 72.767,53 kr. fremkommer således:

1. Betalt leasingafgift i 5 måneder	23.313,40 kr.	
incl. merværdiafgift med fradrag af et refusionsbeløb på 6.993 kr		16.320,40 kr.
2. Depositum i forbindelse med leasingaftalen		8.109,00 kr.
3. Forsikring i forbindelse med leasingaftalen		551,65 kr.
4. Kontokort og udskrifter til anlægget		6.934,50 kr.
5. Pantebrevskort til anlægget		3.156,75 kr.
6. 4 kortkasser og en vogn		2.167,75 kr.
7. Rensning af lånt befugtningsapparat		186,30 kr.
8. Betalt ekstra for terminskvitteringsblanketter		1.899,80 kr.
9. Løn til betjeningspersonale 24.616,33 kr. med fradrag af et refusionsbeløb på 6.050 kr.		18.566,33 kr.
10. Udbetalt i forbindelse med udskrivning af terminskvitteringer		5.780,55 kr.
11. Vikar til bogholderiet		2.094,50 kr.

12. Ekstraarbejde i forbindelse med renteberegning	3.000,00 kr.
13. Revisorbistand	<u>4.000,00 kr.</u>
	72.767,53 kr.

Leasingkontrakten indeholder, på tilsvarende måde som ordrebekræftelsesblanketten, i sine trykte vilkår under "Service" følgende bestemmelse: "A/S' ansvar i forbindelse med evt. tekniske eller systemmæssige fejl begrænser sig til afhjælpning af disse, medens evt. omkostninger som følger heraf ikke belastes A/S. --- Med hensyn til strømtilførsel, lokaleforhold m.v. henvises til A/S' installationsforskrifter for ovennævnte anlæg."

I en følgeskrivelse af 29. oktober 1971 til ordrebekræftelsesblanketten dateret samme dato udtalte sagsøgte bl.a.:

"---

Vi er indforstået med, at oprettelsen af kundekort kan starte ultimo januar 1972, således at indkørsel af kundeogholderiet kan finde sted i februar. ---"

I skrivelse af 12. januar 1972 til sagsøgeren udtalte sagsøgte bl.a.:

"Ifølge behagelig telefonsamtale af 11.01. 72 bekræfter vi herved, at levering --- vil finde sted ultimo januar/primus februar. Vi gør opmærksom på, at den endelige leveringsdato aftales senest 3 dage før den fysiske levering. ---"

I sagsøgerens ophævelsesskrivelse af 19. maj 1972 er bl.a. anført:

"--- Ved skrivelse af 10. februar 1972 er det accepteret, at igangsætning med fuld overgang til det nye system skulle ske 1. april 1972, og omlægning af pantebrevsogholderiet ske med virkning fra 11. juni 1972."

Fra den 22. marts 1972 begyndte sagsøgeren at føre en liste (sagens bilag 8) over konstaterede fejl. Denne liste, der består af 9 ark, er senest ført den 30. maj 1972.

Sagsøgtes teknikere har fra 16. februar til 2. juni ført fejlrapporter (udskrift heraf fremlagt som sagens bilag C), der består af 1 ark. På dette ark er tilføjet: "Kundens oplysninger vedrørende tekniker bistand kan bekræftes, datoer stemmer, men der er en mindre forskel i de opgivne klokkeslet. Vedrørende systemafdeling henvises til L1."

I skrivelse af 25. februar 1972 til sagsøgte udtalte sagsøgeren bl.a.:

"Ved indkøring af vort nye anlæg har der ved flere lejligheder vist sig at være brug for teknisk assistance på grund af fejl i maskinen.

Vi er meget skuffet over den lange tid, det tager at få ordnet tilsyneladende bagateller. --- Havde vi været i besiddelse af et eksemplar af Deres trykte vejledning, som De forlængst har lovet os, kunne vi i et tilfælde selv have rettet fejlen.

Når vi valgte Deres maskine til at løse vore bogføringsopgaver, var

en af årsagerne bl.a. den gode service, som Deres medarbejdere så stærkt fremhævede under vore forhandlinger. ---"

Sagsøgte svarede i skrivelse af 3. marts 1972 bl.a. således:

"---

Det er almindeligt, at antallet af teknikerbesøg i de første måneder af anlæggets indkøring ligger over det normale, ---"

Med hensyn til den trykte vejledning har vi anmodet vor systemafdeling om hurtigst muligt at fremsende denne. ---"

I skrivelse af 24. marts 1972 til sagsøgte udtalte sagsøgeren bl.a.:

"--- Det er vort indtryk, at man på visse områder savner fornøden ekspertise indenfor vor specielle branche, bl.a. til renteberegningsmetoder.

Vi synes ikke, at vort firma skal undgælde herfor, så meget mere som Deres sælgere har tegnet et meget lyst billede af Deres kvalifikationer, såvel teknisk som teoretisk. ---"

I denne skrivelse var iøvrigt omtalt udgifterne til programmering af sagsøgernes "finansbogholderi", idet den foretagne programmering kun omfattede "kundebogholderiet".

I en skrivelse af 27. marts 1972 til sagsøgte anførte sagsøgeren følgende:

"P.S.

Vi bekræfter samtidig vor aftale --- om, at man stiller programmeringen af finansbogholderiet i bero og nu udelukkende koncentrerer sig om udarbejdelsen af programmet for pantebrevsforvaltningen, således at dette program kan være helt færdigt og indkørt allersænest den 20. april d.å."

I skrivelse af 10. april 1972 fra sagsøgte til sagsøgeren udtaltes bl.a.:

"--- Angående Deres udtalelse vedrørende vor manglende ekspertise indenfor Deres branche kan vi nævne, at vi allerede til en række virksomheder har leveret vort udstyr. Det specielle i Deres sag er, at De har valgt det sidste nye, der er fremkommet på markedet, og at vi derfor her ikke kan have den fulde ekspertise og erfaring. ---"

I skrivelse af 2. maj 1972 til sagsøgeren udtalte sagsøgte bl.a.:

"Grundet mange problemer omkring magnetkortenheden på leveret System 5800 med sletning af magnetstribebelægning på opdateret magnetkort har vi ombyttet enheden og håber hermed automatisk at være ude af problemerne. Vi har dog samtidig konstateret en for lav luftfugtighed i forhold til vore installationsforskrifter, og da dette også kan give problemer med statisk elektricitet, må vi anbefale Dem at anskaffe en luftbefugter nær maskinen. ---"

I ophævelsesskrivelsen af 19. maj 1972 udtalte sagsøgerens advokat bl.a.:

"Den 25. februar klagede mine klienter over det store omfang af teknikerbesøg og den dermed forbundne ventetid. Med andre ord, De var klar over, at maskinen ikke virkede og søgte gennem forskellige tekni-

kere at få den bragt i orden. Her var allerede indtrådt en ikke forudsat forsinkelse med hensyn til anlæggets funktionsdygtighed. Trods fortsatte teknikerbesøg blev anlægget ikke brugbart. Deres medarbejdere har ved selvsyn konstateret, at maskinen på intet tidspunkt har fungeret blot tilnærmelsesvis tilfredsstillende.

Efter at mine klienter påny den 19. april 1972 havde påtalt de alvorlige mangler, der stadig var ved maskinen, og specielt gjort opmærksom på den fejl på "M.S.L."-anlægget, som bevirker, at en betydelig mængde kort kasseres af maskinen, har De udskiftet "M.S.L."-anlægget.

I skrivelse af 2. ds. giver De udtryk for, at man nu skulle "være ude af problemerne".

De anbefalede samtidig anskaffelsen af en luftbefugter nær maskinen. En sådan var da allerede installeret, ganske vist først den 30. april, selvom mine klienter allerede da dette spørgsmål blev nævnt for påske, var villige til at betale de fornødne udgifter.

Umiddelbart efter ombytning af M.S.L.-enheden, viste det sig, at maskinen stadig ikke fungerede tilfredsstillende. De samme fejl, nemlig at maskinen kasserer en betydelig mængde kort gør sig fortsat gældende, og trods fortsatte teknikerbesøg - senest af Deres cheftekniker, som ikke før har set på maskinen - fungerer den stadig ikke. ---

Forudsætningerne for Leasing-kontrakten er --- bortfaldet, og mine klienter betragter hermed aftalen som ophævet. ---

Maskinen bedes nedtaget og afhentet for Deres regning snarest.

Da det har stået Dem klart, hvilken funktion anlægget skulle udføre for mine klienter, må De være ansvarlig for de udgifter mine klienter har haft til lønninger m.v., men som har været afholdt forgæves, ---"

Denne skrivelse efterfulgtes af sagsøgerens skrivelse af 31. maj 1972, hvori det hedder:

"Vi henviser til --- skrivelse af 19. ds. hvori leasingkontrakten for ovennævnte anlæg opsiges.

Efter at De har modtaget ovennævnte skrivelse har Deres teknikere stadig forsøgt at gøre maskinen funktionsdygtig, uden at det er lykkedes.

I dag er vi blevet præsenteret for en hollandsk tekniker, som er gået igang med ny undersøgelser.

Vi beklager, at vi endnu ikke ved udgangen af maj måned er i stand til at benytte et eneste af de planlagte programmer, og vi ser os fra firmaets side ikke længere i stand til at stille vor stab til rådighed ---"

Sagsøgtes første skriftlige svar på ophævelsesskrivelsen var skrivelse af 6. juni 1972. Det hedder heri bl.a.:

"--- Der er normalt indkøringsproblemer i forbindelse med levering af nye dataanlæg, men disse overstås sædvanligvis indenfor de første 3 måneder. Vi erkender, at indkøringsproblemerne hos Deres klient har strakt sig over en længere periode, hvilket primært skyldes, at Deres klient først den 30.4.72 installerede det befugtningsanlæg, som er nødvendigt i henhold til installationsforskrifterne. En ukorrekt luftfugtighed betyder bl.a., at de anvendte kort beskadiges. Vi kan derfor ikke anerkende, at Deres klient har fulgt alle givne instruktioner. Med hensyn til dækning af omkostninger hos Deres klient må vi henvise til den indgåede aftale, i henhold til hvilken vi ikke kan påtage os at dække disse. ---"

Sagsøgte foreslog i skrivelsen et møde. Dette afholdtes den 16. juni 1972. Samme dag sendte sagsøgte sagsøgerens advokat en skrivelse,

hvori det hedder:

"--- For --- at nå frem til en løsning, som kan tilfredsstille begge parter, bekræfter vi herved vort tilsagn om at levere et fabriksnyt anlæg på følgende vilkår:

Under forudsætning af Deres accept inden 22.6.72 vil det nye anlæg kunne leveres til Deres klient i første halvdel af juli 1972.

Vi er indforstået med at afgive garanti for, at anlægget indenfor 1½ måned efter leveringen fungerer med et normalt serviceniveau.

Anlægget leveres iøvrigt på samme vilkår som aftalt i den indgåede kontrakt af 21.12.71. Dette betyder således, at anlægget er omfattet af fornyet garanti, service m.v.

Vi beklager, at vi af principielle grunde - og iøvrigt i henhold til den indgåede aftale - ikke ser os i stand til at yde bidrag til dækning af de følgeskader, som er opstået foranlediget af funktionsproblemer. Som nævnt er vor stillingtagen ikke blot principiel, men også medført af det faktum, at anlægget i de første 3 måneder ikke har været installeret i overensstemmelse med installationsforskrifterne. Dette har iøvrigt medført særdeles væsentlige serviceomkostninger for os, som vi ikke har belastet Deres klient med. ---"

I skrivelse af 22. juni 1972 afviste sagsøgerens advokat dette tilbud. Der henvistes til, at det fra sagsøgerens side var en forudsætning for videre forhandling, at sagsøgte anerkendte, at leasingaftalen var ophævet med rette. Endvidere udtaltes i skrivelsen, at sagsøgeren anså det for et usikkert og utilfredsstillende grundlag at genoptage et femårigt samarbejde på.

I skrivelse af 27. juni 1972 til sagsøgeren udtalte sagsøgte bl.a.:

"--- Vi er naturligvis enig med Dem i, at indkørsperioden for det af os leverede Singer 5800 anlæg har været for lang på grund af de drøftede forhold.

Vi har tilbudt en efter vor formening økonomisk fordelagtig løsning, som i væsentlig udstrækning kompenserer for de måneders forsinkelse i starten af systemet, som er påløbet. ---"

I skrivelse af 3. juli 1972 fastholdt sagsøgerens advokat sagsøgerens standpunkt.

I skrivelse af 30. oktober 1972 til sagsøgtes advokat udtalte sagsøgte bl.a.:

"Hoslagt fremsender vi udskrift af vore servicereporter ---. Kommentarerne til denne er følgende:

I februar og marts måned konstateredes kun en enkelt fejl, som blev repareret den 24.2. --- Der har dog været et par tilkald til formodede tekniske fejl. Det viste sig imidlertid, at der ikke var fejl på maskinen.

I april og maj har vi udført nogen service på maskinen. Som det fremgår af servicereporten, er det hovedsagelig på den såkaldte MSL-enhed --- som er en separat enhed, der er kabelforbundet med hovedmaskinen. Denne bruges til aflæsning og indkodning af en magnetstribes, som findes i kanten af kontokort.

Vi vil naturligvis ikke afvise, at der har været fejl på denne enhed, men må samtidig understrege, at det er denne del af maskinen, som i særlig grad stiller krav om korrekt temperatur og fugtighed i lokalet. Dette skyldes bl.a., at magnetkortene ligesom f.eks. hulkort ændrer for-

mat, når temperatur og fugtighed veksler.

Udover disse har der naturligvis været nogle flere besøg, men en række af disse --- var tilsyneladende fejlbetjening, idet ingen fejl blev konstateret."

Under sagen er optaget syn og skøn. Syns- og skønsforretning afholdtes hos sagsøgeren den 25. april 1973. Syns- og skønsmanden civilingeniør NN har afgivet erklæringer af 26. april, 9. oktober og 13. november 1973.

Under domsforhandlingen er afgivet vidneforklaringer af prokurist hos sagsøgeren B1, systemkonsulent hos sagsøgte L1 og Product Service specialist hos Singer, Holland, P. Endvidere har syns- og skønsmanden under domsforhandlingen vedstået sine erklæringer og afgivet yderligere forklaring.

Syns- og skønsmandens erklæring af 26. april 1973 angiver de bilag, der var overgivet skønsmanden, bl.a. bilag 8 og C. Det angives, hvem der var til stede ved mødet den 25. april 1973, nemlig foruden parternes advokater tre personer fra sagsøgerens virksomhed og tre personer fra sagsøgte. Det udtaltes derefter:

"Besigtigelse af det lokale, hvori bogholderimaskinen havde været opstillet, blev foretaget. Lokalet havde en loftshøjde på 2,97 m, en bredde på 2,95 m og en længde på 5,82 m. Der fandtes to oplukkelige vinduer i sydlig retning. Der var ingen mekanisk ventilation eller befugtningsanlæg ved besigtigelsen. Det oplystes, at solen skinnede ind i lokalet fra ca. 11.30 til ca. 13.00. I loftet var opsat lydisolerende, perforerede plader. ---

Der gaves --- parterne lejlighed til at udtale sig om hvert punkt.

Parterne er gjort bekendt med og er indforståede med de anførte spørgsmål og bilag. ---"

Erklæringen indeholder dernæst følgende spørgsmål og svar:

Spørgsmål 1:

Skønsmanden anmodes om at gennemgå bilag 8 og derefter udtale sig om, hvorvidt de deri omtalte fejl og funktionsvanskeligheder

a) kan tilskrives af luftfugtigheden i det lokale, hvori maskinen har arbejdet har været forkert (for høj eller for lav)

b) alene kan tilskrives luftfugtighedsproblemer eller om andre og væsentligere forhold har gjort sig gældende:

Svar:

Det oplystes under skønsforretningen, at der ikke for andre tilsvarende leverancer havde været tilsvarende funktionsfejl, ligesom det bemærkedes, at installation af befugningsudstyr ultimo april ikke havde reduceret antallet af fejl.

Det er oplyst, at bittætheden på magnetstriben (Singer 5800) er 167 bpi (bits per inch).

Det noteredes, at overførsel af beløb på kontokortene var sket korrekt, idet afstemningen ved dagens slutning var korrekt.

Programmeringsfejl synes ikke at have forekommet i nævneværdigt omfang.

De forekommende fejl synes derfor i det væsentlige at kunne henføres til elektromekaniske fejl i magnetkortlæseren.

Luftfugtigheden synes næppe at have spillet en afgørende rolle for

fejlængden.

Sagsøgtes tillægsspørgsmål (a)

ad sagsøgers spørgsmål 1:

Er det overhovedet muligt på nuværende tidspunkt at besvare de stillede spørgsmål. Det bemærkes herved, at anlægget på foranledning af B er nedtaget.

Svar:

Der foreligger en rimelig god dokumentation for opgaven, der i sig selv er velkendt. Spørgsmålene er bl.a. besvaret ud fra disse forudsætninger. Spørgsmålet må således besvares bekræftende.

Sagsøgtes senere tillægsspørgsmål (b) ad spørgsmål 1.

Det nævnes her, at de forekomne fejl i det væsentlige synes at kunne henføres til elektromekaniske fejl i magnetkort-læseren, og at luftfugtigheden næppe synes at have spillet en afgørende rolle på fejlængden.

Med bemærkning, at installation af befugtningsudstyret først skete omkring 1. maj 1972 og med bemærkning, at mindst 4 besøg i maj måned medførte, at man kunne konstatere, at der ikke var fejl på anlæggene, men forelå fejlbetjeningsfejl, skal jeg tillade mig at spørge, om det ikke er almindelig anerkendt inden for databehandling, at hulkort, lignende kartonkort samt formularer er påvirkelige over for luftfugtigheden, og om ukorrekt befugtningsgrad kan påføre funktioneringsproblemer.

Svar i erklæringen af 9. oktober 1973:

Generelt vil hulkort, kartonkort samt formularer være påvirkelige over for luftfugtigheden, og ukorrekt befugtningsgrad kan medføre funktionsvanskeligheder.

I det foreliggende tilfælde skønnes luftfugtigheden ikke at have ændre magnetkortenes egenskaber i et sådant omfang, at disse ikke skulle kunne aflæses tilfredsstillende.

Sagsøgtes yderligere tillægsspørgsmål (c) ad spørgsmål 1.

Jeg tillader mig at vende tilbage til denne sag. I Deres skøn fastholder De, at luftfugtigheden næppe kan have spillet en afgørende rolle på fejlængden. Jeg fremsender hoslagt et af de kort, der er tale om og vedlægger samtidig i fotokopi Data Processing Systems 5800 beskrivelse.

Under henvisning til specielt side 2, beder jeg Dem meddele mig, om indholdet giver Dem anledning til at revidere skønnet. ---

Svar i erklæringen af 13. november 1973:

Ud fra de ved synsforretningen meddelte oplysninger samt ud fra det modtagne materiale udtales, at indholdet ikke giver mig anledning til at revidere skønnet.

I erklæringen af 26. april 1973 fortsættes:

Spørgsmål 2:

Kan skønsmænd på grundlag af de i sagens bilag og processkrifter omhandlede oplysninger udtale sig om, hvorvidt en "indkøringstid" på over tre måneder for et apparat som det i sagen omhandlede er normal?

Svar:

En indkøringstid på over 3 måneder må anses for unormal lang for en opgave af den omhandlede art.

Sagsøgtes tillæg ad spørgsmål 2.

Det bemærkes, at der ved indkøringstid skal tages hensyn til en række forhold, som vil kunne oplyses på det møde, der forudsættes afholdt før skønnet. Der tænkes herved bl.a. på, at der i indkøringstiden også indgår programmering og en lang række andre operationer, samt operatøruddannelse.

Svar:

Inden indkøring foretages hos brugeren, vil de udarbejdede programmer normalt være afprøvet hos leverandøren, ligesom der sædvanligvis har været kørt systemtest med et repræsentativt datamateriale, som nor-

malt er fremstillet af brugeren. Operatøruddannelse finder ofte sted på kurser, der afholdes af leverandøren, inden installation finder sted.

Spørgsmål 3:

Skønnes den opgave som det i sagen omhandlede apparat skal løse at frembyde særlige vanskeligheder som kan medføre, at funktionsdygtighed ikke kan forventes kort tid efter apparatets installation.

Svar:

Der er tale om en ret simpel databehandlingsopgave, som ikke bør frembyde særlige vanskeligheder.

Spørgsmål 4:

Er det normalt leverandørens opgave samtidig med datamaskinens installation at påse, at det lokale, hvori maskinen installeres er i en sådan stand, at fugtighedsproblemer ikke opstår f.eks. på grund af for høj eller for lav luftfugtighed.

Svar:

Herom kan man ikke udtale sig generelt. For større anlæg inspicerer leverandørerne normalt lokalerne før levering finder sted for at sikre korrekte arbejdsvilkår. Til yderligere belysning af spørgsmålet kan nævnes, at en besigtigelse er forudsat i Administrationsdepartementets standardvilkår for statens køb af edb-anlæg.

Såfremt der stilles særligt strenge klimatiske krav, vil et eftersyn foretaget af leverandøren før installationen være normalt.

Sagsøgtes senere tillægsspørgsmål ad spørgsmål 4:

Skønsmanden anfører her, at for større anlæg inspicerer leverandørerne normalt lokalerne før leveringen.

Der spørges, om et anlæg som det i sagen omhandlede kan siges at falde ind under "større anlæg"?

Svar i erklæringen af 9. oktober 1973.

Det leverede anlæg burde ikke nødvendiggøre særlig dybtgående inspektion inden installationen fandt sted. En konstatering af lokalets tilstrækkelige størrelse, dets egnethed samt en konstatering af, at der ikke var sol i lokalet i mere end ca. 1½ time midt på dagen, må umiddelbart anses for tilstrækkeligt.

I erklæringen af 26. april 1973 fortsættes i tilslutning til spørgsmål 4:

Spørgsmål 5:

Hvilke foranstaltninger er det i så henseende sædvanligt at træffe?

Svar:

Luftfugtighed reguleres normalt ved større anlæg ved installation af egentlige luftkonditioneringsanlæg med tilkoblet reguleringsautomatik. Således at luftfugtigheden kan holdes mellem nærmere fastsatte grænser. Ved mindre anlæg kan mere simpelt og billigere udstyr dog anvendes.

B1 har forklaret, at han har været ansat hos sagsøgeren siden 1956. Han deltog i forhandlingerne med sagsøgte om bogholderianlægget. Det var fremme under forhandlingerne, at anlægget skulle være færdigt, så det kunne bruges ved sagsøgerens ekspeditioner i forbindelse med juni termin 1972.

Fejlene noteredes på listen bilag 8. Når fejl konstateredes, meddeltes det straks sagsøgte, hvis folk derpå kom. Der var "næsten daglig" besøg af disse. Det var hovedsagelig de samme fejl, der gik igen, nemlig stop på magnetkortene. Der kunne komme stop, når kortene blev sat i. Der lyste da en kontrollampe. I visse tilfælde nægtede maskinen at tage kortet, i andre tilfælde stoppede den, efter at et kort var kommet i.

Fejlene fortsatte, også efter at et befugtningsapparat var opsat, og efter at magnetkortenheden var udskiftet. Sagsøgte teknikere søgte at reparere. Sagsøgte folk mente alle, det var tekniske fejl, og ingen har sagt, at der ingen fejl var. Der skete ingen ændring heri i maj, og luftfugtighedsspørgsmålet blev ikke i maj berørt af sagsøgte folk.

Under en samtale mellem vidnet og L2 fra sagsøgte den 22. marts 1972 kom man ind på fugtighedsspørgsmålet. L2 lovede da at sende en mand hen for at mål luftfugtigheden. Trods rykkere fra sagsøgerens side sendte sagsøgte først i slutningen af april et apparat til måling af luftfugtigheden. Nogle dage senere gav L2 besked om, at der skulle opsættes et befugtningsapparat. Sagsøgeren lånte straks andetsteds et sådant apparat, og det blev opsat den 30. april. Aftalen om udskiftning af magnetkortenheden blev truffet, noget før ombygningen skete den 2. maj, muligvis i forbindelse med aftalen om befugtningsapparatet.

Forud for installationen af bogholderianlægget blev det af sagsøgte oplyst, at det skulle være i et særskilt rum. Sagsøgte installationsforskrifter var til stede, og elektrikerer fik dem udleveret. Sagsøgte folk besøgte lokalet gentagne gange, før anlægget installeredes.

Det var kun kundeogholderiet, man søgte at klare på det nye anlæg. I kundeogholderiet kunne der være 3-400 bilag pr. dag.

Man forsøgte hos sagsøgeren at bruge maskinen, men den virkede ikke, som den skulle. Man holdt helt op hermed i slutningen af maj. Man brugte ikke oplysningerne fra maskinen; det blev kun forsøgskørsel. Samtidig med, at man søgte at indkøre det nye anlæg, førte man tillige bogholderiet efter det hidtidige system. Dette var sagsøgte folk klare over. De havde givet besked på, at man måtte køre det gamle bogholderi parallelt i 3-4 måneder.

Sagsøgeren har i juli 1973 fået et datastyret bogholderianlæg fra en anden leverandør.

L1 har forklaret, at han har været systemkonsulent hos sagsøgte i 3 år. Han udarbejdede programmet til sagsøgeren i samarbejde med sagsøgerens revisor og prokurist B1. Vidnet havde ikke tidligere arbejdet med et vekselererfirmas problematik, men f.eks. med bankers.

Vidnet kom jævnlige hos sagsøgeren i anledning af opstillingen og indkøringen af anlægget, både af egen drift og efter tilkaldelse. Man regner med ca. 3 måneder til indkøring af et sådant anlæg.

Sagsøgeren klagede over maskinen. Den blev betjent af en daglig leder og en ung dame, først en, der rejste, derefter en anden. Vidnet har instrueret sagsøgerens personale. Det var hans indtryk, at de var

noget nervøse, og at de ikke rigtigt forstod problematikken. Dette kan medføre stop og fejl med hensyn til kortene. Maskinen har "kørt en produktion" hos sagsøgeren.

Vidnet ophørte at komme hos sagsøgeren omkring den 1. juni 1972. Omkring denne tid var han der sammen med vidnet P for at sætte denne ind i den måde, maskinen virkede på. Ved de prøver, der da blev kørt, konstateredes ingen stop eller fejl.

Vidnet er ikke tekniker og kan ikke udtale sig om årsagen til de konstaterede fejl. Hvis et kort, hvorpå der har været fejl, bruges igen, kan maskinen ikke acceptere kortet. Samme kort skal kunne bruges mange gange til posteringer, og man må ikke tage på magnetstriben på kortene. Dette har han instrueret sagsøgerens folk om. En forkert behandling af kortene kan bevirke stop.

Når vidnet af sagsøgerens folk er blev gjort opmærksom på, at der havde være fejl, har han ikke iagttaget, at fejlene kom igen. Han har undersøgt, om de kunne skyldes programmelle, der specielt var hans område. Var dette ikke tilfældet, har han tilkaldt sagsøgtes teknikere.

Vidnet blev kontaktet oftere ved indkøringen af dette anlæg end normalt ved tilsvarende anlæg. Vidnet afgiver ikke rapport om sine besøg. De i bilag C nævnte besøg er teknikernes.

P har forklaret, at han er teknisk uddannet og har specialuddannelse i maskiner af den omhandlede art.

Han var i København ca. 30. maj til 2. juni 1972 og så da maskinen i funktion hos sagsøgeren. Operatøren viste vidnet maskinen. Man prøvede maskinen først med sagsøgerens program, derefter med eget program. Den virkede korrekt. Vidnet havde ikke forud for besøget hørt noget om denne maskine. L1 forklarede de konstaterede fejl for ham. Vidnet så en udskrift (print out) fra et kort. Der var fejl i udskriften. Kortet var ikke fremme. Vidnet har studeret udskriften og sammenholdt den med programmelle. Han kunne ikke se nogen "logisk forklaring" på fejlene. Han mener ikke, fejlbetjening har været årsagen. Luftfugtigheden kan have spillet en rolle. Vidnet fandt 2 mindre fejl i maskinen, men de havde ingen indflydelse på fejlene i udskriften.

Der lægges megen vægt på, at Singers installationsforskrifter følges, og der tillægges luftfugtigheden stor betydning. Vidnet så, at der var installeret et befugtningsapparat. Han er ikke sikker på, om der var en befugtningsmåler. Luftfugtigheden har betydning for at undgå statisk elektricitet. Når et anlæg er opbygget af flere enheder, er der en risiko for, at statisk elektricitet bevirker, at anlægget fungerer forkert. Går

statisk elektricitet fra en person ved maskinen over i denne, kan man ikke forudse, hvad der vil ske. Man får da en maskine med fejl, hvorpå ingen "logisk forklaring" kan gives. Vidnet mener, at fejlene i det foreliggende tilfælde kan skyldes fugtighedsgraden og fastholder, gjort bekendt med skønsmandens udtalelser herom, dette. Efter vidnets mening er det ikke muligt at afgive nogen udtalelse om maskinen og årsagen til fejlene uden at have set maskinen. Han ville selv ikke turde afgive en udtalelse alene på grundlag af oplysninger fra det betjenende personale.

Vidnet undersøgte under besøget maskinen fuldstændigt, både mekanisk, elektromekanisk og elektronisk, uden at finde andre fejl end de nævnte 2 mindre fejl. De i sagen omhandlede fejl må skyldes ydre påvirkning som f.eks. statisk elektricitet.

Vidnet har ikke set maskinen senere end ved det nævnte besøg. Der har senere været en enhed i Holland, men vidnet kan ikke sige bestemt, om det var en enhed fra det anlæg, der var leveret til sagsøgeren.

Vidnet kan ikke sige, hvor lang tid det normalt tager at køre et sådant anlæg ind. Det afhænger af mange faktorer.

Syns- og skønsmanden har forklaret, at han ud over de bilag, der er nævnt i skønserklæringerne, fik oplysninger om maskinen og fejlene på mødet hos sagsøgeren den 25. april 1973, specielt blev visse afsnit af bilag 8 i fællesskab udvalgt på mødet og nærmere belyst ved besvarelse af spørgsmål til de tilstedeværende. Foruden i bilag 8 havde man i bilag C beskrivelse af fejl, men ingen af disse bilag gav sådan detailbeskrivelse som var ønskelig, hvorfor fejlene måtte uddybes ved forklaringer herom. Han har set kortmaterialet, der benyttedes, men ikke nogen af kortene med fejl. Fejlene fik han beskrevet. Han har ikke set selve maskinen, men fået forevist billeder af den. Den var karakteristisk for den type af anlæg. Det, der blev indskrevet på kortene, har været korrekt, idet afstemningerne ved dagens slutning havde været korrekt. Der var derfor ingen anledning til at se selve maskinen. Han ville ikke ved at se fejlkortene kunne have set, hvorledes fejlene var opstået. Der var ingen programmeringsfejl. Statisk elektricitet kan påvirke anlægget på næsten alle mulige måder, men han anser det ikke for sandsynligt, at fejlene i dette tilfælde skyldes statisk elektricitet. Det er ikke muligt for ham at sige, om sagsøgte installationsforskrifter har været fulgt. Efter de oplysninger, han fik om målingerne af luftfugtigheden i begyndelsen af maj 1972, var luftfugtigheden ikke så langt fra angivelserne i det af sagsøgte under sagen fremdragne materiale. En tid efter at befugtningssystemet var installeret, var der konstateret øget fugtighedsgrad. På et

tidspunkt har anlægget fungeret i den rigtige fugtighedsgrad, men der var ikke herved sket nogen markant ændring i anlæggets funktion. Der vil normalt i den første måneds tid efter installationen af et sådant anlæg blive konstateret fejl, der skal rettes.

Sagsøgeren har gjort gældende, at det anlæg, som sagsøgte ifølge leasingkontrakten af 21. december 1971 skulle stille til sagsøgerens rådighed, ikke var funktionsdygtigt på ophævelsestidspunktet den 19. maj 1972, og at sagsøgte derfor ikke på dette tidspunkt havde leveret sin ydelse efter kontrakten. Det mellem parterne etablerede kontraktforhold, leje af løsøre, der var forberedt ved de forudgående forhandlinger og det tidligere tilbud af 29. oktober 1971 på købekontraktblanket, skulle ifølge leasingkontrakten træde i kraft den 31. december 1971. Fra dette tidspunkt betalte sagsøgeren leasingafgiften. Maskinen blev først opstillet hos sagsøgeren den 16. februar 1972. Der drages dog ingen konsekvenser for sagen specielt af tidspunktet for opstillingen. Da det drejer sig om et brugsforhold, kan levering af sagsøgtes ydelse først anses for sket, når det lejede i behørig stand stilledes til rådighed for sagsøgeren. Sagsøgeren måtte acceptere en vis indkøringsperiode efter opstillingen af maskinen, idet programmet og maskine skulle indkøres, så det passede sammen. Da kontrakten ophævedes af sagsøgeren den 19. maj 1972, var der imidlertid gået længere tid, end man normalt må regne med til indkøring ved et sådant relativt simpelt anlæg inden for dataområdet. På ophævelsestidspunktet var maskinen endnu ikke i driftssikker stand, og sagsøgeren kunne efter den tid, der allerede var forløbet, ikke være forpligtet til at afvente yderligere afhjælpningsforanstaltninger. Sagsøgeren kunne iøvrigt ikke længere have tillid til, at fejlene kunne afhjælpes. Også efter ophævelsen mødte sagsøgtes folk op for fortsat at søge fejlene rettet. Det blev ikke da fra sagsøgtes side hævdet, at anlægget var i orden.

Da sagsøgte således endnu ikke den 19. maj 1972 havde leveret sin ydelse i behørig stand, var sagsøgerne berettiget til at hæve kontrakten som sket. Ydelserne skal derfor gå tilbage. Sagsøgte har fået maskinen i juni 1972, og sagsøgeren har krav på tilbagebetaling af de ydelser, sagsøgeren har erlagt, posterne 1-3 i sagsøgerens opgørelse af sit krav.

Sagsøgte har udvist forsømmelighed ved ikke at sørge for afhjælpning af fejlene inden en rimelig tid og er derfor erstatningspligtig for sagsøgerens tab som opgjort under posterne 4-13 i sagsøgerens opgørelse. Disse poster er kun sagsøgerens direkte tab som følge af det hævdede leasingforhold.

Sagsøgte har gjort gældende, at levering af sagsøgtes ydelse må anses for sket, da maskinen blev opstillet hos sagsøgeren den 16. februar 1972. Sagsøgerne betalte da også hele tiden, indtil ophævelsen var sket, leasingafgiften. Da sagsøgeren hævdede leasingkontrakten den 19. maj 1972, var der ikke grundlag for ophævelsen. Sagsøgte havde leveret en funktionsdygtig maskine, og der var på ophævelsestidspunktet kun gået 3 måneder efter leveringen, hvilket ikke går ud over normal indkøbringsperiode for et sådant anlæg. Der har ikke foreligget fejl, der kunne begrunde ophævelsen. De fejl, som sagsøgeren fortsat fandt var til stede, kunne være afhjulpet, hvis sagsøgeren havde afventet afhjælpningen og ikke bragt brugen af maskinen til ophør.

Sagsøgte har videre gjort gældende, at de fejl, der påberåbes, dels skyldes betjeningsfejl fra sagsøgerens personales side, dels luftfugtighedsforholdene. Hvis luftfugtigheden ikke er i orden, kan der opstå statisk elektricitet, der medfører ganske upåregnelige fejl ved maskinens funktioner. Det er sagsøgtes opfattelse, at befugtningsforholdene har været en væsentlig årsag til fejlene. Sagsøgtes forskrifter i så henseende er ikke behørigt fulgt af sagsøgeren, der først så sent som den 30. april 1972 lod et befugtningsapparat opsætte.

Sagsøgte har kritiseret det stedfundne syn og skøn og syns- og skønsmandens udtalelser. Da sagsøgeren hævdede kontrakten, kunne sagsøgeren have foranlediget syn og skøn, medens maskinen endnu var opstillet hos sagsøgeren, men sagsøgeren forlangte maskinen fjernet, og den er senere gået ud i omsætningen. Sagsøgeren begærede først syn og skøn, da maskinen ikke var til stede hos sagsøgeren, og syns- og skønsmanden har aldrig set maskinen. Han har heller ikke set kortene med fejl. Hans udtalelser, som sagsøgte også iøvrigt kritiserer, må bedømmes under hensyn hertil.

For det tilfælde, at det måtte blive antaget, at maskinen led af væsentlige mangler, som ikke skyldes sagsøgeren, gør sagsøgte gældende, at der højst kan blive spørgsmål om tilbagebetaling af leasingafgiften og betalingerne i tilslutning dertil, posterne 1-3 i sagsøgerens opgørelse af sit krav.

Der påhviler ikke sagsøgte noget erstatningsansvar for posterne 4-13 i sagsøgerens opgørelse. Dels er der ikke fra sagsøgtes side udvist nogen forsømmelse, dels medfører ansvarsfrittedsklausulen i leasingkontrakten, at sagsøgte ikke hæfter for disse omkostninger.

Sagsøgte har iøvrigt bestridt posterne 4-13 i sagsøgerens opgørelse som utilstrækkeligt dokumenterede. I det omfang, hvori der måtte være

erstatningsansvar for nogle af posterne, kan der højst blive tale om skønmæssige beløb, væsentligt mindre end de af sagsøgeren krævede.

Sagsøgeren har tilbagevist sagsøgtes kritik af det optagne syn og skøn og af syns- og skønsmandens udtalelser. På syns- og skønsmødet, hvori også sagsøgte var repræsenteret, blev der givet alle oplysninger om maskinens funktioner, og ingen stillede krav om, at syns- og skønsmanden skulle se maskinen eller fejlkortene.

Sagsøgeren har videre anført, at befugtningsforholdene efter det fremkomne ikke har været årsag til fejlene, men iøvrigt blev fugtighedsforholdene nævnt under en samtale mellem en af sagsøgerens og en af sagsøgtes folk allerede den 22. marts 1972, da der var besvær med maskinen. Ingen af sagsøgtes folk tog dog alvorligt fat på dette problem. Det blev den 22. marts lovet fra sagsøgtes side, at sagsøgte ville sørge for, at fugtigheden blev målt. Dette skete først i slutningen af april, og da sagsøgte derefter gav besked om opsætning af et befugtningsapparat, lod sagsøgerne et sådant opsætte. Fejlene fortsatte imidlertid uanset opsætningen af dette apparat og iøvrigt også uanset udskiftningen af magnetkortenheden den 2. maj. Hvis befugtningsforholdene, som af sagsøgte hævdede, har været årsagen til fejlene, må sagsøgte i hvert fald have ansvaret herfor. Det måtte være sagsøgtes sag som den, der havde særlig faglig indsigt i et sådant anlæg, straks fra maskinens opstilling at have sørget for det fornødne med hensyn til dette spørgsmål. Det var klart, at sagsøgeren med hensyn til befugtningsforholdene var den ukundige i forhold til sagsøgtes professionelle indsigt. Sagsøgte har udvist forsømmelse ved ikke at tage befugtningsspørgsmålet op, når man fra sagsøgtes side lægger så megen vægt herpå. End ikke under vidnet P's besøg hos sagsøgeren tog man dette spørgsmål op, så alt tyder på, at sagsøgte først efterfølgende har lagt vægt på spørgsmålet.

Med hensyn til den af sagsøgte påberåbte ansvarsfrihedsklausul har sagsøgeren anført, at denne klausul, der da også i leasingkontrakten, ligesom i sagsøgtes købekontraktsblanket, findes under "Service", efter sin ordlyd ikke gælder for en situation som den foreliggende, hvor afhjælpning ikke fandt sted. Selv bortset fra denne naturlige læsemåde, måtte klausulen imidlertid efter almindelige regler om klausuler af tilsvarende art fortolkes så begrænset, at den ikke ville dække det foreliggende tilfælde.

For så vidt angår erstatningsopgørelsen har sagsøgeren fremlagt fakturaer fra sagsøgte for posterne 4 og 5 samt faktura for post 6. Med hensyn til post 8 er fremlagt faktura på 3.567,30 kr. for leverede

blanketter. Sagsøgeren har oplyst, at disse blev benyttet, men sædvanlige blanketter kunne være leveret for 1.667,50 kr. Forskellen udgør 1.899,80 kr. For post 11 er fremlagt lønopgørelser fra vedkommende vorkarbureau. Beløbet 24.616,33 kr. under post 9 samt posterne 10 og 13 fremgår af en af sagsøgeren fremlagt erklæring fra sagsøgerens statsautoriserede revisor. I øvrigt har prokurist B1 afgivet forklaring om posterne i sagsøgerens opgørelse, herunder om posterne 7 og 12. Om post 12 har han forklaret, at denne udgift er udgiften til manuel renteberegning foretaget i bogholderiet. Refusionsbeløbet 6.993 kr. under post 1 udgør 1½ måneds leasingafgift. Refusionsbeløbet 6.050 kr. under post 9 udgør 1½ måneds løn til en medarbejder i bogholderiet 5.250 kr. og ½ måneds løn til kontordame 800 kr. Refusionerne hidrører fra, at den hidtidige lejer af det lokale, hvori maskinen skulle stå, fik forlænget lejemålet fra 15. november til 31. december 1971 mod at refundere sagsøgeren de udgifter, der er opgjort som anført. Der skulle bruges tid til bygningsarbejder i lokalet, men det oprindeligt fastlagte tidspunkt for ryddeligjørelsen af lokalet blev udskudt 1½ måned.

Retten skal udtale:

Det må efter den hos sagsøgeren udfærdigede liste over fejl i forbindelse med sagsøgtes teknikeres fejlrapport, de afgivne forklaringer, det i den nærmeste tid før og efter ophævelsen af leasingkontrakten passerede og det ved syns- og skønsforretningen fremkomne lægges til grund, at bogholderianlægget på ophævelsestidspunktet den 19. maj 1972 var behæftet med sådanne funktionsmæssige fejl, at sagsøgte ikke da havde leveret kontraktmæssig ydelse i henhold til leasingkontrakten.

De fejl, der da forelå, kan ikke antages at skyldes sagsøgerens forhold. Der er ingen grund til at antage, at sagsøgeren ikke skulle have fulgt de anvisninger med hensyn til installationen og lokalet samt betjeningen, som blev givet af sagsøgte, der havde den særlige faglige indsigt i det anlæg, der skulle leveres.

For så vidt angår det af sagsøgte hævdede, at fejlene stod i forbindelse med luftfugtigheden, må der lægges særlig vægt på sagsøgtes faglige indsigt i betydningen af dette spørgsmål. Herefter måtte sagsøgte være den nærmeste til at give tilstrækkelig anvisning med hensyn til de praktiske foranstaltninger, som i denne henseende ønskedes foretaget. Dette kan i det foreliggende tilfælde ikke anses for sket ved blot at udlevere de trykte installationsforskrifter. Sagsøgte havde haft nøje kendskab til lokaleforholdene, og i overensstemmelse med prokurist B1's forklaring må det antages, at spørgsmålet var konkret fremme under

samtale mellem denne og en af sagsøgte folk den 22. marts 1972, og at sagsøgte intet foretog sig med hensyn til spørgsmålet før i slutningen af april. Det må derfor tilskrives sagsøgte, at et befugtningsapparat først blev opsat sidst i april. Men iøvrigt fortsatte fejlene også efter installation af befugtningsapparatet, og efter at sagsøgte havde udskiftet magnetkortenheden den 2. maj 1972.

Efter det anførte er det uden betydning for sagsøgte ansvar, om fejlene, som af sagsøgte hævdede, kan tilskrives befugtningsforholdene, eller dette i overensstemmelse med syns- og skønsmændens udtalelser ikke antages.

Spørgsmålet, om sagsøgeren kunne hæve leasingkontrakten som sket den 19. maj 1972, findes herefter alene at afhænge af, om sagsøgeren burde have afventet yderligere afhjælpningsforanstaltninger fra sagsøgte side.

Det må efter prokurist B1's forklaring og brevvekslingen mellem parterne samt efter karakteren af sagsøgerens virksomhed lægges til grund, at sagsøgte måtte være klar over betydningen af, at anlægget kunne være funktionsdygtigt ved sagsøgerens ekspeditioner med henblik på juni termin 1972. I hvert fald når der henses hertil findes sagsøgeren at have været berettiget til at hæve leasingkontrakten den 19. maj 1972.

Den af sagsøgte, for så vidt angår posterne 4-13 i sagsøgerens opgørelse af sit krav, påberåbte klausul i leasingkontrakten, findes efter sit indhold ikke at fritage sagsøgte for erstatningsansvar i tilfælde af, at afhjælpning ikke finder sted eller ikke finder sted i løbet af den tid, hvori sagsøgeren måtte være forpligtet til at afvente afhjælpning.

Herefter vil sagsøgte have at tilbagebetale posterne 1 og 2 og godtgøre sagsøgeren post 3 i sagsøgerens opgørelse. Endvidere findes sagsøgte at burde erstatte posterne 4 og 5 som opgjort af sagsøgeren, idet disse udgifter fuldtud må anses for tabt. De nævnte 5 poster udgør ialt 35.072,30 kr. For så vidt angår de øvrige poster findes der at burde tilkendes sagsøgeren et skønsmæssigt fastsat beløb. De af sagsøgeren opgjorte beløb findes at kunne danne grundlag for skønnet, men efter den usikkerhed, der for nogle af posternes vedkommende kan være ved opgørelsen, og under hensyn til den værdi, derved de her omhandlede udgifter eller nogle af disse kan være kommet sagsøgeren til gode, findes der at burde ske en reduktion i forhold til sagsøgerens opgørelse.

Det skønsmæssige beløb findes at kunne fastsættes således, at det samlede beløb, der vil være at tilkende sagsøgeren for posterne 1-13 udgør 55.000 kr.

Med den heraf følgende ændring vil sagsøgerens påstand være at tage til følge.

I sagsomkostninger findes sagsøgte at burde betale 8.000 kr. til sagsøgeren. ---

GROSSERER-SOCIETETETS RESPONSUM AF 7. JANUAR 1980*)

LEASING, AFTALENS INDHOLD

LEASING, TEKNISK KLARMELDING (BEGREB)

I besvarelse af en forespørgsel vedrørende Coutume med hensyn til leasing af kontorcomputer efter indhentede udtalelser fra branchekyndige kredse meddelt:

Ad 1: I forbindelse med leasing af kontorcomputer inden for edb-branchen forstås ved "teknisk klarmelding", at hardware er leveret og kan fungere efter hensigten. Omfatter leasingaftalen også helt eller delvis levering af software, dækker udtrykket "teknisk klarmelding" i ovennævnte betydning såvel levering af hardware som software.

Ad 2: Inden for edb-branchen er det sædvanligt, at kontorcomputer leases til udførelse af bestemte - i forvejen aftalte arbejdsopgaver.

Ad 3: Uden at det i coutumemæssig henseende er fastlagt, at bort-leaseren sammen med maskinen leverer de tilhørende programmer, er det i branchen ikke usædvanligt, at de for arbejdets udførelse nødvendige edb-programmer leveres.

Ad 4: Efter branchens opfattelse kan et edb-anlæg teknisk klarmeldes, før anlægget kan udføre de arbejdsopgaver, til hvis udførelse det er leaset. Dette gælder f.eks., hvis der efter leasingaftalen alene er leveret hardware, som nævnt ovenfor i pkt. 1.

*) Responsummet er offentliggjort i UfR 1981, s. 179

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 14. JUNI 1984*)

15. afd. nr. 45/1981

Holmstrup, Boas og Poul Holm (kst.)

LS

m o d

B

Adciteret:

L

BRISTEDE FORUDSÆTNINGER: Brugerens forudsætninger måtte anses for bristede med hensyn til pris og leveringstidspunkt for et specialprogram, således at brugeren havde været berettiget til at hæve købet, hvis handlen var indgået uden leasing.

LEASINGSSELSKABS ANSVAR FOR LEVERANDØRENS MISLIGHOLDELSE: Antaget, at leasingsselskabet var nærmere til at bære risikoen for leverandørens klare misligholdelse end brugeren.

MANGLER (VED MASKINEL OG PROGRAMMEL): Ikke antaget, at edb-anlæg og tekstbehandlingsprogram var behæftet med så væsentlige mangler, at købet kunne hæves.

En ejendomsmæglervirksomhed B, bestilte ved slutseddel af 1.2.1980 et edb-anlæg med tekstbehandlingsprogram af firmaet L. Prisen for anlægget var 129.000 kr. og for tekstbehandlingsprogrammet 3.000 kr. B tilkendegav overfor L, at man udover leveringen af (standard)tekstbehandlingsprogrammet havde særligt behov for at få tilvirket et specielt ejendomsmæglerprogram til brug for udarbejdelse af salgsoptillinger, kreditforeningsvurderinger m.v. Der blev ikke aftalt nogen pris for dette specialprogram. Anlægget og tekstbehandlingsprogrammet blev herefter leveret den 18.2.1980.

Købet blev finansieret ved leasing gennem leasingsselskabet LS, med hvem leasingkontrakt blev indgået den 6.3. 1980. B betalte dog L kontant for tekstbehandlingsprogrammet.

*) Afgørelsen er offentliggjort i UfR, s. 1032

Ved leverancen af anlægget forelå der ikke nogen trykt vejledning for dettes anvendelse, ligesom L ikke gav personalet hos B de fornødne anvisninger om anlæggets drift. Da tekstbehandlingsprogrammet desuden var behæftet med fejl, der trods gentagne rykkere fra B ikke blev udbedrede, meddelte B ved skrivelse af 30.5. 1980 L og LS, at man ikke længere ønskede at afvente en igangsættelse af anlægget. B ville derfor ikke betale leasingydelse, men foreslog at anlægget blev afhentet for L's regning til endelig afgørelse af mellemværendet mellem B og L/LS. Anlægget blev herefter afhentet af L, ligesom LS accepterede, at leasingydelse blev stillet i bero.

Ved skrivelse af 15.7. 1980 meddelte B leasingelskabet LS, at en eventuel genlevering forudsatte en tilfredsstillende aftale med L. Denne meddelelse medførte ingen reaktion fra LS.

Ved skrivelse af 1.8.1980 til B meddelte L, at man nu kunne udvikle det ønskede ejendomsmæglerprogram til en pris af 55.000 kr. med levering i december 1980. B afviste dette tilbud under henvisning til, at prisen langt oversteg B's forudsætninger. B meddelte herefter, at det betragtede købet som hævet. L fastholdt på sin side købet.

LS anlagde herefter sag mod B ved Østre Landsret med krav om erstatning for misligholdelse af leasingkontrakten. B påstod under samme sag L, der var adciteret, dømt dels til at betale købesummen for det ikke-fungerende tekstbehandlingsprogram tilbage, dels til at betale ethvert beløb, B måtte blive pålagt at betale til LS.

Under sagen udtalte en af retten udmeldt skønsmand bl.a., at de konstaterede fejl ved anlægget og tekstbehandlingsprogrammet ikke kunne karakteriseres som upåregnelige, men at det ikke var normalt, at fejlene ikke var blevet udbedret indenfor den periode, hvor anlægget befandt sig hos B.

Østre Landsret fandt i sin dom af 14.6. 1980 bl.a. på baggrund af skønsmandens erklæring, at det var betænkeligt at anse det for godtgjort, at anlægget og tekstbehandlingsprogrammet var behæftet med så væsentlige fejl, at B af denne grund kunne hæve købet.

Med hensyn til leverancen af det specielle ejendomsmæglerprogram fandt Landsretten, at L måtte have været klar over, at B lagde afgørende vægt på, at denne kunne finde sted kort tid efter anlæggets levering. B's forudsætninger for købet var derfor bristet på dette punkt, når levering først kunne finde sted efter ca. 10 måneder. Desuden fandt Landsretten, at B's forudsætninger for købet var bristet med hensyn til

prisen for dette specialprogram - 55.000 kr. -, idet dette beløb måtte antages i væsentlig grad at overstige, hvad B havde forudsat, prisen for hele anlægget taget i betragtning. Som følge heraf ville B, i tilfælde af, at handlen var indgået uden leasing, have været berettiget til at hæve købet.

Vedrørende forholdet mellem LS og B fandt Landsretten, at LS efter det foreliggende ikke kunne støtte ret på leasingaftalen, og at LS, der havde indgået flere leasingaftaler til finansiering af L's salgsaftaler, var nærmere til at bære risikoen ved L's klare misligholdelse af købet end B. L blev herefter dømt til at betale det beløb, som LS havde gjort krav på overfor B. Desuden blev L tilpligtet at tilbagebetale B den erlagte købesum for tekstbehandlingsprogrammet.

Østre Landsrets dom

Sagsøgte, B ved B1, B2, B3 og B4, nu dennes dødsbo, driver ejendoms-mæglervirksomhed i Hillerød. Ved slutseddel af 1. februar 1980 bestilte sagsøgte et computeranlæg af mærket "---", model --- med tekstbehandlingsprogram af adciterede, L. Prisen for maskinen med basisprogram ("hardware") udgjorde 129.000 kr. og for tekstbehandlingsprogrammet ("software") 3.000 kr. Købet skulle finansieres ved leasing gennem sagsøgeren, LS.

Anlægget blev leveret og opstillet hos sagsøgte den 18. februar 1980, og leasingkontrakt mellem sagsøgeren og sagsøgte blev oprettet den 6. marts 1980.

Leasingkontrakten kom ikke til at omfatte tekstbehandlingsprogrammet, idet dette blev betalt kontant af sagsøgte til adciterede.

Det var meningen, at sagsøgte udover tekstbehandlingsprogrammet, der er et standardprogram, også skulle have leveret et specielt program til brug for udarbejdelse af salgsopstillinger og kreditforeningsvurderinger m.v. ("ejendomsmæglerprogram").

Sagsøgte, der kun har betalt en enkelt leasingydelse, fandt anlægget mangelfuldt og var utilfreds med, at udviklingen af det specielle program trak ud.

Efter et møde den 25. juni 1980 blev anlægget hjemtaget af adciterede. Der er ikke enighed om, hvad der blev aftalt på mødet, idet adciterede hævder, at tilbagetagelsen skete med henblik på endelig programmering af anlægget og testning af tekstbehandlingsprogrammet,

medens sagsøgte hævder at have hævet handelen, og at tilbagetagelsen skete til endelig afvikling af mellemværendet.

Den 1. august 1980 tilbød adciterede at levere specialprogrammet for en pris af 55.000 kr. i december 1980, men dette tilbud blev afvist af sagsøgte, der ikke ønskede at få anlægget tilbage.

Den 4. december 1980 ophævede sagsøgeren leasingkontrakten, idet man påberåbte sig, at sagsøgte var i misligholdelse med betaling af leasingydelse.

Under denne sag, der er anlagt den 4. februar 1981, har sagsøgeren påstået det sagsøgte firma ved dettes fire indehavere dømt til en for alle og alle for en at betale 154.849,64 kr. med en månedlig rente på 2% fra den 15. december 1980.

Sagsøgte har påstået frifindelse og nedlagt selvstændig påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at betale 4.439,45 kr. med sædvanlig procesrente fra den 23. marts 1981.

Over for sagsøgtes modkrav har sagsøgeren påstået frifindelse.

Sagsøgte har påstået adciterede dømt til dels at betale 3.000 kr. med procesrente fra den 27. april 1981, dels at anerkende at være regrespligtig for ethvert beløb, som sagsøgte måtte blive dømt til at betale sagsøgeren.

Sagsøgeren har påstået adciterede tilpligtet alternativt eller sammen med sagsøgte at friholde sagsøgeren for ethvert tab som følge af, at sagsøgeren ikke måtte få medhold, helt eller delvist, i sagen mellem sagsøgeren og sagsøgte.

Adciterede har såvel over for sagsøgeren som sagsøgte påstået frifindelse.

Det i sagsøgerens påstand nævnte beløb udgør summen af forfaldne leasingydelser på ophævelsestidspunktet den 4. december 1980 og ikke-forfaldne leasingydelser i resten af leasingperioden, tilbagediskonteret med 1,25% pr. måned og med fradrag af forventet salgssum for anlægget, 25.000 kr.

De beløb, som sagsøgte påstår selvstændig dom for, er for så vidt angår påstanden over for sagsøgeren den leasingydelse, der er betalt, og for så vidt angår påstanden over for adciterede købesummen for tekstbehandlingsprogrammet.

Der er ikke tvist om de talmæssige opgørelser af påstandene.

Sagsøgeren gør over for sagsøgte gældende, at det leasede ikke har lidt af mangler, der kan begrunde en ophævelse af leasingkontrakten, at der ikke er reklameret rettidigt, og at sagsøgeren i øvrigt har fraskre-

vet sig ansvaret for hævebegrundede mangler.

Over for adciterede gør sagsøgeren gældende, at adciterede for det tilfælde, at sagsøgeren ikke får medhold i sin påstand over for sagsøgte, er erstatningsansvarlig og derfor skal friholde sagsøgeren.

Sagsøgte gør gældende, at sagsøgeren ikke kan støtte ret på leasingkontrakten, dels fordi computeranlægget var behæftet med væsentlige mangler såvel ved maskinellet som ved tekstbehandlingsprogrammet, dels fordi forudsætningerne med hensyn til pris og leveringstid for specialprogrammet er bristet, at sagsøgeren i begge relationer må tåle identifikation med adciterede, og at sagsøgeren stiltiende har accepteret en ophævelse af leasingkontrakten.

Adciterede bestrider, at computeranlægget er behæftet med hævebegrundende mangler, og gør i øvrigt gældende, at sagsøgte ifølge slutsedlen er afskåret fra at hæve handelen eller kræve erstatning på grund af mangler, og at sagsøgtes mulige forudsætninger om prisen for specialprogrammet ikke har været kendelige. Over for sagsøgeren bestrides det, at der er erstatningsgrundlag. For det tilfælde, at der gives sagsøgte medhold i, at leasingkontrakten med rette er ophævet, anerkendes det, at den af sagsøgeren til adciterede betalte købesum for anlægget skal tilbagebetales, dog kun med sædvanlig procesrente.

Sagens omstændigheder er følgende:

I januar måned 1980 rettede sagsøgte henvendelse til adciterede om køb af et computeranlæg. Efter en demonstration af anlægget underskrev sagsøgte den 1. februar 1980 en af adciterede udformet standardslutsedel om bestilling af et anlæg med tekstbehandlingsprogram til levering den 18. februar 1980 og med skriftlig garanti på 12 måneder til en pris af 132.000 kr. eksklusive moms. I slutsedlen hedder det bl.a.

"Leasing gennem LS i 63 måneder under forbehold af leasingselskabets godkendelse.

Systemer og programmer aftales snarest".

Nederst på slutsedlens forside er med mindre typer(petit)henvist til "vore gældende salgs- og leveringsbetingelser, der er anført omstående".

Om reklamationer om mangler hedder det på slutsedlens bagside:

"Reklamation skal fremsættes skriftligt overfor sælger senest 8 dage efter det tidspunkt, hvor køber har eller burde have opdaget den pågældende mangler

Dokumenterer køber inden for et tidsrum af 12 måneder fra leveringen af en ny maskine eller af udarbejdede edb-programmer, at der er mangler ved konstruktion, materiale eller fremstilling af nogen leverede dele eller nogle edb-programmer, foretager sælger afhjælpning af manglerne

Sælger ombytter og/eller reparerer eller ændrer efter eget valg vederlagsfrit for køber alle mangelfulde dele eller edb-programmer.

I tilfælde af mangler ved det solgte kan køber ikke gøre andre be-

føjelser gældende end at kræve de mangelfulde dele eller edb-programmer ombyttet eller repareret eller ændret i henhold til ovenstående regler. Køberen kan navnlig ikke hæve handelen helt eller delvis, kræve forholdsmæssigt afslag eller erstatning, medmindre der foreligger mangler, som skyldes fortsæt eller grov uagtsomhed fra sælger side.....".

Ved leasingkontrakt dateret 6. marts 1980 leasede sagsøgte derpå anlægget af sagsøgeren.

Ifølge leasingkontrakten overlader sagsøgeren som ejer brugsretten til computeranlægget til sagsøgte som lejer i perioden fra den 1. marts 1980 til den 31. maj 1985. Leasingydelsen udgjorde 3.548,80 kr. pr. måned. Kontraktens bagside indeholder bl.a. følgende med petit trykte bestemmelser:

"§1. LEASINGPERIODE: Leasingkontrakten er fra lejers side uopsigelig i den aftalte leasingperiode. Ejer kan, såfremt kontrakten på nogen måde misligholdes af lejer, jfr. § 10, ophæve aftalen og omkostningsfrit for ejer straks kræve de leasede genstande tilbageleveret....

§6. EJENDOMSFORBEHOLD: Ejendomsretten til de leasede genstande forbliver hos ejer, og lejer erhverver på intet tidspunkt ejendomsret til det leasede.....

§10. TILSYN OG MISLIGHOLDELSE:..... I tilfælde af brugers misligholdelse af denne kontrakt, herunder betaling senere end 7. dagen efter forfaldsdato,.....er ejer berettiget til at ophæve kontrakten straks og uden varsel tilbagetage genstandene for brugers regning.

Ved ophævelse af kontrakten efter denne paragraf er bruger pligtig til straks at betale alle forfaldne lejebeløb og andre i forbindelse med ophævelsen påløbne omkostninger med tillæg af morarenter. Lejer skal derudover straks betale alle ikke forfaldne lejebeløb tilbage diskonteret i forhold til omstående renteomkostninger.....

§12. MANGLER: Lejer bekræfter at have undersøgt de leasede genstande, og at deres tilstand og egenskaber ikke har givet anledning til indsigelse. Undersøgelsespligten i henhold til købelovens § 51 og § 52 er hermed overtaget af lejer.

De service- og vedligeholdelsesgarantier, som er givet af leverandøren af de leasede genstande, tilfalder fuldt ud lejer....".

Den 21. marts 1980 underskrev sagsøgte en formular kaldet afleveringsdokument (af sagsøgeren dateret 6. marts 1980), hvori det bl.a. hedder:

"Jeg/Vi bekræfter herved at have undersøgt de leverede genstande....., og at deres tilstand og egenskaber ikke har givet anledning til indsigelse.

Undersøgelsespligten i henhold til købeloven er hermed samtidig overtaget af mig/os.

Såfremt leasingkontrakten ikke på forhånd er oprettet med en forud fastsat startdato, erklærer jeg/vi med vor underskrift på dette afleveringsdokument, at datoen for dette dokumentes underskrivelse også er startdato for leasingkontrakten".

Efter at have modtaget afleveringsdokumentet betalte sagsøgeren købesummen for anlægget til adciterede.

Tekstbehandlingsprogrammet betalte sagsøgte kontant til adciterede. Fakturaen fra adciterede er vedhæftet de samme salgsbetingelser som

slutsedlen, og samme betingelser stod anført i et "købscertifikat", som sagsøgte fik udleveret.

Efter leveringen af anlægget den 18. februar foretog adciteredes tolk visse korrektioner, og efter en demonstration den 6. marts var anlægget klart til brug.

Den 14. april 1980 skrev sagsøgte således til adciterede:

"Vedr.: --- Computer - system ---

Som det er direktionen bekendt har vi fået leveret en maskine af ovennævnte art.

Ifølge den indgåede aftale skulle leveringen finde sted pr. 18. februar i år, hvilket blev overholdt.

På grund af vort ukendskab til denne type maskiner og deres funktion sikrede vi os imidlertid ikke en aftale om maskinens funktionsduelighed.

Resultatet er, at maskinen efter at have stået ubenyttet fra leveringen og til begyndelsen af marts måned, blev programmeret til delvist at tekstbehandle.

Herudover har anlægget ingen funktion.

Overfor forskellige personer har vi afgivet alle ønskede oplysninger om programmer, men vi er indtil nu alene blevet orienteret om Deres selskabs forskellige personaleudskiftninger....

Vi vil være sindet at udvise langstrakt tålmodighed, men direktionen vil formentlig kunne forstå, at vi ikke ser os i stand til at betale leasingafgift med ca. kr. 4.000 pr. måned for et anlæg, der ikke er i brug.

Vi vil derfor foreslå, at der evt. ved et møde hos Dem træffes aftale om anlæggets idriftssættelse".

Sagsøgte, der havde betalt leasingydelsen for marts måned, ophørte herefter med at betale flere ydelser.

Den 16. april rykkede sagsøgeren for betaling af ydelsen for april måned.

Den 17. april 1980 besvarede adciterede sagsøgtes skrivelse af 14. april 1980 således:

"Idet vi henviser til Deres skrivelse af 14. april 1980, beklager vi dybt den forsinkelse, der har været med programmerne.

Vi har givet Deres sag 1. prioritet, men det vil være os umuligt at deltage i et møde før den 29. april som allerede planlagt.

I mellemtiden klarlægger vi hele Deres sag med hensyn til programmer og leasing.....

Idet vi takker for den viste tålmodighed, tilsikrer vi Dem vor bedste service, og forbliver.....".

Den 30. maj 1980 skrev sagsøgte således til adciterede:

"Med henvisning til den førte korrespondance, såvel vor skrivelse af 14. f.m. som Deres af 17. s.m., må vi nu meddele, at vi ikke ser os i stand til længere at afvente en igangsættelse af det i februar måned leverede anlæg.

Vi vil foreslå som en løsning, at De lader anlægget afhente for Deres regning til fuld afgørelse af ethvert mellemværende Dem/LS og os imel-

lem.

For at overholde formalia må vi gøre opmærksom på, at nævnte tilbud fremsættes uden præjudice for evt. anden forhandlingsløsning.....

Genpart af nærværende skrivelse er tilstillet LS.....".

Den 25. juni 1980 afholdtes et møde mellem sagsøgte og adciterede. Sagsøgeren - der afviser at have modtaget genpart af sagsøgtes skrivelse af 30. maj 1980 - var ikke repræsenteret.

Den 2. juli 1980 skrev adciterede således til sagsøgeren:

"Idet vi henviser til møde med B3 fra B, skal vi hermed meddele Dem, at vi har hentet den opstillede --- COMPUTER - SYSTEM --- til endelig programmering.

Den endelige levering vil finde sted i løbet af et par måneder, og det skulle glæde os, dersom vi kunne ordne det således, at vi i mellemtiden betalte renter af beløbet til Dem".

Efter det oplyste accepterede sagsøgeren herefter, at leasingkontrakten blev sat i bero, mod at adciterede betalte renter af købesummen.

Den 14. juli 1980 skrev sagsøgeren - der fortsat ikke modtog leasingafgift - således til sagsøgte:

"Fra L har vi modtaget meddelelse om, at den hos os leasede bogholdermaskine.....midlertidigt er tilbageleveret for udførelse af programmer. Efter endt programmering skal maskinen genleveres til Dem, og leasingkontrakten vil på dette tidspunkt blive ændret med den aktuelle be-
tyndelses- og slutdato.

Vi vedlægger 2 kreditnotaer for de tidligere fremsendte fakturaer:

Faktura nr. 12040 pr. 1. april 1980	kr. 4.344,99
" " 12178 " 1. maj 1980	kr. 4.431,89
" " 12140 " 1. juni 1980	kr. 4.520,53

	kr. 13.297,41
" " 12487 " 1. juli 1980	kr. 78,69

Deres bekræftelse imødeses ved underskrift på kopien af dette brev".

Sagsøgte tilbagesendte kopien af skrivelsen med salydende påtegning af 15. juli 1980:

"Ovenstående bekræftes, idet dog bemærkes at evt. genlevering er betinget af tilfredsstillende aftaleindgåelse med leverandøren".

Det er oplyst, at denne påtegning ikke medførte nogen reaktion fra sagsøgeren, og at adciterede ikke blev underrettet om den.

Den 1. august 1980 skrev adciterede således til sagsøgte:

"Idet vi henviser til behageligt møde hos os den 25/6 80, kan vi hermed bekræfte, at --- Computeranlægget er blevet afhentet ifølge aftale og nu vil blive programmeret.

Det drejer sig om et meget stort system, nemlig:

1. Fakturering/Bogføring
2. Vurdering

3. Salgsopstilling.

Vi har kalkuleret prisen ud fra det komplette system til kr. 120.000,- ex. moms.

Da vi imidlertid har forhåbning om, at De vil være medvirkende til at sælge vort system til andre ejendomsmæglere, er vi indforstået med at tilbyde Dem systemet til en pris af kr. 55.000,- ex. moms.

Vi vil så betragte differencen som en investering.

Den endelige levering vil finde sted i december 1980.

Det skulle glæde os at modtage Deres accept, og vi kan garantere Dem et 100% driftssikkert og effektivt system og maskine".

Den 4. august 1980 besvarede sagsøgte adciteredes skrivelse således:

"Vi anerkender modtagelsen af Deres tilbud ved skrivelse af 1. d.m., men må oplyse, at det omhandlede beløb langt overstiger vore oprindelige forudsætninger.

Det er formentlig korrekt, at der er tale om et stort program, men beløbsstørrelsen går ud over vore muligheder.

Vi skal derfor foreslå en endelig afvikling som fremført i vor skrivelse til Dem af 30. maj d.å."

Den 6. august 1980 afviste adciterede dette forslag med sålydende begrundelse:

"Dette sidste forslag er helt uacceptabelt. De er tidligere blevet gjort bekendt med leveringstiden, timepriserne, samt at systemet var "special-skræddersyet" og overordentligt stort. Dette sammenholdt med, at vi allerede er gået igang med opgaven og kan garantere Dem et sikkert og effektivt system til --- COMPUTER, gør, at vi må fastholde vor stilling og kræve en skriftlig accept på vort brev af 1. august 1980.....".

Den 8. august 1980 besvarede sagsøgte adciteredes skrivelse således:

"Vi anerkender modtagelsen af Deres skrivelse af 6. d.m., til hvis indhold vi har en del bemærkninger og tilføjelser.

Imidlertid finder vi det ikke formålstjenligt at skulle gentage den fremstilling af handlingsforløbet, som vi tidligere har drøftet, og som resulterede i afhentning af anlægget.

Vi betragter os som frit stillet i relation til omhandlede anlæg, men står naturligvis stadig ved vort tilbud om medvirken - ved levering af know-how - til opbygning af ejendomsmæglersystemer og er stadig interesseret i at indgå aftale om benyttelse af edb-anlæg med Dem eller andre leverandører, men absolut under forudsætning af, at anlægget har dokumenteret sin anvendelighed - og at de økonomiske konsekvenser er nøje klarlagt".

Adciterede meddelte herefter sagsøgeren, at man ikke længere ville betale renter af købesummen.

Den 5. september 1980 skrev sagsøgeren derpå til sagsøgte, at leasingkontrakten kun vedrørte selve maskinen, og at udarbejdelse af programmer følgelig alene var et spørgsmål mellem sagsøgte og adciterede. I skrivelserne hedder det således:

"Deres kontraktlige forpligtelse overfor os, hvori programmerne IKKE indgår, er således gældende i henhold til vore aftaler.

Mener De, at der udover den indgåede aftale med os, som altså kun omfatter selve maskinen, er indgået aftaler med leverandøren, som ikke

kan overholdes af denne, må dette blive et spørgsmål mellem Dem og leverandøren. Her mener vi, at købeloven er det juridiske grundlag for afgørelse af tvisten.

Da disse aftaler med leverandøren ikke har nogen indflydelse på kontrakten mellem Dem og os, mener vi, at vi allerede har strukket os langt ved at acceptere, at kontrakten kunne "stå stille" i et passende tidsrum for at blive programmeret hos leverandøren. Vi må derfor nu forlange, at De genoptager kontraktforholdet pr. 15. september 1980. Genpart af kontrakten med ændrede start- og slutdatoer er vedlagt til orientering, idet kontrakt af 6. marts 1980 allerede er underskrevet.

Faktura på leasingydelse for tiden 15. september til 30. september 1980 er vedlagt og er forfalden til betaling den 15. september 1980".

Af den medfulgte genpart af en ny leasingkontrakt dateret den 5. september 1980 fremgår, at leasingydelsen nu af sagsøgeren var ændret til 3.548,80 kr. og leasingperioden til 15. september 1980 - 14. december 1985.

Da sagsøgte fortsat nægtede at betale leasingydelse, ophævede sagsøgeren i skrivelse af 4. december 1980 leasingkontrakten.

Dansk Leasing Komité har i en skrivelse af 16. december 1981 bl.a. udtalt, at det inden for leasingbranchen er almindeligt, at brugeren på en eller anden måde skal tilkendegive, at han har modtaget den leasede genstand, og at leverancen er kontraktmæssig. 5 af komiteens 7 medlemmer (herunder sagsøgeren) anvender separate erklæringer (afleveringsdokument). Modtagelseserklæringen (afleveringsdokumentet) er normalt startdato for leasingaftalen. Det er sædvanligt at have en bestemmelse i leasingaftalen om, at brugeren ikke kan gøre oprindelige mangler, herunder senere konstaterede oprindelige mangler, gældende over for leasingselskabet.

Civilingeniør ---, --- har som syns- og skønsmand, udmeldt af retten, afgivet erklæring af 12. marts 1982 på grundlag af en gennemgang af et antal udprintningseksemplarer fra computeranlægget. Skønsmanden har ikke undersøgt eller afprøvet anlægget, da dette ikke var funktionsklart ved skønsforretningen.

Skønsmanden har bl.a. udtalt, at de dokumenterede udprintningseksemplarer på svigtende lineskift, udeladelse af enkelte linier og hele tekstafsnit, springende bogstaver og springende margin alle må karakteriseres som fejl, og at nogle af disse fejl med overvejende sandsynlighed må tilskrives tekniske fejl ved udstyret, medens andre fejl kan skyldes betjeningsfejl. Skønsmanden betegner en del af fejlene som væsentlige. Skønsmanden har endvidere udtalt, at den håndskrevne betjeningsvejledning, som sagsøgte fik udleveret af adciterede, ikke er tilstrækkelig, og at langt de fleste leverandører, udover en indgående mundtlig instruk-

tion, udleverer en brugerhåndbog. Der burde være udleveret en skriftlig brugervejledning bestående af en beskrivelse af samtlige programmuligheder med specifikation af samtlige funktioner m.m. og herudover en skriftlig vejledning og en beskrivelse af nødvendige fejlrettelsesprocedurer. Prisen på specialudviklede programmer ligger sædvanligvis væsentligt over prisen på standardprogrammer, idet udviklingsomkostningerne er store.

Der er under domsforhandlingen afgivet forklaring af de sagsøgte B3 og B2 og vidneforklaring af sagsøgtes medhjælper kontorassistent B5.

Endvidere er der afgivet vidneforklaring af salgschef L1, EDB-sælger L2 og programmør L3, alle ansat hos adciterede, samt af adciteredes direktør L4.

Endelig har den daværende direktør hos sagsøgeren LS1 afgivet vidneforklaring.

Syns- og skønsmanden har afhjemlet sin skønserklæring og afgivet supplerende forklaring.

B3 har forklaret, at ejendomsmæglerfirmaet foruden de tre interessenter beskæftiger 3 medarbejdere. Han er selv vurderingsmand for en kreditforening og havde i 1979 ca. 500 vurderingssager, hvor der skal udfyldes et skema for hver ejendom. Han foretager desuden et betydeligt antal vurderinger for skifteretten og udarbejder salgsoptillinger i forbindelse med tvangsauktioner. Sagsøgte ønskede et edb-anlæg, der kunne udfylde vurderingsskemaer og udfærdige salgsoptillinger og foretage bogføring og tekstbehandling. Han rettede henvendelse til adciterede, og der blev aftalt en demonstration, under hvilken han klart gav udtryk for, hvilke krav sagsøgte stillede til anlægget, særlig hvad angik vurderingsskemaer og salgsoptillinger. Han fik at vide, at anlægget efter nogle få ændringer kunne udføre de krævede opgaver. Udgifterne til ændringerne ville ikke udgøre noget større beløb, ca. 3000 kr. Han har ikke særlig hæftet sig ved, at der blev etableret et leasingarrangement og satte sig ikke ind i de på bagsiden af leasingkontrakten med meget små typer trykte standardvilkår. Leveringen fandt sted den 18. februar 1980, men anlægget kunne først tages i brug efter en demonstration den 6. marts. Han har underskrevet afleveringsdokumentet den 21. marts 1980 som en bekræftelse på, at anlægget var leveret i hel og ubeskadiget tilstand, og at anlæggets røde startknap kunne lyse. Sagsøgte har aldrig fået leveret et bogføringsprogram, idet det viste sig, at standardprogrammet ikke uden videre kunne anvendes i en virksomhed som sagsøgtes, der ikke har varekøb. Anlægget kom aldrig til at fungere, selv om der mange gange kom medarbejdere fra adciterede for at rette fejl. Ved benyttelsen af tekstbehandlingsprogrammet faldt der linier ud i teksten, og hans personale oplyste, at der også var andre fejl. Det var heller ikke muligt for maskinen at udfylde vurderingsskemaerne. Sagsøgte blev efterhånden meget utilfreds med anlægget, og man fandt, at der gik for lang tid med forsøgene på at få anlægget til at virke. På mødet den 25. juni 1980 blev der ikke formuleret klare standpunkter, men der var enighed om, at adciterede skulle afhente anlægget for at finde ud af, hvad det kunne bruges til. Med denne løsning, der var hans krav, tilstræbte han "en blød landing". Man skulle hente apparatet og så "gå hver til sit", og han regnede ikke med at høre mere til sagen, medmind-

re parterne på et senere tidspunkt måtte indgå en ny aftale om anlægget. Han blev bekræftet i denne opfattelse, da sagsøgeren sendte kreditnotaer på de forfaldne ubetalte leasingydelser. Han havde inden da op søgt sagsøgerens direktør, vidnet L51, der - uanset at anlægget ikke virkede - havde sendt krævebreve vedrørende ydelserne, og han mener, at det var hans henvendelse til direktøren, der var anledningen til, at man sendte kreditnotaerne. I sin påtegning på sagsøgerens brev af 14. juli 1980 bekræftede han udtrykkeligt, at en genlevering af anlægget var betinget af, at det var i orden, og at ny aftale blev indgået. Adciteredes skrivelse af 1. august 1980 kom bag på sagsøgte. Formuleringen af sagsøgte skrivelser af 4. august 1980, som han har konciperet, er i venlige vendinger udtryk for, at sagsøgte ikke ønskede at betale noget beløb for at anlægget skulle blive mangelfrit.

Statsaut. ejendomsmægler B2 har forklaret, at man ønskede et edb-anlæg, der primært kunne udføre tekstbehandling, herunder udfyldning af vurderingsskemaer og udfærdigelse af salgsoptillinger, og at adciterede bekræftede, man kunne levere et anlæg, der kunne udføre disse funktioner. Hun fik den opfattelse, at udskrivning af vurderinger og salgsoptillinger krævede en udbygning af standardprogrammet, ligesom også bogføringsprogrammet skulle tilpasses sagsøgte virksomhed, der ikke omfattede varekøb. Hun har deltaget i samtlige møder med adciterede inden leveringen. Det har ikke været nævnt, hvornår programmerne skulle være færdige, men fra sagsøgte side blev det klart tilkendegivet, at man ønskede programmerne hurtigt. Det blev heller ikke nævnt, hvad udviklingen af de nye programmer ville koste, men da hun regnede med, at der blot var tale om en udbygning af standardprogrammet, som herefter også kunne bruges af andre ejendomsmæglere, gik hun ud fra, at der kun ville blive tale om mindre udgifter. Vidnet L2 satte anlægget i gang den 6. marts og afleverede en af de følgende dage en håndskreven brugsvejledning, da han ikke havde den til anlægget hørende instruktionsbog. Det lykkedes ikke at få anlægget til at fungere, og den håndskrevne brugsvejledning var ikke til megen hjælp. Man var mange gange i telefonisk kontakt med adciterede om problemerne, og der kom jævnligt teknikere på besøg, men det lykkedes ikke på noget tidspunkt at få anlægget til at fungere. Da det viste sig, at anlægget udelod hele afsnit i en lejekontrakt, tabte sagsøgte tålmodigheden og ønskede aftalen ophævet. Hun deltog i mødet den 25. juni 1980, hvor det blev aftalt, at adciterede skulle afhente anlægget inden udgangen af juni, og hun anså herefter aftalen for ophævet. Hun betragtede adciteredes tilbud af 1. august 1980 på specialprogrammet som et oplæg til forhandling, men de ønskede ikke at have mere at gøre med adciterede. I oktober 1981 købte de et nyt edb-anlæg hos et andet firma for 124.000 kr. Dette anlæg, som nu også er leveret til 80 andre ejendomsmæglere, kan udføre alle de funktioner, som man forventede af det gamle anlæg.

Vidnet kontorassistent B5 har forklaret, at det var hende, der i første række skulle betjene edb-anlægget. Der gik 3 - 4 uger efter leveringen før det kunne tages i brug, og det lavede ustandseligt fejl. Bogstaverne hoppede, og der var uens margin, og hele tekstafsnit faldt ud. Hun har talt mange gange med L2 om problemerne og fik det indtryk, at han heller ikke rigtigt vidste, hvorledes maskinen skulle betjenes og fejlene rettes. Man måtte selv prøve at løse problemerne, men der gik alt for megen tid hermed. De havde mange besøg af teknikerne uden at det hjalp, og fejlene blev aldrig rettet. Adciteredes folk talte mere om vurderingsskemaer og salgsoptillinger end om at rette fejlene.

Vidnet salgschef L1 har forklaret, at han deltog i alle forhandlinger med sagsøgte om købet af edb-maskinen. Inden aftalens indgåelse demonstrerede han en minicomputer for sagsøgte. B3 nævnte, at der ønskedes to specialprogrammer. Det ene program skulle udarbejde salgsoptil-

linger, og det ville kunne benyttes af andre ejendomsmæglere. Det andet program, vurderingsprogrammet, skulle udelukkende være til sagsøgte eget brug. Da det ene program kunne afsættes til andre ejendomsmæglere, og da B3 oplyste, at han var tilknyttet ejendomsmæglerforeningen, var vidnet meget interesseret i opgaven og ville undersøge, om adciterede på grund af disse forhold kunne tilbyde specialprogrammet til en lavere pris. Ved et møde hos sagsøgte den 24. januar 1980 demonstrerede vidnet bogholderi- og tekstbehandlingsprogrammet for B3, B2 og B5. Man drøftede også udviklingen af specialprogrammerne, som vidnet af direktionen havde fået tilslutning til at arbejde videre med. Sagsøgte var interesseret i at komme igang og nævnte igen, hvad programmerne skulle kunne. Der skulle først udarbejdes en hovedanalyse for at få fastlagt, hvor stort programmet skulle være. Når der på grundlag heraf var udarbejdet en detailanalyse, kunne man fremkomme med et overslag over udgifterne. Vidnet er sikker på, at det blev tilkendegivet sagsøgte, at der var tale om udarbejdelse af et stort program, der krævede en del tid, og som kostede ekstra. Vidnet var ikke i tvivl om, at sagsøgte var særlig interesseret i de to specialprogrammer. Omkring en måned efter leveringen var vidnet og L2 på besøg hos sagsøgte for at få en underskrift på afleveringsdokumentet. Mens L2 instruerede sagsøgte personale i anlæggets benyttelse, talte vidnet med B3 om den analyse, adciterede skulle i gang med at udarbejde. Vidnet er sikker på, at det over for B3 klart er tilkendegivet, at specialprogrammet var et helt nyt program og ikke blot en overbygning på eksisterende standardprogrammer. Der har ikke været nævnt priser på udviklingen af specialprogrammet, men vidnet har gjort B3 bekendt med de timetakster, adciterede anvendte. For adciterede er det uden betydning, om kunden køber kontant eller lader anskaffelsen finansiere ved leasing. Adciterede har fast forretningsforbindelse med sagsøgeren, og det var vistnok vidnet, der foreslog leasing gennem sagsøgeren. Vidnet er ikke klar over, hvorfor bogføringsprogrammet ikke blev leveret, men det kan hænge sammen med, at programmet skulle tilrettes.

Vidnet EDB-sælger L2 har forklaret, at han dengang var ansat som sælger hos adciterede. Han deltog i forhandlingerne med sagsøgte, der ønskede et system, der kunne udføre bogholderi og brevskrivning, og - på længere sigt - et specielt ejendomsmæglerprogram til brug for vurderinger af ejendomme og udarbejdelse af salgsoptillinger. Til den edb-maskine, som adciterede markedsførte, hørte standardprogrammer til bogholderi og tekstbehandling, og disse programmer kunne umiddelbart benyttes af sagsøgte, bogføringsprogrammet dog efter en vis tilvirkning. Der blev ikke under forhandlingerne drøftet tidspunkter for færdiggørelsen af specialprogrammet, der skulle udvikles helt fra bunden, og der blev heller ikke nævnte priser, men det blev aftalt, at adciterede skulle gå i gang med udviklingen af programmet så hurtigt som muligt. Der skulle laves en behovsspecifikation og en indgående analyse og på grundlag heraf et udkast til, hvad specialprogrammet skulle kunne. Først på dette tidspunkt ville man kunne udtale sig om, hvad programmet ville koste. Ingen kunne vide, om det ville koste 5.000, 10.000 eller 100.000 kr. eller noget andet beløb. Sagsøgte blev ikke informeret om, at det var umuligt at oplyse prisen på specialprogrammet. Der forelå ikke ved leveringen af anlægget nogen trykt vejledning i brugen af tekstbehandlingsanlægget. Vidnet måtte ved besøg hos sagsøgte prøve sig frem og nedfældede sine erfaringer i en håndskreven "manual", som sagsøgte fik udleveret. Først engang i april eller maj 1980 fik man en trykt vejledning i brugen af tekstbehandlingsprogrammet fra den tyske producent, men vidnet er ikke bekendt med, om sagsøgte har modtaget den. Sagsøgte modtog ved leveringen en brugsanvisning til selve maskinen.

Vidnet programmør L3 har forklaret, at han er ansat i adciteredes af-

deling i Risskov. Da de to programmører, der skulle udvikle specialprogrammet til sagsøgte, fratrådte i foråret 1980 eller fik sygdomsforfald, blev vidnet, der herefter var den eneste i selskabet der kendte den pågældende edb-maskine, af direktør L4 tilkaldt til et møde den 25. juni 1980 med sagsøgte. En del af det forberedende arbejde bestående af en ruskitse var allerede udført på det tidspunkt, og vidnet skønnede, at det videre arbejde, herunder udviklingen af vurderingsprogrammet, der var særlig kompliceret, ville tage omkring 4 måneder svarende til ca. 700 arbejdstimer. Han var straks klar over, at det ikke var noget, der kunne klares på en måned. Han husker ikke, at der blev talt om problemer med anlægget eller om, at anlægget skulle tages tilbage. Han var kun bekendt med, at man var sent på det med specialprogrammet. Det er ikke nødvendigt at have anlægget til rådighed ved programmeringen. Det er det derimod ved testningen af det færdige program, medmindre man har adgang til et tilsvarende anlæg.

Direktør L4 har forklaret, at salgschef L1 i januar 1980 fortalte, at man havde udsigt til en ordre fra et ejendomsmæglerfirma på et stort specielt brancheprogram. Han var enig i, at det kunne være en fordel at gå ind i dette projekt, og accepterede også, at kunden på en eller anden måde ikke selv skulle bære de fulde udviklingsomkostninger. Den 24. januar 1980 erfarede han, at sagsøgte havde købt et anlæg med tekstbehandling og fortsat var interesseret i specialprogrammet, og i begyndelsen af februar blev programmør L5 sat på opgaven. L5 opsgav i samme måned sin stilling til fratræden pr. 31. marts og blev afløst af en nyanstans programmør, L6, der ansattes den 15. marts. L6 blev alvorligt syg den 14. juni og kom aldrig tilbage. Vidnet opfattede sagsøgtens reklamation af 14. april 1980 som en reklamation over den tid, der var gået uden at specialprogrammet var færdigt. Da han modtog sagsøgtens skrivelse af 30. maj 1980, foreslog han telefonisk ejendomsmægler B3 et møde og beklagede, at udarbejdelsen af programmet havde trukket ud på grund af personaleproblemer. Han fik ikke indtryk af, at B3 ønskede handelen hævet. De aftalte at afholde et møde om sagen den 25. juni, og han bad programmør L3, som var den mest erfarne programmør, om at komme til stede. På mødet drøftede man forskellige tekniske spørgsmål, herunder søgekriterierne, som B3 lagde stor vægt på. Man talte også om en eller anden form for kompensation til sagsøgte i forventningen om at kunne sælge programmet til andre ejendomsmæglere. L3 fik udleveret et antal ejendomsvurderingsblanketter, som sagsøgte benyttede i sin virksomhed. I slutningen af mødet bad B3 dem om at afhente anlægget, idet han erklærede, at man ikke havde plads til det på sagsøgtens kontor. Han sagde ikke noget om, at sagsøgte ville hæve handelen. Vidnet ville gerne som en imødekommenhed opfylde sagsøgtens ønske om at få anlægget fjernet. Det blev ikke omtalt, at tekstbehandlingsprogrammet ikke virkede, og vidnet kan ikke huske, om man drøftede at stille betalingen af leasingydelse i bero indtil specialprogrammet kunne leveres. Vidnet var bekendt med, at der havde været visse fejl ved anlægget, og at den brugervejledning, som sagsøgte havde fået ved leveringen, havde været utilstrækkelig. Han lod anlægget afhente nogle dage efter mødet. Det var - som af L3 forklaret - unødvendigt at have rådighed over maskinen ved programmeringen, og når vidnet gav udtryk for det modsatte i sin skrivelse af 2. juli 1980 til sagsøgeren, skyldtes det alene, at han ikke mente at burde skrive, at sagsøgte havde udtalt, at man ikke havde plads til maskinen. Det var en ren formalitet, at vidnet i sin skrivelse af 1. august 1980 til sagsøgte anmodede sagsøgte om at acceptere udviklingen af specialprogrammet. Der var for vidnet ingen tvivl om, at der allerede var indgået en endelig aftale om programmet. Prisen overraskede dog vidnet noget, og han gik derfor med til, at programmet kunne leveres til halv pris, selv om han oprindeligt havde tænkt sig en anden kom-

pensionsform.

Direktør LS1 har forklaret, at sagsøgeren har haft et samarbejde med adciterede, der henviste købere, der ønskede finansiering ved leasing, til sagsøgeren. Først i slutningen af maj fik han kendskab til, at der skulle udarbejdes et specialprogram til sagsøgte. Han tror ikke, at ejendomsægler B3 - som af denne forklaret - har været til møde hos sagsøgeren, og B3 har i hvert fald ikke været hos ham. Han regnede med, at anlægget blev taget tilbage for at blive programmeret, og indgik på, at leasingydelseerne ikke betales så længe anlægget befandt sig hos adciterede på vilkår, at adciterede forrentede købesummen i denne periode. Ved anlæggets tilbagegivelse til sagsøgte skulle leasingperioden forlænges tilsvarende, således at sagsøgeren ikke kom til at lide noget tab. Han ved ikke, hvorfor adciterede ville påtage sig at betale renter, men det kan hænge sammen med, at adciterede var "for sent på det". Anlægget kunne jo ikke bruges. Han informerede ikke adciterede om sagsøgtes påtegning af 15. juli 1980 på sagsøgerens skrivelse af 14. juli 1980. Sagsøgeren ville ikke have modsat sig en ophævelse af leasingforholdet uden erstatning, hvis sagsøgte og adciterede var blevet enige om handelens ophævelse.

Skønsmanden civilingeniør --- har forklaret, at det svigtende linieskift formentlig var en teknisk fejl, men at det ikke kan udelukkes, at der blot er tale om en betjeningsfejl. Det samme gør sig gældende med hensyn til udeladelsen af enkelte linier. Fejl ved anlægget kan kun afsløres ved en systemtest, d.v.s. en gennemkøring af samtlige programmer med kendte ind- og uddata. Testen kan udføres ved anlæggets levering og opstilling. Da mange fejl imidlertid opstår periodisk, kan fejl undertiden først konstateres på et senere tidspunkt. Det vil tage en hel dag at teste alle maskinens funktioner, og køberen vil næppe alene være i stand hertil. Selv små ændringer i et standardprogram kan let blive lige så bekostelige som selve programmet. Prisen 120.000 kr. for specialprogrammet er ikke overraskende. Den til sagsøgte udleverede håndskrevne instruktion er utilstrækkelig. Navnlig mangler der anvisning på fejretelsesprocedurer. Maskinen er hverken dårligere eller bedre end andre tilsvarende maskiner, og man må altid påregne fejl som de foreliggende ved ethvert køb af et computeranlæg. De konstaterede fejl kunne i øvrigt rettes og kan ikke karakteriseres som upåregnelige. Det er ikke normult, at de konstaterede fejl ikke er blevet udbedret inden for den periode, hvori anlægget befandt sig hos sagsøgte.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at sagsøgte har misligholdt leasingkontrakten ved manglende betaling af leasingydelseerne, og at man derfor har været berettiget til at hæve kontrakten og kræve erstatning i overensstemmelse med kontraktens bestemmelser herom. Eventuelle mangler ved tekstbehandlingsprogrammet er sagsøgeren ikke ansvarlig for, da denne del af anlægget ikke er omfattet af leasingkontrakten. Sagsøgte har ved underskrivelsen af afleveringsdokumentet fraskrevet sig at gøre mangler gældende vedrørende det leasede, som burde have været opdaget inden underskrivelsen. De påberåbte mangler har alle været til stede ved leveringen og kunne have været afsløret ved en systemtest. I øvrigt bestrides det, at anlægget var mangelfuldt, eller at de konstaterede fejl berettiger til at hæve kontrakten. Der er ikke reklameret over mangler til sagsøgeren. At sagsøgte ikke har fået fyl-

destgørende instruktion i maskinens brug eller fået udleveret sædvanlig brugervejledning fra adciterede kan heller ikke påberåbes over for sagsøgeren. Sagsøgeren har først lang tid efter leasingaftalens indgåelse fået kendskab til, at der skulle udvikles et specialprogram til sagsøgte, og dennes forudsætninger om omkostningerne herved er uden betydning for retsforholdet mellem sagsøgeren og sagsøgte. Sagsøgeren er i overensstemmelse med adciteredes informationer gået ud fra, at adciterede blot midlertidigt havde taget anlægget hjem med henblik på endelig programmering. Sagsøgtes påtegnede note af 15. juli 1980 på sagsøgerens skrivelse af 14. juli har ikke kunnet bibringe sagsøgeren nogen anden opfattelse.

Sagsøgte har heroverfor anført, at edb-anlægget var behæftet med væsentlige mangler såvel med hensyn til selve maskinen som basisprogrammellert og tekstbehandlingsprogrammet, og at det trods gentagne afhjælpningsforsøg ikke lykkedes inden for rimelig tid at bringe anlægget i brugbar stand. Sagsøgeren må ved så alvorlige fejl tåle identifikation med adciterede, der har erkendt, at der var mangler ved tekstbehandlingsprogrammet. Sagsøgte har ikke ved at underskrive slutseddell og afleveringsdokument fraskrevet sig retten til at påberåbe sig mangler som de foreliggende, der først viste sig efter leveringen, og som sagsøgte har været afskåret fra at konstatere på et tidligere tidspunkt. Den i øvrigt ikke særligt fremhævede standardfraskrivelsesklauseul i leasingkontrakten kan derfor ikke gøres gældende over for sagsøgte. Sagsøgte har på tilstrækkelig tydelig måde reklameret over manglerne. Reklamationsfristen må i øvrigt løbe fra den endelige levering, og den har aldrig fundet sted. Da adciterede tog anlægget tilbage, betragtede sagsøgte, som det fremgår af sagsøgtes note af 15. juli 1980, forholdet som fuldt afviklet, hvilket sagsøgeren stiltiende accepterede. Det har været en afgørende forudsætning for sagsøgte, at anlægget kunne programmeres til at udskrive vurderinger og salgstopstillinger, og sagsøgte har ikke haft grund til at påregne, at omkostningerne ved udviklingen af et sådant specialprogram ville medføre en merudgift i den størrelsesorden, som der her var tale om. Da sagsøgte med rette har ophævet leasingkontrakten, må sagsøgeren tilbagebetale den erlagte leasingydelse.

Over for adciterede har sagsøgte navnlig anført, at adciterede måtte være klar over, at det var i strid med sagsøgtes forudsætninger, at specialprogrammet, som sagsøgte lagde særlig stor vægt på, først kunne foreligge næsten et år efter handelen, og dette til en pris, der langt oversteg, hvad sagsøgte kunne forvente. Det er adciteredes risiko, at

sagsøgte forudsætninger om leveringstid og pris bristede, idet man ganske undlod at informere sagsøgte om disse forhold. Det leverede anlæg fungerede ikke som det skulle. Der opstod mange fejl, og til sidst måtte man opgive at bruge det. Man fik ikke fornøden instruktion i brugen, hverken mundtligt eller skriftligt. Efter de mange prøvelser har sagsøgte ikke været forpligtet til at tale yderligere afhjælpningsforsøg. Det må lægges til grund, at adciterede på mødet den 25. juni 1980 har accepteret, at sagsøgte, der ønskede handelen hævet, var frit stillet under senere drøftelser om en eventuel omlevering. De særlige salgsbetingelser, der ikke var fremhævet i salgsvilkårene, afskærer ikke fra at hæve handelen under de foreliggende omstændigheder, hvorved navnlig henses til adciteredes mange forgæves afhjælpningsforsøg. Adciterede kan ikke påberåbe sig for sen reklamation, da parterne i perioden har været i jævnlig kontakt med hinanden om de påberåbte fejl og mangler ved anlægget.

Adciterede har anført, at det ikke er godtgjort, at anlægget var behæftet med væsentlige mangler, eller at afhjælpningsforsøgene, der i hovedsagen angik tekstbehandlingsprogrammet, har været forgæves. De mangler, som sagsøgte påberåber sig, er ikke væsentlige, eller der foreligger betjeningsfejl. Den forsinkelse, der indtrådte med hensyn til udarbejdelsen af specialprogrammet, giver ikke sagsøgte nogen misligholdelsesbeføjelse med hensyn til selve anlægget og tekstbehandlingsprogrammet, idet der ikke er nogen nødvendig sammenhæng mellem disse to afsnit af aftalen. Der foreligger ingen klar reklamation over mangler, og det er ikke godtgjort, at ansvarsfraskrivelsen i slutsedlen skulle være uforbindende for sagsøgte. Anlægget blev taget tilbage af adciterede efter sagsøgte forslag som en midlertidig foranstaltning, for at sagsøgte ikke skulle betale leasingydelser, så længe specialprogrammet ikke var færdigt.

Retten skal udtale:

Det findes efter det foreliggende at kunne lægges til grund, at det af adciterede den 18. februar 1980 leverede edb-anlæg med tekstbehandlingsprogram ikke opfyldte de forventninger, som sagsøgte havde stillet til det, og at adciteredes instruktioner i anlæggets brug ikke har været fyldestgørende. Uanset at det ikke lykkedes at få anlægget til at fungere, findes det efter skønsmandens erklæring og supplerende forklaring betænkeligt at anse det for godtgjort, at anlægget og tekstbehandlingsprogrammet har været behæftet med så væsentlige fejl og mangler, at sagsøgte af denne grund var berettiget til at hæve købet.

Det må imidlertid have stået klart for adciterede, at sagsøgte som

ejendomsmæglerfirma lagde afgørende vægt på, at anlægget i løbet af kort tid blev udbygget med det ønskede specialprogram ("ejendomsmæglerprogram") omfattende udarbejdelse af salgsopstillinger og ejendomsvurderinger.

Udviklingen af specialprogrammet blev væsentlig forsinket hos adciterede, der efter sagsøgtes gentagne reklamationer tilkendegav, at denne del af anlægget ikke kunne forventes leveret før i december 1980, og den af adciterede opgivne pris for specialprogrammet, 55.000 kr. eksklusive moms, hvormed sagsøgte først blev gjort bekendt lang tid efter købet, må antages i væsentlig grad at overstige hvad sagsøgte havde forudsat, prisen for hele anlægget taget i betragtning. Der må gives sagsøgte medhold i, at dennes forudsætninger for købet var bristet på beg-ge disse punkter, og at adciterede måtte kunne indse dette.

Som følge heraf ville sagsøgte i tilfælde af, at handelen var indgået uden leasing, have været berettiget til at hæve købet, og adciterede har da også på sagsøgtes forlangende hjemtaget anlægget og sagsøgte klart givet udtryk for, at man ville stå frit med hensyn til spørgsmålet om eventuel omlevering.

Sagsøgeren, der havde finansieret handelen ved leasing, blev underrettet om anlæggets hjemtagelse og eftergav herefter sagsøgte de forfaldne leasingydelse. Da sagsøgeren kun ville betragte handelen som suspenderet og derfor forbeholdt sig ved en senere omlevering at fastholde leasingaftalen med de som følge af det passerede fornødne ændringer, tilkendegav sagsøgte over for sagsøgeren, at en eventuel genlevering var betinget af tilfredsstillende aftaleindgåelse med adciterede. Sagsøgeren rejste ikke indsigelse herimod, men fremsendte senere udkast til en ny leasingkontrakt, som sagsøgte imidlertid afviste at underskrive. Efter det således foreliggende findes sagsøgeren ikke at kunne støtte ret på leasingaftalen, hvorved i øvrigt bemærkes, at sagsøgeren, der efter det oplyste havde indgået flere leasingaftaler til finansiering af adciteredes salgsaftaler, findes at være nærmere til at bære risikoen ved adciteredes klare misligholdelse af købet end sagsøgte.

Som følge heraf vil sagsøgtes frifindelsepåstand være at tage til følge.

Idet der efter omstændighederne ikke findes grundlag for at efterkomme sagsøgtes krav om tilbagebetaling af den for marts måned 1980 til sagsøgeren erlagte leasingydelse, 4.439,45 kr., vil sagsøgeren være at frifinde for sagsøgtes herom nedlagte påstand.

Sagsøgtes påstand om tilbagebetaling af den til adciterede erlagte kø-

besum for tekstbehandlingsprogrammer, 3.000,00 kr., vil efter det foran anførte være at tage til følge.

Adciterede tilpligtes efter sagsøgerens påstand at friholde sagsøgeren for det af denne som følge af sagens udfald lidte tab.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, B ved B1, B2, B3 og B4, nu dennes dødsbo, og sagsøgeren LS, bør for hinandens tiltale i denne sag fri at være.

Adciterede, L, bør inden 14 dage efter denne doms afsigelse til sagsøgte betale 3.000 kr. med sædvanlig procesrente fra den 27. april 1981, til betaling sker.

Adciterede bør friholde sagsøgeren for det af denne som følge af sagens udfald lidte tab.

I delvise sagsomkostninger betaler adciterede inden 14 dage efter denne doms afsigelse til sagsøgte 12.000 kr.

I øvrigt bærer hver part sine sagsomkostninger.

IV EDB-KONSULENTER

SKIVE BYHETS DOM AF 17. FEBRUAR 1984*

BS 1530/1982

A
mod
B

KONSULENTARBEJDE (BETALING): Et af A udarbejdet oplæg vedr. bl.a. et edb-registreringssystem m.v. var uanvendeligt for B, og A kunne derfor efter omstændighederne ikke kræve betaling for sit arbejde.

Revisor A, der i anden anledning var i forbindelse med B, havde uopfordret tilbudt sig med henblik på at løse forskellige styrings- og strukturproblemer (herunder udarbejdelse af et edb-registreringssystem) i B's virksomhed. Da B ikke mente, at det præsterede arbejde var anvendeligt, nægtede man at honorere den fremsendte regning.

Under sagen bekræftede syns- og skønsmanden, at det af A leverede oplæg var uden særlig værdi for virksomheden.

Byretten frifandt B for kravet.

Skive byrets dom

Under denne sag har sagsøgeren Revisionsfirmaet A, ---, påstået sagsøgte B, ---, dømt til at betale kr. 38.842,05 for sagsøgerens arbejde med henblik på udarbejdelse af et EDB-registreringssystem for sagsøgte.

Sagsøgte har påstået frifindelse, da arbejdet ikke er bestilt og iøvrigt uden værdi.

Sagsøgeren har forklaret, at han i sin tid havde et vist samarbejde med sagsøgte som kontraktlig agent med henblik på afsætning på det ægyptiske marked. Han havde herunder samtaler med sagsøgtes direktør B1, som gav udtryk for, at han ikke var tilfreds med vareindkøbsafdelingen, og at der var for mange penge bundet i varelageret. Sagsø-

*) Dommen blev anket til Vestre landsret, hvor sagen dog blev afvist, da A udeblev fra domsforhandlingen (VLD af 21/12 1984)

geren udtalte, at han godt kunne klare sådanne problemstillinger, og at han ydermere kendte de rette folk, som kunne hjælpe ham. Sagsøgte var interesseret, og sagsøgeren satte sig i forbindelse med direktør M, som drev et managementfirma og vidste alt om EDB. Direktør M kendte lidt til den daværende koncern og foreslog, at de skulle holde et møde med sagsøgte. Dette møde blev afholdt i begyndelsen af januar 1981 og endte med enighed om, at sagsøgeren skulle gå i gang. Der blev ikke talt om honorar eller timesats, men B1 vidste eller burde vide, at sagsøgeren ville beregne sig sædvanlig revisortimeløn. Sagsøgeren udarbejdede et oplæg, og der blev holdt 4-5 møder med vekslende medarbejdere hos sagsøgte. Ud på foråret havde sagsøgeren en rapport klar, som blev drøftet på et møde. Direktør M havde 3.3.1981 fremsat en honorarfaktura direkte til sagsøgte, som 10.4.1981 havde sendt den videre til sagsøgeren ved en skrivelse, hvori man iøvrigt udtrykte visse betænkeligheder ved sagsøgerens arbejde. Efter modtagelsen af dette brev holdt direktør M sig tilbage, medens sagsøgeren for at få klar besked, den 11.5.1981 fremsendte en samlet regning på 46.467,05 kr. Regningen omfattede også visse arbejder for B1 personligt, og der blev 26.6.1981 betalt 7.625 kr. herfor. Da sagsøgte ikke ville betale resten, blev arbejdet stoppet. Sagsøgte har ikke - udover visse detaljer undervejs - fremsat ønsker om ændringer af sagsøgerens oplæg.

B1 har forklaret, at han overfor sagsøgeren havde givet udtryk for visse organisationsmæssige problemer, hvortil sagsøgeren svarede, at han havde løst tilsvarende problemer for et stort autofirma i Randers og ville kunne klare sagsøgtens problemer. Sagsøgeren sagde ikke noget om, at han skulle have hjælp ude fra, men sagde, at han ville lave en forundersøgelse af, hvad der var behov for og komme med et oplæg til en løsning. Det blev fra første færd præciseret overfor sagsøgeren, at man arbejdede efter princippet: Ingen penge uden resultat, og sagsøgeren accepterede, at hans eventuelle forslag var uforpligtende for sagsøgte, således at han alene skulle have honorar ved anskaffelsen af et nyt system, i hvilket tilfælde der ville blive tale om honorar i en helt anden størrelsesorden end 38.000 kr. Sagsøgeren mødte op med nogle folk, som skulle have forstand på EDB, og sagsøgte inddrog visse ledende funktionærer i arbejdet. Sagsøgte fandt fra første færd, at arbejdet blev grebet forkert an og fandt ikke, at sagsøgeren ramte nogle af de væsentlige problemer. Sagsøgte mistede efterhånden ganske tilliden til sagsøgeren, idet selve problemstillingen var forkert. Sagsøgeren krævede pludseligt penge, hvilket man afslog, da arbejdet ikke var anvendeligt.

B2 har forklaret, at han blev ansat hos sagsøgte pr. 1.1.1981. Han var med til nogle møder med sagsøgeren, hvor man forsøgte at præcisere, hvad der var sagsøgtes behov, og hvad man forventede af en løsning. Sagsøgtes problemer skyldtes bl.a., at man samtidig var såvel et entreprenør- som et salgsfirma. Vidnet påpegede, at EDE kunne være et nyttigt værktøj, men at behovet var en ændring af den organisatoriske struktur. Vidnet, der selv har været managementkonsulent, måtte stort set kritisere alt, hvad sagsøgeren kom med.

B3 har forklaret, at han blev ansat som økonomichef for sagsøgte pr. 1.2.1981. Da han skulle undersøge baggrunden for sagsøgerens regning, fik han dennes oplæg forelagt og blev chokeret, idet den kun indeholdt almindeligheder. De foreslåede blunketter var standardblanketter fra lærebøger.

Civilingeniør NN har som skønsmand afgivet erklæring af 15.8.1983 og har under afhjæmningen supplerende udtalt, at det må være en konsulents første opgave at få selve opgaven formuleret, men at der her kun foreligger en meget diffus afklaring heraf, og at man nærmest har "sat sig mellem to stole", idet man hverken har taget udgangspunktet i virksomhedens opgaver og organisering og så derfra stillet krav til et EDB-system, eller i et EDB-system og så belyst dettes konkrete anvendelse. Skønsmanden har fundet, at det foreliggende oplæg har såvel et standard- som et individuelt præg og er usammenhængende og vanskeligt at anvende i den foreliggende form, men kan ikke afvise, at konsulenten ville have været i stand til - gennem en omfattende redigering - at udarbejde et materiale, som kunne bruges. Selve det anførte timetal for arbejdet skal nok være i orden.

Skønsmanden har bemærket, at sagsøgte kan have opnået en vis indsigt i egne problemer gennem drøftelserne med sagsøgeren.

Sagsøgeren har anført, at sagsøgte har bestilt et arbejde hos sagsøgeren ved at acceptere, at han gik i gang med at udarbejde et udkast til ændret forretningsgang, og at sagsøgeren derpå fremkommer med et oplæg efter at have holdt flere møder med diverse funktionærer hos sagsøgte. Sagsøgte må derfor være pligtig at honorere sagsøgerens indsats indtil det tidspunkt, hvor sagsøgte ensidigt afbryder samarbejdet og derfor er ansvarlig for, at arbejdet ikke kan fuldføres, idet sagsøgte var klar over, at sagsøgeren drev et revisionsfirma og ikke som sælger kunne nyde godt af en følgende ordre. Sagsøgte har ikke præciseret, at man kun ville betale, hvis der kom noget ud af sagsøgerens arbejde, og det ville være uanstændigt, hvis sagsøgte ydermere skulle kunne regne

med, at sagsøgeren ville have udgift til sagkyndig bistand uden at kunne kræve sagsøgte herfor. Arbejdet er iøvrigt ikke uden værdi, men mangler en afpudsning. Vedrørende selve størrelsen har sagsøgeren henvist til, at skønsmanden har fundet dette rimeligt.

Sagsøgte har anført, at det var sagsøgeren, der tog initiativet til oplægget under henvisning til sine tidligere arbejder, hvorfor han må godtgøre, at sagsøgte har accepteret at købe dette oplæg, hvilket bevis ikke er ført. Det foreliggende oplæg, der overvejende er et standardprodukt, lider iøvrigt af den afgørende mangel, at det er værdiløst for sagsøgte, der derfor subsidiært har været berettiget til at hæve købet. Oplægget har ikke fastlagt den til grund liggende opgave og er overvejende et standardoplæg, hvor en omredigering ville være så omfattende, at man lige så godt kunne begynde forfra, idet der f.eks. ikke er taget stilling til produktafdeling eller lager. Selvom sagsøgeren meget muligt har anvendt de anførte timer på arbejdet, har han ikke grundlag for at afkræve sagsøgte betaling herfor.

Retten må lægge til grund, at det var sagsøgeren, der foreslog sig som løseren af sagsøgtes problemer og derefter påtog sig at udarbejde et oplæg til løsningen.

Retten må efter skønsmandens erklæringer finde, at det foreliggende oplæg er uden reel værdi for sagsøgte.

Da retten ikke finder, at sagsøgeren, der selv har skaffet sig opgaven, har haft føje til at regne med, at han under disse omstændigheder skulle honoreres for sit oplæg, findes der herefter ikke grundlag for at pålægge sagsøgte at betale det krævede beløb.

Sagsøgeren har videre krævet forrentning af beløbet 7.625 kr. fra 11.6.1981 til 26.6.1981.

Da det af sagsøgerens forklaring fremgår, at dette beløb vedrører B1 personligt, vil sagsøgte også være at frifinde for dette krav.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte B frifindes for det af sagsøgeren Revisionsfirmaet A under denne sag rejste krav.

Inden 14 dage bør sagsøgeren godtgøre sagsøgte sagsomkostninger med 19.000 kr.

V ØVRIGE CIVILRETLIGE SAGER

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 1. FEBRUAR 1973*

anke XI 224/1972

A.T. Bertelsen, Inger Margrete Pedersen, Erik B. Neergaard (kst.)

TILBAGESØGNING (AF YDET BETALING): B, der fejlagtigt havde udbetalt den ansatte A et åbenbart for stort beløb som løn, kunne ikke kræve det tilbage, idet det var bortkommet fra A, førend denne havde opdaget fejlen.

A var ansat som hjemmearbejder hos B og aflønnedes efter akkord på grundlag af afleveret færdigt arbejde. På grund af en kodningsfejl i B's lønningsbogholderi fik hun den 28. januar 1971 udbetalt 4350 kr. i stedet for 530 kr. Beløbet blev udbetalt i en lukket lønningspose, hvor der på forsiden fandtes en specificeret udregning af lønnen. A kvitterede endvidere for beløbet på en lønningsliste. Ved sin hjemkomst opdagede A, at lønningsposen var borte, og hun anmeldte derfor samme dag til politiet, at hun var blevet bestjålet for en lønningspose med ca. 540 kr. A var ikke ved modtagelsen af lønningsposen eller ved kvitteringen herfor blevet opmærksom på den skete fejl, idet hun plejede at kontrollere lønnen, når hun var kommet hjem.

B sagsøgte A for at få differencen mellem det udbetalte beløb og den fortjente løn tilbagebetalt.

Det lagdes ved landsrettens afgørelse til grund, at den fejlagtige lønberegning var sket, uden at A havde nogen indflydelse herpå, at udlevering af det fejlagtige beløb kunne være hindret ved simple kontrolforanstaltninger hos B og at lønningsposen var bortkommet, førend A var blevet opmærksom på, at hun havde fået udbetalt et for stort beløb.

Landsrettens dom er herefter sålydende:

"Uanset at det herefter må lægges til grund, at indstævnte (A) har udvist uagtsomhed såvel ved sin modtagelse af lønposen som ved sin afgivelse af kvittering, samt at hun har udvist uforsigtighed ved sin opbevaring af lønposen under hjemturen, tiltrædes det, at hun under de foreliggende omstændigheder ikke --- er anset pligtig at tilbagebetale det

*) Dommen er offentliggjort i UfR 1973, s. 607.

for meget udbetalte beløb til appellanten (B), der alene bærer ansvaret for, at det efter hendes forhold betydelige beløb blev anvist til udbetaling til hende ---".

A blev således frifundet for det rejste krav.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 28. AUGUST 1981*)

anke 14-73/1981

Vollmond, J. Lunøe, Torben Melchior (kst.)

TILBAGESØGNING (AF YDET BETALING): A, der igennem tre år på grund af fejl i programmeringen af edb-grundlaget havde fået udbetalt en for høj pension, blev frikendt for tilbagebetalingskravet, idet han havde været i god tro og havde indrettet sig i tillid til udbetalingens rigtighed.

I forbindelse med A's pensionering som 67-årig blev hans pension beregnet med et samordningsfradrag, idet hans hustru efter de dagældende regler var berettiget til indtægtsbestemt folkepension. I forbindelse med forskellige ændringer af hustruens pensionsforhold blev det af den udbetalende myndighed fejlagtigt ikke noteret, at A's hustru fyldte 67 år i juni 1975. Samordningsfradraget blev derfor ikke reguleret op fra denne dato, men først fra august 1978, hvor man blev opmærksom på fejlen. A havde derved fejlagtigt fået udbetalt i alt godt 24.000 kr.

Landsretten frifandt A for dette krav med følgende begrundelse:

"Appellanten (A) var ubekendt med, at de udbetalte pensionsbeløb var større, end han efter reglerne havde krav på, og det findes ikke at kunne lægges ham til last, at han ikke er blevet opmærksom på den skete fejltagelse. Idet appellanten således i god tro i mere end 3 år har indrettet sig i tillid til rigtigheden af den stedfundne pensionsudbetaling, findes indstævnte, selv om udbetaling beror på en fejl i programmeringen af edb-grundlaget, der kun kunne opdages ved mere omfattende kontrolforanstaltninger, ikke nu at kunne kræve tilbagebetaling af det for meget udbetalte.---"

*) Dommen er offentliggjort i UfR 1981, s. 1067.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 16. MAJ 1984*)

anke 6-355/1983

Mondt, Danielsen, Anne Ersbøll (kst.).

TILBAGESØGNING (AF YDET BETALING): A, der ved en fejl havde fået udbetalt for meget i løn, frifandtes for tilbagebetalingskravet, idet hun havde været i god tro og i næsten 3½ år havde indrettet sig i tillid til rigtigheden af de foretagne beregninger.

Pr. 1. januar 1976 overgik A fra overenskomstansættelse til tjenestemandsansættelse. Forud for denne overgang havde hun fået tilkendegivet, at der ikke ville ske ændringer i hendes løn. Under overenskomstansættelsen var der månedligt blevet fratrukket lønnen et pensionsbidrag på 326,14 kr. Da A blev tjenestemand, skulle dette beløb ikke fratrækkes, men selve grundlønnen skulle reduceres med et "pensionstilskud" på 4%. På grund af en fejlindberetning til EDB-lønningssystemet blev grundlønnen ikke reduceret, mens pensionsfradraget forsvandt. A fik derfor i perioden fra januar 1976 til 31. maj 1979 udbetalt i alt knap 15.000 kr. for meget i løn før skattetræk. Den månedlige udbetaling udgjorde i januar 1976 efter fradrag af skat kr. 163,34 kr. mere end den forudgående måned. Retten lagde ved afgørelsen vægt på, at uoverensstemmelserne mellem beløbene på de seneste lønsedler som overenskomstansat og de første som tjenestemand var små, hvorfor A ikke på dette grundlag burde have indset, at der forelå en fejl. Arbejdsgiveren ansås derfor ikke for berettiget til at kræve det for meget udbetalte tilbagebetalt, idet A i næsten 3½ år havde modtaget sin løn i god tro og indrettet sig i tillid til rigtigheden af de af arbejdsgiveren foretagne beregninger.

*) Dommen er offentliggjort i UfR 1984, s. 896.

VESTRE LANDSRETS KENDELSE AF 10. JULI 1984*)

kære 5- B 1014/1984

Rørdam, Wendler Pedersen, Bisgaard (kst)

B
mod
tinglysningsdommeren
i Skanderborg

PANT: Pantsætning af computer-anlæg kunne ske gyldigt også f.s.v. ang. indtægter af pantet.

Tinglysningslovens § 47, stk. 5 fortolkes således, at den i hovedsagen hindrer underpantsætning af fordringer, herunder bl.a. indtægter af løsøregerstande. Ved afgørelsen blev det antaget, at bestemmelsen ikke hindrede, at der i forbindelse med tinglysning af et løsørepantebrev i et computeranlæg tillige skete pantsætning af "indtægter af pantet, herunder leje og forpagtningsafgift samt erstatningssummer".

Vestre Landsrets kendelse

Den 15. marts 1984 indleverede A/S --- Bank, Ry, et løsøre-ejerpantebrev, udstedt af direktør A, Ry, med pant i et nærmere beskrevet computeranlæg til tinglysning ved retten i Skanderborg.

Efter løsøre-ejerpantebrevets standardtekst: "Særlige bestemmelser" er indført følgende:

"Panteretten omfatter tillige indtægter af pantet, herunder leje og forpagtningsafgift samt erstatningssummer."

Dokumentet blev tinglyst bl.a. med følgende påtegning: "Afvist fsv. ang. indtægter af pantet, herunder leje- og forpagtningsafgift samt erstatningssummer, idet pantsætning heraf ikke kan ske efter reglerne om underpantsætning af løsøre, jfr. tinglysningslovens § 47 stk. 5."

Denne afgørelse har kærrende, B, København, der ifølge ejerpantebrevet har kreditorbeføjelser, ved kæreskrift af 10. april 1984 påkæret

*) Afgørelsen er offentliggjort i UFR 1984.1009 VLK

med påstand om, at løsøre-ejerpantebrevet antages til tinglysning i sin helhed.

Kærende har til støtte for påstanden gjort gældende

"at det ved pantsætning af løsøre gyldigt kan aftales, at afkast af pantet, herunder lejeindtægter, også omfattes af pantsætningen. Det bemærkes, at bestemmelsen om afkast for så vidt angår lejeindtægter og forpagtningsafgifter er særskilt indsat i løsøreejerpantebrevets rubrik om "særlige bestemmelser" og at der ikke i tinglysningsloven er hjemmel til at afvise lysning af dele af et løsøreejerpantebrev, der indeholder en sådan bestemmelse vedrørende afkastet af pantet.

Vi kan endvidere anføre, at Justitsministeriets pantebrevsformular a og b i henhold til punkt 5 og 6 indeholder bestemmelse gående ud på, at pantet - udover den faste ejendom med tilbehør - omfatter "indtægter, derunder leje og forpagtningsafgifter samt erstatnings- og forsikringssummer", og at der ikke sker afvisning af bestemmelsen om indtægter i disse dokumenter.

Der ses derfor ikke at være bestemmelser i tinglysningsloven eller andetsteds der forhindrer at leje af løsøre skal stilles anderledes end leje af fast ejendom.

I tilknytning hertil skal vi anføre, at det indenfor erhvervsfinansiering er blevet meget almindeligt at søge sikkerhed i de finansierede maskiner, hvorfor Finansieringsinstitutter, pengeinstitutter o.l. har en stor interesse i at sikre sig indtægterne af pantet i tilfælde af pantsætters konkurs. Vi skal i den forbindelse henlede opmærksomheden på konkurslovens § 87 hvorefter overskud og indtægter af pantets bestyrelse tilfalder de panthavere som ikke opnår dækning gennem købesummen, og hvis panteret omfatter indtægter af pantet.

Vi tillader os herved at henvise til Mogens Munchs artikel: "Foreslået reform af konkurslovgivningen" i U.F.R. 1983 nummer 43 af 22/10 1983 side 360 spalte 1 nedenfor og spalte 2 foroven står: "også her må det være en forudsætning, at pantebrevet er forfaldent, men det bør vist nok tillige kræves, at panteretten omfatter indtægter af pantet, hvilket ved løsøre i hvert fald kun kan tænkes i kraft af særlig vedtagelse", jfr. herved også U.F.R. 1983/423."

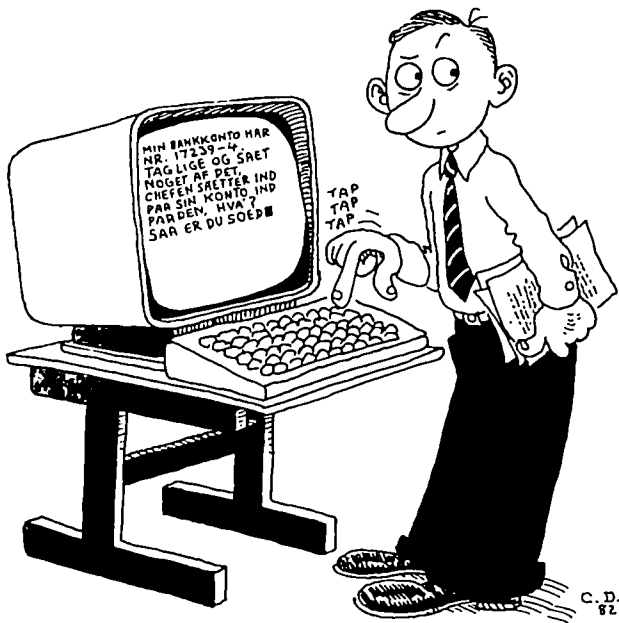
Tinglysningsdommeren har ved kæremålets fremsendelse bl.a. anført, at

"afvisningen f.s.a. bestemmelsen om, at panteretten tillige omfatter indtægter af pantet, herunder leje- og forpagtningsafgifter samt erstatningssummer, er begrundet i, at da denne bestemmelse er særligt

fremhævet i pantebrevet, er dette opfattet som en begæring om særskilt lysning af bestemmelsen, hvilket ikke ses at kunne finde sted, da pantsætningen ikke kan finde sted efter reglerne om underpantsætning af løsøre, jfr. TL's § 47 stk. 5." ---

Det fremgår af forarbejderne til tinglysningslovens § 47, stk. 5, jfr. Gældsbrevslovskommissionens betænkning (1935) s. 62 og RT 1937-38, tillæg A, sp. 2988, at den tidligere adgang til at underpantsette fordringer ved at tinglyse et pantebrev i fordringen efter reglerne om underpantsætning af løsøre blev afskaffet i forbindelse med gennemførelsen af reglerne i gældsbrevslovens § 22 og 31, fordi man anså underpantsætning af fordringer for "ganske upraktisk". Landsretten finder imidlertid, at væsentlige praktiske hensyn taler for, at pantlover i forbindelse med tinglysning af pant i løsøre på samme måde som ved tinglysning af pant i fast ejendom tillige ved tinglysningen kan sikre sig pant i forsikringssummer og indtægter fra pantet i form af f.eks. leje og forpagtningsafgifter, og hverken ordlyden af § 47, stk. 5, eller dens formål findes at afskære en sådan accessorisk pantsætning. Herefter, og idet heller ikke andre bestemmelser i tinglysningsloven kan antages at afskære, at pantebrevet tinglyses i dets helhed, tager landsretten kærendes påstand til følge. ---

VI STRAFFERETLIGE SAGER

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 13. NOVEMBER 1974

8. afd., u.s. 267/1974

Kallesøe, Torben Jensen og Munch (kst.)

BORTSKAFFELSE, TAVSHEDSPLIGTSBRUD: En ansats tilegnelse af kopi af data med henblik på salg til udenforstående
(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 54 ff)

Under sin ansættelse som fotograf ved Kommune-data tilegnede T sig 36 kassetter, der indeholdt et komplet sæt mikrofilm af et landsdækkende register omfattende den del af befolkningen, der var over 14 år med angivelse af de pågældendes navn, adresse og c.p.r.-nummer.

T nedgravede kassetterne i sin have og forsøgte herefter, dels under sin ansættelse, dels efter at være fratrødt, at sælge kassetterne til en pris af 1 øre pr. adresse til et postordrefirma. T rettede flere telefoniske henvendelser til firmaet, ligesom han tilsendte det et stykke film som prøve.

Ved Østre Landsrets dom af 13.11. 1974 idømtes T fængsel i 4 måneder, jfr. Strfl. § 291, stk. 1, § 152, stk. 1, 2. pkt., tildels jfr. stk. 2, og § 152, stk. 4, jfr. § 21.

Brøndbyernes rets dom af 4. februar 1974

SS 136/73

Under denne ved domsmandsret behandlede sag tiltales T, nu boende -----, -----, ifølge statsadvokatens anklageskrift af 22. november 1973 til straf for

1.

overtrædelse af straffelovens § 291 stk. 1 ved en dag omkring midten af april 1973 på sin daværende arbejdsplads, Kommune Data I/S, Brøndby-øster Boulevard 22, Brøndbyøster, at have tilegnet sig 36 kassetter, indeholdende et komplet sæt mikrofilm af det landsdækkende sygesikringsregister, som han tog med hjem til sin bopæl og nedgravede i sin have.

2.

forsøg på overtrædelse af straffelovens § 152 stk. 1, 2. pkt. jfr. tildels § 152 stk. 2 jfr. i det hele § 21 ved i den hensigt at sælge de under

forhold i omhandlede 36 kassetter til fa. F, ved F1, den 18. april 1973 at have rettet telefonisk henvendelse til F1 og fremsat tilbud om salg af de nævnte kassetter til en pris af 1 øre pr. adresse, ved omkring den 1. maj 1973 telefonisk at have gentaget sit tilbud, og hvorunder det ved begge samtaler aftales, at tiltalte skulle sende et stykke film som prøve til F1, samt ved den 8. eller 9. juli 1973 at have sendt en sådan prøve til F1, hvilket forehavende imidlertid blev forhindret ved tiltaltes anholdelse den 10. august 1973.

Tiltalte er født den 28. december 1946 i København og er ikke tidligere straffet.

Tiltalte har alene erkendt sig skyldig i overtrædelse af straffelovens § 291 stk. 1.

Tiltalte har forklaret, at han er uddannet som fotograf og i 4½ år var ansat i Kommune Data. Det var i tidsrummet 15. september 1969 til 15. maj 1973. Han har arbejdet i offset-afdelingen, hvor der ialt var beskæftiget 3 personer. I forbindelse med sygesikringsordningens indførelse blev der taget mikrofilm i anvendelse, og han fik som udlært fotograf tildelt arbejdet med at fremkalde disse film. Filmene blev ajourført i Kommune Data og fremsendt til amterne, der returnerede dem ved kvartalets slutning, for at de kunne blive ajourført igen. De omfatter hele den del af befolkningen, der er over 14 år og indeholder navn, adresse, c.p.r.-nr. og oplysning om, hvorvidt personen hørte til gruppe 1 eller gruppe 2. Han var kun med til en udsendelse. De film, der senere skulle destrueres, blev anbragt i et jernskab, der blev låst ved kontortids slutning. Alle i afdelingen havde adgang til skabet og kunne teoretisk tilegne sig kassetterne, idet der ikke var nogen kontrolforanstaltning. Han tog på et tidspunkt et antal kassetter hjem og viste dem frem og efterprøvede sit apparatur. Disse kassetter tog han med tilbage. Omkring midten af april tog han et helt sæt mikrofilm, som han, efter at have klippet en strimmel af, gravede ned i sin have. Nogle dage senere ringede han til F og spurgte om man var interesseret i adresser. Han ringede fra Kommune Datas kontor og navngav sig som "Hansen". Han talte på F med F1, som erklærede, at han var interesseret i sådanne film, og han bad om at få fremsendt en prøve. 2-3 uger senere ringede han igen til F1, der stadig var interesseret i filmen. Han meddelte tiltalte, at han kunne betale en øre pr. adresse, men han ville stadig se en prøve. Antallet af adresser blev omtalt i telefonsamtalen, idet tiltalte oplyste, at det drejede sig om adresser på alle personer over 14 år. Han skønnede, at det ville være ca. 2 millioner adresser. Den 8. juli, en

søndag, sendte han en prøve til F. Han lagde den i postkassen på Ølstykke station, idet han var klar over, at den i så fald ville blive poststemplet inde i København.

Han foretog sig derefter ikke videre. Han var klar over, at det var noget galt, han havde gjort. Han havde på det tidspunkt ægteskabelige vanskeligheder. Hans kone var rejst til Barcelona og han var "lige glad med det hele". Han kendte ikke på forhånd noget til F, bortset fra det kendskab, han fik gennem aviser og ugeblade. Han havde en kort overgang, 8 dage, arbejdet på R, en reproduktionsanstalt, der havde til huse i kælderen i F's ejendom. Tiltalte tilføjer, at det er muligt, at han, da han tog kassetterne, havde i tankerne, at han kunne gøre adresserne i penge.

F1 har som vidne forklaret, at han er ansat som direktør i F, der hovedsagelig driver postordreforretning. Selskabet er derfor interesseret i adresser på kvalificerede købere og har undertiden fået tilbudt registre fra nedlagte postordreforretninger. Selskabet har aldrig købt adresser. Han blev ringet op af tiltalte og fik tilbudt adresser. Det drejede sig om film, der indeholdt navn, adresse, og c.p.r.nr. Han fik det indtryk, at det drejede sig om hele Danmarks befolkning. Han blev spurgt om, hvad han ville give for dem, men kunne slet ikke tage stilling til det. Han forklarede i telefonen, at han ville diskutere spørgsmålet med sine medarbejdere og derefter ringe tilbage. Han kunne ikke få lov til at ringe tilbage, og samtalen sluttede med, at tiltalte ville ringe op igen. Han fik det indtryk, at der var noget "uldent" ved sagen og rapporterede det til politiet i Lyngby. Ca. 3 uger efter ringede tiltalte igen. Han forlangte da en prøve. Der blev ikke diskuteret priser, idet han tilkendegav, at han intet kunne sige, før han havde set en prøve. Materialet havde kun interesse for selskabet, hvis c.p.r.-nummeret kunne anvendes på deres eget adresseregister. Han var stadig ikke helt klar over, om det var et seriøst tilbud, om der eventuelt lå noget ulovligt bag eller om det kunne være en journalist, der havde henvendt sig. Han rapporterede også denne samtale til politiet. I begyndelsen af juli måned fik han tilsendt en prøve uden afsenderadresse. Han videresendte prøven til politiet.

P har som vidne forklaret, at han er afdelingsleder i Kommune Data. Den afdeling, der producerer film til amterne og kommunerne, bestod i 1973 af 3 personer, hvoraf tiltalte var den ene. Filmene blev produceret og derefter sendt til amtskommunerne. Kommunerne returnerede filmene for at de kunne blive makuleret og for at kassetterne kunne genanvendes ved næste udsendelse. De film, der blev returneret, kunne på

tidspunktet for deres returnering ikke være i den boks, hvor filmene opbevares. Denne boks er i et aflåst rum, Det er kun den gruppe, der arbejder med filmene, der har mulighed for at komme ind i boksrummet og i boksen. Når filmene er udtaget af kassetterne, opbevares de i en sæk som er i boksrummet. De blev og bliver destrueret på en forbrændingsanstalt under iagttagelse af særlige sikringsregler. Den 29. marts 1973 i forbindelse med sygesikringsordningens start blev der udarbejdet regler for opbevaring m.v. af filmene. Lisse regler blev læst op for den pågældende gruppe. De gik bl.a. ud på, at der skulle være 2 personer tilstede, mens man arbejdede med filmene, og at de skulle anbringes i boksen eller boksrummet, når kontoret blev forladt både midlertidigt og ved arbejdstids ophør. De ansatte er iøvrigt pålagt tavshedspligt, og har underskrevet en erklæring herom. Det sæt kassetter, tiltalte har taget, er et umakuleret retursæt, som er behæftet med tekniske fejl. Han mener, at tiltalte har tilegnet sig dem den 10. eller 13. april 1973, idet han de pågældende 2 dage ikke har stemplet sig ud af den sædvanlige udgang. Tiltalte har ved en lejlighed spurgt ham, om filmene ikke havde stor værdi, hvis de kom i forkerte hænder. Han svarede hertil, at det var bl.a. hans (tiltaltes) opgave at forhindre det. Han husker ikke, men vil ikke bestride, at tiltalte har talt om, at der skulle laves ekstra sikkerhedsforanstaltninger.

Tiltalte har til de af vidnerne afgivne forklaringer yderligere bemærket, at han ikke har kommentarer til de afgivne vidneforklaringer bortset fra, at han ikke mener, at han har spurgt P om filmenes eventuelle værdi i forkerte hænder.

Ved tiltaltes uforbeholdne tilståelse, hvis rigtighed bestyrkes ved de iøvrigt foreliggende oplysninger, finder retten det bevist, at han har gjort sig skyldig i overtrædelse af straffelovens § 291 stk. 1.

ad forhold 2

Retten finder det ved tiltaltes forklaring sammenholdt med de af vidnerne afgivne forklaringer godtgjort, at tiltalte har gjort sig skyldig i forsøg på overtrædelse af de i straffelovens § 152 stk. 1, 2. pkt. jfr. tildels stk. 2 nævnte bestemmelser.

Ved strafudmålingen har retten lagt til grund, at tiltaltes handlemåde tyder på ringe styrke eller fasthed i det forbryderiske forsæt.

Tiltalte har under sagen været fængslet fra den 10. august 1973 til den 22. august 1973.

Sor.: følge af det anførte vil tiltalte være at anse efter straffelovens § 291 stk. 1 samt efter straffelovens § 152 stk. 1, 2. pkt. jfr. tildels §

152 stk. 2 jfr. § 21 med fængsel i 4 måneder.

Da det under hensyn til det om omstændighederne ved den forbryderiske handling samt til det om tiltaltes personlige forhold oplyste findes upåkrævet, at straffen kommer til fuldbyrdelse, bestemmes det i medfør af straffelovens § 56 stk. 2, at fuldbyrdelsen udsættes i overensstemmelse med de i straffelovens 7. kapitel herom gældende regler, således at den bortfalder efter forløbet af en prøvetid på 2 år under de nedenfor angivne betingelser.

THI KENDES FOR RET:

Tiltalte T bør straffes med fængsel i 4 måneder.

Fuldbyrdelsen af straffen udsættes og bortfalder efter forløbet af en prøvetid på 2 år fra dato på betingelse af, at tiltalte i prøvetiden ikke begår strafbart forhold.

Tiltalte bør betale sagens omkostninger, derunder 1.000 kr. i salær til den beskikkede forsvarer, advokat Ancher.

Østre landsrets dom af 13. NOVEMBER 1974

Den indankede dom, der er afsagt den 4. februar 1974 af retten i Brøndbyerne (sag nr. S 136/73), er påanket af anklagemyndigheden til skærpelse af den idømte straf.

Tiltalte har påstået dommen stadfæstet.

For landsretten er der afgivet forklaring af tiltalte om personlige forhold. Tiltalte har forklaret, at han blev ansat i Kommune Data i slutningen af 1968. Efter at han fratrådte, arbejdede han som salgskonsulent. Han blev arbejdsløs 1. oktober 1974, men skal fra 1. december 1974 begynde i et andet firma, hvor han får 4.000 kr. om måneden. Han blev skilt i november 1973, men flyttede ret hurtigt igen sammen med sin tidligere hustru. Hun arbejder som kontorassistent. De venter et barn.

Efter det oplyste er Kommune Data et interessentskab, der ejes af Amtsrådsforeningen og Kommunernes Landsforening. Vedrørende forhold 2 vil straffelovens § 152, stk. 4, herefter være at citere.

Der findes ikke tilstrækkelig grundlag for at anvende straffelovens § 21, stk. 2.

Under hensyn til det, navnlig om tiltaltes personlige forhold oplyste, tiltrædes det, at straffen, som findes passende, er gjort betinget som sket ved dommen.

I medfør af straffelovens § 58, stk. 2, findes tiltalte at burde betale en tillægsbøde på 2.000 kr. med en forvandlingsstraf af hæfte i 14 dage.

Med hensyn til sagens omkostninger forholdes efter omstændighederne som nedenfor bestemt.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Den indankede dom bør ved magt at stande, dog at tiltalte T tillige idømmes en bøde, stor 2.000 kr. med forvandlingsstraf af hæfte i 14 dage.

Sagens omkostninger for landsretten, derunder 500 kr. i salær til den for tiltalte beskikkede forsvarer, advokat Jørgen Ancher, udredes af det offentlige.

GENTOFTE RETS DOM AF 28. JUNI 1979

SS 94/79

Anklagemyndigheden

mod

T

MANDATSVIG, BEDRAGERI: En ansats overførsel af beløb til egen konto i udenforstående pengeinstitut.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 99 f)

T, der var ansat som assistent i et firma F's lønningskontor, skulle bl.a. udfærdige hullebilag på baggrund af oplysninger om de ansattes arbejdstimer, ligesom han skulle udfærdige hullebilag i forbindelse med ændringer af adresser, konti m.v. I denne forbindelse oprettede T en række konti og ændrede ved hjælp af hullebilagene overførslerne fra nogle af lønmodtagernes konti til egne konti.

På den dag, T vidste, at beløbene var klar til udbetaling, hævede han ca. 200.000 kr. på de forskellige konti, og forlod landet. Samme aften om morgenen havde T sat telefonvagt på F's telefon, idet han angav, at kontoret var lukket på grund af ombygning indtil kl. ca. 12.00. Dette, kombineret med T's udeblivelse, førte til forholdets opdagelse. T havde nogle måneder forinden efter anmodning fra F sagt sin stilling op, men havde fået lov at forblive i stillingen, medens han søgte andet ansættelsesforhold. Det første forhold blev begået kort efter opsigelsen, hvor T som hidtil kunne arbejde relativt uhindret, da han selv udfærdigede hullebilagene, gennemgik checklisterne og distribuerede lønsedlerne.

Ved straffættelsen lagde retten i Gentofte på den ene side vægt på beløbets størrelse - ca. 400.000 kr., hvoraf ca. 200.000 kr. var hævet, at forbrydelsen var nøje planlagt, at det var vanskeligt for F at kontrollere uregelmæssighederne, og at det var vanskeligt for bankerne at kontrollere udbetalingerne, når telefonen var lukket. På den anden side betonedede retten T's ringe løn i forhold til hans ansvarsfulde stilling og størrelsen af de beløb, han kunne manipulere med, samt at F intet foretog sig for at kontrollere hans arbejde.

T idømtes fængsel i 3 år for mandatsvig og bedrageri, jfr. Strfl. § 286, stk. 2, jfr. § 279 og § 280 nr. 2. (Bedrageriforholdene adskilte sig

udelukkende fra de øvrige forhold ved at der var anvendt forskudsbilag, som T havde fået en bemyndiget person til at underskrive.)

Gentofte rets dom

Under denne efter retsplejelovens § 925 behandlede sag tiltales

T

p.t. arrestant

for bedrageri og mandatsvig.

Anklagemyndigheden har nedlagt påstand om konfiskation af den i forhold 15 nævnte pistol.

Tiltalte er født den 30. april 1948 i København.

Ved tiltaltes uforbeholdne tilståelse, hvis rigtighed bestyrkes ved de i øvrigt foreliggende oplysninger, finder retten det bevist, at han har gjort sig skyldig i:

1.

bedrageri efter straffelovens § 279 ved den 8. december 1978 svigagtigt at have formået firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, til at overføre et beløb på kr. 5.500,- til sin konto --- i --- afdeling, oprettet af ham i navnet --- Larsen, --- København Ø, med opdigtet cpr.nr., idet han i strid med sandheden angav, at beløbet var forskud til en arbejder A 042 --- Larsen i firmaets afdeling i ---. Larsen var fratrådt firmaet tidligere på året, men stod af hensyn til årsopgørelsen stadig i systemet. Sigtede udfærdigede forskudsbilag på beløbet, angivet som "a conto ferie", hvilket blev godkendt af en medarbejder, ---, udfærdigede et hullebilag på beløbet, samt et hullebilag, hvorved han ændrede --- Larsens kontonr. --- til ovennævnte kontonr. i --- banken.

2.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 28. december 1978 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre et beløb på kr. 1.724,95 til sin konto --- i --- bankens --- afdeling, jfr. forhold 1, idet han i strid med sandheden udfærdigede hullebilag, hvorefter den i forhold 1 omtalte --- Larsen i december 1978 havde haft en indtjening af 108 normaltimer og 89 overarbejdstimer, således at der efter fordrag af forskuddet i forhold 1 blev udbetalt restbeløb på kr. 1.724,95.

3.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved 23. januar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre et beløb på kr. 7.904,32 til sin konto --- i --- bankens --- afdeling, jfr. forhold 1, idet han i strid med sandheden på telex fra firmaets --- afdeling påførte en sygemeldt arbejder A 337 --- Christensen, der for januar 1979 var anført med 0 timer, et timetal på 132,50 normaltimer og 77 overarbejdstimer, hvorefter han på hullebilag ændrede --- Christensens

konto 745- 715 til konto 4410- 75 samt anførte normaltimesatsen til kr. 30,35 og overarbejdstimesatsen til 44,35 kr.

4.

bedrageri efter straffelovens § 279 ved den 26. januar 1979 svigagtigt at have formået firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, til at udstede en forskudscheck på kr. 1.941,80 til arbejder --- Sørensen i firmaets --- afdeling, idet han formåede assistent --- til at godkende forskudsudbetalingsbilag med angivelse af 38 overtimer for januar 1979, hvorpå sigtedes konto i --- bankens --- afdeling, kontonr. --- var anført. Ved henvendelse til firmaets kasse blev der udstedt en check stor kr. 1.941,80, lydende på sigtedes kontonr., hvorefter sigtede satte beløbet ind på kontoen.

5.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre et beløb på kr. 11.373,15 til sin konto --- i --- bankens --- afdeling, jfr. forhold 1, idet han i strid med sandheden på telex fra firmaets --- afdeling påførte en sygemeldt arbejder A 337 --- Christensen, der for februar 1979 var anført med 0 timer, et timetal på 164 normaltimer på 106,80 overarbejdstimer, idet han i forbindelse med lønudbetalingen i januar 1979, jfr. forhold 3, havde ændret kontonummeret fra 745- 2715 til 4410- 75.

6.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetalinger for februar 1979 til to af firmaets funktionærer på henholdsvis kr. 49.490,50 og kr. 25.643,00 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i Sparekassen --- afdeling, oprettet konto, idet han ændrede lønkontonummeret og gagen for de to udbetalinger på de af ham udfærdigede hullebilag således: F 304 --- fra konto 2256- 61 til konto 255---077 og gagen i kode fra kr. 11.350,- til kr. 50.000 og F 307 --- Hansen fra konto 5381- 52 til 255-6 77 og gagen i kode fra kr. 10.800 til kr. 25.500,-.

7.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetalinger for februar 1979 til to i firmaet ansatte på henholdsvis kr. 7.058,29 og kr. 39.335,20 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i Sparekassen --- afdeling, oprettet konto, idet han ændrede lønkontonumrene for begge lønudbetalinger og gagen for den enes vedkommende på hullebilag således: A 353 arbejdsmand --- Sørensen fra konto 7140 36 til konto 86- 552, og F 301 funktionær--- fra kontonummer 4081- 9 til 86- 552 og gagen i kode fra kr. 8.650,- til kr. 40.500,-.

8.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetalinger for februar 1979 til to af firmaets funktionærer på henholdsvis kr. 25.530,50 og kr. 59.335,50 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i --- Bank, --- afdeling, oprettet konto, idet han på

hullebilag ændrede lønkontonumre og gagen for de pågældende således: F 305 kontonr. fra 3119--- til 3119- , og gagen i kode fra kr. 10.150,- til kr. 25.500,-, og F 308 Niels --- kontonr. 2310- 49 til 3119- 18 og gagen i kode fra kr. 11.250,- til kr. 60.400,-.

9.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetaling for februar 1979 til en af firmaets funktionærer F 311 på kr. 49.358,- til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i --- afdeling, oprettet konto, idet han på hullebilag ændrede lønkontonummeret fra konto 5460- 59 til 4400- 27, og gagen i kode fra kr. 9.400,- til kr. 50.000,-.

10.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetaling for februar 1979 til en af firmaets funktionærer F 314 llans --- på kr. 59.310,- til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i ---, oprettet konto, idet han på hullebilag ændrede lønkontonummeret fra 21 7113 til 55 196 og gagen i kode fra kr. 20.500,- til kr. 60.000,-.

11.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetaling for februar 1979 til en af firmaets arbejdere A 364 ---, som ikke havde nogen lønkonto, på kr. 6.270,- til en af ham i forvejen i eget navn og cpr. nr. i --- banken, hovedkontoret, oprettet konto, idet han på hullebilag anførte kontonummeret 50 65.

12.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetalinger for februar 1979 til to af firmaets arbejdere på henholdsvis kr. 11.269,90 og kr. 13.230,40 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i ---, --- afdeling, oprettet konto, idet han på hullebilag ændrede lønkontonumrene således: A 329 --- Sørensen fra kontonummer --- 4821789 til --- 839592 og A 320 --- Andersen fra 3 --- 057 til 2 --- 92.

13.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret, ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre lønudbetaling for februar 1979 til en af firmaets arbejdere A 328 --- Pedersen på kr. 10.686,26 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i --- banken, --- afdeling, oprettet konto, idet han på hullebilag ændrede lønkontonummeret fra 74802 til --- 892.

14.

mandatsvig efter straffelovens § 280 nr. 2 overfor firmaet F, hvor han var ansat som assistent i lønningskontoret ved den 23. februar 1979 i det formueanliggende som det påhvilede ham at varetage for firmaet, at have handlet mod dettes tarv og påført det et formuetab ved at overføre

lønudbetaling for februar 1979 til en af firmaets arbejdere A 330 Poul --- Andersen på kr. 8.263,11 til en af ham i forvejen i eget navn og cpr.nr. i ---, ---, København ---, oprettet konto, idet han på hullebilag ændrede lønkontonummeret fra 571- --- 91 til 5 --- 11.

15.

overtrædelse af våbenlovens § 2, jfr. § 1 stk. 1, nr. 1 og 2, idet han i de sidste to år indtil den 16. marts 1979 har erhvervet og været i besiddelse af en pistol, Mauser, kal. 7,65 nr. 922254 samt en patron hertil uden at have tilladelse hertil.

Tiltalte har om fremgangsmåden ved lønudbetalingen i firmaet F, forklaret, at visse oplysninger kaldes stamoplysninger. Det er den pågældendes medarbejdernummer, hans timeløn, hans overtimeløn og hans lønnummer. Disse oplysninger er kodet ind på det edb anlæg F anvender på datacentralen i Herlev, og de opbevares der. Dette edb anlæg kan forstå almindeligt sprog og tal, men kan også forstå en bestemt kode, når een eller anden oplysning skal være hemmelig. Det der kommer ud af maskinen er altid almindeligt dansk. Han har videre vedrørende lønningerne for arbejdere og funktionærer i F forklaret, at der to gange om måneden kom telexudskrifter fra --- indeholdende oplysninger om arbejderes time-tal og overtimetal, og de blev overladt til ham. Der kunne også være andre oplysninger, hvis den pågældende f.eks. havde købt tøj eller fået forskud eller på anden måde brugt af sin løn. Tiltalte udarbejdede derefter et hullebilag, hvori han indkodede sidstnævnte specielle oplysninger om forskud og andet, som arbejdereren eller funktionæren havde fået. Dette hullebilag tog han derefter sammen med telex'en ned til en hulledame, der tastede oplysningerne fra hullebilaget ind på en diskette. Ved en anden hulledames assistance blev foretaget kontrollen af, at det på disketten anførte var rigtigt, idet der blev foretaget det man kalder en kontrolhulning. Derefter gik disketten til operatøren, der kørte opgaven ind i edb anlægget, det vil sige, at han lagde det ned i en læseenhed, og maskinen læste derefter disse oplysninger, der blev sendt til anlægget i --- der derefter sendte dem tilbage til F, hvor der så udarbejdedes en checkliste med arbejdersnummer og de forskellige oplysninger om fradrag m.v. Denne liste blev derefter sammen med hullebilaget og disketten sendt til lønningskontoret, det vil sige til tiltalte. Han foretog derefter en vis kontrol af det på checklisten anførte. Han foretog som regel kun stikprøver og undtagelsesvis sammenholdt han det med oplysningerne fra telex'en fra ---. Efter at dette var sket, kørte operatøren disketten med de timer, der var anvendt, og som også i mellemtiden var blevet udarbejdet af en hulledame på baggrund af telexoplysningerne om timer og overtimer ind i anlægget, og de gik derefter samme vej, som

den første diskette og på grundlag af de to diskettens oplysninger blev der udfærdiget en lønseddel. Denne lønseddel kom til tiltalte til kontrol, og han så efter, om den så rimelig ud. Det var tit, at der var fejl i de lønsedler, og det var fordi det program, maskinen i --- var indtastet med, var dårligt. Programmøren havde efter tiltaltes mening ikke været sin opgave voksen.

Han har tilføjet, at der ikke var andre end ham, der kontrollerede, at lønningsbilagene var rigtige. Han har aldrig hørt, at der skulle have været een til, der skulle have kontrolleret dem. Lønsedlerne som var udskrevet i --- på baggrund af oplysninger fra Herlev, gik så til ham, der samlede dem. Der var tre lønsedler, een som skulle sendes til arbejderen eller funktionæren i ---, een til den pågældendes adresse i Danmark og een skulle blive hos arbejdsgiveren. Samtidig med, at maskinen i --- udarbejdede denne lønseddel, lavede den en magnettape, der indeholdt kontonummer og det beløb den pågældende arbejder skulle have udbetalt, og endvidere firmaet F's cir-nummer og bankkontonummer. Samtidig udarbejdedes der i F en "fuldmagt", eller hvad man skal kalde det, en oplysning over, hvor mange personer, der skulle have udbetalt løn, og hvor stort beløbet var, og på hvilken konto dette beløb skulle trækkes. Denne såkaldte fuldmagt blev underskrevet af to overordnede personer i firmaet, og derefter bragt med bud til ---, hvor budet fik udleveret det fornævnte magnettape, der som nævnt indeholdt oplysninger om de enkelte lønmodtageres kontonummer, navn og beløb, og med dette magnettape gik budet til Multi-Data i København, der foranledigede, at beløbene blev hævet på F's konto, og derefter udsendt til de enkelte lønarbejderes konti.

Han har oplyst, at lønsedlerne så hurtigt som muligt blev sendt til arbejderen i ---. Lønsedlerne, der skulle sendes til adresserne i Danmark, blev sendt dagen før beløbene var til disposition.

Han har videre forklaret, at det kan tænkes, at der foretoges visse ændringer i stamoplysningerne, f.eks. hvis den pågældende lønmodtager havde fået en ny konto, skulle have højere timeløn eller havde fået adresseændring. Disse oplysninger meddeltes lønningskontoret og enhver på lønningskontoret kunne tage imod disse oplysninger. Man sikrede sig, at de pågældende oplysninger var rigtige ved at bede den pågældende om at opgive lønnummer og hans cpr.nr. Disse oplysninger, som medarbejderne på lønningskontoret på den måde fik - og det kunne ske enten pr. brev eller pr. telefon eller på anden måde - blev derefter overladt tiltalte, der udarbejdede et hullebilag med de nye oplysninger. Dette

hullebilag gik han ud til hullestuen med, og der blev udarbejdet en diskette på samme måde som foran forklaret, ligesom der blev foretaget en kontrolhulning, ligeledes som foran beskrevet. Disketten gik derefter til operatøren, og det blev sat i maskinen i ---, der foretog de fornødne ændringer i programmet i maskinen i --- Herlev, som derefter sendte besked til F. Der blev derefter udskrevet en checkliste, som blev overladt til tiltalte, der checkede af, at oplysningerne var rigtige. Heller ikke denne ekspedition blev kontrolleret af nogen anden end ham. Han har oplyst, at det kun var månedsgagerne til funktionærerne, der blev skrevet i kode, men det skete også normalt sådan, medens alle andre oplysninger blev indtastet på maskinen på almindeligt sprog.

Tiltalte har endelig tilføjet, at den såkaldte "fuldmagt" til "Multi-Data", som blev underskrevet af to overordnede funktionærer hos F, indeholdt en samlet lønsum, som varierede fra måned til måned, og som det derfor formentlig ikke var muligt for de to funktionærer at kontrollere, før de skrev den under.

Tiltalte har videre forklaret, at han blev ansat hos F den 15. december 1977. Han fik til at begynde med 7.200 kr. brutto om måneden, senere steg han til ialt 8.000 kr. brutto pr. måned. På lønningskontoret var ansat tre fuldtidsbeskæftigede, hvoraf han var den ene, og to deltidbeskæftigede. Han medvirkede til udbetalingen af 14-dages lønning til arbejdere her i Danmark. Det drejede sig om ca. 500 udbetalinger pr. uge. På lønningslisterne skulle indkodes timetal, sygetimer, overtimer og eventuelle forskud med videre.

Dette arbejde blev som nævnt udført såvel af ham som af de andre ansatte. Han alene var beskæftiget med betalingen af lønningerne til arbejdere og funktionærer i ---, og det foregik som foran beskrevet.

Da han begyndte at stå for udbetalingerne til --- var der lidt under 100 ansatte. Det blev efterhånden nedtrappet, indtil det midt i 1978 var ca. 60 personer. Derefter steg det lidt igen, og da han forlod firmaet, var det ca. 70 personer.

Han skulle endvidere sammen med de andre ansatte registrere sygemeldinger fra de 14-dages lønnede arbejdere, ligesom han skulle udbetale feriepenge kontant til disse arbejdere, hvis de fremsatte begæring herom.

Udbetalingen af lønningerne til funktionærer og arbejdere her i Danmark blev revideret, men han har aldrig set, at lønudbetalingerne til medarbejderne i --- blev revideret.

Tiltalte har fremdeles forklaret, at han igennem længere tid havde

været i økonomiske vanskeligheder. Han havde bl.a. oparbejdet en større skattegæld. Han havde vel en gæld privat og i skat på ca. 60.000 kr. I midten af december 1978 blev han af firmaet anmodet om at sige sin stilling op, senest den 31. marts 1979 på grund af sin skattegæld. Da han ikke kunne klare sin dårlige økonomiske situation fandt han på, at han måtte skaffe sig penge. Det ville han gøre på den måde, at han ville fodre edb-anlægget med dataoplysninger, således at pengene blev udbetalt på konti tilhørende ham i stedet for til de ansatte i ---. Årsagen til, at han kunne foretage sine falsknerier var, at oplysningerne om arbejderne i ---, som han indkodede i edb-anlægget ikke blev kontrolleret af nogen. I begyndelsen af januar 1979 begyndte han som et led i sine forberedelser at oprette forskellige konti i forskellige pengeinstitutter i København. Han vil mene, at han har oprettet ca. 15 konti i sit eget navn og een konto på navnet Palle Larsen. Han kunne ændre kontonummeret og banken og det beløb den pågældende arbejder eller funktionær skulle have udbetalt uden at nogen kunne se, at de oplysninger, der kom ud af edb-anlægget var urigtige, og det var det, han benyttede sig af. Han rettede i indkodningen kontonummer og gagens størrelse på 20 forskellige medarbejdere og lod i stedet beløbene indkode på sine egne for nyligt oprettede konti. Dette gjorde han i løbet af februar måned 1979, idet han skulle aflevere materialet til hulledamerne, den 26. februar og lønningerne skulle være klar til udbetaling den 28. februar, og dette sidste vidste han. Den 28. februar blev han hjemme fra arbejde, og straks om morgenen satte han telefonvagt på F's telefon, idet han angav noget i retning af, at kontoret var lukket på grund af ombygning indtil kl. 12.00. Han gik derefter rundt til de forskellige banker og hævde et beløb, ikke hele det indestående, i 10 forskellige banker, og han vil gå ud fra, at han herved har hævet 202.154 kr. Han havde om morgenen pakket sin kuffert, og det havde han gjort, fordi hans kone ikke måtte vide, hvad han havde for. Han tog sin kuffert med sig, da han forlod hjemmet, og han havde sin kuffert med sig rundt i forskellige banker. Han tog, da han havde hævet det sidste beløb direkte til Lufthavnen, hvor han købte flybillet til Zürich, og hertil ankom han og blev i ca. 3 dage. Derefter tog han et fly til Boston, hvor han var en uges tid, hvorefter han fløj til Montreal. Her blev han af en ven overtalt til at vende hjem snarest muligt, og stå til regnskab for, hvad han havde lavet. Han tog imidlertid nogen tid til Las Vegas først. Han kan ikke sige, hvorfor, og her spillede han og tabte det meste af det beløb, han på dette tidspunkt havde tilbage. Han tog derefter til Seattle, hvor han var

et par dage, og derefter tog han hjem, idet han forinden havde underrettet politiet om, at han ville komme. Han havde kun et ganske lille beløb på sig ved hjemkomsten, ca. 16 \$ og 50,- d.kr.

Personalechef hos firmaet F Christensen har som vidne forklaret, at han har ansat tiltalte som assistent i lønningsbogholderiet. Det var en fordel, at han var edb-uddannet, men det var ingen betingelse for hans ansættelse.

Lønafdelingen bliver ledet af lønningsbogholder ---, der som opgave bl.a. har at kontrollere sine medarbejders arbejde, og det gør han ved at foretage stikprøver. Hvis man har konstateret, at en medarbejder arbejder godt og sikkert, er det normalt, at man overlader et bestemt område til ham.

Vidnet har endvidere oplyst, at regnskaberne, for så vidt angår arbejdet i ---, hver tredje måned blev revideret af en ekstern revisor. I øvrigt foretog lønningsbogholder --- som nævnt stikprøvekontrol. Der var 1500 konti, der skulle kontrolleres. Tiltalte har i alt rettet i 10-15 konti, og disse konti forsvinder jo helt i mængden.

Vidnet har tilføjet, at tiltalte ikke altid mødte, som han skulle, og det uden lovligt forfald. Det er en af årsagerne til, at hans løn ikke er steget så voldsomt meget. I øvrigt er hans løn på gennemsnittet af, hvad en medarbejder i hans stilling får udbetalt, og det er et væsentligt stykke over HK-lønningerne.

I begyndelsen af december 1978 fik man på lønningskontoret en opringning fra skattekontoret i ---, der oplyste, at man havde sendt firmaet 3 tilbageholdelseserklæringer for skat for så vidt angik tiltalte, men at man ikke havde modtaget noget beløb. Tiltalte var den pågældende dag sygemeldt, men da han kom på kontoret næste dag, afhørte vidnet ham straks, og han erkendte da, at han havde tilegnet sig de omhandlede erklæringer.

Herefter var det givet, at tiltalte ikke kunne fortsætte i firmaet. Han havde imidlertid personlige problemer, og da man fra firmaets side nødig ville skade ham mere end højst nødvendigt, blev man enige om, at han selv skulle opsige sin stilling til 31. marts 1979. Så havde han god tid til at finde sig et andet job og det uden, at man var klar over, at der kunne sættes nogen plet på ham. Man meddelte ikke noget om samtalen med ham til de øvrige i firmaet ansatte, men lod ham selv om at fortælle, at han havde sagt sin stilling op. Dette gjorde man for ikke at vække opsigt.

Vidnet har videre tilføjet, at man, hvis man skulle have kontrolleret,

at tiltalte ikke foretog sig noget ulovligt, skulle have kontrolleret enhver af hans bevægelser - det vil sige, at man skulle have haft en medarbejder til at sidde og se efter hver enkelt postering, han foretog sig. Det kan af såvel økonomiske grunde som af andre grunde ikke lade sig gøre. Efter at tiltalte havde sagt sin stilling op, har hovedbogholder --- ca. hver 14-dag foretaget stikprøvekontroller på det arbejde, som tiltalte foretog, særligt med hensyn til lønningerne til ---. Der er ikke herved af ham konstateret nogen fejl. Da der til at begynde med kun var ændret på een konto indenfor en 14-dages periode, ville det også have været et sært held, om hovedbogholderen netop var faldet ned på en sådan ændring.

Vidnet har oplyst, at den i sagen omhandlede "fuldmagt" til at udbetale lønninger blev underskrevet af to prokurister eller andre overordnede personer i F. De havde ikke nogen mulighed for at opdage, hvis der var jongleret med tallene. Lønsummen i firmaet kunne variere med en halv til trekvart mill. kr. pr. måned.

Vidnet har sluttelig oplyst, at --- i alt har omfattet 276 medarbejdere såvel tilhørende --- som andre firmaer.

Efter det således anførte har tiltalte foretaget:

- 1: 6 stk. med ændring af registrerings nr. og konto nr.
- 2: 7 stk. med ændring af gage, registrerings nr. og konto nr.
- 3: 1 stk. fratrukket, med ændring af registrerings nr. og konto nr., samt input af bruttoløns-reguleringer og træk af kasseforskud.
Kasseforskud er trukket til dækning af fremsendt check pr. 8. december 1978, under dække af "a conto ferie".
- 4: 1 stk. sygemeldt, med ændring af registrerings nr. og konto nr., samt input af bruttoløns-reguleringer og input af overtimer, normaltimer, ved manuel rettelse af telex indkommet fra DDR.

Straffen fastsættes efter straffelovens § 286 stk. 2., jfr. § 279 og § 280, nr. 2 til fængsel i 3 år.

Ved fastsættelsen af straffen er på den ene side henset til det besvægne beløbs størrelse (393.242,88 kr.), til forbrydelsens beskaffenhed - den var nøje planlagt, den var udtænkt på en sådan måde, at F vanskeligt kunne kontrollere uregelmæssighederne, ligesom de udbetalen-

de pengeinstitutter ikke kunne kontrollere udbetalingerne rigtighed, idet telefonforbindelsen til F var afbrudt - og på den anden side til tiltaltes ringe løn i forhold til den ansvarsfulde stilling og størrelsen af de beløb, han kunne manipulere med, samt til at F - selv efter, at der var opstået tvivl om tiltaltes hæderlighed - intet særligt foretog sig for at forsøge at kontrollere hans arbejde.

Tiltalte har under sagen været frihedsberøvet fra den 27. marts 1979.

En nedlagt erstatningspåstand tages - efter retsformandens bestemmelse - til følge som nedenfor bestemt.

T I I K E N D E S F O R R E T :

Tiltalte T straffes med fængsel i 3 år.

Tiltalte betaler sagens omkostninger, derunder 6.000 kr. med 20,25% moms i salær til den beskikkede forsvarer, landsretssagfører ---.

En mauser pistol, kal. 7,65, nr. 922254 konfiskeres.

Inden 14 dage fra dato betaler tiltalte 196.350,47 kr. med procesrenter fra 27. februar 1979 til ---.

Ved Østre Landsrets dom af 28. 10 1982 (a.s. nr. 120/1982) idømt T2 8 måneders fængsel for medvirken til mandatsvig, jfr. Strfl. § 286, stk. 2, jfr. § 280, nr. 2., jfr. § 23. (Se ovennævnte dom fra Gentofte Ret af 28. 6. 1979).

T2 havde medvirket ved planlægningen af T's mandatsvig overfor F, havde etableret telefonvagt ved F's telefon den 28.2. 1979 om morgenen, og havde i bil kørt T rundt til forskellige pengeinstitutter for at hæve ca. 200.000 kr. af de fra F overførte beløb. Østre Landsret stadfæstede hermed Gentofte Rets dom af 18.2.1982.

FREDERIKSHAVN KRIMINALRETS DOM AF 22. FEBRUAR 1980

SS nr. 248/1979

UNDERSLÆB: En ansats overførsel af beløb til sig selv.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 94)

T, der var ansat som bogholder og kasserer i et automobilfirma, F, til-egnede sig uretmæssigt over 5 år ca. 283.000 kr., som tilhørte F. Fremgangsmåden var i hovedsagen den, at T tilbageholdt indbetalinger fra bilkunderne, samtidig med at hun oprettede nye fiktive debitoronti med tilsvarende tilgodehavender. Når de fiktive debitoronti blev for gamle i systemet, udlignede hun tilgodehavendet ved oprettelse af nye, ligeledes fiktive debitoronti med tilsvarende tilgodehavender. Indbetalingerne fra bilkunderne blev i vidt omfang indført i F's kassebog under ændrede navne og med ændrede (ofte mindre) beløb, således at de dækkede tilgodehavender, som faktisk var betalt på et tidligere tidspunkt.

Retten idømte T fængsel i 1 år for underslæb, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. § 278, stk. 1, nr. 3.

RETTEI I GRINDSTEDS DOM AF 16. APRIL 1980

SS nr. 165/1980

MANDATSVIG: En ansats overførsel af beløb til egen konto i udenforstående pengeinstitut.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 99 f)

T var ansat som assistent ved en kommune K's personale- og lønningskontor, hvor han bl.a. arbejdede med edb-kørsel af lønudbetalinger. Når lønmodtagere ansat ved K fratrådte, og lønudbetalingerne derfor skulle ophøre, blev de pågældende lønmodtagere afgangsført på såkaldte stamkort, og dette blev indberettet til det servicebureau, der stod for den edb-mæssige bearbejdning. Anlægget ville herefter kun acceptere indberetninger, der blev dateret før afgangsdatoen, mens fremtidige indberetninger automatisk ville blive afvist. T benyttede sig af dette til at datere indberetninger om lønudbetalinger til sådanne fratrådte personer således, at lønudbetalingen stadig skete. Samtidig anvendte T koden for skattefri befordringsgodtgørelse, så udbetalingerne ikke blev opgivet til skattevæsenet. Endelig ændrede T kontonumrene for de pågældende lønmodtagere til en konto oprettet i hans eget navn i pengeinstituttet B.

De lønsedler, der kom til K fra servicebureauet, blev udleveret til den, der havde kørt lønudbetalingen, således at T kunne få fat på de fiktive lønsedler og destruere dem. Fra 1977 kom der enkelte gange såkaldte mikrofiches, dvs. mikrofilm, der viste, hvilke lønudbetalinger, der havde fundet sted, og hvilke beløb, der var overført til T's konto i B. Disse mikrofiches var der ikke andre, der nærmere undersøgte. To gange årligt afholdtes revision i afdelingen, men revisionen var koncentreret om stamkortet for aktuelle lønmodtagere.

Ved anvendelse af den beskrevne fremgangsmåde overførte T over knap 6 år ca. 315.000 kr. fra K til sin konto i B.

Ved Grindsted Rets dom af 6.4.1980 idømtes T fængsel i 3 år for mandatsvig, jfr. Strfl. § 280, nr. 1, jfr. § 154 og § 286, stk. 2.

Ved straffastsættelsen blev der lagt vægt på beløbets størrelse, og at T havde udnyttet et relativt nyt område, for hvilket sikkerhedsforanstaltningerne endnu ikke er fuldt udviklet.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 22. MAJ 1980

SS nr. 1/79

MANDATSVIG, DOKUMENTFALSK: En ansats overførsel af beløb til sig selv.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 98)

T var ansat som vikar i et forsikringsselskab F, hvor han bl.a. skulle ekspedere opsagte forsikringer. Når en sådan blev modtaget, indtastede T policennummeret og modtog dagen efter en edb-udskrift over policen. Herefter udfyldte T et skema med policens nummer, et kontrolnummer (som også fremgik af edb-udskriften), afgangsdatoen og en underskrift. Uden kontrol fra andre ansatte gik skemaet direkte videre til F's edb-afdeling, hvorfra han den følgende dag modtog en edb-udskrevet check med ristornoen. Normalt gik checken gennem T's overordnede, men hvis han skrev "Check til T" på huleskemaet, gik checken direkte til ham, hvorefter T forsynede den med falsk endossement. Fejllisterne gik til T's overordnede, der overlod dem til ham uden særskilt gennemgang.

Desuden havde T tilegnet sig en lang række checks, der var underkrevet af F, og som T herefter forsynede med falsk endossement.

Ved retten i Lyngbys dom af 6. april 1979 fundtes T skyldig i tyveri, mandatsvig og dokumentfalsk vedrørende ialt ca. 200.000 kr., hvoraf 150.000 kr. vedrørte forsøg, og idømte ham fængsel i 1 år og 3 måneder, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. Strfl. § 276, § 172, stk. 1, jfr. § 171, tildels jfr. § 21, og § 285, stk. 1, jfr. § 280, nr. 1, jfr. tildels § 21.

Ved straffastsættelsen blev der lagt vægt på, at det hovedsagelig var på grund af manglende kontrolforanstaltninger, at T fik mulighed for at gennemføre sine handlinger.

Østre Landsret stadfæstede afgørelsen ved dom af 22.5.1980.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 26. AUGUST 1980

SS nr. 77-13/1979

MANDATSVIG: En ansats overførsel af beløb til egen konto i udenforstå-
ende pengeinstitut.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 99 f)

*T, der var ansat som kontorassistent ved en skole med ansvar for løn-
ningsområdet i edb-systemet, oprettede en fiktiv lønmodtager med samme
efternavn og adresse som ham selv, men med et andet personnummer.
Samtidig oprettede T en lønkonto i et pengeinstitut i samme navn men
med sit eget personnummer. Herefter overførte T ad 7 gange via edb-
lønsystemet ialt ca. 67.000 kr. til lønkontoen, som han havde rådighed
over.*

*Desuden tilegnede T sig ca. 10.000 kr. fra skolens personaleforening,
hvor han var kasserer.*

*Ved Retten i Århus idømtes T den 10. juni 1980 fængsel i 8 måneder
for underslæb og mandatsvig, jfr. Strfl. § 278, stk. 1 nr. 3 og § 280,
nr. 2. Ved straffastsættelsen blev der på den ene side lagt vægt på for-
brydelsens omfang og den særlige teknik, der var anvendt. På den an-
den side blev det tillagt betydning, at T havde meldt sig selv og ydet
bistand under efterforskningen.*

Dommen blev stadfæstet ved Vestre Landsrets dom af 26.8.1980.

KOBENHAVNS BYRETS DOM AF 29. JUNI 1982

Sag nr. 1526/ 1982

MANDATSVIG: En ansats overførsel af beløb til sig selv.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 94)

T, der var funktionær i et pengeinstitut, hævede uberettiget til sig selv ialt ca. 430.000 kr. ved at foretage fiktive posteringer på pengeinstitutternes interne mellemregningskonti.

Desuden håndpantssatte T uberettiget en obligation på 15.000 kr. tilhørende en roklub, som han var formand for, til sikkerhed for et privat lån.

Ved Københavns Byrets dom af 29.6. 1982 idømtes T fængsel i 2 år og 6 måneder for mandatsvig, jfr. Strfl. § 280, jfr. § 286, stk. 2. Ved straffastsættelsen lagde retten - udover det besvegne beløbs størrelse - vægt på, at T ikke havde foretaget dispositioner, der var egnede til at dække over besvigelserne ved en revision, og at bankens kontrolsystem havde været mangelfuldt.

BRØNDERSLEV RETS DOM AF 7. SEPTEMBER 1982

P.S. nr. 72/1982

UNDERSLÆB: En ansats overførsel af beløb til sig selv.
(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 94)

T, der var kasserer i en sparekasse, tilegnede sig gennem 1½ år ca. 240.000 kr. ved ca. 125 gange at udfærdige falske kassebilag, der medførte overførsel af pengebeløb til en mellemregningskonto, hvorefter T hævede beløbet ved kassen eller overførte det til egen konto. T dækkede over underslæbet ved nye posteringer på mellemregningskontoen.

Desuden tilegnede T sig ca. 12.500 kr. fra en idrætsklub, hvor han var kasserer.

Ved Brønderslev Rets dom af 7.9.1982 idømtes T 9 måneders fængsel for underslæb, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. § 278, stk. 1 nr. 3.

KØBENHAVNS BYRETS DOM AF 8. MARTS 1983

Sag nr. 380/1983

MANDATSVIG: En ansats overførsel af beløb til egen konto i udenforstående pengeinstitut.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 99 f)

T, der var ansat som fuldmægtig i lønningskontoret på en større arbejdsplads, oprettede i kontorets EDB-lønssystem en fiktiv lønmodtager med T's eget personnummer. T overførte derefter gennem 5 år den fiktive lønmodtagers løn - ialt ca. 950.000 kr. - til sin egen konto i et pengeinstitut.

T fik desuden uberettiget anvist ca. 11.000 kr. på sin bankkonto ved til lønningskontoret at indlevere den fiktive lønmodtagers feriekort, som han havde forsynet med falsk arbejdsgiverunderskrift og falsk kvittering.

Ved Københavns Byrets dom af 8.3. 1983 idømtes T fængsel i 3 år og 6 måneder for mandatsvig og dokumentfalsk, jfr. Strfl. § 172, stk. 1, jfr. § 171 og § 286, stk. 2 jfr. § 280, jfr. § 154.

Ved strafudmålingen blev der på den ene side lagt vægt på berigelsesernes omfang i såvel tid som beløb, mens det på den anden side tillagdes betydning, at T havde medvirket ved sagens opklaring, og at der havde foreligget mangelfuld kontrol fra lønkontorets side, herunder særligt, at T havde haft mulighed for at arbejde som både lønansøger, kontrollant og tasteoperatør.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 28. MARTS 1983

SS nr. 459/1982

BEDRAGERI: En tidligere ansats anvendelse af bl.a. edb til at opnå fri rejse med fly.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 89 f)

T, der tidligere havde været ansat i et rejsebureau, hvor han bl.u. havde tilegnet sig 4 flybilletter (blanketter), fik personalet i et flyselskab til at give sig selv og 3 medrejsende adgang til selskabets rutefly Amsterdam-New York retur ved at fremvise de nævnte billetter, som T selv havde udfyldt med sit eget og sine 3 medrejsendes navne. Via telex havde T under anvendelse af kodenummeret for rejsebureauet foretaget pladsreservationer i de nævnte fly. Kodenummeret havde T kendskab til fra sin tidligere ansættelse i rejsebureauet.

Ved Gentofte Rets dom af 6.1. 1983 blev T fundet skyldig bedrageri, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. § 279.

Afgørelsen blev stadfæstet i henhold til sine grunde ved Østre Landsrets dom af 28.3. 1983.

HILLERØD KRIMINALRETS DOM AF 21. APRIL 1983

SS nr. 48/1983

HÆRVÆRK: Ødelæggelse af lagrede data.
(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 59 f)

T, der var vagthavende operatør ved et firma F's edb-anlæg, indkodede et program, der kunne bryde anlæggets sikkerhedssystem, hvorefter han foretog tilføjelser og sletninger i programmateriale med en betydelig retableringsudgift for F til følge. Handlingen fandt sted i tilknytning til F's bortvisning af en anden edb-operatør, idet T i denne anledning ønskede at skabe ærgrelse hos F.

Under hensyn til, at der var foretaget beskadigelse på et edb-anlæg, der måtte anses for yderst sårbart og vitalt for F, og at T's beskadigelse fandt sted i nær tilknytning til F's bortvisning af en anden edb-operatør, fandt retten, at T måtte have vidst eller haft bestemt formodning om, at hans handlemåde ville medføre endog meget betydelige retableringsudgifter for F.

T blev idømt 40 dages hæfte for hærværk af betydeligt omfang, jfr. Strfl. § 291, stk. 2, jfr. § 56, stk. 2.

Hillerød kriminalrets dom

Under denne sag, der fremmet til dom i henhold til retsplejelovens § 925, tiltales T for hærværk.

Sigtelserne har været formuleret således af anklagemyndigheden

1.

overtrædelse af straffelovens § 291, stk. 2 ved den 23. april 1981 i tidsrummet mellem kl. 20,28 og 21,20 at have forøvet hærværk af betydeligt omfang, idet han, der den pågældende aften var vagthavende operatør, i det F tilhørende edb-anlæg indkodede et program benævnt "Joh Holm", der kunne bryde anlæggets sikkerhedssystem, hvorefter han foretog tilføjelser og sletninger i 5 "CICS-tabeller" i programmateriale, hvilket medførte beskadigelse på de omtalte tabeller, med en betydelig retableringsudgift for firmaet til følge.

2.

overtrædelse af straffelovens § 291, stk. 3 ved i forbindelse med det i forhold 1. omhandlede indgreb groft uagtsomt at have forårsaget sletning af 119 "Members", hvilket i forbindelse med det i forhold 1. passerede medførte en betydelig retableringsudgift.

Under domsforhandlingen har den beskikkede forsvarer på tiltaltes vogne påstået forhold 1 henført under straffelovens § 291, stk. 1 under henvisning til, at beskadigelserne alene har medført retableringsudgifter af størrelsesorden under 5.000,- kr. Med hensyn til forhold 2 har forsvareren påstået frifindelse, idet tiltaltes handlemåde ikke har forårsaget sletning af 119 "Members". Arbejdet hermed ville i sig selv vare mindst 2 timer, og sletningen kan ikke ske som en indirekte følge af det i forhold 1 beskrevne. Handlingen er således ikke foretaget af tiltalte, hverken forsætligt eller groft uagtsomt.

Tiltalte har under sagen forklaret, at han havde været ansat som edb-operatør hos F fra den 1. januar 1981 til 1. april 1981. Han blev opsagt på grund af personaleindskrænkelse. Hans arbejde bestod i at betjene edb-anlægget. Han havde skiftevis dag- og aftenvagter. Ved aftenvagt var han normalt alene fra kl. 15-16, til arbejdet var tilendebragt. Dette kunne svinge fra kl. 24,00 til næste dag kl. 16,00.

Da tiltalte kom på arbejde den 23. april 1981 kl. 16,00 fik han at vide, at en kollega K var bortvist på stedet samme dag. Denne var efter tiltaltes mening stedets bedste edb-programmør, og en god kollega. Tiltalte ringede ud på aftenen til K for at høre, hvorfor denne var fyret. De talte lidt sammen. Tiltalte blev ophidset på K's vegne og vred på firmaet. K spurgte tiltalte, om han ville udtage nogle udskrifter af maskinen, således at K kunne benytte disse som hjælpeprogram, hvis han blev ansat i et nyt firma. Det var til brug for K's "Visdomssamling". Tiltalte syntes at der ikke kunne være noget i vejen med det, og lovede K at tage udskrifterne.

Da tiltalte ville tage udskrifterne, opdagede han, at sikkerhedskoden var lavet om. Det havde han ikke fået at vide, selv om han skulle have fået underretningen under normal procedure. Der var ikke lavet om på sikkerhedskoden vedrørende tiltaltes eget "bibliotek", men på det øvrige, herunder på K's "bibliotek". Han fandt i forening med K ud af, hvordan systemet skulle brydes, og det lykkedes 3. gang at bryde koden. Kodeordet var "sten". Tiltalte kaldte herefter det program, der åbnede systemet, for "Job-Holm". Det gjorde han for at drille edb-chefen Ilolm. Da

koden var brudt, tog tiltalte udskrifterne til K. Før udskrifterne var ført ud, foretog tiltalte tilføjelser og sletning i 5 "CICS-tabeller" i programmaterialet. Det gjorde han ved at slette linier eller sætte linier ind. Hensigten var at ærgre firmaet, der skulle bemærke, hvor dårligt det hele kørte, når K var væk, og at edb-chefen ikke ville kunne retablere systemet. Tiltalte foretog affotografering af hele systemet "total break up" som kontrolforanstaltning til næste dag. Det skulle han gøre rutinemæssigt, og det skete før rettelserne. Ved at sammenholde rettelserne med "break up"en, ville man kunne finde rettelserne og dermed fejlen. Tiltalte vidste, at maskinen ikke ville kunne starte næste dag, fordi den straks ville komme tilbage med fejlmelding, før den kom egentlig i gang. Han havde rettet både i cold og worm tabellerne og i nødprogrammet "emergency-programmet". Tiltalte gik ud fra, at maskinen senest ville komme i gang kort efter, at han selv mødte på arbejde næste dag kl. 16,00. På grundlag af sine notater ville tiltalte kunne retablere systemet på maximum ½ time.

Ved 21,30-tiden lukkede tiltalte systemet, efter at han havde udtaget udskrifterne til K. Der var ikke mere arbejde.

Tiltalte har senere fået at vide, at maskinen var retableret kl. 12,00 den næste dag.

Tiltalte har ikke haft til hensigt at ødelægge edb-anlægget eller at tilføje firmaet store tab. Han tænkte slet ikke over, at hans handlemåde ville påføre firmaet udgifter, for han havde kun til hensigt at skabe ærgrelse. Det kan ikke have været hans rettelser, der har forårsaget sletning af 119 "Members" jfr. forhold 2. Dette ville kræve mindst 2 timers arbejde, bl.a. på efterforskning af koder i en række "biblioteker".

Foreholdt, at F i skrivelse af 30. august 1982 til politiet i Hillerød har anført følgende om det "estimerede ressourceforbrug med hensyn til en forventet projektforsinkelse.

"---- En projektforsinkelse forårsaget af fjernelsen af testdatabasen samt CICS-entries til skærmprogrammerne.

1. Analysearbejde	24 timer
2. Oprettelse af DB samt dataoverførelse	40 timer
3. Ændring af CICS tabeller	<u>8 timer</u>
Ialt	72 timer

Den forventede omkostning for NFE vil svare til 72 konsulenttimer af

ca. kr. 350,00 - eller kr. 25.200,00 -----", har tiltalte forklaret, at en del af punkt 1, analysearbejdet på 24 timer, må være anvendt vedr. forhold 1 og en del vedr. forhold 2. Højest 2 timer af de i punkt 2 anførte 40 timer til oprettelse af databibliotek og dataoverførelse kan være anvendt vedr. forhold 1. De ad pkt. 3 anførte 8 timer til ændring af CICs tabeller kan i det hele vedrøre forhold 1.

Tiltalte har ikke kunnet udtale sig nærmere om det angivne timeantal.

En repræsentant for F har været indkaldt til retten men har ikke givet møde.

Efter tiltaltes forklaring, meddelte anklagemyndigheden, at tiltale for forhold 2 frafaldes. Med forsvarerens samtykke fremmedes sagen herefter til dom i medfør af retsplejelovens § 925 for forhold 1 i overensstemmelse med tiltaltes erkendelse, således at det overlodes til rettens afgørelse, om forholdet skulle henføres under straffelovens § 291 stk. 1 eller stk. 2.

Under henvisning til, at det måtte antages, at der var ødelagt værdier af betydelig størrelse, påstod anklagemyndigheden forholdet henføre under straffelovens § 291 stk. 2 og påstod ubetinget frihedsstraf.

Forsvareren påstod under henvisning til, at der på det foreliggende grundlag, herunder at F ikke havde udspecificeret tabene ad forhold 1 og 2, måtte foretages et skøn med hensyn til beskadigelsernes værdi, og at denne ikke kunne overstige 5.000,- kr., forholdet henført under straffelovens § 291 stk. 1. Forsvareren påstod tiltalte idømt straf af bøde.

Efter tiltaltes forklaring sammenholdt med sagens oplysninger, lægges det til grund, at beskadigelserne har medført retableringsudgifter i størrelsesordenen ca. 5.000,- kr. Under hensyn til, at der er foretaget beskadigelser på et edb-anlæg, der må antages at være yderst sårbart og vitalt for firmaet, og at tiltaltes beskadigelser fandt sted i nær tilknytning til firmaets bortvisning af en anden edb-operatør, findes tiltalte at have vidst eller haft bestemt formodning om, at hans handlemåde ville medføre endog meget betydelige retableringsudgifter for firmaet. Tiltalte afventede sin sædvanlige mødetid den følgende dag kl. 16,00 uden at give besked om sin handlemåde.

Forholdet findes herefter som hærværk af betydeligt omfang omfattet af straffelovens § 291 stk. 2.

Ved straffastsættelsen tages der på den ene side hensyn til forholdets karakter, ødelæggelse af vitale anlæg på arbejdsplads med betydelig økonomiske tab til følge. På den anden side tages der hensyn til, at bag-

grunden for tiltaltes handlemåde var en øjeblikkelig vrede på en kollegas vegne, og at formålet var i første række at skabe forvirring og besvær for firmaet, men ikke økonomiske tab. Der tages endvidere hensyn til, at der er gået 2 år, siden forholdet blev begået, til at tiltalte ikke længere er ansat i firmaet, idet han senere blev opsagt uden sammenhæng med dette forhold, og til det oplyste om tiltaltes personlige forhold i øvrigt.

Herefter findes straffen efter straffelovens § 291 stk. 2 at kunne fastsættes til hæfte i 40 dage, og da det findes upåkrævet, at straffen fuldbyrdes, udsættes fuldbyrdelsen i medfør af straffelovens § 56 stk. 2, som nedenfor bestemt.

I medfør af straffelovens § 58, stk. 2, idømmes tiltalte en bøde på 2.000,- kr. med forvandlingsstraf af hæfte i 8 dage.

Erstatningssøgende F henvises til at gøre et eventuelt erstatningskrav gældende under civilt søgsmål.

T H I K E N D E S F O R R E T :

Tiltalte T straffes med hæfte i 40 dage.

Fuldbyrdelsen af straffen udsættes og bortfalder efter forløbet af en prøvetid på 1 år fra dato på betingelse af, at tiltalte i prøvetiden ikke begår strafbart forhold.

Tiltalte betaler en tillægsbøde på 2.000,- kr.

Forvandlingsstraffen er hæfte i 8 dage.

Tiltalte betaler sagens omkostninger, derunder 1.500,- kr. + 22% moms i salær til den beskikkede forsvarer landsretssagfører Aage Scheibel.

HILLERØD KRIMINALRETS DOM AF 11. AUGUST 1983

SS nr. 55/1983

UNDERSLÆB: En ansats overførsel af beløb til sig selv.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 94 f)

T, der var ansat som sparekasseassistent, overførte på grund af familiens meget anstrengte økonomi i løbet af et par år ca. 300.000 kr. fra sparekassens kunder til sig selv. T anvendte den metode, at hun tilbageholdt giroindbetalinger fra kunderne indtil den sidste forfaldsdag, ligesom hun udnyttede det forhold, at checks, der ikke straks bogførtes, indsattes på en mellemregningskonto, der dog skulle udlignes dagen efter. T tilegnede sig på denne mellemregningskonto et vist beløb, og lod samtidig kontoen fiktivt opskrive. Ganske vist kunne T kun beholde dette beløb en enkelt dag, men processen blev gentaget løbende, således at hun altid havde midler til rådighed.

T idømtes fængsel i 9 måneder for underslæb, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. Strfl. § 278, stk. 1, nr. 3.

GRÅSTEN RETS DOM AF 21. NOVEMBER 1983

SS nr. 224/1983

UNDERSLÆB: En ansats overførsel af beløb til sig selv.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 94)

T, der var ansat som bestyrer i en spurekasse, tilegnede sig over en periode på 3 år ca. 820.000 kr. ved at hæve pengene kontant til sig selv og bogføre hævningerne på sparekassens mellemregningskonto. I forbindelse med revision udfærdigede T bilag med fiktive navne vedrørende de pågældende beløb. Ved Gråsten Rets dom af 21.11. 1983 blev T fundet skyldig i underslæb og idømt fængsel i 2 år og 6 måneder, jfr. Strfl. § 286, stk. 2, jfr. § 278, stk. 1, nr. 3.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 16. MARTS 1984

a.s. nr. 374/1983

MANDATSVIG: En ansats overførsel af beløb til egen konto i et udenforstående pengeinstitut.

(Se Vagn Greve, EDB-strafferet, s. 99 f)

T, der var ansat som terminaloperatør på lønningskontoret for en større arbejdsplads, indtastede via lønkontorets EDB-anlæg løn til lønansatte, hvorefter han overførte beløbene - ialt ca. 350.000 kr. - til egne konti i to forskellige pengeinstitutter.

Ved Københavns Byrets dom af 20.10 1983 idømtes T fængsel i 1 år og 3 måneder for mandatsvig, jfr. Strfl. § 285, stk. 1, jfr. § 280.

Ved straffastsættelsen blev det tillagt betydning som en formildende omstændighed, at der efter det oplyste ikke blev foretaget nogen kontrol med eller revision af T's arbejde med lønanvisning.

Afgørelsen blev stadfæstet ved Østre Landsrets dom af 16.3. 1984, dog således at straffen fastsattes til fængsel i 1 år.

STIKORDSREGISTERSIDE:

Afhjælperingsret	11, 113, 119
Afhjælperingsret, ifølge speciell aftale	92
Ansvarsfraskrivelse	72, 119
Bedrageri	183, 201
Bortskaffelse	177
Bristede forudsætninger	139
Dokumentfalsk	196
Erstatning	11, 44, 69, 72
Erstatning, størrelse	11, 44, 69, 72
Forbruger køb, hjemmecomputer	113
Forholdsmæssigt afslag	104
Forsinket levering, software	72
Fortolkning	34, 101
Forudsætninger, købers	34, 69, 104
Garanti m.v.	101
Hærværk	202
Hævebeføjelsen	11, 92
Konsulentarbejde, betaling	69, 161
Leasing, aftalens indhold	138
Leasing, leasingselskabs ansvar for leverandørs misligholdelse	139
Leasing, teknisk klarmelding, begreb	138
Leveringstid, mangelfri levering	101
Mandatsvig	183, 195, 196, 197, 198, 200, 209
Mangler	34
Mangler, maskinel	44, 113, 119, 139

SIDE:

Mangler, programmel	11, 44, 119, 139
Mangler, standardprogrammel	92, 104
Mangler, ved reparation	67
Pant	171
Reklamation	11, 72, 92
Syn og skøn, vedr. teknikers uddannelse	67
Tavshedspligtsbrud	177
Tilbagesøgning, af ydet betaling	167, 169, 170
Underslæb	194, 199, 207, 208
Undersøgelsespligt, købers	11